

**EV DIŞINDA ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI VE
ÜCRETSİZ EV VE BAKIM İŞLERİYLE EV DIŞI ÇALIŞMAYI
BİRLİKTE İDARE ETME STRATEJİLERİ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi**

**Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı**

Müjgan ÇELİK

Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

MAYIS- 2024

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiği ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Müjgan ÇELİK

ÖNSÖZ

Bu tezin tüm sürecinde birikim ve deneyimleriyle yardımlarını esirgemeyen yanımda olan, göstermiş olduğu sabır ve tezin her aşamasındaki emeklerinden ötürü danışman hocam Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan, bugünlere gelmemde emekleri olan annem, babam ve kardeşlerime, tüm tez aşamasında heyecanıma ortak olan, beni motive eden, beni her anımda dinleyen sevgili dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bu tez sürecinde eğer onlar olmasaydı bu tez eksik olacağını düşündüğüm değerli katılımcılarım bir yandan ev dışında çalışırken bir yandan ev ve bakım işleri ile baş etmeye çalışan, mücadele eden bana içtenlikle kapılarını açarak zamanlarını ayırdıkları için onlara teşekkür ederim.

ÖZET

EV DIŞINDA ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI VE ÜCRETSİZ EV VE BAKIM İŞLERİYLE EV DIŞI ÇALIŞMAYI BİRLİKTE İDARE ETME STRATEJİLERİ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ

ÇELİK, Müjgan

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji ABD Genel Sosyoloji ve Metodoloji

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

Mayıs,2024, XI+193 Sayfa

Bu tez çalışması, İzmir kentinde ücretli bir işte çalışan kadınların çalışma koşullarını ve ücretsiz ev ve bakım işleriyle ev dışı çalışmayı nasıl yürüttüklerini araştırmaktadır. Evli ve en az bir çocuklu 30 kadından elde edilen nicel ve nitel veriler aracılığıyla, ücretli emek ve ücretsiz emek ekseninde kadın istihdamını etkileyen faktörler, çifte yük, yeniden üretim ve eğitim sermayesi olguları üzerinden sosyolojik bir bakıŐla analiz edilmiştir. Bu araştırmada öncelikle refah devleti ve refah rejimleri üzerinden Türkiye'deki refah rejimi ve çalışan annelerle ilgili bakım politikaları açıklanmaktadır. Daha sonra Türkiye'nin dahil olduğu Güney Avrupa modeli, aileseleçilik ve klientelizm üzerinden açıklanmaktadır. Demografik yapı, aile, çalışma hayatı, ücretli çalışma ve ücretsiz çalışma arasındaki çifte yük ve pandemi sonrası çalışma hayatlarına ilişkin verilere hiyerarşik kümeleme analizi ve k-ortalama yöntemi analizi uygulanmış ve görüşmecilerin 4 kümeye ayrıldıkları keŐfedilmiŐtir. Bu 4 kümeye ait nicel veriler derinlemesine görüşmeye ait nitel verilerle karşılaŐtırılmıŐtır. Ayrıca, SPSS 25.0 programı ile eğitim durumu, işteki statüsü ve çocuk bakımı değişkenleriyle mütekebiliyet analizi yapılmış ve iki boyutlu mütekebiliyet haritaları oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların eğitim durumları ile işgücüne katılımları arasında paralel bir ilişki vardır. Katılımcıların sendikaya katılım oranlarının düşük olduğu ve çocuk bakımında nerdeyse katılımcıların çoğunun aile üyelerinin bakımı üstlendiği görülmektedir. Kadınların işgücü piyasasında aktif bir şekilde çalışmakla birlikte ev ve bakım işlerindeki çifte yükü birlikte yürüttüğu ve aileselci refah rejimin baskın biçimde devam ettiği görülmektedir

Anahtar Kelimeler: Kadın istihdamı, çalışan kadınlar, çifte yük, refah rejimleri, aileseleçilik, çocuk bakımı

ABSTRACT

WORKING CONDITIONS OF WOMEN EMPLOYEES AND STRATEGIES TO MANAGE TOGETHER PAID WORK WITH UNPAID DOMESTIC AND CARE WORK: THE CASE OF IZMIR

ÇELİK, Müjgan

Master Thesis

Department of Sociology

General of Sociology and Methodology

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Mustafa GÜLTEKİN

May,2024, XII+193 Pages

This thesis study investigates the working conditions of women employed in paid jobs in the city of Izmir and how they manage unpaid household and care work alongside their employment outside the home. Through quantitative and qualitative data obtained from 30 married women with at least one child, factors influencing women's employment along the axis of paid and unpaid labor, such as double burden, reproduction, and educational capital, are analyzed from a sociological perspective. In this study, firstly, the welfare regime in Turkey and care policies related to working mothers are explained through the welfare state and welfare regimes. Then, the Southern European model, including Turkey, is elucidated through familism and clientelism. Demographic structure, family, work life, the double burden between paid and unpaid work, and post-pandemic work life data were analyzed using hierarchical clustering analysis and k-means clustering method. It was discovered that interviewees were divided into 4 clusters. The quantitative data from these 4 clusters were compared with qualitative data from in-depth interviews. Additionally, reciprocity analysis was conducted using the SPSS 25.0 program with variables of educational status, employment status, and childcare, and two-dimensional reciprocity maps were created. According to the research results, there is a parallel relationship between women's educational status and their participation in the labor force. It is observed that the participation rates of participants in trade unions are low, and in childcare, it is almost seen that the majority of participants rely on family members for care. Women are seen to actively participate in the labor market while simultaneously managing the double burden of household and care work indicating the continued dominance of a familial welfare regime.

Key Words: Women Employment, working women, double burden, welfare regime, familism, childcare

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜMÜ

ARAŞTIRMANIN TASARIMI: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kadın Emegine Yönelik Kuramsal Çerçeve.....	6
1.2. Ücretli Emek.....	7
1.3. Ev İçi Ücretsiz Emek ve Çifte Yük	9
1.4. Toplumsal Yeniden Üretim ve Kadın Emegi	11
1.5. Eğitim Sermayesi	15
1.6. Kadın İstihdamını Etkileyen Unsurlar.....	17

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ REFAH REJİMİNİN KADIN İSTİHDAMI İLE İLİŞKİSİ

2.1. Refah Devleti ve Refah Rejimleri	22
2.1.1. Tanımı	22
2.1.2. Refah Rejimi Sınıflandırmaları	23
2.1.3. Güney Avrupa Modelinin Bir Örneği: Türk Refah Rejimi	27
2.1.4. Türkiye'de Refah Devleti ve Refah Rejimi.....	32
2.1.5. Türkiye'de Çalışan Annelerle İlgili Bakım Politikaları	37
2.1.6. Türkiye Refah Sistemine Bir Alternatif Mor Ekonomi.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN UYGULAMA SAFHASI

ÜCRETLİ ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI VE ÜCRETSİZ EV VE BAKIM İŞLERİYLE ÜCRETLİ ÇALIŞMAYI BİRLİKTE İDARE ETME STRATEJİLERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRMESİ

3.1 Araştırmanın Modeli	43
3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı	47
3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	47
3.4. Araştırma Alanının Tanıtımı ve Örneklem Seçimi	48
3.5. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Yöntemi.....	50
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	51
3.7. Araştırma Verilerinin Analizi.....	52
3.8. Araştırmanın Bulgularının Yorumlanması	53
3.8.1. Verilerin Tek Yönlü Analizi.....	53
3.8.1.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular	53
3.8.1.2.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı	54
3.8.1.2.3. Katılımcıların Doğum Yerlerinin Dağılımı	55
3.8.1.2.4. Katılımcıların Göç Ettikleri Kişilerin Dağılımı.....	55
3.8.1.2.5. Katılımcıların Çocuk Sayılarının Dağılımı	57
3.8.1.2.6. Katılımcıların Birlikte Yaşadıkları Kişi Dağılımı	59
3.8.1.2.7. Katılımcıların Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumu	61
3.8.1.2.8. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri	62
3.8.1.2.9. Katılımcıların İşteki Durumlarının/Statülerinin Dağılımı	65
3.8.1.2.10. Katılımcıların Mesleklerine İlişkin Bulgular.....	67
3.8.1.3. Katılımcıların Aile Bilgilerine İlişkin Bulgular	68
3.8.1.3.1. Katılımcıların Babalarının Eğitim Düzeyi	68
3.8.1.3.2. Katılımcıların Babalarının İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı.....	70
3.8.1.3.3. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyi	71
3.8.1.3.4. Katılımcıların Annelerinin İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı	72
3.8.1.3.5. Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Düzeyi.....	73
3.8.1.3.6. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılımı	74
3.8.1.4. Katılımcıların Çalışma Hayatına Dair Bilgiler.....	75
3.8.1.4.1. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılımı.....	75

3.8.1.4.2. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılımı	76
3.8.1.4.3. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı.....	78
3.8.1.4.4. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı	79
3.8.1.4.5. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı	80
3.8.1.4.6. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı.....	81
3.8.1.4.7. Katılımcıların Oturdıkları Evin Onlara Ait Olma Durumu	82
3.8.1.4.8. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılımı	83
3.8.1.4.9. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılımı	84
3.8.1.4.10. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımı.....	85
3.8.1.4.11. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılımı.....	87
3.8.1.4.12. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumunun Dağılımı	88
3.8.1.4.13. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılımı	91
3.8.1.4.14. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme Durumunun Dağılımı	92
3.8.1.4.15. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılımı.....	93
3.8.1.4.16. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılımı	96
3.8.1.4.17. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme Durumunun Dağılımı.....	98
3.8.1.4.18. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılımı	100
3.8.1.4.19. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılımı	103
3.8.1.5. Katılımcıların Ücretli Çalışma ve Ücretsiz Ev İşleri Arasındaki Çifte Yüke Dair Bilgiler.....	106
3.8.1.5.1. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılımı	106
3.8.1.5.2. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı	109
3.8.1.5.3. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı	110
3.8.1.5.4. Katılımcıların Pandemi Sürecinde Çalışma Durumunun Dağılımı	114
3.8.1.5.5. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi Yaşama Durumunun Dağılımı	115
3.8.1.5.6. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı	116

3.8.1.5.7. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılımı	117
3.8.1.6. Araştırmanın Nitel Verilerinin Analizi	123
3.8.1.6.1. Katılımcıların Ücretli Çalışma ve Ücretsiz Ev İşleri Arasındaki Çifte Yük	123
3.8.1.6.2. Katılımcıların ve Eşlerinin Çalışma Şartlarının Karşılaştırılması	129
3.8.1.6.3. Katılımcıların Aile Üyelerinin Çocuk Bakım Desteği	134
3.8.1.6.4. Katılımcıların Ücretli Çalışma ile Ücretsiz Çalışmayı Beraber Yürütebilme Stratejileri	138
3.8.1.7. Verilerin Çift Yönlü (İlişkisel) Analizi	143
3.8.1.7.1. İşteki Statüsü ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Mütakabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi	143
3.8.1.7.2. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Mütakabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi	148
3.8.1.7.3. İşteki Durum ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Mütakabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi	154
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	161
KAYNAKLAR	169
EKLER	177
EK-1 Etik Kurul Belgesi	178
EK-2 Katılımcıların Demografik Bilgileri	180
EK-3 Anket Formu	183

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yaş Dağılımı	54
Tablo 2. Doğum Yerinin Dağılımı	55
Tablo 3. Göç Ettikleri Kişilerin Dağılımı	56
Tablo 4. Çocuk Sayılarının Dağılımı	58
Tablo 5. Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı, 2001-2022.....	58
Tablo 6. Birlikte Yaşadıkları Kişilerin Dağılımı	59
Tablo 7. Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı, 2014-2022	60
Tablo 8. Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumunun Dağılımı.....	61
Tablo 9. Eğitim Düzeylerinin Dağılımı	63
Tablo 10. Cinsiyete Göre Gösterilmiş Göstergeler, 2021	64
Tablo 11. İşteki Durumları/Statülerinin Dağılımı	65
Tablo 12. Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2021	66
Tablo 13. Mesleklerine İlişkin Bulguların Dağılımı	67
Tablo 14. Babalarının Eğitim Düzeyinin Dağılımı	69
Tablo 15. Babanın İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı	70
Tablo 16. Anne Eğitim Düzeyinin Dağılımı	71
Tablo 17. Annenin İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı	72
Tablo 18. Eşlerinin Eğitim Düzeyinin Dağılımı	73
Tablo 19. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılımı.....	74
Tablo 20. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılımı	76
Tablo 21. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılımı.....	77
Tablo 22. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı	78
Tablo 23. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı.....	79
Tablo 24. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı.....	80
Tablo 25. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı	81
Tablo 26. Katılımcıların Oturdukları Evin Onlara Ait Olma Durumu.....	82
Tablo 27. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılımı.....	83
Tablo 28. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılımı	85
Tablo 29. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımı	86
Tablo 30. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılımı	87
Tablo 31. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumun Dağılımı	89
Tablo 32. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılımı.....	91
Tablo 33. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme Durumunun Dağılımı	92
Tablo 34. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılımı	94
Tablo 35. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılımı	97
Tablo 36. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme Durumunun Dağılımı	98
Tablo 37. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılımı.....	101

Tablo 38. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılımı	104
Tablo 39. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılım.....	106
Tablo 40. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı	109
Tablo 41. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı	111
Tablo 42. Katılımcıların Pandemi Döneminde Çalışma Durumunun Dağılımı.....	114
Tablo 43. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi Yaşama Durumunun Dağılımı	115
Tablo 44. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı.....	116
Tablo 45. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılımı.....	117
Tablo 47. Katılımcıların Meslekleri, İşteki Statüsü ve Eğitimine İlişkin Nicel Verilerin Kümelenmesi.....	120
Tablo 48. İşteki Statüsü/Durumu ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu	144
Tablo 49. İşteki Statüsü/Durumu ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Haritası).....	145
Tablo 50. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu.....	149
Tablo 51. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Haritası).....	151
Tablo 52. Eğitim Durumu ile İşteki Statüsü/ Durum Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu.....	156
Tablo 53. Eğitim Durumu ile İşteki Durum Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Haritası).....	157
Tablo 54. Cinsiyete Göre Gösterilmiş Göstergeler	159

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şema 1. Yaş Dağılımı Grafiği.....	54
Şekil 2. Doğum Yerinin Dağılım Grafiği.....	55
Şekil 3. Göç Ettikleri Kişilerin Dağılım Grafiği.....	57
Şekil 4. Çocuk Sayılarının Dağılım Grafiği.....	59
Şekil 5. Birlikte Yaşadıkları Kişilerin Dağılım Grafiği.....	60
Şekil 6. Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumu.....	62
Şekil 7. Eğitim Düzeyleri Dağılım Grafiği.....	65
Şekil 8. İşteki Durumları/Statülerinin Dağılım Grafiği.....	66
Şekil 9. Mesleklerine İlişkin Bulguların Dağılım Grafiği.....	68
Şekil 10. Baba Eğitim Düzeylerinin Dağılım Grafiği.....	69
Şekil 11. Babanın İşteki Durumu/Statülerinin Dağılım Grafiği.....	71
Şekil 12. Anne Eğitim Düzeyinin Dağılım Grafiği.....	72
Şekil 13. Anne İşteki Durumu/Statülerinin Dağılım Grafiği.....	73
Şekil 14. Eşlerinin Eğitim Düzeyinin Dağılım Grafiği.....	74
Şekil 15. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılım Grafiği.....	75
Şekil 16. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılım Grafiği.....	76
Şema 17. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılım Grafiği.....	78
Şekil 18. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımının Grafiği.....	79
Şekil 19. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılım Grafiği.....	80
Şekil 20. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Dağılım Grafiği.....	81
Şekil 21. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılım Grafiği.....	82
Şekil 22. Katılımcıların Oturdukları Evin Onlara Ait Olma Durumunun Dağılım Grafiği.....	83
Şekil 23. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılım Grafiği.....	84
Şekil 24. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılım Grafiği.....	85
Şekil 25. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımının Grafiği.....	87
Şekil 26. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılım Grafiği.....	88
Şekil 27. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumunun Dağılım Grafiği.....	90
Şekil 28. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılım Grafiği.....	92
Şekil 29. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme Durumunun Dağılım Grafiği.....	93
Şekil 30. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılım Grafiği.....	96
Şekil 31. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılım Grafiği.....	98
Şekil 32. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme Durumunun Dağılımı.....	100
Şekil 33. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılım Grafiği.....	103
Şekil 34. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılım Grafiği.....	106
Şekil 35. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılım Grafiği.....	109

Şekil 36. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılım Grafiği	110
Şekil 37. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı	114
Şekil 38. Katılımcıların Pandemi Döneminde Çalışma Durumunun Dağılım Grafiği .	115
Şekil 39. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi Yaşama Durumunun Dağılım Grafiği.....	116
Şekli 40. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılım Grafiği	117
Şekil 41. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılım Grafiği	118
Grafik 42. Mesleklerin Ağaç Grafiği	122

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Ana Bilim Dalı
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
İBB	İzmir Büyük Şehir Belediyesi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İZMEB	İzmir Büyük Şehir Belediyesi Meslek Fabrikası
KEİG	Kadın Emeği ve İstihdam Girişimi
GSKD	Bölgesel Gayrisafi Katma Değer
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
ss.	Sayfa
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Fransız sosyolog Robert Castel (1933-2013) teorisini oluştururken, sistematik olarak kırılğanlaştırılmış, toplumun dışına ve kenarına itilmiş toplulukları ele almaktadır: ‘Hem kişisel hem de politik nedenlerle, benim öncelikli ilgim toplumun yitik bireyelerine yönelmiştir.’ (Bailleau, 2014: 28). Bu bakış açısı Castel’in çalışmalarının merkezinde yer almış ve problemlerini ele alırken bu noktadan hareketle ele almıştır (Bailleau, 2014: 28). Bu nedenle toplumdaki egemenlik ilişkilerinde ve sınıflar arasındaki çatışmaları irdelediğimiz zaman Castel’in perspektifinden kadınlar da aile ve toplumun içinde ezilen ve dezavantajlı gruba dahil olmaktadır. Kadınlar ve erkeklerin üretime katılması, istihdamdaki durumları, düşük ücretler, düşük statüler ve çifte yük (double burden) gibi birçok eşitsizlikleri sergileyen problemler ortaya çıkmaktadır. Bu meseleleri Türkiye bağlamında incelediğimizde dönemsel olarak farklılıklar oluşmaktadır.

1950 öncesi dönemde Türkiye nüfusunun büyük bir kısmı köylerde yaşamaktadır. Köylerde yaşayan bireyler hayvancılık ve tarım ile üretim yapmaktadır. Bu üretim çerçevesinde üç kuşağın bir arada yaşadığı, yaşlıların söz sahibi olduğu, doğurganlığın yüksek olduğu klasik bir ataerkil düzen işlemektedir. Bu toplumsal yapı içerisinde, ataerkil düzenin önceden belirlenmiş olmasıyla aile içindeki egemenlik ilişkileri cinsiyet ve yaş olgusuna bağlı oluşmaktadır. Aile içindeki üretim faaliyetleri iş birliği ve iş bölümü ile yürütülmektedir. Bu üretim ve iş bölümü kadınlar ve erkekler bakımından keskin bir şekilde ayrışabilmektedir. Kadınlar arasında yapılması gereken işler hem daha çok hem de daha çeşitlidir. Kadınlar ev dışı çalıştıkları gibi ev içinde de çocuk, hasta ya da yaşlı gibi ailenin tüm bireyelerinin günlük yaşantılarıyla ilgili hizmet verip, tüm ihtiyaçlarıyla ilgilenmekle yükümlüdür. Bu durumda ağır iş yükü ve aynı zamanda kadınların üstlendikleri sorumluluklar kadının aile içindeki emek sömürüsü ilişkisine örnek verilebilmektedir. Çünkü diğer taraftan erkekler, ev içi işlerden soyutlanıp ev dışında ise belli işlere yaş ve baba-oğul arasında bir iş bölümüyle dahil olmaktadır. Oysaki kadının emeği ev içi ve ev dışı bir ayırım yapılmaksızın daha çok ve çeşitlidir (Dedeoğlu, 2019: 163-164).

Cumhuriyet reformlarının başarılı olamadığı zaman tarımsal makineleşme yalnızca iki mevsim öne çıkmaktadır. Böylece bu durum aile içindeki ataerkil düzeni etkilemektedir. Bu durumla birlikte ev içi patriyarkası tehdit altındaydı ve aile içindeki ataerkil otoritenin karşısına yeni tabakalaşma süreçleri ve toplumsal hareketlilik öne

çıkılmaktadır. Genellikle yaşlı, daha az okumuş ve politik bakımdan marjinal erkeklerin oluşturduğu bir grup erkeğin yaşadığı statü kaybı, erkeklerin bir bütün olarak statü kaybettikleri anlamına gelmiyordu; aksine erkek egemenliğinin temelleri yeniden tanımlanıp pazarlıklara konu oluyordu. Statü; sadece aileden, köyden ya da soydan kaynaklanamaz duruma gelmişti. Sermaye, eğitim, politik dayanaklar ve kayırma mekanizmaları gibi yeni maddi ve simgesel kaynaklar giderek önem kazanmaktaydı (Kandiyoti,2019:192-193).

1980 sonrası ekonomik politikalar temelde eğitim ve göçün hedeflediği ücretli emeğin gelişmesini teşvik etmemektedir. Bu dönemde ticaret ve turizm ön plana çıkmaktadır. Ticaretin sanayi ve kamu hizmetlerinin önüne geçmesi paranın değerini arttırmıştır. Bu nedenle, son dönemde para önemli bir faktör olmuştur. Para kazanan kişi toplumda egemenlik ilişkileri içinde saygın kişi olarak tanımlanmıştır (Dedeoğlu, 2019: 169). Daha önceki döneme göre kadınlar arasında istihdam artmıştır. Üretime katılarak para kazanarak hem ev içi hem de ev dışında çalışarak üretimde aktif bir rol üstlenmektedirler. Bu dönemden sonra yaygınlaşan para kazanma telaşı aile sorumlulukları arasındaki dengeyi değiştirmektedir. Kadının aile aracılığı ile kimlik kazanması kapitalizmin yaygınlaşması ile daha da netleşmiştir. 1980’lerde kadın, ailenin toplumsal statüsü ile ilgili ek sorumluluklar aldıkça aile içindeki konumu da değişmektedir. Aile ve çocuklara yönelik politikalar kadının aile içindeki konumunu değiştirmeye yöneliktir. Bu değişimlerin seyrine baktığımız zaman hem olumlu hem de olumsuz yanlarını görmekteyiz (Dedeoğlu ,2019: 170-176).

Özetle; yaşanan bu değişim süreci farklı ivmeler kazanmıştır. Bununla birlikte, sermaye birikimi ve yeniden üretimin sınıf yapısı toplumsal cinsiyet üzerinde farklı ilişkiler oluşturmaktadır. Bu gelişmeler bağlamında, ataerkilliği birikim süreçleri ile ilişkilendirme çabalarının genişlemesiyle, giderek kapitalizmin işleyişinin yan ürününe indirgenmiştir. Üretim ve yeniden üretim görevlerinin cinsiyetler arasında dağılması genellikle ucuz işgücünün sağlanması açısından işlevsel olarak sunulur, toplumsal cinsiyet ideolojileri ise yalnızca var olan iş bölümünü meşrulaştırmak amacındadırlar. Kapitalizm ile ataerkilliğin işleyişlerini birbirinden ayırt etmeye yönelik büyük gayretlere ve ataerkilliğe ayrı bir çözümlenme kategorisi olarak özerklik tanıma isteğine rağmen, ataerkilliğin işleyiş kuralları hala bulanık ve belirsiz kalmaya devam ederken kapitalizmin işleyişi konusunda daha zengin bir kavramsallaştırma mevcuttur. Bu nedenle ataerkillik olarak adlandırılan evrensel ve tek bir sistemin var olduğunun, kadınların somut olarak

karşı karşıya kaldıkları ezilmenin niteliğindeki farklılıkların yalnızca sistemin farklı ifadeleri ya da aşamaları olduğunun kısmen kabul edilmesine bağlıdır. Bu, farklı toplumsal cinsiyet düzenlemelerinin iç işleyişini ortaya koymaktan çok karanlıkta bırakan, son derece soyut ve tek boyutlu bir erkek egemenliği kavramına yol açmıştır (Kandiyoti, 2019: 125). Aynı zamanda kadınların yaşam tarzlarının içinde buldukları sistemden kaynaklanan bir dizi somut zorunluluk çerçevesinde ataerkil pazarlıklar mevcuttur. Bu ataerkil pazarlıklar hem kadınların öznelliklerini hem de farklı bağlamlarda toplumsal cinsiyet ideolojisinin niteliğini saptamakta güçlü bir etki yaparlar. Aynı zamanda kadınların aktif ya da pasif direnişinin hem gerçek hem de potansiyel biçimlerini etkilerler. En önemlisi, ataerkil pazarlıklar tarih dışı ya da sabit değildirler; toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden müzakeresi ya da mücadele için yeni alanlar açan tarihsel dönüşümlere açıktırlar (Kandiyoti, 2019: 126).

Bu bağlamda ataerkillik pazarlıklar, kadınların üzerindeki cinsiyetçi rolleri, ev içi ücretsiz emek ve bakım emeği gibi birçok mesele üzerinde tartışabilmektedir.

Kadınların işgücüne katılımı ve istihdamın cinsiyet dağılımı arz ve talep faktörlerinin karmaşık bir boyutudur. Kalkınmakta olan ülkelerde kadın işgücünün kadınların çalışma koşulları o ülkede egemen olan patriarkal sisteme ve kapitalist üretim tarzıyla ilişkilidir. Özel patriyarkanın güçlü olduğu ülkelerde hane içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün devamından erkekler kadınların çalışma hayatında söz sahibidirler. Bu sistemde kadınlar kamusal alandan dışlanmış olup, kadınların istihdama katılımları ya çok sınırlı ya da ataerkil ideolojiye bağlıdır. Kamusal patriyarkada ise, kadınlar kamusal alanda dışlanmış değildir ancak özel patriyarkanın devamı gibidir. Kadınlar işgücü piyasasındaki ikincil konumunu pekiştiren konumdadırlar. Aynı zamanda kadınlar sadece işverenler karşısında erkekler karşısındaki pazarlık gücünü de azaltarak özel patriyarkanın gücünü korumasını destekler. Toplumsal cinsiyet eşitliği yasalarca ele alınmasına rağmen işgücü piyasalarında ve istihdamda eşitliği getirmemektedir. Eşitliğin gerçekleşmesi ekonomik ve sosyal kalkınma için seçilen yollara ve refah rejiminin tipine, istihdam artışının toplumsal bir hedef olarak benimsenmesi hem erkekler hem kadınlar için erişilebilir olması üzerinden dahil olmayı öngören büyüme stratejisinin seçilmesine ve kamusal bakım hizmetleri altyapısının sağlanmasına bağlıdır (Toksöz,2017: 103-106).

Bu sebeple eğitimleri ne olursa olsun kadınların evlenme, çocuk-yaşlı bakımı gibi ev kadınlığı rolleri onların çalışmalarını büyük ölçüde etkilemektedir. Kadınları ev, çocuk ve aile bakımından sorumlu tutan geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, eğitim-iş gücüne katılım ilişkisinin kadınlar ve erkekler için farklılaşmasına neden olmaktadır. Eğitim faktörü erkekler için iş bulma olasılıklarını, çalışma koşullarını ve piyasa ücretlerini belirleyen bir unsur olarak işgücüne katılma kararlarında rol oynarken, kadınlar için aynı zamanda iş ve aile yaşamını uzlaştırma olanaklarını belirleyici bir rol oynamakta ve ağırlıklı olarak bu mekanizma üzerinden işgücüne katılım kararlarını belirlemektedir. Dolayısıyla istihdamdaki cinsiyet uçurumu sorununa geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin engel teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerine dayanan işbölümü ‘erkek parayı kazanır, kadın eve ve çocuklara bakar’ şeklindeki geleneksel kabul görülmektedir (İlkkaracan, 2015: 173-174).

Bu tez araştırmasının amacı; İzmir ili örneği üzerinden, ev dışında çalışan kadınların çalışma koşullarını ve ev içinde ücretsiz ev ve bakım işleriyle ev dışı çalışmayı nasıl idare ettiklerini araştırmaktır. Görüşmecilerden elde edilen birincil verilerin ilişkisel bir yönteme dayalı olan iki analiz yöntemiyle keşfedilmeye çalışan kesişimsel bir çalışmadır. Bununla birlikte hipotetik olmayıp hiyerarşi kümeleme ve mütekabiliyet analizi ilişkisel bir yönteme dayanmaktadır. Hipotetik olmamakla beraber, kavramsal çerçevede , demografik, sosyo-ekonomik, iş, meslek, çalışma hayatı, ev ve bakım işleri ve çifte yük arasındaki ilişki, kadın emeği, kadın istihdamı, refah rejimleri ve sosyal politikalara ilişkin teorik kabullerimizin araştırmamızın ampirik verileri dolayısıyla ne kadar geçerli olduğu sınanacaktır. Ayrıca bu tez araştırmasının amacı doğrultusunda aşağıda verilen sorular araştırmanın amacı ve sunacağı katkıların daha net bir şekilde açıklanmasına yardımcı olmaktadır.

1. Katılımcılar ücretli bir işte çalışmayı ve ücretsiz ev ve bakım işlerini nasıl yürütebilmektedir?
2. Katılımcıların çalışma hayatındaki verileri ile TÜİK ile ilişkili veriler arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Katılımcıların eğitim durumları ile sosyal güvence ve sendikaya katılım oranında nasıl bir ilişki vardır?
4. Katılımcıların doğum sonrası çalışma hayatına katılması ile çocuk bakımını kimin üstlendiği arasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Katılımcıların eğitim durumları ile işteki statüleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

6. Katılımcıların işteki statüleri ile çocuk bakımı arasında nasıl bir ilişki vardır?
7. Katılımcıların eğitim durumları ile çocuk bakımı arasında nasıl bir ilişki vardır?

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesinin hazırlanmasında öncelikle kadın emeğine yönelik kuramsal çerçeve üzerinden bir literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca araştırmanın diğer kuramsal ve kavramsal meselelerini oluşturan ücretli emek ve ücretsiz emek ekseninde kadın istihdamını etkileyen faktörler, çifte yük ve yeniden üretim sosyolojik teoriler ile kendi içerisinde oluşturdukları farklı literatür taramaları çerçevesinde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, refah devleti ve refah rejimi kavramlarının tanımları verildikten sonra, Türkiye'deki refah rejimi izah edilmiştir. Güney Avrupa Modeli ve ülkemizdeki refah rejimi arasındaki ilişki, ülkemizde çalışan annelerle ilgili bakım politikaları ve son dönemde sosyal politikacıların refah rejimlerine alternatif bir model oluşturmaları çeşitli literatür taramaları çerçevesinde açıklanmıştır.

Üçüncü bölüm ise, araştırmanın modeli, araştırmanın yeri ve zamanı, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve yöntemi bağlamında araştırmanın saha kısmını oluşturmaktadır. Araştırma modeli, çalışmanın nasıl ortaya çıktığı ve çalışmanın anlaşılmasında önem arz etmektedir. Dolayısıyla, katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirilerek her bir başlık altında bulgularla analiz edilmiştir. Bu bulguların analizinde ve değerlendirilmesinde her bir analizin kavramsal ve kuramsal çerçevesine yer verilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak bulguların yorumlanmasından sonra sonuç değerlendirme başlığı altında ele alınarak tez araştırması sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜMÜ

ARAŞTIRMANIN TASARIMI: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kadın Emeğine Yönelik Kuramsal Çerçeve

Kadın emeğini açıklamaya ve anlamaya çalışmak için öncelikle bir bütün olarak ele almak yerine bu emeği ücretli ve ücretsiz emek arasındaki ayrım ile ele alınmalıdır. Ferhunde Özbay'ın araştırmaları bu alandaki öncü çalışmalar arasındadır. Özbay, kadın emeğinin ücretli ve ev içi ücretsiz emekle alındığı sürece tam olarak analiz edilebileceğini izah etmektedir. 'Ferhunde Özbay'ın çalışmaları kadınların aile içindeki statülerinin ve rollerinin hem kadınların ücretli istihdamı üzerinde önemli etkiler barındırmakta hem de kadının ev içi ücretsiz çalışması sık sık piyasa alanına taşınmakta olduğunu göstermektedir' (Dedeoğlu, 2019: 148). Kadınların hem formel bir iş yerinde düzenli bir şekilde çalışmasını hem de ev içi rol ve sorumluluklarını yerine getirme çabası kadınların hem ücretli hem de ücretsiz bir işte çalıştığının göstergesidir (Dedeoğlu, 2019: 148).

'Kadınlar evde ücretsiz emek harcadıkça güç yitirirler, politika ve kültürden dışlanırlar böylece düşük ücretli, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalırlar. Bu nedenle kadınların ücretsiz, görünmeyen emekleri onların ekonomik bağımsızlıklarında bir engel oluşturmaktadır' (Savran ve Tura Demiryontan, 2012: 12). Kadınlar ücretli çalışmaya katıldıklarında aile içindeki konumları, kişisel güçleri ve güvenleri artmaktadır. Diğer yandan ise, çalışma hayatı dışında kadınların ev içinde üstlendikleri roller ve sorumluluklar onların daha fazla yıpranmalarına, kendilerine zaman ayırmamalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla hem ücretsiz hem de ücretli çalışma arasında kalan kadınlar daha fazla yıpranmaktadır. Bu çalışma biçimiyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Bora, Üstün, 2005: 77).

Kadın emeği ve istihdamı diğer kadın sorunlarıyla kıyasladığında, kadın emeğinin kapitalizmle kurmak zorunda kalınan doğrudan bir ilişkisi vardır. Örneğin, ev dışında çalışma ve para kazanma, kadınlara belirli oranda özgürleşme sağlarken, aynı

zamanda kapitalizmin sömürü ve baskı sistemiyle doğrudan temas etmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle kadınlar ev dışında çalışma mücadelesi verirken aynı zamanda kapitalizmin sömürü mekanizması ile karşılaşmaktadır. Bu iç içe geçen süreçte kadınlar açısından avantaj sağladığı kadar dezavantajda sağlamaktadır (Özar, 2015: 250).

1.2. Ücretli Emek

Feminist literatürde kadınların işgücü piyasasına katılımı konusunda yaygın olarak gündeme getirilen bir soru, ücretli istihdamdaki artışların mutlaka güçlendirme ile eşanlı olup olmadığıdır. Bu sorunun cevabı önemlidir, çünkü istihdam-güçlendirme ilişkisi kadınların katılım konusundaki kendi tercihlerini de şekillendirmektedir. Jane Humphries bir çalışmasında öne sürdüğü gibi, işgücü piyasasına katılımın özgürleştirici bir süreç gerektirip gerektirmediği sınıfa göre değişmektedir. İşçi sınıfı kadınlarının işgücü piyasasına katılma konusundaki isteksizliği, ücretli emek yoluyla sömürüye karşı bir direniş ve işçi sınıfı ailelerinin yaşam kalitesini koruma çabasının bir işareti olarak yorumlanabilir. Ayrıca, kadınların ekonomik zorluklar nedeniyle ücretli emeğe itildiği, düşük ücret ve çalışma koşullarıyla sonuçlandığı, yeniden üretim işinin çifte yüküyle karşı karşıya kaldığı ve ekonomik olarak erkeklerden daha savunmasız olmaya devam ettiği ölçüde, ücretli istihdamdaki bir artış, kadınlar üzerinde net olumlu refah etkileri yaratmayabilir. Bu nedenle, kadınların işgücü piyasasındaki yokluğu, yaşam standartlarını savunmak için kendi tercihlerini yansıtabilir, ancak bu tercihler her zaman cinsiyet ayrımcılığı yapan bir sosyal, kültürel veya ekonomik bağlama dayanmaktadır (İlkkaracan, 2012: 5).

Araştırmanın konusu bağlamında kadın emeğini kuramsal yaklaşımla incelediğimizde, kadın emeğinin odak noktasından bir ayağını ücretli emek oluştururken diğer ayağını ise ücretsiz emek dediğimiz ev içi ve bakım işi oluşturmaktadır.

Bu başlık altında ücretli emek konusuna değinirken Marx'ı ele almadan değerlendirmeye girişmek güçtür. Dolayısıyla Marx'ın hem ücretli emek hem de yeniden üretim üzerinde yaptığı ve bu tahlillerde kadın emeğini görmezden gelmesi bu araştırmanın da kritik noktasını oluşturmaktadır.

Kapitalizmde üretken emekçi iyi şans değil, kötü şanstır. Çünkü işçi, sermayenin doğrudan değerlendirilmesinin bir aracı haline gelir. Ancak yalnızca bu kapitalist üretken emek kavramına odaklanarak ve onu, kadınların yaşam üretimini de içerebilecek daha

genel ve temel üretken emek kavramının fiilen gölgesinde kalacak şekilde evrenselleştirecek bir şekilde oluşturmuştur (Mies, 2014: 48).

Marx'ın kendisi teorik olarak tüm üretken olmayan emeğin yani, kadın emeğinin çoğu dahil olmak üzere ücretli olmayan emeğin kamusal görünürlükten uzaklaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Bundan böyle hem burjuvalar hem de Marksist teorisyenler tarafından kullanılan üretken emek kavramı, bu kapitalist çağrışımı sürdürmüştür ve Marx'ın ona yüklediği eleştiri göz ardı edilmiştir. Yani feminist ve sosyal bilimciler kapitalist üretken emek kavramını hem kapitalizm altında hem de fiilen var olan sosyalizmin üzerindeki kadın emeğini anlama mücadelesinin önündeki en büyük engel olarak görmektedir (Mies, 2014:48).

Bilimsel sosyalizmin ilkelerine göre, ancak bu kapitalizm ve ücretli emek arasındaki ilişki yaşam standartlarının iyileşmesini ve kapitalist ilişkiler altında işçilerin sömürülmesi yoluyla üretilen meta ve malların bolluğunu sağlayabilir. Kapitalist toplumların bu "ilerlemesinin, yalnızca özgür ücretli emekçilerin sömürülmesine değil, aynı zamanda buralardaki ücretli olmayan emekçilerin, tipik olarak ev kadınlarının sömürülmesine ve sömürge ve az gelişmiş halkların yağmalanması ve sömürülmesine de dayanmaktadır. Özgürleşmiş uluslardaki hükümetler bu modeli izlediklerinde, son tahlilde sömürsüz yapamazlar ya da birikim sürecinde tüm insanlara eşit davranamazlar. Dış sömürgelerin yokluğunda, ekonominin kolektifleştirilmiş modern bir devlet sektörü ve bir 'yan sektör' özel sektörü olarak bölünmesinde bir çıkış yolu gördüler. Bununla birlikte, bu toplumsal bölünme, klasik kapitalist cinsiyete dayalı işbölümüyle neredeyse uyumlu görünmektedir. Ücretli emekçiler ve geçimini sağlayanlar olarak tanımlanan erkekler, toplumsallaştırılmış öncelikli sektöre hakimdir ve ev kadınları olarak tanımlanan kadınlar, ikincil, aile temelli, 'yan sektöre' indirgenir (Mies, 2014: 202).

Bu bağlamda kadınların hem yeniden üretim sürecindeki o sorumluluğu yüklenmesi hem de ev içinde karşılığı olmayan bir emek sunmaları onların ücretli emekçiler olarak işgücü piyasasında yer almalarına engel olmaktadır. Bu aradaki engel kapitalizm ile patriyarka arasındaki ilişkiye dayanmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2021: 118). Marx'ın ekonomi teorisinde yer alan yeniden üretim hem sermaye birikimi hem de toplumsal yapının devamı için emeğin yeniden üretilmesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla yeniden üretimin patriyarka arasındaki ilişki, patriarkal toplumda kadınların rollerinin üretim sürecindeki deneyimlerini ilişkilidir. Patriyarkanın egemen olduğu bir toplumda, kadınlar görünmeyen bir emeği bir boyutu olan ev ve bakım işleri ile yeniden üretim sürecinin devamını sağlamaktadır. Dolayısıyla yeniden üretim ve patriyarka hem

toplumsal yapıyı etkilerken hem de yeniden üretim süreci ile bu döngü devam etmektedir. Bu patriyarka ve kapitalizm ilişkisine yeniden üretim başlığı altından tekrardan tahlil edilecektir.

Evde çalışmanın emek sömürüsünü artıran boyutlarının yanı sıra kadınların hane içi karşılıksız emek kullanımını yoğunlaştırdığı ve toplumsal yeniden üretim sürecindeki cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiği ifade edilmiştir. Ücretli çalışma alanını, ücretsiz emeğin geleneksel üretim alanı olan ev içine taşımak kapitalizm ve patriyarkanın yapısal eşitsizliklerini daha görünür kılmaktadır. Ev içi alanda ücretli ve ücretsiz emeğin birlikte var olması, yeniden üretim toplumsal refahın ayrılmaz bir parçası olduğunu gözler önüne sererek kamusal ve özel alan, ev içi emek ve ücretli emek arasındaki geleneksel ikili karşıtlıkları yeniden ele almaya bir fırsat yaratmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2021: 123).

1.3. Ev İçi Ücretsiz Emek ve Çifte Yük

İkinci dalga feminizmin 1960'ların sonu ile 1970'lerin başlarındaki ilk sorunlardan bir tanesi kadınların karşılıksız ev emeği olmuştur. Ev emeği konusunda kadınlar ev içinde uğraşıp didinmelerinin, boğaz tokluğuna çalışmalarını görünür kılınarak iş, karşılıksız emek kavramları kuramsal bir çerçeve sunması feminist sosyal bilimciler uzun çabalar harcamıştı (Acar-Savran, 2013: 15-16). 'Kadınların, ev işlerinin karşılıksız bir emek harcama biçimi olduğunu açığa çıkarıp, bunu politik bir sorun olarak gündeme getirmelerinin önündeki başlıca engellerden biri, bu işlerin bir sevgi ilişkisi içinde görülüyor olmasıdır' (Acar-Savran, 2013: 19).

Kadınlar işgücü piyasasına girdiği zaman hem 'ücretli emek' hem de 'yeniden üretim' faaliyetlerini birlikte yürütmektedirler. Erkeklere kıyasla kadınların çalışma saatleri çok daha uzun saatler sürer. Kadınların hem ücretli emek hem de ev içinde ücretsiz emek sonucu oluşan iş yüküne kadınların 'çifte yükü' denir. Ücretli emek kadar kadınların ev içinde gerçekleştirdikleri yeniden üretim faaliyetleri toplumların devamlılığı için elzemdir. Bu kadar elzem olmasına rağmen yeniden üretim faaliyetleri ücretlendirilmediği gibi ekonomik değer olarak da kabul edilmemektedir (Memiş, 2018: 28).

Christine Delphy'e göre görünmeyen ve değersiz olarak görülen emek, ev emeğinin meta kesimindeki toplumsallaşmış biçiminden özsel olarak farklı değildir. Aradaki farkı ise, çamaşırhane, lokanta ve çocuk yuvaları gibi yerlerde çalışan kadınlar emekleri karşılığında bir ücret alırken ev kadınlarının almadıklarıdır. Bu sebeple ev

kadınlarının karşılıksız emek harcayarak kocaları tarafından sömürüldüğünü söylemektedir. Delphy'nin 'özerk bir ev içi üretim tarzı' anlayışına yol açan, üretim olarak kavramlaştırdığı ev işi temelinde ortaya çıkan bu sömürü tarzıdır. Delphy bunu kadınların çalışma hayatındaki bazı tezlerle tartışmaktadırlar. Birincisi, kadınların aile içinde harcadıkları emeğin ekonomiye, önemi her zaman kabul edilmemekle birlikte vazgeçilmez bir katkısı olmuştur. Tarihte kadınlar, her zaman ev işine ek olarak yine karşılığı ödenmeyen başka işler de yapmışlardır. Örneğin; aile işletmelerinde, tarım gibi alanlarda kadınların aileye destek olmak amacıyla sosyal güvence ve herhangi bir ücretten yararlanmayarak ücretsiz aile işçisi olarak çalışması örnek olarak gösterilebilir. Delphy'nin ikinci tezi ise, sanayileşmenin gelişmesi ve geçimlik tarımın gerilemesi sonucunda, kadınların emeği aile içinde sonuna kadar sömürülebilir olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden, bazı kadınlar ücretli emek alanına çekilmiş, geri kalanlar ise piyasa için üretime katılma olanağından da yoksun bırakılarak, tam gün ev kadınlığına mahkûm edilmişlerdir. Ancak, bu iki nedenden dolayı kadınların ücretli emeğe katılımı genel durumlarında önemli bir değişikliğe yol açmamıştır. İlk neden, ev içi ve dışında çalışan tüm kadınlar karşılığı ödenmemiş ev emeği harcamaya devam etmişlerdir. İkinci neden ise, kadınların ücretli emeğe katıldıkları durumlarda, aldıkları ücretler kocaları tarafından denetleniyor ya da bakım ve ev için kullanılıyordur. Delphy'e göre bu iki nedenin tek farkı; kadınlar, ücretli emeğe katılmadan önce ev işini geçimleri karşılığında yaparken, ücretli emeğe katıldıklarında artık hiçbir karşılık almadan yapmaktadırlar, çünkü kendi geçimlerini ücretli bir şekilde sağlamaktadırlar (Acar Savran ve Tuna Demiryontan, 2012: 117-119).

Ev içinde gerçekleşen ev işleri ve bakım hizmetlerinin büyük bir kısmı kadınlar tarafından karşılandığı için çalışan kadınlar erkeklere göre daha uzun saatler çalışmak ve çifte mesai yükü ile mücadele etmek zorunda kalırlar. Ev içinde aile bireylerinin yemek, temizlik, çamaşır gibi faaliyetlerin yanı sıra çocuk, yaşlı ve hasta bakımı da kadınların görev ve sorumlulukları arasındadır (Dedeoğlu, 2018: 50).

Bora (2011: 62,67), aile içi şiddet kalıbının büyük ölçüde dışarıda bıraktığı kocaman bir alanın daha olduğunu ve bu alanın ekonomik alan olduğunu belirtir. Kadın olmanın emek harcamak anlamına geldiğini ama bunun bir sır olduğunu belirtir. Kadın olmanın emek harcamakla beraber birçok görevle tanımlanmaktadır. 'Çocuk doğurmak, onlara bakmak, yemek yapmak, çamaşır yıkamak, dikiş dikmek, hamur açmak, çapaya gitmek, ineklere bakmak...' Kısacası feminist teorisyenlerinde ele aldığı gibi kadınların

görünmeyen emeğinin hepsini içermektedirler. Kadınların ücretsiz çalışmaları görünmezdir, yani herhangi bir maddi karşılığı yoktur. Dolayısıyla ücretli çalışmayı farklı bir açıdan ele almaktadır. Bu yüzden bir yandan görünmeyen emek diğer yandan ise, iyi-kötü karşılığı olan emek vardır. Ayrıca Bora (2011: 162-165) bu araştırmasında 55 kadın ile görüşmüştür. Bu 55 kadının benzer şeyleri söylediğini vurgulamaktadır. 'Kadınların görünmeyen emeği diye bir şey yoktur, çünkü kadınların görünen emeği yoktur!' Kadınlık emekle tanımlandığı başka bir ifadeyle kadınların aileleri için yaptıkları şeyler onların kadın olmalarının doğal bir sonucuymuş gibi düşünüldüğü sürece, bunun öyle olacağını ileri sürmektedir. Emek harcamaının kadınlığın ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi, kadınların emeklerinin ürünlerine yalnız aileler tarafında değil, işverenlerinde çok kolay bir biçimde el koyabilmesini sağlar. Kadınların her türlü sosyal haktan yoksun ve çok düşük ücretlere razı olarak çalışması bunun bir sonucudur. Çok farklı işlerde çalışan, farklı eğitimlerden, yaşlardan ve konumlarda olan kadınların çalışma deneyimlerinin gösterdiği şey, emek sömürüsünün cinsiyetle bağlantılı olduğudur. Ailenin başlattığını patronu sürdürmektedir. Sömürülmenin kadınlığın ayrılmaz parçası olduğuna ilişkin bu 55 görüşmede, kadınlar hem çalışma hayatı ve aile içindeki geleneksel rollerinin devamını hem de meşruluğunu açıklamışlardır.

1.4. Toplumsal Yeniden Üretim ve Kadın Emeği

Hem kamu yönetiminde devlet hem de uluslararası kuruluşlar ve özel sektör kadın sorununun tarafları olarak kendilerini tanımlamaktadırlar. Bunu ele alırken, eşitlik/farklılık bağlamını kendileri açısından yeniden kurmaktadırlar. Klasik patriyarkanın aile kurgusunun eve ekmek getiren erkek ve yuvayı yapan dişi kuş rollerinin eşitsizliğin yeniden üretimindeki kritik noktaları analiz etmiş ve kadınların çalışmaya katılımını bir hak olarak tanımışlardır (Bora, 2011: 72).

Yeniden üretim kavramı hem feminist politikaların hem de sosyal bilimler alanında araştırılan teorik çerçevesi olan bir kavramdır. Yeniden üretim, toplumsal yapılarda var olan ilişkilerin devamını sağlayan süreçler anlamına gelmektedir. Bu süreçler toplumsal, ekonomik, kültürel ve sosyal etkilerin nesilden nesile aktarımı sonucu işgücünün yeniden üretmesi ve toplumsal normların ve değerlerin devam etmesi olarak gösterilmektedir. Feminist politikanın ilgi alanına giren kısım ise, kadınların yeniden üretimde oynadığı roller ve bu rollerin toplumsal cinsiyet üzerinden yaşamlarını etkileyen bir sürecin içinde dahil olmasıdır. Örnek olarak, kadınların hem biyolojik hem de toplumsal olarak rollerinin sürdürülmesini verebiliriz. Kadının çocuk doğurması,

toplumda var olan kültürel faktörlere bağlı olarak ev ve bakım işlerinin sorumluluğunu alması kadının toplumdaki yeniden üretimin döngüsünü gösterir.

Yeniden üretim temel olarak iki farklı bağlamda incelenmektedir. Birincisi biyolojik olarak ikincisi ise toplumsal olarak incelenmektedir. Yani, kadının toplumda ekonomik ve kültürel alanlardaki üretim sürecindeki nesiller arası devamlılığını kapsamaktadır.

Araştırmanın konusu bağlamında, yeniden üretimi ele alırken kadınların yeniden üretimi genellikle ev ve bakım işleri, aile içindeki sorumluluklarını kapsar. Bu durum kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin bir görevi olarak görülür. Kadınlar kendi aralarında ya da toplum tarafından bu döngüye devam etmektedir.

Toplumsal kodlar aracılığıyla kadının rolünün ev işleri ve çocuk bakımı olduğu görüşü halen devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun kültürel ve tarihsel farklılıklarına göre değişmekle birlikte hemen hemen her toplumda kadını ev işleri ve çocuk bakımı gibi yeniden üretim faaliyetlerinin yapıldığı alanla sınırlayan bir algı söz konusudur. Dolayısıyla kadınların işgücüne katılımını arttırmak için uygulanabilecek politikalardan birisi olarak bu algının kırılması gerekiyor. Ayrıca ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi yeniden üretim faaliyetlerinin etkilerini ele alırken bu zorunlu sorumlulukların ailenin diğer üyelerine özellikle kız çocuklarında devam etmesi önemli olmaktadır. Çünkü bu zorunlu sorumlulukların kız çocuklarına devredilmesi, onların eğitimini ve işgücüne katılımını etkilemektedir (Kılıç ve Öztürk, 2014: 119).

Bu bağlamda yeniden üretim kadınların ücretli ve ücretsiz emek piyasasında çalıştıkları döngüyü kapsamaktadır. Bu kavramın kadınlar üzerindeki kritik noktası, ev içi işleri, bakım işleri ve aile içi roller gibi zorunlu sorumlulukları sürekli bir döngü halinde devam etmesidir. Dolayısıyla kadınlar sadece biyolojik olarak çocuk doğurma sürecine değil aynı zamanda toplumsal cinsiyetin içinde var olduğu ev içinde ve ev dışında çalışarak da bu devamlılığı sağlar. Bu durum kadınların toplumdaki ücretli ve ücretsiz emeklerinin görünmez ve değersizleştirilmiş olduğuna dikkat çekmektedir.

Kadın istihdamının önündeki engellerden bir kısmı cinsiyete dayalı iş bölümü ve bu iş bölümünü yeniden üreten tercihler ve yasal düzenlemelerdir. Çalışma yaşamını düzenleyen yasalarda çocuk bakımı kadınların sorumluluğunda görülmekle, çalışma yaşamı ve aile yaşamını uyumlaştıracak düzenlemeler bulunmamaktadır. Çocuk bakımı nedeniyle iş piyasasından ayrılan kadınların çalışma hayatına geri dönüşünü sağlama

noktasında politikalar zayıf kalmaktadır. Doğum ve analık izninden dönen kadınların aynı veya eşdeğer pozisyonlarına dönmelerini garanti altına alacak, iş piyasasına döndüklerinde mesleki eğitim almalarını sağlayacak herhangi bir düzenleme de yoktur. Bununla birlikte cinsiyete göre ev içi yeniden üretim faaliyetlerine ayrılan zamana ilişkin veriler, çalışan kadınların bu faaliyetlere günde ortalama 2 saat 43 dakika, buna karşılık erkeklerin yalnızca 45 dakika ayırdıklarını ortaya koymaktadır (Sayın, 2007: 69-70).

Üretim ilişkileri ya da üretim tarzları gibi Marksist kavramların, doğrudan piyasa için değil, günlük geçimleri için çalışan insanlar açısından bir anlam ifade edip etmediğini anlamaya çalışmaktalar. Bu bağlamda geçim, kapitalist birikimin gerçekte nasıl gerçekleştiğini anlamak için ana kavram haline gelmiştir. Ücretsiz ev işinin yeniden üretim işi olduğunu, çünkü bir kadın erkek işçiyi yeniden üretmek için çalışıyordu, böylece emeğini fabrika kapısında bir ücret karşılığında satabilecekti. Ayrıca, sermaye birikimi sürecinin devam edebilmesi için yeni nesil işçileri de yeniden üretecekti. Marx, bu günlük ve kuşaklar arası işçi sınıfının yeniden üretimini bir biyoloji meselesi olarak görüyordu. Batı'daki feministlerin çoğu, Marx'ı kadınların ev işlerine ilişkin bu aşırı biyolojik ve cinsiyetçi anlayış nedeniyle eleştirdi (Mies, 2014: 16).

Ataerkilliğin tarihte belirli bir başlangıcı varsa, bir sonu da olabilir. Ataerkillik kavramı kadınların sömürülmesinin ve ezilmesinin tarihsel derinliğini ifade ederken, kapitalizm kavramı bu sistemin çağdaş tezahürünü veya en son gelişimini ifade eder. Bugün kadınların sorunları, yalnızca ataerkil tahakkümün eski biçimlerine atıfta bulunarak açıklanamaz. Ataerkilliğin, feodalizm ile kapitalist ilişkiler tarafından yok edilen ve yerini alan kapitalizm öncesi bir toplumsal ilişkiler sistemi olduğu görüşü kabul edilirse de açıklanamaz, çünkü kadınların sömürülmesi ve ezilmesi yalnızca kapitalizmin işleyişiyle açıklanamaz. Mies'in tezi kapitalizmin ataerkillik olmadan işleyemeyeceğini, bu sistemin amacına, yani hiç bitmeyen sermaye birikimi sürecine, ataerkil kadın-erkek ilişkileri sürdürülmedikçe ya da yeniden yaratılmadıkça ulaşamayacağıdır. Bu nedenle ataerkillik, görünür kapitalist sistemin çoğunlukla görünmez yeraltını oluşturur (Mies, 2014: 31).

Kapitalizm zorunlu olarak ataerkil olduğundan, bazı feministlerin yaptığı gibi iki ayrı sistemden bahsedilmektedir. Bu düalist yaklaşımı eleştiren Chhaya Datar'a göre, iki sistemden bahsetmek, birbirleriyle nasıl ilişkili oldukları sorununu çözümsüz bırakmaktadır. Dahası, bazı feminist yazarların kadınların ezilmişliğini ve sömürsünü

bu iki sistem içinde konumlandırmaya çalışma biçimleri, eski kapitalist toplumsal işbölümünün bir kopyasından başka bir şey değildir. Kadınların ailenin özel alanında ya da 'yeniden üretim 'de ezilmesi ataerkilliğe, ataerkillik üstyapının bir parçası olarak görülür ve ofiste ve fabrikada işçi olarak sömürülmeleri kapitalizme atfedilir. Böyle bir iki-sistem teorisi, kapitalist gelişme sürecinde geliştirilen paradigmayı, kendine özgü toplumsal işbölümüyle aşmaya elverişli değildir. Eğer feminizm bu yolu izler ve temel politik hedeflerini yani kadınların sömürsünü ve baskısını ortadan kaldırmayı gözden kaçırmazsa, özünde birbirine bağlı tek bir sistem olarak kapitalist ataerkilliği aşmak veya üstesinden gelmek zorunda kalacaktır. Başka bir deyişle feminizm, kadın-erkek ilişkisinden başlayarak, insanın doğayla ilişkisine, metropoller ve sömürgeler arasındaki ilişkiye kadar tüm kapitalist-ataerkil ilişkilere karşı mücadele etmek zorundadır. Bu ilişkilerden sadece birine odaklanarak hedefine ulaşamaz, çünkü bunlar birbiriyle ilişkilidir (Mies, 2014: 31).

Karşılıksız emek üzerinden yükselen yeniden üretim alanı özgür emekçinin yeniden üretildiği alan olarak kapitalist üretim ilişkilerinin gizli zeminini oluşturur. Yani yeniden üretimin sermaye ilişkisi dışında, kapitalist üretim ilişkileri sermaye ilişkisi dışından gelen bir emek gücüne dayanır. Sermaye kendi dışından bu kesintisiz emek gücünü sağlayan sermaye dışı egemenlik biçimi yeniden üretim çerçevesinde karşılıksız emekte somutlaşan patriyarkadır. Başka bir deyişle, kapitalizm kendi gizli zemini olarak patriyarkaya yaslanır. Bu gizli zemin, sermaye ilişkisi soyutlanma düzeyinde değilse de bir toplumsal yapı olarak kapitalizmi ve sınıfları çeşitli biçimlerde şekillendirir (Savran ve Tura Demiryontan, 2012: 15). Bu bağlamda, bütün toplulukları somutlukları içinde, bütün karmaşıklığıyla kavrayabilecek bir analizin yeniden üretimin toplumsal biçimi ve mekanizmalarını da kapsaması gerekir. Böyle bir analizin çıkış noktası ancak patriarkal kapitalizm kavramı ile olur. Dolayısıyla yaşadığımız toplumu yalnızca kapitalizm olarak nitelendirmek yetmez, bu toplum biçimini kurucu ilişkileri bakımından asıl anlatan kavram patriarkal kapitalizmdir. Kapitalizmi tahlil ederken, sermaye ilişkisinin yol açtığı fetişizmi eleştiren, toplumsal ilişkileri burjuva ideolojisinde onlara atfedilen doğallıktan arındıran Marx, yeniden üretim alanı söz konusu olduğunda patriarkal ideolojisini normalleştirmektedir. Doğurma kapasitesinin yanı sıra, doğallıktan ibaret olmayıp bir doğa-insan ilişkisi olan çocuk doğurmayı, çocukların beslenip büyütülmesini, patriarkal kapitalizmde yeniden üretimin biçimi olan karşılıksız emeği doğallaştırır; böylelikle görünmeyen emeği görünmez bırakır. Dolayısıyla görünmeyen emek kavramı, Marx'ın

yapıtının feminist eleştirisinin omurgasını oluşturmaktadır (Savran ve Tura Demiryontan, 2012: 16).

Özetle, yeniden üretim ve istihdam kadınların ekonomideki rolünü anlamak için çok önemlidir. Kadınlar işgücü piyasasında çalışırken bir yandan görünmeyen emek dediğimiz ev işlerini üstlendiği için çeşitli zorluklarla karşılaşır. Bu durumda onların iş ve aile yaşamları arasında denge kurmalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca kadınlar genellikle düşük ücretli ve sosyal güvencesi olmayan işlerde daha çok çalıştıkları için cinsiyete dayalı bir ayrımcılıkla karşılaşabilmektedir. Bu nedenle, kadınların iş piyasasında yer almasına rağmen ev ve bakım işlerindeki çifte yükün devam etmesi patriyarkal normların ve kadınların istihdamını sınırlayan faktörleri yeniden üretebilmektedir. Bununla birlikte kadınların düşük ücretli ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışması da patriyarkal yapıların yeniden üretimini sağlamaktadır.

1.5. Eğitim Sermayesi

Cumhuriyet'in ilanından beri kadınlarda eğitim olanakları ve yararlanması artmasına rağmen Türkiye'de bugün kadına sağlanan eğitim, kadının toplumdaki durumunu geliştirici ve daha etkili bir biçimde üretime katılmasını sağlayacak düzeyde değildir (İlkkaracan, 2019: 80). Bu araştırmada katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olması fakat annelerinin eğitim seviyesinin düşük olması ve işgücü piyasasının dışında kalması buna bir örnektir.

Türkiye'de eğitim durumu kadın istihdamını etkilemesine karşı ikili bir yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşım cumhuriyet devrimlerinin sağladığı fırsat eşitliğinden faydalanma şansına sahip, yüksek sınıf mensubu az sayıdaki kadının meslek sahibi olmalarına ve Batı'da halen erkek hegemonyası altında mühendislik, tıp, hukuk gibi alanlarda varlık gösterebilmelerine olumlu bakılırken, diğer kadınların çoğu için eğitim görmeleri desteklenmekten ziyade geleneksel değerler çerçevesinde bir eşitsizlik uygulanmaktadır. Kadınların işgücüne katılımı eğitim seviyesine bağlı önemli değişimler gösterirken, erkeklerin işgücüne katılımında etkisi çok az belirleyicidir (İlkkaracan, 2003: 287). Dolayısıyla herhangi bir eğitim seviyesine sahip olan kadınlar, evlendikten ya da anne olduktan sonra işgücü piyasasının dışında kalabilmektedir. Çünkü kadınların ev işleri ve çocuk bakımı gibi zorunlu sorumlulukları eşleri tarafından paylaşılmadığı sürece işgücü piyasasının dışında olmaktadır. Ayrıca eşleriyle paylaşılmadığı gibi toplumdaki kurumlarında eksikliği kadınları doğrudan etkilemektedir. İstihdama katılan kadınlar

refah devletinin ücretli çalışanları olmalarına rağmen ev ve bakım işlerinin paylaşılmadığı sürece işgücü piyasasının dışında kalmaktadırlar.

Türkiye’deki temel problemlerden biri, emek piyasası içerisinde işgücüne katılım ve istihdam oranlarındaki cinsiyet uçurumu olarak ortaya çıkmaktadır. Emek piyasasına katılan kadınların çoğunluğunu yüksek eğitilmiş kadınlar oluşturmaktadır. Emek piyasasındaki kadın çalışanlar, erkeklere oranla daha yüksek eğitime sahiptir. Düşük eğitilmiş kadınların büyük ölçüde emek piyasasından dışlanmasına bağlı olarak, Türkiye’de ücret eşitsizliği ya da mesleki/ sektörel ayrımcılık gibi eşitsizlikleri daha düşük seviyelerde görmektedir (İlkkaracan, 2010: 32-33). Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar sosyal güvencesi olan ve ücretli bir işte çalışırken, eğitim seviyesi düşük olan kadınlar ise tarım sektöründe, ev içinde parça başı iş gibi sosyal güvencesi olmayan yevmiyeli güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar.

Kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte kadınların evde bir pazarlık gücü elde etmesine yol açmıştır. Tarihsel süreç içerisinde iyileşen çalışma koşulları ve yükselen ücretler nedeniyle iş piyasası kadınlara giderek daha ılımlı hale gelmeye başlamıştır. Bunun nedeni kentsel bölgelerde yaşam koşullarının giderek pahalılaşması kadınların işgücü piyasasına katılımını gerektirmektedir. Ayrıca işgücü piyasasındaki gelişmelerle kadınlar hem ev dışı çalışmakta hem de zorunlu bir sorumluluk gibi görülen ev ve bakım işlerini yapmak zorunda kalmaktadırlar (Kılıç ve Öztürk, 2014: 110).

Eğitim düzeyi kadınların işgücüne katılımını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının en önemli özelliklerinden biri büyük oranda eğitim düzeyi ile paralellik göstermektedir. Eğitim düzeyi, teorik olarak işgücüne katılımı iki yönden etkilemektedir. Öncelikle eğitim düzeyi yüksek bireyler, emek piyasasında güvenceli ve yüksek ücretler alabilme olasılığına sahiptir. Diğer bir yandan eğitim maliyetleri olan bir yatırımdır ve bu yatırımın maliyetini karşılamak işgücü piyasasına girmekle gerçekleşebilmektedir (Kılınc ve Öztürk, 2014: 119).

Erkeklerin düşük eğitim profiline sahip olmasına rağmen işgücü piyasasında aktif bir şekilde çalışırken kadınların eğitim profilinin düşük olması işgücü piyasasının dışında kalabilmektedir. Kadınlar açısından eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım artmaktadır. Bununla birlikte, kentte yaşayan kadınların eğitim düzeyi daha yakın olabilmektedir. Dolayısıyla kentli kadın işgücününün eğitim düzeyi erkeklerinkinden daha yüksektir. Kırsal kesimde olan küçük aile işletmelerinde gerekse tarımda çalışan kadınlar eğitim düzeyinden bağımsız olarak üretime katılmaktadır. Bu süreçte, maddi imkansızlıklar, aile içindeki ataerkil ilişkiler ve kültürel normlar kadınları eğitimden uzaklaştırmaktadır

(Toksöz, 2007: 25). Kentlerde ise kadınların işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde eğitim seviyesine sahip olması onları işgücüne katılımını kolaylaştırmakta, böylece kadınların eğitim seviyesi sürekli artmaktadır (Toksöz, 2007: 26):

‘Türkiye’de cinsiyet eşitliğini sağlamak için kadınların işgücüne katılımı önündeki engelleri aşmak üzere şimdiye kadar olduğundan çok daha ciddi politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Kentlerde kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesine bağlı olarak daha fazla iş arayacağı ve kadınların işsizlik oranlarının önümüzdeki dönemde yükseleceği gerçeği karşısında kadın işsizliğiyle mücadelenin kamusal politikalarda öne çıkması bir zorunluluktur’ (Toksöz, 2007: 26).

Kadınların eğitim düzeylerinde artış olmasına rağmen halen erkeklere göre eğitim düzeyi konusunda geride kaldıkları ve bu durumun işgücüne katılım önünde bir engel teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Ancak her ne kadar eğitim, işgücüne katılım oranlarının artırılması için en önemli faktörlerden biri olsa da kadınların işgücüne katılımını arttırmak için tek başına yeterli değildir. Örneğin, kadınların medeni durumu ve aile yapısı da önemli etkenler arasındadır. Kadının evdeki iş yükünün bir kısmını üstlenmesiyle kadınların işgücüne katılımı arttırması mümkündür. Ancak diğer bir yandan, Türkiye’de çok yaygın olan geniş aile yapısının özellikle evde bakıma muhtaç yaşlı bireylerin ve çocuk bakımının olması kadının evdeki iş yükünü arttırarak, kadınların işgücüne katılımı önünde bir engel oluşturması da olasıdır (Kılıç ve Öztürk, 2014: 120). Bu çerçevede kadın istihdamını etkileyen unsurlar bir sonraki başlık altında detaylı ele alınacaktır.

1.6. Kadın İstihdamını Etkileyen Unsurlar

Kadınların işgücüne katılımı ve istihdamın cinsiyet dağılımı arz ve talep faktörlerinin karmaşık bir boyutudur. Kalkınmakta olan ülkelerde kadın işgücünün kadınların çalışma koşulları o ülkede egemen olan patriarkal sisteme ve kapitalist üretim tarzıyla ilişkilidir. Özel patriyarkanın güçlü olduğu ülkelerde hane içinde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün devamından erkek kadının çalışma hayatından sorumludur. Bu sistemde kadınlar kamusal alandan dışlanmış olup, kadınların istihdama katılımları ya çok sınırlı ya da ataerkil ideolojiye bağlıdır. Kamusal patriyarkada ise, kadınlar kamusal alanda dışlanmış değildir ancak özel patriyarkanın devamı gibidir. Kadınlar işgücü piyasasındaki ikincil konumlarını pekiştiren konumdadırlar. Aynı zamanda kadınlar sadece işverenler karşısında erkekler karşısındaki pazarlık gücünü de azaltarak özel

patriyarkanın gücünü korumasını destekler. Toplumsal cinsiyet eşitliği yasalarca ele alınmasına rağmen işgücü piyasalarında ve istihdamda eşitliği getirmemektedir. (Toksöz, 2017: 103-106). Kadınların istihdamda kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için, kreş ve gündüz bakımevlerinin artması ve bu hizmetlerden herkesin erişebilmesiyle birlikte ücretsiz ya da düşük ücretli olmalı ve denetlenmelidir (Bakırcı, 2010: 84).

1950'lerden itibaren kapitalist piyasa ilişkilerinin ve mekanizasyonun tarıma girmesiyle geçimlik üretimin dönüşümüne uğradığı ve işgücüne duyulan ihtiyacın azaldığı görülür. Bu durum kadın emeğini de etkilemiştir. Kadın emeğinin kullanım yoğunluğu toprakta mülkiyet yapılarına, üretilen ürünün niteliğine ve üretim sürecinde emeğe duyulan ihtiyaca bağlı olarak değişmektedir. Özellikle tahıl üretiminin yapıldığı bölgelerde yaygınlaşan makine kullanımı işgücü fazlasını açığa çıkarmış ve tarımsal üretim aracılığıyla geçinme imkanları azalan kitlelerin kırdan kente göçü hızlanmıştır. Hane temelli özel patriyarkanın gücüne bağlı olarak kentte erkekler aileyi geçindirmekten esas sorumlu görülmüş, kadınlardan evde kalması ve ev işi ile bakım hizmetlerini yerine getirmesi beklenmiştir. Türkiye'de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadınların işgücüne katılım oranlarının düşmesi, tarımsal üretim sürecinin dışında kalmalarına bağlıdır. Ayrıca tarımsal üretim ve istihdamın hızla azalmasıyla birlikte, kadın emeği erkek emeğinden daha hızlı bir şekilde üretim dışında kalmaktadır. Tarımda açığa çıkan kadın emeğinin tarım dışı ekonomik faaliyetlerde istihdamı ise çok sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Sanayileşme döneminde kadınların istihdamı belirli alanlarda ve düşük seviyede olmuştur. Türkiye'de 1980 sonrası uygulanan yapısal uyum programlarının ve ihracata dayalı sanayileşme modelinin ücretlerdeki gerilemeye rağmen istihdam artışı yaratma potansiyeli zayıf kalmıştır. Bunun sebeplerinden biri, Türkiye'de üretken alana yapılan ve istihdam yaratması beklenen yatırımların sınırlı olmasında kaynaklıdır. Türkiye'de ihracata dayalı sanayinin ithalat girdilerinin bağımlı olması, ara ve yatırım malları alanında yatırım yapılması yerine bu malların ithal edilmesi de istihdam yaratma kapasitesinin zayıf kalmasında etkilidir. Bütün bunların sonucunda ithalata dayalı ve sermaye yoğun sanayileşme kendini 'istihdam yaratmayan büyüme' olarak ortaya koymuştur (Toksöz, 2017: 107-110).

Beck'e (2011: 161-165) göre, kadınlar aile içindeki geleneksel roller ve iş hayatı arasında gidip gelmektedir. Bu durum, kadınların bilinç ve davranışlarında yansımaları buluyor. Ev işinden kaçıp kariyere yöneliyor, evlendikten ya da anne olduktan sonra tekrar ev ve bakım işlerine geri dönmektedirler. Hayatlarının farklılaşan şartlarını çelişkili

kararlarla bir şekilde bir arada tutmaya çalışıyorlar. Toplumsal çelişkiler onların çelişkilerini daha keskinleştirebiliyor. Onlardan hem ücretli bir işte çalışmasını hem de ev ve bakım işlerini yapmalarını beklemektedirler. Örneğin, boşanma davasında hâkim, kariyer planlamasını neden ihmal ettiklerini sorabiliyor. Aile politikaları alanında ise annelik görevlerini neden yerine getiremedikleri soruluyor. Dolayısıyla boşanma yasaları, boşanmanın gerçekliği, sosyal korunma olanaklarının eksikliği, emek piyasasının kapılarının kapalı olması ve ev işinin yükü kadınların hayatında yarattığı çelişkilerden bazılarını oluşturuyor. Erkeklerin durumu ise daha farklı bir hal almaktadır. Kadınların kendilerine atfedilmiş geleneksel düşünce, başkaları için var olma rolünden kurtulup ekonomik bağımsızlıklarına sahip yeni bir sosyal kimlik edinme arayışına girmek zorunda olmalarına rağmen, erkekler için bağımsız ekonomik var olma güvencesi ve geleneksel rol kimliği birbiriyle örtüşmektedir. Erkeklerle özgü kariyer adamı klişesinde ekonomik bireyselleşme ile eril rol davranışı erkeğin bilmediği bir olgudur ve geçim sağlamak için çalışma özgürlüğü zaten verili sayılır. Bunun gerektirdiği arka plandaki işler ise, geleneksel olarak kadına düşmektedir. Erkeklerin hayatında babalık ve kariyer, ekonomik bağımsızlık ve ailevi hayat çelişen şeyler değildir. Bu yapılanların mücadelesinin verilmesi, aile ve toplum koşulları karşısında bir arada tutulmaları gerekmez. Aksine geleneksel erkek rolüyle uyumu sağlanır ve korunur.

İlkkaracan (2003) Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı üzerine İstanbul'un Ümraniye ilçesinde yaptığı bir araştırmada kadınların çalışma hayatında yaşadıkları zorlukları ve bunun neticesinde ekonomik alana katılımlarının kadınların bireysel süreçlerinden yola çıkarak irdelemiştir.

'Türkiye'de yetişkin her 10 kadından yalnızca 3'ü, erkeklerden ise 7'si, ev dışındaki çalışma yaşamına katılmaktadır. İşgücü içinde yer alan her 10 kadından yaklaşık 7'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, erkekler için aynı oran onda birdir. Dolayısıyla ücretli çalışan kadınların ortalama olarak erkeklerden daha az olduğu ve sosyal güvencesiz işlerdeki oranlarının erkeklerde göre daha çok olduğu göz önüne alındığında kadın-erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğini göstermektedir (İlkkaracan, 2003: 285).

İlkkaracan'a (2003: 287) göre, Türkiye'de kadın istihdamını üç ayrı grupta ele almak mümkündür. Yoğunluklu olarak tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan kırsal kesimli kadınlar, ikincisi kentlerde düşük ücretli, emek-yoğun işlerde

istihdam edilen, eğitimsiz ya da kısıtlı eğitime sahip alt sosyoekonomik sınıftan kadınlar üçüncü ise meslek sahibi, yüksek eğitilmiş, orta ya da yüksek orta sınıf kadınları olmak üzere üç grup şeklindedir. Her üç gruptaki kadınlar, cinsiyete dayalı işbölümüne ve kadınların toplumdaki ikincil konumlarına bağlı olarak, çalışma yaşamında ayrımcılığa uğramaktadırlar. Kırsal alanlarda ağırlıklı olarak tarımda çalışanlar, istihdamın en yüksek olduğu grubu oluşturmaktadır. Bu yüzden kırsal alanda çalışan kadınlarla ilgili çalışmalarda, istihdam eksikliğinden ziyade, ücretsiz çalışma, ağır çalışma koşulları, sosyal güvence eksikliği, ücretli çalışanların gelirlerinin ailenin erkek bireylerinin kontrolünde olması gibi sorunlar öncelikli olmaktadır. Meslek sahibi, yüksek eğitilmiş kadınlar arasında da istihdam oranı yüksektir. Bu kategoride olan kadınlar, fiziksel koşullar, sosyal güvence ve ücretler bakımından en iyi gruptur. Bu kategorideki kısıtlı sayıdaki çalışmada ise, cam tavan olgusu, işyerinde mobbing veya taciz gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Kadın istihdamını etkileyen önemli unsurlardan biri eğitim olup, özellikle kentsel bölgelerde yaşayan kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durum kırdan kente yaşanan göçlerle beraber tarımdan çözülen kadın emeğinin önündeki engellerden birinin eğitim olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede kadınların işgücüne katılımı önündeki engellerin kaldırılması için çözüm yolları arasında eğitim düzeyinin artırılması için eğitime teşvik ve ulaşılabilirliğin artırılması sayılabilir. Ayrıca kadının evdeki iş yükünün, özellikle bakılması gereken okul öncesi yaşta bir çocuk, engelli ya da yaşlı bir bireyin bulunması kadın istihdamı önündeki önemli engelleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla, çocuk bakımı yardımlarının devlet tarafından teşviki, sosyal yardımların yetersizliği kadınların işgücüne katılımı önündeki engellerden biridir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet algısını temsil ettiği düşünülen ailevi ve kişisel nedenlerin, kadınların işgücüne katılımı üzerindeki negatif etkisi de politik çıkarımlar açısından son derece önemli görünmektedir (Kılıç ve Öztürk, 2014: 127).

Dünyada olduğu kadar Türkiye’de de kadınların ev dışında yani emek piyasasında bir işte çalışmalarının önündeki en büyük engellerden biri cinsiyete dayalı işbölümü ise diğeri çocuk, yaşlı bakımıdır. Toplumdaki ve ailedeki konumları öncelikli olarak eş ve anne olarak belirlenen kadınların çoğu ev dışında çalışmaya yönlendirilmemekte, aileleri tarafından eğitim olanakları kısıtlanarak işgücü piyasasına girmeleri zorlaştırılmaktadır. Ev dışında çalışan kadınlardan büyük çoğunluğu ise evlilik ya da çocuk sahibi oldukları için işten ayrılmaktadır. Genel olarak Türkiye’de kadınların ücret karşılığı çalışma süresi

ortalama sekiz yılla sınırlı kalmakta, ev dışında çalışma hayatına katılan her iki kadından biri beş sene içerisinde, genelde evlilik ya da hamile kalma gibi nedenlerle, emekliliğe hak kazanmadan işten ayrılarak çalıştıkları yılları boşa harcamaktadırlar (İlkkaracan, 2003: 285-286).

İşgücüne katılan kadınların büyük çoğunluğu, ağır çalışma koşullarının yanı sıra ev işleri ve çocuk bakımı ile bağlantılı sorumlulukları taşımaya devam etmektedir. Bu çifte yükün getirdiği ağır çalışma koşulları kadınların çalışmaktansa ev işi ve çocuk bakımına eğilmelerine yol açmaktadır.

‘Türkiye’de işgücü piyasası cinsiyetçi bir yapıya sahiptir’ (Toksöz, 2007: 100). Kadınların işgücü piyasasında düşük katılımı, katılanların gelir getirmeyen veya düşük gelirli düzensiz çalışma biçimlerinde yoğunlaşması, yüksek işsizlik oranları ve kadınların onlara uygun görülen belirli iş ve mesleklerin dışına çıkmakta zorlanması bu cinsiyetçi ve ayrımcı yapının göstergesidir. Türkiye’nin temel istihdam problemi esas olarak kadın istihdamının düşüklüğüdür. Kadınların istihdamını arttırmak üzere çeşitli mesleklerde tam zamanlı, ücretli, düzgün işler yerine ağırlıklı esnek çalışma biçimlerinin uygulanması bu ayrımcılığın yeni biçimlerde pekiştirilmesi tehlikesini taşımaktadır (Toksöz, 2007: 100).

Özetle istihdamdaki cinsiyet uçurumunun araştırmalar ve politika yapımcılar tarafından öne sürülen iki nedenin birincisi, kadınların düşük eğitim seviyesi, diğeri ise cinsiyetçi kültürel kalıplar olmaktadır. Cinsiyetçi kültürel kalıpların temelinde ise toplumsal kodlar aracılığıyla kadınlar üzerinde oluşturulan ev işi ve bakım sorumluluğudur.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ REFAH REJİMİNİN KADIN İSTİHDAMI İLE İLİŞKİSİ

2.1. Refah Devleti ve Refah Rejimleri

2.1.1. Tanımı

Refah devleti (Etat-providence) kavramı ilk kez Fransa'da ikinci imparatorluk zamanında kullanılmıştır. Devletin yetkilerinin genişlemesine karşı çıkmakla beraber aşırı bireycilik felsefesine yakın olan liberal düşünürler tarafından bu kavram ortaya atılmıştır. İngilizce 'welfare state' deyimini ise 1940'lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Rosanvallon'a göre terimin Almanca karşılığı olan 'Wohlfahrstaat' ise 1870'li yıllarda 'kürsü sosyalistleri tarafından kullanılmıştır (Sesli, 2020: 41). Refah devleti, aile, piyasa ve sosyal riskleri kontrol eden üç kaynaktan biridir (Esping Andersen, 2013: 34). Refah devleti gelişmiş kapitalist ülkelerde devlet-toplum ilişkilerinin ve bireyin toplumdaki konumunun radikal bir dönüşümüyle ortaya çıkmıştır. Refah devletinin orta çıkmasıyla birlikte, sosyal hakların hayata geçirilmesi kanalıyla, emeğin meta olmaktan çıkarılabileceği ve böylece kapitalist toplumun ciddi bir biçimde dönüştürebileceği ve dönüştürülmesi gerektiği inancı ile biçimlenmiştir (Buğra, 2010: 65). Refah devleti, vatandaşla bir sosyal sözleşme anlamına gelir. Bir anlamda birkaç neslin düzenleyici ilkelerinden biri olmuştur ve bu nedenle derinden kurumsallaşmış bir sözleşmeyi temsil etmektedir (Esping-Andersen, 2002: 7).

Esping-Andersen'e göre, refah devleti ile ilgili araştırmalar kavramsal olarak karışık görülmektedir. Genellikle refah devletleri, refah rejimleri ve sosyal politikaları aynı şeyi ifade ediyormuş gibi kullanılmaktadırlar. Ama üçünün ortak yanları olduğu gibi birbirinden ayıran noktaları bulunmaktadır. Sosyal politikalar refah devletleri olmadan olabilirler. Fakat refah devletleri sosyal politikalar olamazlar. Refah devletleri, bir ülkedeki sosyal politikaların genel amacını temsil etmektedir. Dolayısıyla refah devleti, sosyal politikalar aracılığıyla bir ülkenin refahının sağlanmasıdır. Refah rejimi ise, bir ülkedeki refah devletinin modelini temsil etmektedir. Ülkelerin farklı refah rejimleri vardır. Bu nedenle sosyal politikalar, refah devleti ve refah rejimi arasında farklılıklar mevcuttur (Esping-Andersen, 2013: 35).

Esping-Andersen vd. (2002, 6), aktif ve dinamik bir refah devletine atıfta bulunmaktadır. Tüm vatandaşların sosyal ve ekonomik hayatın ana akımına değinmektedirler. Refah devletinin adlandırılmasının tesadüf olmadığını, aktif olarak katılamayan veya emeklilik yaşına ulaşmış olanlara yeterli koruma sağlama konusundaki geleneksel anlayışın korunduğuna değinirler. Refah politikasının istihdam ve işsizlik sorunlarına indirgenmediğini ancak, istihdamın refah devletlerinin kilit bir noktasında yer aldığını vurgularlar. Ayrıca istihdam hedefinin doğası değişmiştir. Tam istihdam geçmişte erkekler için tartışılmıştır. Günümüzün sosyal sorunu ise kadın ve erkekler için istihdamdır. Bu aile yapılarının dönüşümü ve kadının toplumdaki rolüne ilişkin değişen anlayışımızla bağlantılıdır. Refah devleti, yalnızca geleneksel olarak tanımlanmış sosyal riskleri işsizlik, hastalık, engellilik ve yaşlılık gibi durumlar için değil aynı zamanda tek ebeveynlik, uzun vadeli işsizliğe veya düşük istihdama neden olan beceri eksikliği gibi yeni sosyal riskleri de kapsamaktadır. Ayrıca iş-aile-yaşamın uzlaştırılması gibi yeni sosyal ihtiyaçlara ve kişinin tüm yaşam döngüsü boyunca hem aile hem de iş yerindeki değişiklikleri müzakere edebilme ihtiyacına cevap vermelidir (Esping-Andersen, 2002: 9-10).

Esping-Andersen (2012), refah rejim terimini, bireyin toplumsal olarak korunmasının sağlanmasına yönelik devlet, aile ve emek piyasası arasındaki bu üçlü eksen üzerinde ele almaktadır. Esping-Andersen'in üç farklı refah rejiminde, en tipik örneği Almanya olan muhafazakâr korporatist tip, İskandinav ülkelerinin örnek olduğu sosyal demokrat tipi, ABD ve Birleşik Krallık'ta görülen liberal tip olmak üzere üçer ayırmaktadır. (Buğra, 2017: 47). Bir sonraki kısımda refah rejimlerinin sınıflandırılmasında kullanılan belli başlı tipolojiler ele alınmaktadır.

2.1.2. Refah Rejimi Sınıflandırmaları

Refah devleti, emeğin meta-dışlaştırmasında hareketle ele alınmıştır. Esping-Andersen'in refah rejimi kavramını kullanarak sosyal politika alanına yaptığı önemli katkısı, böyle bir yaklaşımın sınırlarına işaret etmektedir. Esping-Andersen'a göre, emeğin hangi toplumda ne ölçüde meta olmaktan çıktığını anlamak için devletin yanı sıra aileye ve emek piyasasına da bakmak gerekir. Burada sadece kurumların ayrı ayrı rol oynadıkları değil devlet-piyasa ve ailenin birbirleriyle etkileşim içinde biçimlenmektedir. Devletin müdahalesi, çalışma hayatını ve piyasanın işleyişini biçimlendirdiği gibi ailenin bireye sağladığı sosyoekonomik güvencenin niteliğini de belirlemektedir. Fakat bununla birlikte piyasanın işleyiş biçimi ve aile yapısı da devlet müdahalesinin hangi alanda nasıl

bir rol oynadığını belirlemektedir (Buğra, 2010: 68-69). Bu yaklaşımla birlikte, Refah Devleti'nin Üç Dünyası kitabında, geliştirdiği teorik meseleleri tartışmıştır. Geliştirdiği bu kavramlardan 'metadışlaştırma', 'aileselcilik', 'refah rejimleri' kavramsallaştırmalarına Esping-Andersen bir refah rejimi tipolojisi temelini oluşturmaktadır (Gültekin, 2022: 34). Esping-Andersen, sosyal hakların ve tabakalaşma biçimleri üzerinde devlet, piyasa ve aile arasındaki düzenlemeleri ele alarak Batı toplumlarındaki farklılıkları tespit etmeye çalışmıştır. Esping-Andersen üç tip refah rejimini tanımlamaktadır (Gültekin, 2022: 34).

Esping-Andersen'a göre, refah rejimlerinin oluşumundaki farklılıklar, kapitalizme has yıkıcı metalaşma sürecinde hayatta kalabilmenin garantilerini yeniden yaratma yani metalaşmanın sınırlanması yöntemleri ile sonuçta ortaya çıkan savunmasızlığı telafi etmeye duyulan ihtiyaç ile şekillenmiştir. Tarihsel olarak üç kurumun işlevsel niteliği ile bu telafi süreçleri farklılaşmıştır. Esping-Andersen'ın refah rejimlerinin farklılığı "piyasa, devlet ve aile" olmak üzere bu üç kurumun baskınlığına dayanmaktadır (Ürgen ve Arda Özalp, 2017: 638-639). Liberal modelde, piyasanın ağırlığı; sosyal demokrat modelde devletin, muhafazakâr modelde ise ailenin baskın bir rolü bulunmaktadır (Buğra, 2017: 47).

Liberal refah devleti, evrensel ve sosyal sigorta planlarının baskın olduğu modeldir. Genellikle yardımlar düşük gelirli işçi sınıfında, devlete bağımlı vatandaşa hitap eder. Bu modelde, sosyal reformun ilerlemesi, geleneksel, liberal iş etiği normları tarafından ciddi bir şekilde sınırlandırılmıştır. Refah sınırlarının iş yerine refahı tercih ettiği marjinal bir eğilime eşit olduğu bir modeldir. Yetkilendirme kuralları katıdır ve genellikle damgalanma ile ilişkilendirilir. Buna karşılık devlet pasif olarak sadece asgari bir miktarı garanti etmektedir. Bu tip bir rejimin metadan çıkarılma (de-commodification) etkilerini en aza indirmesi, vatandaşa sağladığı hizmetlerin ve yardımlar piyasa dışında bir alanda yer almaktadır. Bu tip refah rejiminde devlet piyasadaki özel sektörün hizmetlerinden yararlanmasına teşvik eder. Dolayısıyla liberal refah devletinde, devlet vergi gelirlerini toplayıp vatandaşların hizmetlerden yararlanmaları için finansman sağlar bir nevi düzenleyici bir rol oynamaktadır (Esping-Andersen, 2012: 25). Bu modelin örnekleri Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya'dır. İrlanda ve Birleşik Krallık'ın tıpkı Amerika gibi dahil olduğu bu refah modeli, aktif olarak piyasa çözümlerine sponsor olmaya çalışır. Bu refah modeli norm olarak özel refah sağlanmasını teşvik eden çifte strateji ve kamu sorumluluklarını piyasa başarısızlıklarıyla sınırlandırarak

takip eder. Ulusal sağlık hizmetinin dikkate değer istisnası dışında, baskın eğilim, yalnızca muhtaçlara yönelik faydaları hedefleyen artık bir kamu rolüne yöneliktir (Esping-Andersen, 2002: 15).

Muhafazakâr-Korporatist refah devletlerinde, piyasa etkinliği ve metalaşma konusundaki liberal saplantı hiçbir zaman etkin olmadı ve bu nedenle, sosyal hakların verilmesi neredeyse hiçbir zaman ciddi bir şekilde tartışılan bir konu olma özelliği taşımadı. Bu rejimde baskın olan, statü farklılıklarının korunmasıdır. Bu nedenle haklar sınıfa ve statüye bağlıdır. Bu korporatizm, bir refah sağlayıcısı olarak piyasayı yerinden etmeye tamamen hazır bir devlet yapısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle özel sigorta ve mesleki yan haklar marjinal bir rol oynamaktadır. Öte yandan, devletin statü farklılıklarını desteklemeye yaptığı vurgu, yeniden dağıtım etkisinin ihmal edilebilir olduğu anlamına gelir. Bu refah rejim tipinde tarihsel korporatist, devletçi miras, yeni post-endüstriyel sınıf yapısına karşılık gelmektedir. Ancak korporatist rejimler tipik olarak kilise tarafından şekillendirilir. Bu nedenle, geleneksel aile yapısının korunmasına güçlü bir şekilde bağlıdır. Sosyal sigorta tipik olarak çalışmayanları kapsamaz, eşler ve aile yardımları anneliğe teşvik eder. Gündüz bakımı ve benzeri aile hizmetleri, az gelişmiş, devletin 'ikincilik ilkesi' ailenin üyelerine hizmet etme kapasitesi tükendiğinde müdahale eder (Esping-Andersen, 2012: 25-26). Bu refah tipine, Avusturya, Fransa, Almanya ve İtalya ülkeleri örnek gösterilir.

Kıta Avrupa ülkelerinde ve özellikle Güney Avrupa'da olan ortak bir özellik, geleneksel aile refahı sorumluluklarına sürekli bağlılıklarıdır. Bu bağlamda, aile reisinin yani erkeğin geçimini sağlayan kişinin güvenliği temel önemdedir. Aileci önyargı, ek olarak sosyal sigortanın egemenliği ile pekiştirilmektedir. Bununla birlikte, sosyal sigortanın egemen olduğu bir sistemin uzun vadeli uygulanabilirliği, kadınlar ve düzensiz kariyere sahip işçiler gibi işgücü piyasasıyla zayıf bir bağlantısı olanlar için yetersiz güvenlik sağlamaktadır. Ayrıca sosyal sigorta, ortaya çıkan demografik ve istihdam yapısına yetersiz yanıt verilmektedir. İstikrarlı istihdama giriş geciktiğinden ve çalışma geçmişleri daha istikrarsız hale geldiğinden vatandaşlar yeterli emeklilik kredisi biriktirmekte güçlük çekmektedirler. Emekli maaşlarındaki finansal eksiklikleri kapatmak için istihdam vergisi artmakta böylece genç ve daha az üretken iş arayanların piyasadandan çekilmesine yardımcı olmaktadır. Ekmeği kazanan erkek modeli ile hane içinde erkeğin işgücünde aktif çalışmasına, artan evlilik istikrarsızlığı ve geleneksel aile modelinin terk edilmesiyle birlikte sorunlar ortaya çıkmaktadır. İstikrarlı bir şekilde

istihdam edilenler için güçlü koruma ve işgücü piyasasına girişte engeller ve ‘güvenceli’, ‘güvencesiz’ şeklinde derin uçurumlar çıkmaktadır. Aileye güçlü bir şekilde güvenmek, sosyal dışlanmanın birçok riskini ortadan kaldırmaktadır fakat kadınların ekonomik bağımsızlık arayışlarını da olumsuz etkilemektedir (Esping-Andersen, 2002: 16-17).

Sosyal Demokrat refah devletleri, bu refah rejim tipinin üçüncü ve en küçük rejim kümesidir. Evrenselcilik ve sosyal hakların meta olmaktan çıkarılmasıyla birlikte yeni orta sınıf tipinde genişletilmiş refah rejimidir. Buna ‘sosyal demokrat’ rejim tipi denilir, çünkü bu ülkelerde sosyal demokrasi sosyal reformun arkasındaki baskın güçtür. Sosyal demokratlar devlet ile piyasa, işçi sınıfı ile orta sınıf arasındaki bu ikiliğe müsamaha göstermek yerine, asgari standartlarda değil en yüksek standartlarda eşitliği teşvik edecek bir refah devleti inşa eder. Bu ilk olarak hizmetlerin ve faydaların yükseltilmesi anlamına gelmektedir. İkinci olarak ise işçilerin haklarının kalitesini garanti ederek eşitlik sağlanmaktadır. Bu refah rejimi farklılaştırılmış beklentilere göre uyarlanmış ve metadan arındırıcı, evrenselci programlara tekabül eder. Böylece kol işçileri, maaşlı beyaz yakalı çalışanlar veya memurlar aynı haklara sahip olur. Tüm katmanlar tek bir evrensel sigorta sistemi altında toplanmıştır ancak yardımlar kazançlara göre derecelendirilir (Esping-Andersen, 2012: 26): Bu refah rejim tipine İsveç, Norveç ve İskandinav ülkeleri örnek gösterilebilir. Bu refah rejim tipine İskandinav modeli de denilmektedir. İskandinav modeli, sanayi sonrası değişimin gereklilikleriyle yüzleşmek için iyi bir konumdadır. Refah arayışı, vatandaşların istihdam edilebilirliği ve üretkenliğini maksimize etmeye yönelik bir yoğunlaştırma politikasına bağlıdır. Refah sorumluluklarını aileden ayırma yoluyla, kadınların yeni rolünün tüm potansiyelini harekete geçirmek için iyimser bir konuma sahiptir. Küçük çocukları olan bekar ebeveynler, daha yaşlı işçiler veya engelliler gibi savunmasız kişileri harekete geçirmede etkili olduğu için, bakımı en üst düzeye çıkarmayı ve dışlanmayı en aza indirmeyi hedeflemektedir. Belçika ile İskandinav ülkeleri hem yaşlı hem de çocuk yoksulluğunu en aza indirebilen OECD ülkesi arasındadır. Çocuk ve yaşlı bakımında kamusal ve kuramsal destekten yararlanmaktadırlar. Ayrıca istihdamda daha az erken emeklilik ve yüksek doğurganlık ile örtüşmektedir (Esping-Andersen, 2002: 14).

Sosyal Demokrat modeli bir diğer isim karşılığı olan İskandinav refah devletleri, evrensel gelir garantileri, çocuklar, engelliler ve zayıf yaşlılar için son derece hizmetler üzerindeki üçlü vurgularıyla karakteristiktir. Geniş ve oldukça cömert gelir güvenliği ağı, açıkça yoksulluğa karşı etkili olmaktadır. Aynı zamanda, daha fazla risk almanın bir aracı

olarak kastedilmektedir ve bu nedenle, işgücü piyasası esnekliğini ve uyumunu teşvik etmelidir. Aktivasyon politikaları uzun vadeli işsizliği azaltıyor gibi görünmekte ve ailelere yönelik bakım hizmetleri sağlamaktadır. Kadınların çocuk sahibi olmalarını ve kariyer yapmalarını sağlarken aynı zamanda istihdam seviyelerini en üst düzeye çıkarmayı da sağlamaktadır. İskandinav refah rejimi, hükümetin gelir ve gider hesaplamaları üzerinde kaçınılmaz biçimde maliyetlidir. Ancak tam bir rejim muhasebe sistemi benimsememizin daha maliyetli olmadığı gösterilebilir. İskandinav modeli, sanayi sonrası değişimin gereklilikleriyle yüzleşmek için nispeten iyi bir konumdur. Refah arayışı, vatandaşların istihdam edilebilirliğini ve üretkenliğini maksimize etmeye yönelik bir yoğunlaştırma politikasına bağlıdır. Refah sorumluluklarını aileden ayırma politikasıyla, kadınların yeni rolünün tüm potansiyelini harekete geçirmek için kuşkusuz iyi bir konuma sahiptir. Küçük çocukları olan bekar ebeveynler, daha yaşlı işçiler veya engelliler gibi daha savunmasız kişileri harekete geçirmede de etkili olduğu için, refah rejimini en üst düzeye çıkarmayı ve dışlamayı en aza indirmeyi başarır. Belçika ile İskandinav ülkeleri hem yaşlı hem de çocuk yoksulluğunu en aza indirebilen birkaç OECD ülkesi arasındadır. Böylece cömert yaşlılık güvencesinin kendi başına aktif bir aile yanlısı politikayla bağdaşmaz olmadığını göstermektedir. Maksimuma yakın istihdam ise daha az erken emeklilik ve oldukça yüksek doğurganlık ile örtüşmektedir (Esping-Andersen, 2002: 14).

Esping-Andersen'a (2011) göre ister vatandaşlık ister toplum açısından bakılsın refah rejimleri aile, piyasa ve devlet bileşenlerinden oluşmaktadır. İnsanların çoğunun refahını, hayatlarının büyük bir kısmında en çok aile ve piyasa belirlenmektedir. Gelirlerin çoğu piyasadan, toplumsal desteğin çoğu da genellikle aileden elde edilir. Refahın bu üç ayağının birbiri üzerinde karşılıklı etkileri vardır. Eğer piyasada işler kötü giderse ya aileden ya da devletten yardım istenilir (Esping-Andersen, 2011: 105-106). Esping-Andersen'in tiplemesinde yer almayan bazı modeller, ayrı bir refah rejimi oluşturmaktadır. Güney Avrupa modeli, Güney Kore veya Latin Amerika ülkeleri gibi refah devleti tartışmalarında yer almayan toplumlar buna örnek verilebilir (Buğra ve Keyder, 2010: 14). Bir sonraki kısımda Güney Avrupa refah modelinin diğer refah tipolojileri ile arasındaki ilişki ve bu modele ait özgün özellikler verilecektir.

2.1.3. Güney Avrupa Modelinin Bir Örneği: Türk Refah Rejimi

Güney Avrupa'yı Kuzey'den ayıran en önemli fark, Güney Avrupa ülkelerinin modernleşme sürecini tamamlamakta Kuzey'e göre geç kalmış olmalarıdır. Geç

modernleşme süreci Güney Avrupa'nın Kuzey ülkelerinin etkisi altında biçimlenen bir tarihsel geçmişe sahip olmasına neden olmaktadır. Sosyal bilimlerde Güney ülkeleri üzerine yapılan çalışmaların çıkış noktasını oluşturan bu özellik Güney Avrupa ülkelerinin farklılıklarının araştırılmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar her ne kadar indirgenemez bir tarihsel bölünmeden kaynaklansa da Güney Avrupa ülkeleri Kuzey ülkelerinin dayatmasına karşı sürekli yeniden biçimlendirilen ve oluşturulan eşitsiz bir gelişme grafiğine sahip bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilimler literatüründe sıkça irdelenen modern ve geleneksel olanın ayrımı veya bu ikisi arasındaki karşılıklı etkileşim Batı Avrupa ve Güney Avrupa gibi bölgeleri de etkilemiştir (Günel, 2009: 46).

Refah devletlerinin bütün modelleri ve analizleri Batılı ülkeleri ele alması, Batı toplumlarının toplumsal düzeni ve istikrarını değerlendirmeyi amaçlanmaktadır. Fakat, piyasaların yaygınlığının, devletin etkinliğinin ve vatandaşlık duygusunun daha sınırlı olduğu Batılı olmayan az gelişmiş toplumlarda uygulamak oldukça zordur. Güney Avrupa'nın gelişmekte olan ülkeleri için ihtiyaçların kendisine yeterliliğinin daha önemli olduğu iddia edilmektedir. Esping-Andersen Kuzey ülkeleri için geliştirmiş olduğu refah rejim modeli temel ihtiyaçların metalaşmaktan çıkarılmasına (de-commodification) odaklanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde ise, enformel kurumların refah sağlama işlevini göz ardı etmektedir. Aile, dini kuruluşlar, cemaat ve akrabalık gibi enformel kurumlar, yapılar ve ilişkiler vatandaşların refahının güvence altına alınmasında kadınların toplumsal rollerini tanımlamasında önem taşımaktadır (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 31-32).

Güney Avrupa Model'inin ideal tipi beş özellekle karakterize edilmektedir. Bunlardan birincisi, toplumdaki belirli grupları ayrıcalıklı kılan ve diğerlerin korumasız bırakan kutuplaşmış bir sosyal güvenlik sistemidir. İkincisi, evrenselci ve vergilerle finanse edilen bir sağlık sistemidir. Üçüncüsü, devletin sosyal alana düşük düzeyde nüfuz etmesi ve maddi durumu test edilmiş sosyal yardım programlarının olmamasıdır. Dördüncüsü, sosyal politika alanında yüksek kamu-özel sektör karışımının ve yüksek derecede ademi merkeziyetçiliğin yaygınlığıdır. Beşincisi ise, devletin sosyal politikalarını bir aile ve akraba modeline göre modelleyerek refah sağlamanın ana unsuru olarak aileyi desteklemesidir (Grütjen, 2008: 112).

Güney Avrupa refah rejimleri üzerine araştırmalar yapan sosyal bilimcilerin birçoğu; piyasa-devlet-aile üçlüsü olarak refah sağlayıcı mekanizmalardan aile ve akraba

ilişkilerinin bu modelin en özgün özelliği olduğunu iddia etmektedirler. Aileler sistemin dışında kalanların yani enformel düzeyde sistemle ilişkisi olanların devlet tarafından ihmal edilmesi sonucu meydana gelen olumsuzlukları gidererek devletin yükünü hafifletmektedir (Tiyek ve Yertüm, 2016: 36).

Güney Avrupa modelinin en önemli özelliklerinden biri, ekonomik alanın zayıf proleterleşmesi, kadın istihdamı oranının düşüklüğüyle dengelenen küçük firma ve kendi hesabına çalışan işçi oranlarının yüksek oluşundan kaynaklanmaktadır. İkinci özellik ise, sosyal refah hizmetlerinin sorumluluğunun büyük bir kısmının aile sistemine devredilmiş olmasıdır (Mingione, 2013: 272). Bir arada yaşayan çekirdek aile ya da geniş aile üyelerinin dayanışma bağı altında birbirlerine yardım etmesini örnek verebiliriz.

Esping-Andersen refah rejimi ana üreticilerini devlet-piyasa-aile arasındaki ilişki üzerinden ele alır. 1990'lı yıllarda Güney Avrupa'daki sosyal koruma sistemi, bu üçlü modele eklenmesi gereken ayrı bir tip olarak tartışılmaya başlanmıştır. Esping-Andersen ve bazı yazarlar ayrı bir Güney Avrupa modeline karşı çıktılar. Çünkü onlara göre Güney Avrupa modelinin en önemli özelliği olan aile dayanışmasının merkeziliğinin korporatist muhafazakâr tipoloji ile benzer olmasıdır (Buğra, 2017: 47-48).

Güney Avrupa refah devleti homojen, standart, evrensel hak temelli Kuzey Avrupa refah devletlerinden değil, Kıta Avrupa'sından da ayıran özgün bir siyasi işleyiş sahiptir. İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'daki sosyal politika kurumları diğer korporatist ülkelerdeki gibi arındırılabilir ama işleyişlerine yön veren 'sosyo-politik davranış bilgisi' oldukça farklıdır. Sosyal haklar, Avrupa'nın bu bölgesinde tarihsel olarak bu varlığı sabit olan patronaj ilişkilerinin mantığı ile aşılınmış kapalı, tikelci bir siyasi kültüre ve yumuşak bir devlet aygıtına dayanmaktadır. Güney Avrupa modelindeki refah klientalizmin çok önemli olduğunu söylemek gerekir (Ferrera, 2013: 216). Güney Avrupa sisteminde dahil olan İtalya, İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerde klientalizm yaygın olarak görülmektedir. Çünkü bu ülkelerde kamu kaynaklarını ve hizmetlerini siyasi ve kişisel olarak dağıtıldığı bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu durum ülke içerisinde toplumsal düzensizliğe yol açabilmektedir.

Güney Avrupa refah tipini Esping-Andersen'in tipolojilerinden ayıran ve kendine has özellikleri dört unsur üzerinden açıklanmaktadır. Birincisi, gelir desteğine mahsus 'aşırılıklar' ikincisi, sağlık hizmetleri alanında kurumsal korporatizmden kopma ve evrensel ilkeler üzerine kurulmuş bir ulusal sağlık hizmetinin kısmen kurulması

üçüncüsü, sosyal refah alanında devletin az varlık göstermesi ve kamu ile kamu dışı kurum ve kuruluşların birlikte varlık göstermesi dördüncüsü ise, klientalizmin sürmesi ve bazı durumlarda nakit yardımlarının seçici dağıtımında patronaj sistemlerinin oluşturulması bu model üzerindeki özgün durumları oluşturur. Güney Avrupa ülkelerinin güçlü bir Katolik kilisesinin varlığı ve korporatist geleneğinin esnekliği, devletin zayıf varlığının sorumluluğunu üstlenmektedir. Ayrıca gelir desteğinin düzensiz gelişmesiyle ‘parçalanmış emek piyasası’ ve ‘aile merkezli’ olarak yapılanmış sosyal doku tarafından şekillenmiştir. Güney Avrupa refah modelini ‘muhafazakâr-korporatist’ ya da ‘sosyalist kapitalist’ refah rejimlerinin tarihsel yapılarıyla da açıklanmaktadır (Ferrera, 2013: 218-219).

Cinsiyet ilişkilerini barındıran refah rejimlerinin topluma özgü karakteri kadının çalışma hayatına katılımını destekleyen ya da engelleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Güney Avrupa’da kadın istihdamının tarihsel dinamiklerinde ‘aileselcilik’ Güney Avrupa refah rejiminin önemli bir unsurudur. Bu model, işverenlerin ve çalışanların katkılarıyla finanse edilen, ekmeği kazanan erkeği ve bağımlı aile bireylerini korumayı amaçlayan korporatist bir sosyal güvenlik sistemine dayalıdır. Kendi hesabına çalışmanın önemi, geniş bir enformel sektörün varlığı ve devlet-toplum ilişkilerinin patronaja dayanan yapısı bu refah rejiminin diğer temel unsurlarıdır (Buğra ve Özkan, 2014: 131-132).

Literatürde Güney Avrupa modelini genişletip Akdeniz Refah Devletleri olarak ele alan çalışmalar yer almaktadır. Güney Avrupa refah modelinde yer alan İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan’a ek olarak Kıbrıs, İsrail, Malta ve Türkiye ülkeleri eklenmiştir (Gal, 2010: 95). Akdeniz Refah Devletleri olarak ele alınan bu ülkelerin ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler; politika ve ekonomik gelişmelerdeki özelliklerin yanı sıra aile ve klientalistik ilişkiler olarak kendini gösterir (Kallinikaki, 2010: 182). Güney Avrupa modelindeki refah düzenlenmeleri büyük istikrarsızlıklardan, eşitsizliklerden, verimsizliklere ve sosyal kuruluşların klientalistik, kayırmacı yapılardan oluşmaktadır. Örnek olarak, engelli, çocuk ve yaşlıların önlenmesini ve kurumlardan çıkarılmasını teşvik etmemektedir. Ayrıca bu modelde çekirdek ve aile oranlarının artması ve kadınların işgücüne katılımının artmasıyla birlikte aile birimi, refahın en önemli sağlayıcısı ve kaynakların yeniden dağıtımına yönelik mekanizma olmaya devam etmektedir (Kallinikaki, 2010: 199).

Aileselcilik genellikle aileye belirli refah sorumluluklarının verilmesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Aile birimine yüklenen resmi sorumluluklarda refahın sağlanmasında aile dayanışmanın fiili olarak merkeziliği temel alınmaktadır. Bu nedenle aileci politikalar, ya başlı başına bir amaç olarak ya da aile dışı başka bir hedefe yönelik bir araç olarak aileyi güçlendiren politikalar olmaktadır. Bu tür politikalar, toplumsal cinsiyet rolleri ve iş bölümü hakkındaki varsayımları belirlenmesinde aile merkezi bir faktördür. Bunun yaygın bir örneği, evin geçimini erkeğin sağladığı aile modeline dayanan sosyal sigorta programlarıdır. Burada kadınlar ve çocuklar ailelerinin sigortalı erkek reislerinin bakmakla yükümlü oldukları kişiler olarak yardımlardan yararlanma hakkına sahip olurken kadınların çalışmaktan caydırılması sağlanır (Kılıç, 2010: 169).

Akdeniz refah rejiminde ailenin rolü, rejimin kendine has özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu modelde, devlet kurumlarının özerk ve zorlayıcı faaliyetlerini vurgulamaya eğilim göstermiş ve devletler, piyasalar, aileler/hane halkları arasında yapılan düzenlemeler arasında gerilimler oluşmuştur. Esping-Andersen'in üç dünya tipolojisi hem kadınları göz ardı etmesi hem de metalaşmanın sınırlandırılması (decommodification) dolayısıyla ücretsiz işin hayati önemini göz ardı etmiştir. Kadınların, aile/hane içinde ücretsiz ev içi ve bakım emeğinin bu anahtar rolü Akdeniz refah rejiminin önemli bir unsurudur (Moreno, 2013: 375-376).

Akdeniz refah rejiminde kadınların işgücüne katılımı, kültürel tutumlarda ve toplumsal geleneklerde zorlu bir adaptasyonu beraberinde getirmiş ve buna bağlı olarak üretim alanındaki cinsiyet temelli iş bölümünde pek çok güçlükler meydana gelmiştir (Buğra, 2014: 185). Akdeniz ülkelerinde, aile içindeki cinsiyet temelli iş bölümü, iş ve aile arasında bir denge kurmaya çalışan kadının ücretsiz ev içi çalışmaya ve bakım emeğini beraber yükleyecek şekilde geleneksel sorumluluklarla mücadele etmektedir (Buğra, 2014: 188). Akdeniz coğrafyasında kadınlarının omuzlarına binen bu 'çifte yük' özellikle kamusal bakım hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle ağırlaşmaktadır. Bu coğrafyadaki ülkelerde, ekonomik kalkınma ve sosyal değişimin özellikleri sayesinde, aileselcilik Güney Avrupa refah rejiminin önemli bir unsuru olarak kalmayı başarabilmiştir. Bu durum kadınların işgücüne katılımını sınırlamamakta bundan ziyade aile kurma ve çocuk sahibi olma kararlarını şekillendirmektedir (Buğra, 2014: 188).

Aile ve Akraba Dayanışma Modeli (Grütjen, 2008: 126-127), benzer toplumsal cinsiyet rollerini temel almakta ve bağımlılık kavramını da içermekle birlikte, sosyal sigortaların

geniş aileyi de kapsamı bakımından Erkek Ekmek Kazandıran Model'den ayrılmaktadır. İşgücü piyasası, tam istihdam idealine dayalı değildir. Bunun yerine devlet, aile gelirinin korunmasına yönelik gayri resmi stratejileri hedef göstermektedir. Buna karşılık, aile, aile ödenekleri ile marjinal olarak desteklenmekte ve vergi değerlendirmeleri bireysel olarak yapılmaktadır. Evli çiftler veya çocuklu aileler için vergi indirimleri mevcut değildir. Kadınlar geleneksel olarak annelik ve ev içi emek, bakım işleri olarak algılanırken, devlet ücretli babalık izni süreleri aracılığıyla bu rolü desteklememektedir. Kadınlar işgücü piyasasına girerlerse, yarı zamanlı çalışma düzenlemeleri olmadığı için tam istihdamı ailedeki görevleri ile birleştirmeleri gerekir. Son olarak, çocuklara, yaşlılara ve engellilere yönelik bakım hizmetleri neredeyse yok gibidir ve kadınlara bırakılmıştır. Erkek Ekmek Kazandıran Modelde bakım işi özellikle anneye bırakılırken, Aile ve Akraba Dayanışma Modelinde bakım işi kadın aile üyeleri tarafından paylaşılmaktadır. Ayrıca, bireyin veya ailenin bağımsız hareket edemeyecek durumda olması durumunda, devlet özel alana müdahale etmediği için ikame ilkesine göre hareket etmemektedir. Buna göre, kamu sosyal yardım programları ve güvenlik ağları mevcut değildir ve aile tek güvenlik ağı işlevi görülür. Devlet refah rejimlerine göre hareket etmediği ve yaşlı bakımı gibi tüm politikaları aile alanına bıraktığı için Türkiye Aile ve Akraba Dayanışma Model'ine de uymaktadır. Özetle, Türkiye, ağırlıklı olarak Güney Avrupa'da bulunan Aile ve Akraba Dayanışma Model'inin kriterlerine açık bir şekilde uymaktadır.

2.1.4. Türkiye'de Refah Devleti ve Refah Rejimi

Ferrera başta olmak üzere Esping-Andersen İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı muhafazakâr korporatist rejime dahil edilmesine itiraz eder ve kendine özgün bir refah rejimi olarak Güney Avrupa refah rejimini türetmektedir. Bu sınıflandırmada, bu ülkelerin ortak özellikleri bulunur. Bunlar; sosyal harcamalar, istihdam yapıları, sosyal politika uygulamaları, kadın istihdamı ve ev-bakım işleri gibi konularda birbirlerine yaklaşmaktadır. Güney Avrupa refah modeline yukarıdaki ülkelerin yanı sıra Kıbrıs, İsrail, Malta ve Türkiye'de eklenmiştir. Bu ülkelerin Güney Avrupa modeline benzerliğinin yanı sıra Akdeniz coğrafyasında yer alması, aileselcilik ve klientalizm özellikleri bu ülkelerin refah rejimleri sınıflandırmalarında yakınlaştırmıştır (Gal, 2010: 81).

Refah rejimlerinin ortak bileşeni ailedir. Dolayısıyla refah rejimi kavramı, refahın ana üreticileri olan aile, devlet ve piyasa kaynaklarının bileşimini ifade etmektedir.

Moreno'ya göre, en çok analiz edildiği refah kapitalizmin kategorisinin muhafazakâr korporatist, liberal ve sosyal demokratın yanı sıra Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz'i içeren Akdeniz kategorisinin dördüncü olarak eklenebilmektedir. Akdeniz rejiminde ailenin rolü kendine has bir özelliğini oluşturmaktadır. Güney Avrupa refah örneği, devlet, piyasa ve aileler arasında yapılan politikalar bakımından başarısız olmuşlardır (Moreno, 2013: 375). Esping-Andersen'in 'Üç Dünya Tipolojisi' kitabında kadınları göz ardı etmekle birlikte metalaşmanın sınırlanması (decommodification) ile ücretsiz işin önemini de göz ardı etmiştir. Akdeniz refah rejiminde kadınların aile içindeki ücretsiz ev ve bakım işlerini üstlenmesi önemli bir unsurdur. Bu refah rejimi tipinde aile, devlet ve piyasanın tamamlayıcı olmasının ötesinde sosyal refahın üretici kaynağıdır. Bu sebeple bu refah rejimi muhafazakâr korporatist, liberal ve sosyal demokrat refah rejimden ayrılmaktadır (Moreno, 2013: 376).

Türkiye'nin refah rejimi, Güney Avrupa Modelinin birçok özelliğini sergiler. Fakat, Türkiye'nin kendine özgü farklı özellikleri de vardır. Türkiye'de köylü tarımı ve tarımdaki istihdam diğer Avrupa ülkelerine göre uzun süre kendini korumaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin uzun bir dönem boyunca köylü tarımına devam etmesi istisnai bir örnektir. Türkiye'nin bu durumunu devletin köylü tarımını ekonomik değişim aracılığıyla sürdürmedeki rolüne bakılması gerekir. Bu açıdan, 1980'lere kadar birbirini izleyen hükümetler tarafından değiştirilmeden sürdürülen tarımsal destek politikaları önemli bir rol oynamıştır. Bir diğer unsurda, Türkiye'de kırdan kente doğru bir göç olgusu yer almaktadır. Fakat burada kırsal alandan tamamen bir kopuş olamamıştır. Ailenin köydeki tarım kazançları ile kentsel gelir kaynaklarını birleştiren farklı yaşam stratejilerini beraber sürmektedir. Türkiye'nin eski refah rejiminin aileselci özelliklerine baktığımız zaman; eski sosyal güvenlik sistemini niteleyen erkek hane reisi modeli dışında devlet geleneksel ailenin ekonomik işlevi bağlamında korunmasına dayalı katkı sağlamıştır. Tarımsal destek politikaları ve kentsel kamu arazilerine enformel erişimin hoş görülmesi bir araya gelince, aile bağlarının merkezi olduğu bir kırsal-kentsel fırsat alanının şekillenmesi mümkün olmuştur. Türkiye bu bağlamda, bireye ekonomik ve toplumsal koruma sağlayan kişisel ve enformel ilişkilerinde hayati bir önem taşımaktadır. Bu ilişkiler sadece nüfusun resmi sosyal güvenlik sisteminin dışında kalan kısmı değil, aynı zamanda sahip oldukları; işsizlik, hastalık, sakatlık ve yaşlılık gibi durumlarda yeterli korumayı sağlamayanlar için de önemli olmaktadır (Buğra, 2017: 51-55).

Grütjen *'The Turkish Welfare Regime: An Example Of The Southern European Model The Role Of The State Market: And Family In Welfare Provision'* adlı makalesinde, Türkiye'nin Güney Avrupa Refah Model'inin özelliklerine uyduğu, İspanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz ile aynı grupta yer aldığını söylemektedir. Araştırmacılar tarafından Türkiye ve Güney Avrupa refah düzenlemeleri arasında benzerliklerinin olduğu vurgulansa da Türkiye'deki refah rejiminin kendine özgü özellikleri mevcuttur. Son on yılda Güney Avrupa ülkelerin sosyal harcamalarının artmasıyla önemli bir performans sergilenmiş ve çok sayıda vatandaşı sosyal güvenlik sistemlerine dahil edilmiştir. Türkiye'de ise, siyasi karar vericiler sosyal güvenliğin merkezi devletin temel sorumluluğu olarak görmektedir. Grütjen, Türkiye'de refah sağlamanın mevcut aktörlerine odaklanmaktadır. Bunu üç çerçeve üzerinde değerlendirmiştir. İlk olarak, merkezi devlet tarafından düzenlenen sosyal güvenlik ve sosyal sigorta kurumları, ikincisi ailenin toplumsal işlevlerde kilit bir noktada olduğunu ele almıştır. Üçüncüsü ise, sosyal yardım sağlamasında belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin (STK) ve özel sigorta programlarının etkisini göstermektedir (Grütjen, 2008: 112-113). Bu bağlamda Güney Avrupa modelinin içerisinde yer alan Türkiye'deki refah rejimi aile ve klientalizme dayalı bir sosyal yapıdır. Bu modelde genellikle güçlü aile bağları, klientalizm kişilere dayalı bir ekonomik ve siyasi yapı içermektedir.

Refah rejimin sınıflandırmasında piyasa-devlet-aile üçlemesinin olduğu bir refah rejiminde Türkiye'de daha çok aile ağır basmaktadır. Devlet ve piyasa küçük bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Türk refah rejimi geleneksel olarak, aile tarafından tanımlanan toplumsal dayanışma çerçevesinde izlenen bir yol çizmektedir.

1990'ların sonundan bu yana, Güney Avrupa refah devletlerinin incelenmesinde feminist akademisyenler ve politikacılarda refah rejimlerinin analizlerine katkıda bulunmuşlardır. Giderek artan biçimde akademisyenler ve araştırmacılar Güney refah rejiminin ana unsuru olarak 'ailenin' önemini vurgulamışlardır. Güney Avrupa'daki ülkelerin bir aile modeli oluşturarak, ailenin rolünü desteklediğini öne sürmektedirler. Kıta Avrupa'sında bulunan Ekmek Kazanan Erkek Model'inin bir benzeri Türkiye'de Aile ve Akraba Dayanışma Model'idir (Grütjen, 2008: 125).

Ekmek Kazanan Erkek Modeli, çekirdek ailenin geçimini sağlayan kişi olarak babanın rolünü ve evin ücretsiz ev çalışanı ve bakıcısı olarak annenin rolünü öngörür. Bu görev dağılımı, sosyal güvenlik sisteminde ve işgücü piyasasındaki tam istihdam

geleneğinde kodlanmıştır. Sosyal yardımlardan hak kazanma primlere bağlıdır ve sosyal güvenlik programlarına aktif olarak katkıda bulunan işçiler, yardım ve hizmetlerden yararlanma hakkına sahiptir. Emekli maaşlarına hak kazanma tam istihdam kariyerine ve çalışma hayatındaki katkılarına bağlıdır. Çekirdek ailenin sosyal koruması bağlılık üzerinden tanımlıdır. Ailenin geçimini sağlayan erkek kişinin rolü, aile yardımları yoluyla devlet tarafından verilir. Eğer kadınlar işgücü piyasasına girerlerse, yarı zamanlı istihdam için özel düzenlemelerden yararlanarak istihdamı geleneksel aile rolleriyle birleştirme fırsatı verilir. Yarı zamanlı çalışan kadınlar genellikle esnek çalışma adı altında istihdama katılırlar ve sosyal güvenlik sistemleri tam ödeme yapılmaz ayrıca düşük ücretler almaktadırlar. Böylece sosyal güvenlik, sigorta ve para açısından bağımlı statülerini korurlar. Bununla birlikte geleneksel olarak aileye bırakılan çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri aileye bırakılmaktadır (Grütjen, 2008: 125-126). Aileye bırakılan bu görev ise, anne ya da ailenin kadın üyeleri tarafından yapılmaktadır.

“Aile, devlet ve sivil toplumun faaliyetlerini tamamlayıcı olmanın ötesinde, esenliğin, dolayısıyla da sosyal refahın önemli bir üreticisidir. Güney Avrupa’da aile, sosyalleşmenin merkezi kurumu ve mikro-dayanışmanın sağlam ağı olarak kalmayı sürdürmektedir” (Moreno, 2013: 376).

Moreno, ‘süper kadın’ terimiyle aile içinde ücretsiz ev-bakım işi ile ücretli çalışmayı birlikte yürüten Akdeniz kadın tipini ele almaktadır. 40-59 yaş grubundaki kadınlar ‘süper kadınlar’ ı temsil etmektedir. 1980’lerin ve 1990’ların neo-liberal buhranları sırasında Güney Avrupa’da Akdenizli süper kadınların hiperaktivitesi sosyal bir tampon oluşturmuştur. Bununla birlikte Güney Avrupa’daki yüksek miktardaki harcamalar, süper kadınların ekstra faaliyetleri ve bu faaliyetlerin Akdeniz ülkelerindeki kadınların hem işgücü piyasasında yer alması hem de ev ve bakım işlerinde ücretsiz bir emek harcamasından dolayı toplumsal bütünlüğü ve ekonomik büyümeye katkıda sağlamaktadır (Moreno, 2013: 381).

Aile ve Akraba Dayanışma Model’inde çalışan anne ‘süper anne’ olarak ele alınabilir. ‘Süper annelerin’ ücretsiz ev-bakım işleriyle beraber üstlendikleri iş rollerinin doğurduğu talepleri aynı anda karşılamaya çalışması, roller arasında bir denge kurması (iş-aile-yaşam dengesi) anne veya kadın üzerinde çifte bir yüke neden olmaktadır. Cinsiyetçi iş bölümünün değişmemesi, ev işleri ve çocuk bakımının daha çok kadına

bırakılması, kadının hem iş hem de ev-bakım işlerinde farklı rolleri üstlenmesi sonucu doğurmuştur (Polat, 2012: 36).

Ücretsiz bakıcılar olarak nitelenen süper kadınlar ve anneler, mesleki kariyerlerine devam ederken ailelerinin refahı için de çalışmaktadır. Bu sebeple hayatlarının genelinde çifte yüke maruz kalmaktadır yani, bir günde iki iş günü yaşamışlardır. Ev işlerinin diğer aile üyeleriyle paylaşılmaması, ev içinde ve dışında yapılan fedakarlıklar ve sorumluluklar iş-aile-yaşam dengesinde çıkmazlara götürmektedir. Aile-refah bağlantısının özelliğine bağlı olarak Akdeniz kadınların durumu dolayısıyla artan sorumluluk yükü kadın istihdamını düşürmektedir (Moreno, 2013: 381-382).

Ayrıca modelde sosyal refahın sağlamış olduğu hemen hemen tüm riskler geleneksel aile ve akrabalık bağı üzerine kuruludur ve devletin varlığı ancak sistematik olmayan bir tarzda müdahale etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, aile dayanışmasının güçlü olması nedeniyle daha fazla maddi ve sosyal yardım sağlanmaktadır. Türkiye'nin refah rejiminin önceliği de aile dayanışması üzerinedir. Yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığındaki "aile" vurgusu, bu önceliği ayrıca yansıtması açısından dikkate değerdir. Bakanlığın misyonunun başında "ailenin bütünlüğünü korumak" olması da bu önceliği somutlaştırmaktadır. Böylece Türkiye'de ailenin sosyal refah sağlamadaki önceliğinin hem bir aktör olarak hem de kamu gibi diğer aktörleri şekillendirme noktasında kendisini gösterdiği söylenebilir (Taşcı, 2013: 12).

Türk refah rejiminin merkezinde yer alan Aile ve Akraba Dayanışma Modeli, benzer cinsiyet rollerini temel alır ve bağımlılık kavramını içeren sosyal sigorta programının geniş aileyi de kapsamaması bakımından Ekmek Kazanan Erkek Model'inden ayrılır. Devlet, aile gelirinin korunmasına yönelik gayri resmi stratejilere müsamaha gösterir. Aile, aile ödenekleriyle desteklenir ve vergi değerlendirmeleri bireysel olarak yapılır. Evli çiftler veya çocuklu aileler için vergi indirim yoktur. Kadın geleneksel olarak evin hizmetçisi veya bakıcısı olarak algılanırken, devlet bu rolü ücretli babalık izin süreleriyle tasvip etmemektedir. Kadınlar iş gücü piyasasına dahil olduklarında, tam zamanlı istihdam düzenlemeleri bulunmadığından, yarı zamanlı istihdam ile işgücü piyasasında aktif çalışırken bir yandan da ücretsiz ev ve bakım işlerinde emek harcamaktadırlar. Ayrıca çocuklara, yaşlılara ve engellilere yönelik bakım hizmetleri neredeyse yok denecek kadar azdır ve kadınlara bırakılmıştır. Ekmek Kazanan Erkek Model'inde bakım işi özellikle anneye bırakılırken, Aile ve Akraba Dayanışma

Model’inde bakım işi ailenin kadınları (akraba üyeleri; anneanne, babaanne, teyze vs.) tarafından paylaşılır. Bu nedenle, kamusal sosyal yardım programları ve bakım hizmetleri mevcut değildir, aile bu görevlerin üstlenmesinde kilit nokta olur. Kıta Avrupa’sının Ekmek Kazanan Erkek Model’ine uygun olarak Türk refah rejimi, kadınların evli ve evli olmayan kızların aile reisi olan erkeğin statüsüne bağımlı olduğu normatif bir aile modeline dayanmaktadır (Grütjen,2008: 126-127). Ev-bakım işlerinin anne ve babalardan, anneanne, babaanne ya da akrabalara kayması Güney Avrupa’daki Aile ve Akraba Dayanışma modelinin kültürel temellerini pekiştirmektedir (Moreno, 2013: 390)

2.1.5. Türkiye’de Çalışan Annelerle İlgili Bakım Politikaları

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi 41 ülkenin 2016’ya ait doğum izni ve okul öncesi bakım politikalarını inceleyerek aile dostu ülkeleri belirledi. Bu ülkeleri annelere verilen doğum izni, babalara verilen doğum izni, çocuk bakım merkezlerindeki 3 yaş altı çocukların oranı ve çocuk bakım merkezlerindeki 3-6 yaşlarındaki çocuk oranları olmak üzere 4 temel noktadan belirledi. Bu politikaları uygulayan en aile dostu ülke İsveç seçilmiştir. En uzun doğum iznine sahip ülke ise Estonya olmuştur. İsveç’te ücretli ebeveynlik izninin 35 hafta olduğu belirtilen raporda, bu iznin yaklaşık 11 haftasının babaların izin hakları olduğu görülmektedir. İsveç’te 3 yaş altı çocukların %51’inin okul öncesi bakım imkanlarından yararlandığı, 3-6 yaşlarındaki çocuklardaysa bu oranın %97 olduğu belirtiliyor. İsveç’ten sonra Norveç, İzlanda, Estonya ve Portekiz bu sıralamayı takip ediyor. Japonya, Güney Kore, Şili, Kanada, Meksika, İsrail, Avustralya, Yeni Zelanda, ABD ve Türkiye ise kıyaslanabilir veri eksikliği nedeniyle listede yer almıyorlar. Rapor sonuçlarına göre, en uzun ücretli annelik izni 85 haftayla Estonya’da, 72 haftayla Macaristan, 61 haftayla Bulgaristan şeklinde sıralanıyor. Listenin sonunda ise 8 haftalık izinle Yeni Zelanda ve Avustralya ve annelere hiçbir ücretli izin süresi tanımayan ABD yer alıyor. Türkiye’de ise annelere 16 hafta izin veriliyor. Babalık izinlerindeyse listenin başında ücretli izinle Japonya yer alıyor. Fakat Japonya 2017’de ülkede çocuk doğumunu ardından ücretli izin alan baba sayısı 20’de 1 oranında gösteriliyor. Güney Kore’de 17 haftalık babalık iznine sahip fakat Güney Kore’de 6 babadan yalnızca 1’i izin kullanıyor. Türkiye’de ise babalık izni bir haftadır (Independent. ‘UNICEF Aile Dostu Ülkeleri Açıkladı: Estonya’da doğum izni 85 hafta’. 14/06/2019).

Türkiye’deki refah rejiminde Doğu ile Batı arasında yer alan ve özellikle Avrupa Birliği sürecinde yapılan düzenlemelerle önemli adımlar atmıştır. Türkiye’de kadınların

doğum sebebiyle kullanmaya hak kazandıkları izin süreleri 2011 yılında bir düzenlemeyle iyileştirildi. Bu düzenlemeler bebek, kadın ve toplum sağlığı adına önemli gelişmeler olmuştur (Polat, 2012: 38). Türkiye’de çalışan kadınlar için 4857 sayılı İş Kanunu ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenen annelik izin süresi, doğum öncesi 8 hafta ve doğum sonrası 8 hafta olmak üzere 16 haftadır. 2016 yılının ilk başlarında, kadın hareketlerinin yoğun muhalefetine rağmen kadınlara doğum sonrası yarı zamanlı çalışma hakkını düzenleyen bir yasa çıkarıldı. Bu yasayla doğum sonrası annelik izni süresi sonunda kadın memur ve işçilerin istekleri halinde izni bitiminde başlamak üzere birinci doğumda 2 ay, ikinci doğumda 4 ay, sonraki doğumlarda ise 6 ay süreyle günlük çalışma süresinin yarısı kadar çalışmaları düzenlendi. Yasada bu düzenlenmenin yanı sıra, çocuğun engelli doğması durumunda annenin annelik izni bitiminden sonra 12 ay yarı zamanlı çalışabileceğine ve ebeveynler için çocuk zorunlu ilköğretim çağına gelene kadar da yarı zamanlı çalışma seçeneğine yer verilmiştir (KEİG, ‘Kadın İstihdamı ve Çocuk Bakım Yükü İlişkisi’, 01/03/2018).

Kanun düzenlemelerinde genel anlamda ebeveyn ifadesi kullanılmasına rağmen sadece kadınların düşünülerek hedef aldığı yasalar kamuoyunda tartışılmıştır. Örnek olarak, annelik izinlerinin uzamasının kadın istihdamını olumsuz yönde etkileyeceği hem işçi sendikaları hem de kadın örgütleri ve sanayi odaları tarafından dile getirilmiştir. Diğer yandan yarı zamanlı çalışan kadınların, yarım ücret alacakları, emekliliğe dair sürelerinin yarım hesaplanacağı tartışılmaktadır. Bu durum aynı zamanda kadın erkek arasındaki ücret uçurumunu daha da arttırmayı pekiştirmektedir. Aynı zamanda Eski Başbakan Davutoğlu’nun şu sözleri de çalışma hayatında ailenin rolünü vurgulamaktadır. “Bizim sosyal bünyemizin en önemli kurumlarından ve normatif yapımızın en önemli referans noktalardan biri ailedir. Ailenin korunması, gelecek nesillerin korunması bağlamında büyük önem taşıyor. En güçlü yanımız olan bu özelliğimizin modern hayatta çalışma, istihdam hayatıyla bir bütüncüllük oluşturması ve özellikle kadınlarımızın aileyle çalışma hayatı arasında bir gerilim içine düşmemesi için yoğun bir çalışma temposu içinde olduk ve dün gece bu paketin detayları üzerinde çalışmalarımızı tamamladık” (KEİG, ‘Kadın İstihdamı ve Çocuk Bakım Yükü İlişkisi’, 01/03/2018). Ebeveyn izni, ebeveynlerin bakım konusunda eşit sorumluluk almalarını sağlayacak şekilde düzenlediği takdirde kadınların özellikle doğum nedeniyle işten uzun süreli ayrı kalmalarını engellenecektir. Ebeveyn izninin ücretli olması ve ebeveynlerin kullanması gereken zaman dilimlerinin birbirlerine devredilemez olması erkekleri ebeveyn izni almaya teşvik edici olacaktır.

4857 Sayılı İş Kanunu ve diğer mevzuat hükümleri ile hamile ve emziren kadınların çalışma şartları özel olarak düzenlenmiştir. Kadın çalışanlar hamilelik döneminde diğer kadın çalışanlara nazaran daha zor ve özel olarak korunmayı gerektiren bir durumdadır. Bu nedenle kadın çalışanların hamilelik ve emzirme dönemlerinde anneyi ve doğacak çocuğu ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı korumak için çeşitli düzenlemeler yapılmış, kadın çalışanlarının izin hakkının yanında birtakım koruyucu hükümler getirilmiştir. 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 74/4. Maddesinde; 'Hamilelik süresince kadın işçiye periyodik kontroller için ücretli izin verilir.' Böylece gebelik süresince işverenler tarafından herhangi bir sınırlandırma yapılmaksızın gebe kadının sağlık kontrolleri için ücretli izin kullanmaktadır. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik'in 6. Maddesi gereği, işveren, gebe veya emziren çalışanın sağlık ve güvenliği için tehlikeli durumlar için önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır (Motto Hukuk Bürosu, Gebe ve Emziren Kadınların Çalışma Şartları, 2020). Kadın çalışanlar, hamile olduklarını sağlık raporu ile gösterdikleri takdirde gece çalışmaya zorlanamazlar. Ayrıca yeni doğum yapmış çalışanın bir yıl boyunca gece çalıştırılması yasaktır. Hamile ya da emziren annenin günde yedi buçuk saatten fazla çalışması yasaktır (Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmenlik, 07/09/2019)¹.

Emziren annenin, doğum izni bittikten sonra ve işe başladığında çalışmalarını engelleyecek bir durumun olmadığını rapor halinde göstermeleri gerekiyor. Annenin çalışma ve süt izni, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 74. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede, kadın çalışanların doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Kadın çalışanın, erken doğum yapması halinde ise doğumdan önce kullanamadığı süreler, doğum sonrası sürelerle eklemek için kullanılır. Bebeğin ölü doğması veya doğumdan kısa bir süre sonra ölmesi durumunda ise, doğumdan sonraki sekiz haftalık izin kısaltılmaz. Emziren anne ise, doğumdan sonraki sekizinci haftanın bitiminden sonra çalışmaya başlarsa, 0-1 yaş arası çocuğunu emzirmek için, günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaç bölünerek kullanılacağı kadın çalışan kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır. Eğer işyerinde 100-150 kadın çalışan var ise, emziren

¹ Detaylı bilgi için bakınız.

(<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18728&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>).

kadınların çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerlerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odasının kurulması şarttır (Motto Hukuk Bürosu, ‘Gebe ve Emziren Kadınların Çalışma Şartları’, 2020).²

Bakım emeğinin çocuk, yaşlı ve hastalar için kaliteli ya da düşük ücretli ulaşılabilir ve yaygın olması kadınların istihdamına katılımını teşvik etmede en önemli etkenlerden biridir. Bakıma yönelik düzenlemelerde bazı ülkeler izin düzenlemelerini ve ailelere mali desteği temel alırken bazı ülkelerde kamusal hizmet olarak görülmektedir. Örneğin, Avrupa ülkelerinden İzlanda’da 2000 yılında ebeveyn izni 9 aya çıkarılmış ve izni alana maaşının %80’i ödenecek şekilde düzenleme yapılmıştır. 9 aylık iznin 3 ayını babalarının kullanması zorunludur ve sonucunda babaların %90’ının ebeveyn iznini kullandığı görülmektedir. Ama ne yazık ki Türkiye’de kurumsal bebeklik, erken çocukluk bakımı ve eğitim hizmetleri yetersiz olmaktadır. Türkiye’de bakım daha çok aile ve sonra da piyasa çerçevesinde şekillenmiştir.

Avrupa Komisyonu’nun ‘Fırsat Eşitliği 2000’ raporunda kadın istihdamını arttırması için aktif işgücü politikaların geliştirilmesi ve aile-dostu çalışma düzenin sağlanması önerilmiştir. Aile-dostu çalışma düzenlemesinin yerleşmesinde iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikaları bir araç olarak görülmektedir. Aile-dostu çalışma düzeni, kadınların ev ve bakım işlerinde erkeklerle paylaşma konusunda öneri ve düzenleme getirmemekle birlikte, kadınların işgücü piyasasında yer alması için esnek çalışma sistemi dediğimiz yarı zamanlı çalışmayı teşvik ederek kadını hem ev içinde ücretsiz çalışmaya hem de işgücü piyasasında yarı zamanlı çalışma adı altında sosyal güvencesi ve maaşların düşük olduğu işlerde çalışmaya zorunlu bırakılmaktadır. Bu sebeple uyumlaştırma politikaları aile-dostu politikalar şeklinde konumlanmıştır. Fakat muhafazakâr ideolojinin de etkisiyle ebeveynlik hakları yerine annelik haklarına vurgu yapmakta ve kadınlar yeniden üretim sürecinden kurtulamamaktadır. Kadın-dostu politikalar kavramı yerine aile-dostu politikalar kavramının kullanılması dikkat çekicidir. Ailenin ön plana çıkarılması kadınların çalışma düzenlerini belirlerken öncelikle ailedeki sorumluluklarını düşünmelerine yol açmaktadır. Uyumlaştırma politikasının bir aile politikası olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Avrupa Birliği belgelerinde iş-aile-yaşamının uyumlaştırmasında daha çok üç tür politikanın adı geçmektedir. Bunlar, esnek çalışma

² Detaylı bilgi için bakınız. (https://mottohukuk.com/is-hukukunda-gebe-emziren-ve-cocugu-olan-kadinlarin-haklari/#_ftn7).

düzenlemeleri, bakım hizmetleri ve izin düzenlemeleridir (Oktay Yılmaz, 2012: 203-204).

2.1.6. Türkiye Refah Sistemine Bir Alternatif Mor Ekonomi

Mor Ekonomi, İstanbul Teknik Üniversitesi feminist sosyal bilimcilerden İpek İlkaracan'ın Berlin'de bir konferansta ele aldığı ve önerdiği bir kavramdır. Daha sonra bu kavram teorik bir temele dayandırıp üzerine çalışmalarla sosyal bilimler literatürüne kazandırılmıştır.

Mor Ekonomi, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve bakım emeğini merkezine koyan bir ekonomi tahayyülüdür. Feminist gündemde önemli yer tutan hane içi ücretsiz bakım emeğinin toplumsal refah açısından olmazsa olmaz bir ön koşul olduğuna, öte yandan buradaki cinsiyete dayalı dağılımın, piyasa ekonomisinde gözlemlediğimiz toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin; düşük kadın istihdam oranı, ücret uçurumu, mesleki ve sektörel toplumsal cinsiyet gibi problemlere dayandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğini ve bakım emeğini merkezine koyan bir ekonomik modelin sadece eşitlik için değil, aynı zamanda sürdürülebilir, kapsayıcı, şoklara karşı dayanıklı ve istikrarlı bir ekonomi için de Yeşil Ekonomi ile tamamlayıcı olarak önemli bir işlevi vardır (Feminist Bellek, Mor Ekonomi, 06/05/2022).

Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok gelişmekte olan ülkede, kadınların işgücüne katılımı erkeklere göre daha düşük düzeydedir. Bu durumun nedenleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genellikle kültürel ve sosyal normlara dayanmaktadır. Diğer yandan ev işleri ve bakım hizmeti, kadınların işgücü piyasasının dışında kalmasının bir diğer nedenidir. Bu bakımdan bakım hizmetlerine yönelik kamu politikalarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Kamu tarafından çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri konusunda yatırımların gerçekleştirilmesi ve uygun fiyatlı ve kaliteli bakım hizmeti arzının arttırılması, bu konuda hem toplumda kadınların omuzlarında olan yükü almış olacaktır hem de kadınlara dolaylı olarak istihdam olanağı yaratılabilecektir (Bayar, 2021: 11).

Mor ekonominin dört yapısal temeli vardır. Bunlardan birincisi; evrensel sosyal bakım hizmetleridir. Burada vurgulanan herkes için kaliteli ve ulaşılabilir çocuk, yaşlı, engelli, hastanın bakım hizmetleridir. Aynı zamanda her mahalleye çocuklar için bir kreş, yaşlılar için bir aktif yaşam merkezi önermektedir. İkinci basamağı işgücü piyasası regülasyonudur. Kadın ve erkek için eşit iş-yaşam dengesi teşvikleri içermektedir. Burada vurgulanan, bakım izinleri, eşit babalık ve anne izinleri, hasta, yaşlı bakım izinlerinin eşit

verilmesidir. Aynı zamanda tam zamanlı çalışma saatlerinin de verimli olmasını önermektedir. Eş değerde işe eşit ücret uygulamalarını içermektedir. Üçüncü basamak ise, kırsalda kadınların bakım yükünü azaltan fiziksel alt yapı ve yeşil yatırımları içermektedir. Bakım ekonomisinin dayalı olduğu su, yakıt, toprak vb. doğal kaynaklara yetkin ve sürdürülebilir erişimi sağlayan kırsal kalkınma politikalarıdır. Dördüncü basamak ise, kapsayıcı büyüme hedefli makroekonomik politikalarıdır. Burada ise, yeterli ve kaliteli istihdam yaratmanın öncelikli ve doğrudan hedef olduğu, çevre sürdürülebilirliği temel alan makroekonomik politikalarıdır (İlkkaracan, 24/04/2015).

Mor ekonominin toplumsal cinsiyet eşitliğini bir ekonomi anlayışa dayandığını belirtilir. Çıkış noktası ise, kadınların ekonomiye eşit katılımının önündeki en büyük engel bakım yükümlülüğünün en büyük kısmını kadınların üstlenmesidir. Bakım emeği, çocuklar, yaşlılar, hasta ve engelliler gibi bakıma bağımlı grupların yanı sıra sağlıklı yetişkinlerin de fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal açıdan ihtiyaç duydukları bakım hizmetlerinin sağlanmasını kapsar. Bakım ekonomisinin cinsiyet dengesini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi yoluyla istihdam ve ücretlerdeki cinsiyet uçurumu, mesleki ayrıştırma, cam tavam, karar alma mekanizmaları ve siyasette temsil dâhil olmak üzere cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağını kurutmayı hedefler. Bakım ekonomisinin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, aynı zamandan toplumsal dirlik ve refah için merkezi önemde olduğu saptamasından hareketle yukarıda verilen dört temel üzerinde yapılanmaktadır (Erşen,2021: 654). Özetle, ‘mor ekonomi’ kadınların ekonomik hayattaki yerini ve emeğin cinsiyet boyutunu toplumsal cinsiyet yaklaşımıyla açıklamaktadır. İpek İlkkaracan, mor ekonomi ile kadınların cinsiyet ve ekonomi arasındaki ilişkilerinden yararlanarak yeni bir ekonomik yaklaşım önermiştir. Bu yaklaşımın temelinde toplumsal cinsiyetle beraber insan yaşamına yaraşır, etik kurallara uygun ve insanı temel alan bir ekonomi modeli içermektedir.

Bu tez araştırmasının kuramsal ve teorik yaklaşımından sonra araştırmanın üçüncü bölümü olan araştırmanın uygulama safhasına yer verilecektir. Tez araştırmasının üçüncü bölümünde ise, ‘Ücretli Çalışan Kadınların Çalışma Koşulları ve Ücretsiz Ev ve Bakım İşleriyle Ücretli Çalışmayı Birlikte İdare Etme Stratejileri ile Yapılan Görüşmelerin Değerlendirilmesi’ başlığı altında araştırmanın saha kısmı, nicel ve nitel verilerin analizi ve mütekabiliyet analizlerinin bulgularına yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN UYGULAMA SAFHASI:

ÜCRETLİ ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI VE ÜCRETSİZ EV VE BAKIM İŞLERİYLE ÜCRETLİ ÇALIŞMAYI BİRLİKTE İDARE ETME STRATEJİLERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞMELERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırmanın gerçekleştiği kent ve zaman dilimi, araştırma grubunu oluşturan örneklem ve evreni, araştırmanın sınırlılıkları, veri toplama sürecinde ele alınan yöntem, verilerin analizi ve bulguların değerlendirilmesi ve son olarak çözümlemesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma yaklaşımının seçimi, ele alınan konunun problematiğine ve araştırma desenine göre oluşturulur. Araştırmada çalışmamızın bakış açısı hem nicel hem de nitel araştırma verilerinden yararlanılarak karma araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nicel veriler, sayma ve ölçeklenme ölçümün bir parçasıdır ve ölçülenler değişkendir. Değişken kavramı nicel araştırmanın merkezinde yer alır. Nicel araştırma tasarımı değişkenlerin birbirlerine göre nasıl konumlandıklarını ve örgütlendiklerini gösterir. Nicel veri toplama, değişkenlerin nasıl ölçüleceği, nicel veri çözümlemesiye değişken ölçümlerinin nasıl çözümlenebileceği ile ilgilidir. Bu nedenle değişken kavramı ve değişkenlerin ölçülmesi nicel araştırmanın temelini oluşturmaktadır (Punch, 2020: 58). Denzin ve Lincoln, nitel verileri bağlamında ‘nitel görgül malzemeler’ terimini kullanırlar. Onlara göre, mülakat tutanakları, notlar, kayıtlar, gözlem kayıtları ve notları, belgeler birçok kişisel deneyim malzemesini içermektedir. Bu nedenle nitel araştırmacı, nicel araştırmacıya göre daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Bazı nitel araştırmacılarına göre, gerçekte her şey bir veridir. Nicel veriler önceden belirlenen bir yapı taşır ve yapılandırılmış sorulardan oluşur. Diğer yandan nitel veriler, açık-uçlu bir mülakat kaydında ya da katılımcı gözleminden alınan saha notlarında olduğu gibi yapılandırılmamış olabilir. Bu durumda, önceden belirlenmiş hiçbir kategori ya da kod

söz konusu değildir. Bunun yerine yapı, verilerin çözümlenmesi sırasında ortaya çıkacaktır. Bu yapının temeli kodlar ve kategorilerden oluşmaktadır (Punch, 2020: 58-59).

Araştırmanın temel problematiğini belirledikten sonra araştırmacının araştırmadaki rolü de çok önemlidir. Açık-uçlu nitel veriler genellikle insanların yaşam deneyimlerini doğrudan yakalamak isteyen araştırmacılar için gereklidir. Ancak yapılandırılmamış, nitel verileri çözümlenmeye çalışmak için sözlü kayıtlarını düzenlenerek saha notlarının gözden geçirmesi gerekir. Bu nedenle verilerin kendisi araştırmacı tarafından inşa edilmiş bir metni temsil eder. Miles ve Huberman'ın dediği gibi, nitel verilerin görünürdeki basitliğinin ardında araştırmacının dikkatli ve uyanık olmasını gerektiren büyük bir karmaşıklık vardır. Nitel araştırmanın bu özelliği nicel araştırmaya benzemektedir. Araştırmacı her ikisinde de verilere bir şeyler katar (Punch, 2020: 60). Her iki veri türü arasındaki temel farklılık, araştırma konusunda çoğu kez katı ve esnekliğe sahip olmayan tavırları doğurmuş olan ve her iki yaklaşımın yandaşları arasındaki tartışmanın merkezinde yer alan ölçüm sürecinde yatar. Bu katı ve esneklik taşımayan tutumları geçmişte bırakmak, iki veri türünü birleştirmemiz gerektiği anlamını taşımaz. Bunun yerine araştırmanın problematiğine ve sorununa göre bir veri tekniğini seçmemiz gerekmektedir. Bu nedenle herhangi bir araştırma için üç olasılık söz konusudur. Birinci olarak araştırma tamamen nicel yapılabilir, ikincisi tamamen nitel yapılabilir ya da sonuncu olarak iki tür veri herhangi bir oranda birleştirilerek yürütülebilir (Punch, 2020: 60). Tez çalışmamız hem nicel verilere hem de nitel verilere dayanmaktadır.

Nitel ve nicel yaklaşımlar değişmez, birbirinde farklı kategoriler ya da ikilemler olarak görülmemelidir. Bunun yerine, bir süreklilik çizgisi üzerindeki farklı uçları temsil ederler. Karma yöntem araştırması hem nitel hem de nicel yaklaşımların öğelerini barındırdığı için bu süreklilik çizgisinin ortasında yer alır (Creswell, 2017: 3). Nitel ve nicel araştırmacılar yüksek kaliteli veriler toplamak için titiz, sistematik yöntemler kullanır. Her iki yöntemde veriler kavramların ampirik temsilleridir ve ölçüm verileri kavramlara bağlar. Ancak, araştırma probleminin konusu ve veri türlerindeki farklılıklar ölçüm sürecine farklı yaklaşımları anlamına gelir. Değişkenlerin ölçümünü tasarlamak, nicel araştırmalar için bir çalışma planlamasının temel basamağıdır. Nitel araştırmalar daha büyük çeşitlilikte tekniklerle ölçüm yapar. Nicel araştırmacılar veri toplama veya analiz etmeden önce ve ayrı olarak gerçekleşen planlama aşamasında değişkenler

hakkında düşünür ve onları belirli eylemlere çevirir. Nitel araştırmacılar veri toplama süreci sırasında ölçüm yapar. Nicel araştırmacılar sayılar biçiminde veri üreten teknikler geliştirir. Sayısal veriler soyut fikirlerin ampirik temsilidir. Nitel araştırmacılar ise veriler bazen sayısal biçimdedir daha çok yazılı ve sözlü kelimeleri, eylemleri, sesleri, sembolleri ve görsel imgeleri kapsar. Nitel araştırmalar verileri farklı biçimlerde esnek bir süreç içerisinde geliştirir. Nicel araştırmacılar herhangi bir veri toplamadan önce kavramlar üzerine derinlemesine düşünür. Kavramlar ve veriler arasında bir köprü oluşturur. Nitel araştırmalarda ise herhangi bir veri toplamadan önce fikirler, kuramlar üzerine düşünür, veri toplama sırasında soru ölçeklerini, kavramları ve araştırmayı geliştirirler. Çünkü nitel araştırmacı verileri, kavramları, kuramları ve soruları eş zamanlı ve aktif bir şekilde yeniden inceler ve üzerinde düşünür. Araştırmacılar veri toplama sürecinde katılımcılarla ve araştırmanın arka planıyla sürekli iç içedir. Veri toplarken, süreç üzerine düşünürler ve araştırma sürecini yeni fikirlerle geliştirirler. Fikirler ve veriler arasında sürekli, etkileşimli bir süreç içinde bir köprü kurarlar (Neuman, 2012: 266-267).

Karma araştırma yöntemleri farklı araştırma desenlerinin kullanılması ve hem nicel hem de nitel verilerin toplanmasıyla bu iki veri türünün birleşimi sonucu oluşan araştırma yaklaşımıdır. Bu araştırmanın yaklaşımında nitel ve nicel yaklaşımlardan yalnızca birinin kullanılmasında iki veri türünün birlikte kullanılması ile araştırma problemi daha kapsamlı bir yaklaşım sağlamaktadır (Creswell, 2017: 4). Bu bağlamda araştırmamızda, karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nicel araştırma tekniğı olarak anket ile nitel araştırma tekniğı olarak da yarı yapılandırılmış görüşme ve derinlemesine görüşme tekniğı kullanılmıştır.

Nicel araştırma kuramları değışkenlerin ölçe aracı ile ölçülenebilir, böylece sayısallaştırılmış veriler ve istatistiksel işlemler kullanılarak analiz edilebilir. Nitel araştırmalar ise, nicel araştırmaların tümdengelimsel olarak test etme, bulguları genellenebilirliğı ve tekrarlanabilirliğı ile ilgili varsayımları kapsamaktadır (Creswell, 2017: 4). Bu araştırmada araştırmanın bir kısmını nicel sorular oluşturmaktadır. Anket formunda yer alan soruların bir kısmı kapalı uçlu soruların olduğı nicel araştırma tekniğinden yararlanılmıştır.

‘İstatistiki veriler, kendi başlarına sosyolojik olmazlar. Bütün bunlar sosyolojik bir yoruma tabi tutulduklarında ve sosyolojik bir teori çerçeveye oturtulduğunda sosyoloji

haline gelmiş olur. Salt sayıp dökme ve hatta sayılabilen farklı şeylerin birbirleriyle olan bağıntısını kurma, sosyoloji demek değildir. Kinsey raporlarında, denebilir ki sosyolojiye dair hiçbir şey yoktur. Bu, böylesi çalışmalarda yer alan verilerin doğru olmadığı veya sosyolojik anlayışla ilişkisiz olduğu anlamına gelmez. Bütün bunlar, kendi başlarına sosyolojik yorumlama için de kullanılabilir ham malzemelerdir. Bununla birlikte, yorumlamanın verilerin ötesinde bir genişliğe sahip olması gerekir. Bütün bu sayma işlemleri ancak toplumun, değerleri veya kurumları anlamada taşıdığı daha geniş içermeler nedeniyle anlam kazanır. Bu tür bir anlayışa ulaşabilmek için sosyoloğun çoğu zaman özellikle de modern sosyal yaşama dair kitlesel olguları ortaya koymaya çalışırken istatistik tekniklerini uygulaması gerekir' (Berger, 2018:23).

Nitel araştırma tekniğinde yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde araştırmanın problemi çerçevesinde temel alt başlıklarla açık uçlu sorular sorulmuştur. Sorulan bu sorulara ek olarak araştırma sırasında katılımcı ve araştırmacı arasında doğrudan bir iletişim halinde yer yer verileri detaylandırmak için ek sorularda eklenmiştir. 'Nitel araştırma sosyal ya da beşerî bir probleme bireylerin veya grupların attığı anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Araştırma süreci; soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, genellikle katılımcıların kendi ortamlarından veri toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşılarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve araştırmacının verilerin anlamını yorumlama aşamalarını kapsamaktadır' (Creswell, 2017: 4).

Tez araştırmasında hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinden yararlanarak karma araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın teori ve saha kısmında araştırmacının gözlemleri, bakış açısı hem araştırmanın kuramsal çerçevesinde hem de saha kısmında önemlidir. Bu bağlamda araştırmanın bu kısmında gözlem ve katılımcılarla etkileşimli bir iletişim modeliyle yürütülmüştür. Peter L. Berger'inde dediği gibi: 'Sosyolog, olan biteni anlamaya çalışır. Sonuçta gördüklerine dair kendi beklentileri ya da korkuları söz konusu olabilir. Fakat bu beklenti ya da korkularına bağlı kalmaksızın gerçeği olduğu gibi görmeye çalışmalıdır. O nedenledir ki bu, sosyoloğun çalışmasına dönük olarak insani sınırların izin verdiği ölçüde, bütünüyle bir algılama işidir' (Berger, 2018:16).

Bu tez araştırmasında, kuramsal ve kavramsal çerçevenin hazırlanmasında hem literatüre bağlı bir araştırma yapılmıştır hem de alandaki deneyim ve veriler

doğrultusunda hazırlanmıştır. Tez araştırmamızın anket soruları hazırlanırken literatür taraması ve alan tecrübesiyle birlikte bir anket formu oluşturulmuştur. Pilot araştırmayı içeren bu anket formu 7 katılımcıyla uygulanmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra anket formu revize edilmiş ve son hali oluşturulmuştur. Araştırma sırasında anket sorularında yer alan ücretli-ücretsiz emek, çifte yük, kadınların çalışma hayatındaki yaşadığı zorluklar ve pandemi süreciyle ilgili problemlerin sistematik bir şekilde araştırılmasına uygun bir kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Tez araştırmasında katılımcılarla yapılan görüşmede demografik bilgiler, eğitim seviyesi sosyal güvencesi, geliri, ailesinin ve eşinin eğitim durumu, meslekleri, çocuk sayısı, çocuk yaşı sorulmuştur. Çalışma hayatına dair bilgilerde ise; çalıştığı işin türü, çalışma hayatında aktif olduğu zaman dilimi, çalışma izinleri, doğum izinleri, doğumdan sonra çocuğa kimin baktığı, ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri arasındaki çifte yük ve pandemi döneminde çalışma hayatıyla ilgili sorular her bir katılımcıyla yüz yüze görüşmeler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

3.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırmanın uygulandığı yer İzmir kent merkezidir. 27.12.2022-29.09.2023 tarihleri arasında farklı sektörler ve iş alanlarında çalışan kadın katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulanabilirliği için, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 12.10.2022 tarih ve 17-24 toplantı/karar nolu etik kurul toplantısında alınan karar ile tez çalışması etik olarak uygun bulunmuştur (Bkz. EK- 1).

Araştırmada kullanılan anket formu, araştırmaya katılan katılımcılara görüşme sırasında uygulanmıştır. Bu görüşmeler öncesinde araştırmaya katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ve araştırmaya katılıp katılmayacağına ilişkin hem sözlü hem de yazılı olarak bilgilendirilmiş onam formu ile yazılı olarak katılımcılara aktarılmış ve araştırmaya katılan katılımcılar bilgilendirilmiş onam formunu okuyup imzalamaları gerçekleştirilmiştir.

3.3 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Ev dışında ücretli bir işte çalışan kadınların çalışma koşulları ve ücretsiz ev ve bakım işleriyle ev dışı çalışmayı birlikte idare etme stratejilerinin araştırıldığı bu çalışmanın evrenini; İzmir kent merkezinde ikamet eden ücretli iş gücüne katılan kadınları oluşturmaktadır.

Araştırmada amaca uygun örneklem çerçevesinde hem ücretsiz ev ve bakım işlerini yürüten hem de ev dışında çalışarak istihdam edilen 30 kadın ile görüşülmüştür. Örneklem grubuna katılacak olan bireyler belirlenirken, ücretli ve ücretsiz emek ekseninde çalışan kadınların çalışma hayatındaki zorluklarının nasıl bir süreç olduğunu anlayıp yorumlayabilmek amacıyla ücretsiz ev ve bakım işleriyle birlikte ev dışında çalışma hayatına katılan ve bu süreci anlatabilecek olan en az bir çocuklu kadınlar tercih edilmiştir.

3.4. Araştırma Alanının Tanıtımı ve Örneklem Seçimi

Bu tezin alan araştırması, İzmir kent merkezinin farklı ilçelerinde yürütülmüştür. Bu araştırmada katılımcıların İzmir kentinde ikamet etmesi esas alınıp mesleki formasyonlara veya çeşitliliğine göre bir dağılım önem taşımaktadır. Bu bölümde alan verileri analiz edilmeden önce, araştırmanın yapıldığı Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir kent merkezi hakkında bilgi verilecektir.

Modernleşme süreci, sanayi toplumunu oluşturma süreci ve kapitalist toplumun inşasında kentsel mekânın dönüşümü kırsal bölgelere göre çok daha belirgindir. Kentler modernleşmenin, sanayi toplumunun ve aynı zamanda kapitalizmin beynidir. Üretimin planlanması, gerçekleştirilmesi, dağıtım süreçleri, göç olgusu, emeğin yoğunlaşması ve sermaye ile buluşması ve yeniden üretimi gibi bütün bu olgular kentsel mekânın özelliklerini göstermektedir (Bal, 2018: 275). Kent mekânı ve kent toplumu arasındaki karşılıklı etkileşim içerisindeki pratikler ortaya çıkarken diğer yandan büyüyen işçi sınıfının ve yüksek sömürünün yarattığı yeni sosyal koşulları ve siyasal tehditleri ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte modern devletler, sanayileşme idealinin bir sonucu olarak kentleşme politikasını hükümet politikalarının temelinde yer almaktadır. Sadece devletlerin değil, bütün ütopyik sosyalistlerin, muhaliflerin, planlamacıların da temel dertleri sanayi toplumu, rasyonel iş örgütlenmesi, hijyen, sağlıklı ve planlı yapı çevre, eğitim gibi konular üzerine odaklanmıştır (Serter, 2013: 68). Bu çalışmada, Türkiye'nin üçüncü büyük kenti İzmir'in ev dışında çalışan kadınların çalışma hayatındaki ve ev içinde yaşadıkları zorluklar, problemler ve bu zorluklarla mücadele etme biçimleri araştırılmaktadır. Bu nedenle İzmir kentinin ekonomisi ve sosyal yapısı hakkında bilgi verilecektir.

İzmir'in nüfusu 2022 verilerine göre 4.462.056'dır. Bu nüfusun, 2.215.716'sı erkek, 2.246.340'ı ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu nüfusun %49,66'sı erkek, %50,34

ise kadınlar oluşturmaktadır (İzmir Nüfusu, Nufusu.com). Nüfusun dağılımına bakıldığında, şehirde yaşayanların oranı %91, köyde yaşayanların oranı ise %9'dur. Nüfus yoğunluğu kilometrekare başına 333 kişidir. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri Karabağlar, Buca, Bornova, Konak, Karşıyaka ve Bayraklı'dır. En küçük ilçe ise Karaburun'dur. Yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi Bergama, en küçük ilçesi ise Balçova'dır. İzmir'deki ilçe sayısı 30, büyükşehir belediyesi hariç belediye sayısı 53 ve köy sayısı 597'dir. İzmir'in ekonomisi ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, ulaştırma-haberleşme ve tarımsal faaliyetlerden oluşmaktadır. İzmir sanayisinde petrol ve kimyevi ürünler, metal, tekstil, makine, otomotiv ile gıda, tütün ve toprağa dayalı sanayi ön planda olmaktadır. İzmir ticaret hayatında gıda, ticaret, inşaat, tekstil-konfeksiyon, ağaç-mobilya, kimya-plastik ve tarım ürünleri ticareti yaygın bir şekilde gözlenmektedir. Tarım ve hayvancılıkta pamuk, üzüm, zeytin, incir, tütün ve sebze-meyve, balık, hayvansal yan ürünlerin üretimi yapılmaktadır. İzmir'de tarım sektörü 2011 yılında toplam tarımsal GSKD'e %4, Ege Bölgesi tarımsal GSKD'ine ise %22,2 oranında katkı sağlamıştır. Ege Bölgesinin Türkiye toplam tarımsal GSKD'i içindeki payı %18'dir. Bu durum İzmir'in hem tarımsal hem de ticarete ihraç merkezi olmasını sağlamaktadır (İzmir Ticaret Borsası, İzmir Ekonomisi ve Tarım Sektörü, 26.01.2024).

Ege Bölgesi kıyılarının tam ortasında Türkiye'nin en önemli ticaret, hizmet ve sanayi kentlerinden biri olan ve aynı zamanda 19. yüzyıldan bu yana Osmanlı-Türk modernleşmesinin önemli örneklerinden biri olan İzmir kenti, günümüzde Türkiye'nin kentleşmesinde en verimli örneklerinden bir tanesidir (Genç vd., 2021: 108). Son yıllarda İzmir'in kentsel ekonomisinde kayda değer bir artış olsa da kimi sorunlar gözlenmiştir. Siyasal alandaki çatışma ve çekişmelerle dolaysız biçimde etkileşimin etkisi olduğu görülmektedir. İzmir'in modern Türkiye tarihi boyunca sahip olduğu iktisadi alandaki rolünün son yirmi yılda aşınmaya devam ettiği söylenmektedir. Bu aşınma eğilimi Türkiye ekonomisinin dışa açıldığı 1980'lerde başlamış, son yıllardaki kısmi iyileşmelere rağmen, takip eden o yılları karakterize etmiştir. İzmir iktisadi büyüklük, kişi başına düşen gelir, yaşanabilirlik, üniversite öğrenci sayısı, kişi başına düşen hastane sayısı gibi sosyoekonomik gelişkinliğe ilişkin farklı özelliklerle Türkiye'de yerelde gelişmiş olsa da küresel ekonomide tatmin edici bir gelişmişliğin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir yandan siyasal destek, kurumsal gelenek, mali imkanlar ve organizasyonel kapasite anlamında güçlü bir büyükşehir belediyesine sahip olan İzmir, bugün hem şehri tekrardan canlandırıp, küresel şehir yapmayı hedefleyen girişimler bakımından da önemli bir örnek

olmaktadır. Ancak hedeflediği gelişmişliği göstermediği de söylenebilir. Bunlardan bir tanesi; İzmir ülkenin en önemli dış ticaretlerden bir tanesi olmasıdır. Örneğin, İzmir ihracatının toplam Türkiye ihracatı içindeki payı 2000’li yıllar boyunca gerilemiş ve aynı zamanda İzmir dış ticaret fazlası veren bir şehirden dış ticaret açığı veren bir şehre dönüşmüştür. Bir diğer önemli sorunlardan bir tanesi; İzmir’de kadın işsizliği oranının ülke ortalamasının üzerinde olmasıdır. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi; kadınların işgücüne ve istihdama katılım oranlarının İzmir’de ülke ortalamasının üstünde gerçekleşmesidir. Bir diğer neden ise; istihdam artışının, işgücü artışını karşılamakta uzak kalmasıdır. Çünkü yüksek eğitime sahip kadınların beklentilerini karşılayacak nitelikte işler İzmir’de halen beklendiği ölçüde yaratılamamaktadır (Genç vd. 2021: 112-121).

İzmir kentinde bu temel sorunlar hem ilgi çekmiş hem de kentin gelişmişliği için farklı proje ve araştırmalara konu olmuştur. Bu projeler kolektif gruplar arasındaki bir çalışmanın ürünü olmakla beraber belediye tarafından desteklenerek yapılmıştır. Bu sebeple bu sorunlar hakkında daha detaylı açıklamalar için bu projelerden bazıları araştırmanın bulgular kısmında açıklanacaktır.

İzmir kent merkezinin alan araştırması için tercih edilme nedeni, bölgede birçok sektörün istihdam sağlaması ve aynı zamanda Türkiye’nin kadın istihdamının yüksek olduğu şehirlerden bir tanesi olmasıdır. Farklı sektörlerde çeşitli mesleki formasyonlara sahip olan kadın katılımcılar ücretli iş gücüne katılmaktadır. Bu nedenle araştırmanın problemi gereği; İzmir’de yaşayan kadınların çocuklarının ya da evdeki yaşlıların bakımlarıyla beraber ev içindeki işlerinin çalışma hayatlarını üzerindeki zorlukları araştırılmaktadır. Dolayısıyla araştırma açısından evreni temsil eden bir örneklem niteliği taşımaktadır.

3.5. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Yöntemi

Bu araştırmada karma yöntemden yararlanılmıştır. Hem nicel araştırma tekniklerinden anket (Bkz. EK-2) hem de açık uçlu sorular yoluyla nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır.

Etik kurul izninde sonra 27 Aralık 2023 tarihi ile 29 Eylül 2023 tarihleri arasında hazırlanan anket formu pilot olarak uygulanmış ve yapılan 7 görüşmeden sonra anket tekrardan revize edilmiştir. Araştırma soruları uygulanmaya hazır hale geldikten sonra görüşmelere yeniden başlanmıştır. Anket formu beş bölümden ve 47 sorudan oluşmaktadır. Bu formun birinci bölümünde demografik sorular, ikinci bölümünde

aileleriyle ilgili sorular (anne, baba, eş) üçüncü bölümde çalışma hayatına dair sorular, dördüncü bölümde ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri arasındaki çifte yüke dair sorular ve son olarak beşinci bölümde pandemi döneminde çalışma hayatına dair sorular yer almıştır.

Yapılan tüm görüşmeler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların müsait oldukları zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sırasında bazı katılımcılar ile ön görüşme yapıldıktan sonra görüşme safhasına geçilmiştir. Bazı katılımcıların iş yoğunluğundan dolayı görüşme ikiye bölünmüştür. Görüşmenin bir kısmı yapıldıktan sonra diğer kısmı farklı bir zaman diliminde gerçekleşmiştir.

‘Veri toplama teknikleri iki kategoriye ayrılabilir: nicel, sayılar biçiminde veri toplama ve nitel, kelimeler ya da resimler biçiminde veri toplama. Belirli soru ya da başlık türlerini ele alırken bazı teknikler daha etkilidir. Bir araştırma sorusunu uygun bir veri toplama tekniğiyle eşleştirmek için beceri, pratik ve yaratıcılık gerekir’ (Neuman, 2013: 63-64).

Bu araştırmada hem nicel sorular hem de nitel sorulardan oluştuğu için araştırmacı sayısal verilerin yanında katılımcıların sözel ifadelerine de dikkat edilmiştir. Dolayısıyla araştırmacının rolü nitel sorular kısmında çok önemlidir. Katılımcıların sorulardaki duygu değişimleri, tepkileri ve kendileri ifade etme şekilleri not alıp görüşme sorularıyla değerlendirmiştir. Pierre Bourdieu bir araştırmada veri toplama ile ilgili, ‘bilimsel bir inşa söz konusu olduğunda sadece toplumsal koşulları bilimsel olarak tanımlanan veriler müdahil olabilir, yani sosyoloğun bir toplumsal özne olarak kaçınılmaz bir biçimde sahip olduğu ve gözlemin ölçülebilir verileriyle karşılaştırmak suretiyle denetlenen tüm bilgiyi ortaya çıkarmak için donanımlı bir soruşturma ve gözlemlerle toplanan verileri, bilimsel söyleme dahil olabilir diyen kuralı (yazılı olmayan) yavaş yavaş aşmayı öğrenmemiz gerekti. Eğer, tüm iyi analiz metotlarının gerektirdiği sosyoloğu oyun dışında bırakma, yani sosyo-analizin erişemeyeceği korunaklı bir yere koyma becerisine sahip olmasaydı bu kural bilimsel bilinçaltına kendini bu kadar güçlü bir şekilde dayatamazdı’ (Bourdieu, 2021: 600). Bourdieu’nun belirtmiş olduğu gibi araştırmacı, araştırma sürecinde duygu ve düşüncelerini arka plana bırakıp katılımcı üzerinde bir etki bırakmamalıdır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın koşulu araştırma süreci içerisinde ücretli bir işte çalışan ve en fazla 13 ya da 14 yaşında küçük çocuğu olan annelerle sınırlıdır. Araştırma sırasında yapılan

görüşmelerde katılımcıların aktif bir şekilde ücretli bir işte çalışıp çalışmadığı kontrol edilmiştir ve daha sonra bakıma muhtaç olan yani en fazla 13 ya da 14 yaşında çocuğu olan evli kadın katılımcılarla görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sırasında katılımcılarla yapılan görüşmede gelirlerini beyan etmede bir dağılıma yaşamış, daha sonra gelir beyanını yaklaşık olarak ifade etmeleri istenmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar ile dördüncü bölümdeki sorulara ilişkin anlaşmazlık yaşanmış dolayısıyla araştırmacı burada daha net ve açık cümlelerle uygulama sürecini tamamlamıştır. Ayrıca araştırma sırasında güvenilirlik de çok önemlidir. Katılımcıların rahat hissetmedikleri ve araştırma sırasında endişe olacak herhangi bir durumda araştırmacı katılımcıyla doğrudan iletişime girerek gönüllüğün esas olduğunu, araştırmada isimlerinin yer almayacağını ve herhangi bir siyasi araç olarak kullanılmayacağını dile getirdikten sonra görüşmelere devam edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular araştırma için katılan katılımcıların verdikleri cevaplar ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmadaki istatistiki ve nitel veriler geçerli ve güvenli olduğu varsayılan veri analiz yöntemleri ile sınırlıdır.

3.7. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırmaya katılan her bir katılımcı G1'den G30'a kadar harflerle kodlanmıştır. Ayrıca görüşmeler esnasında katılımcıların hangi mesleği yaptıkları sorusuna verdikleri cevap ile parantez içinde meslekleri belirtilerek görüşme kodlamalarının yanına yazılmıştır.

Anket formu nicel araştırma tekniklerinden nicel sorular ile nitel araştırma tekniklerinden (açık uçlu sorular) yarı yapılandırılmış görüşme doğrultusunda katılımcıların verdiği cevaplar ve görüşme sırasında araştırmacının aldığı notlar ile analiz edilmiştir.

Bu bağlamda katılımcıların verdikleri cevaplar ve notlar gözden geçirilerek nicel sorular ve nitel sorular olarak kategoriler haline getirilmiştir. Ayrıca araştırma formunda yer alan nitel soruların bir kısmı araştırmacı tarafından nicel verilere dönüştürülerek kategorilere dahil edilmiştir. Nicel sorular kendi aralarında kategorilere ayrılırken, nitel sorularda katılımcıların cevapları irdelenerek belirli kategoriler oluşturulmuştur. Örneğin katılımcıların anket formundaki dördüncü bölümdeki ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri arasındaki çifte yüke dair sorulara verdikleri cevaplarla analiz edilerek kategoriler

oluşturulmuştur. Ayrıca bu kategoriler bağlamında katılımcıların verdiği cevaplar bulgular kısmında doğrudan alıntılanarak verilmiştir.

Mütekabiliyet (correspondence) analizi; ‘ayrı ve ayırt edici yakınlıklar sistemi içinde ilkesini bulan, kendi aralarında sürdürdükleri ilişkiyle olduğu kadar onları üretimlerinin toplumsal koşulları ile bağlayan ilişkiyle tanımlanan, farklı tutarlı tercih kümelerini, art arda gelen bölümler halinde yalıtıma olanak sağlayan’ (Bourdieu, 2021: 324): bir analiz yöntemidir. Karmaşık ve kompleks veri setlerinden kategorik çözümlene yapabilmesini sağlayan istatistikî çözümlene tekniklerinden olan mütekabiliyet (correspondence) analizini bu araştırmada kullanılmaktadır. Ayrıca araştırmada kullanılan mütekabiliyet (correspondence) analizi karmaşık veri setlerinde çapraz tabloların indirgenmesi yoluyla ilişkiyel bir analiz oluşturmaktadır (Gültekin, 2010: 42). Mütekabiliyet (correspondence) analiziyle birlikte araştırmada, niceliksel veriler arasındaki ilişkiyel haritalarda (biplot map) verilerin birbirlerine yakınlık ve uzaklıkları iki boyutlu bir düzeyde analiz edilmiştir. Veri analizlerinin araştırma bulguları başlıklar halinde ele alınmış, kuramsal ve kavramsal çerçeve ile olan ilişkileri sonuç bölümünde değerlendirilmiştir.

3.8. Araştırmanın Bulgularının Yorumlanması

Bu bölümde, araştırma evreninin örneklemini oluşturan 30 katılımcıya uygulanan ‘Anket Formu’ dan alınan istatistiksel olarak çözümlenmesi ile ortaya konulan analizlere ve bulgulara yer verilmiştir.

3.8.1. Verilerin Tek Yönlü Analizi

Araştırmanın bu bölümünde, anket formundan alınan beş bölüm içerisinde toplam 47 soruya ilişkin cevaplardan elde edilen bulgular yer almaktadır. Her bir cevap demografik bilgiler, aile bilgileri, çalışma hayatına dair bilgiler, ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri arasındaki çifte yüke dair bilgiler ve son olarak pandemi döneminde çalışma hayatına dair bilgiler başlıkları altında tek yönlü olarak analiz edilmiştir.

3.8.1.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Demografik bilgiler başlığında katılımcıların demografik özellikleri; yaş dağılımı, doğum yerleri (kır-kent), kimlerle göç ettikleri, çocuk sayıları, eğitim düzeyleri ve şu an hangi mesleği yaptıkları başlıklar altında incelenmiştir.

3.8.1.2.2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme yer alan katılımcıların yaş dağılımı (Tablo 1.) ele alındığında, katılımcıların %23,3'ne denk gelen 7 kişinin 25-30 yaş arasında olduğu, %26,7'sine denk gelen 8 kişinin 31-36 yaş arasında olduğu, %30 'una denk gelen 9 kişinin 37-42 yaş arasında olduğu, %20'sine denk gelen 6 kişinin 43-48 yaş arasında olduğu görülmektedir.

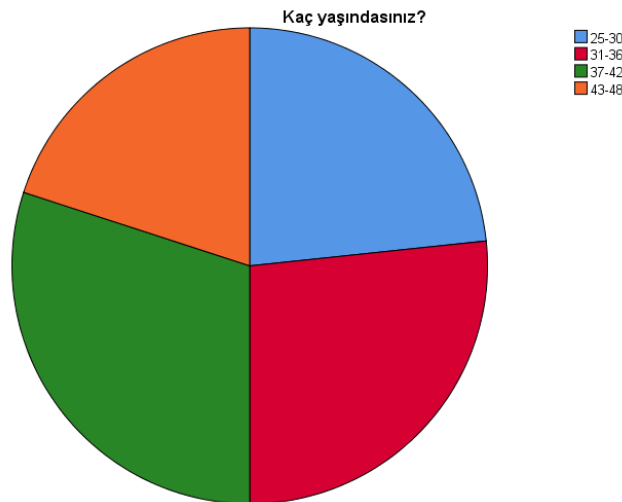
Tablo 1. Yaş Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	25-30	7	23,3	23,3	23,3
	31-36	8	26,7	26,7	50,0
	37-42	9	30,0	30,0	80,0
	43-48	6	20,0	20,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Çalışmada örnekleme çalışan ve en az bakıma ihtiyacı olan küçük çocuk gruplarından oluşan anneleri kapsadığı için yaş değişkeni önem teşkil etmektedir. Yaş değişkeni araştırmada katılan katılımcıların hem istihdamda yer almasına hem de küçük çocuklarının olabilmesiyle doğrudan orantılıdır.

Bu araştırmaya katılan katılımcıların yaş grupları birbirine benzerdir. Bu nedenle herhangi bir yaş grubunun ağır bastığı söylemek biraz zordur. Ama katılan yaş gruplarının çoğu genç yaş kategorisine denk gelmektedir

Şema 1. Yaş Dağılımı Grafiği

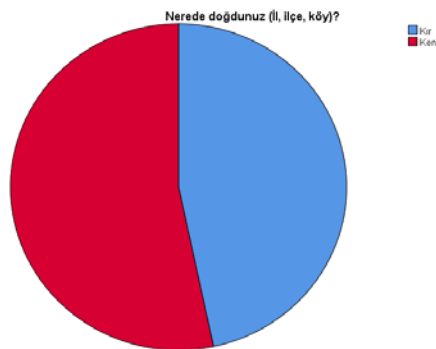
3.8.1.2.3. Katılımcıların Doğum Yerlerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların doğum yerleri kır ve kent olmak üzere iki grup şeklinde yer verilip bu gruplar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Çalışmada katılımcıların doğum yerleri (Tablo 2.) incelendiğinde, katılımcıların %46,7'sine karşılık gelen 14 kişinin kır doğumlu, %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin ise kent doğumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Doğum Yerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kır	14	46,7	46,7	46,7
	Kent	16	53,3	53,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekil 2. Doğum Yerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.2.4. Katılımcıların Göç Ettikleri Kişilerin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların göç ettikleri kişilerin dağılımı incelendiğinde; (Tablo 3.) katılımcıların %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin annem, babam ve kardeşlerimle göç ettiğini, %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin eşim ve çocuklarımla göç ettiğini, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin göç etmediğini ve son olarak %46,7'sine karşılık gelen 14 kişinin eşi ile göç ettiği görülmektedir.

Tablo 3. Göç Ettikleri Kişilerin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Annem, babam, kardeşlerimle	7	23,3	23,3	23,3
	Eşim ve çocuklarımla	4	13,3	13,3	36,7
	Göç etmedi	5	16,7	16,7	53,3
	Eşinizle	14	46,7	46,7	100,0
	Total	30	100,0	100,0	

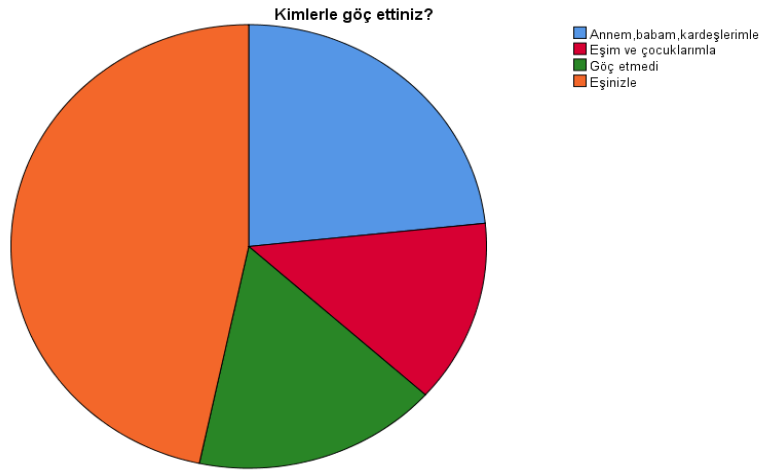
Bu araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu göç sürecinde eşiyile göç ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu katılımcıların evlendikten sonra göç ettiği görülmektedir. Kırsal kesimden kentsel kesime geçişte eğitim görmemiş ya da az eğitim görmüş kadınların işgücünün dışında kalmaktadır. Köyden kente göç eden tarımsal işgücünün kentlerde tarım-dışı uğraşları dönüştürememesinden dolayıdır (İlkkaracan,2019: 89). Kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılan kadınlar, kentlerde politik ve ekonomik güç kazandıran mesleklerin dışında tutulmaktadır (İlkkaracan,2019: 91). Kırsal kesimde kadınlar işgücüne katılma oranı düşüktür, tarım sektöründen göç ederek ya da tarım-dışı uğraşılara kayarak ayrılan ailelerde kadın işgücünden kopabilmektedir. Diğer bir yandan, işgücünden ayrılan kadınların daha az statülü hale geldiği ileri sürülemez. Kırsal kesimde tarım sektöründe çalışan kadınların 'tarımın kadınlaşması' olgusunda ise kadınlar üretime daha çok katkıda buldukları halde statülerinin kırsal kesimdeki diğer kadınlara kıyasla daha düşük olabilmektedir. Özetle, işgücüne katılmanın kırsal yöredeki kadının statüsünü yükseltmediği ve hatta giderek statülerinin düşüklüğünü yansıtan bir değişken haline geldiği söylenebilir (İlkkaracan,2019: 127).

Kentsel bölgelerde kadın istihdamında toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha büyüktür. Kentsel bölgelerde göç sürecinde olan kadınlar arasındaki dağılım biraz daha farklıdır. Özellikle burada kadınların eğitim, medeni durumu, çocuk bakımı işgücüne katılımını etkileyen faktörlerdir. Ayrıca kırdan kente göç sürecinde tarımda çalışan kadınlar kentsel bölgelerde istihdam dışında kalabilmektedir.

Kentsel bölgelerde kadınların ücretli bir iş sahibi olma durumu daha düşüktür. Çünkü kadınlar arasında homojen bir grup oluşmaz. Kutuplaşma özellikle profesyonel

meslekler, yöneticiler, büro memurları, tarım dışı üretimde çalışan işçiler şeklinde belirgin bir sınıflandırmaya ayrılabilir. İlk grup daha çok eğitilmiş iken ikinci grubun eğitim seviyesi daha düşüktür. İkinci gruptakiler dediğimiz daha çok üretim alanındaki vasıfsız, bedensel işlerde zor koşullarda çalışırlar. Bu kişiler evlendikten ve çocuk sahibi olduktan sonra genellikle çalışmayı bırakmak zorunda kalırlar (İlkkaracan,2019: 136). Dolayısıyla kırsal ve kentsel yerleşimlerde kadın işgücüne katılımı farklı bir şekilde görülmektedir. Ayrıca hem kırsal kesimde hem de kentsel kesimde kadın istihdamının farklı problemleri mevcuttur. Ancak bu araştırmanın örneklemini İzmir kent merkezi olduğu için araştırmada kentsel bölgeye dair problemlere yer verilecektir.

Şekil 3. Göç Ettikleri Kişilerin Dağılım Grafiği

3.8.1.2.5. Katılımcıların Çocuk Sayılarının Dağılımı

Çalışmadaki çocuk sayılarının dağılımı incelendiğinde; (Tablo 4.) katılımcıların %40'ına karşılık gelen 12 kişinin 1 çocuğu, %46,7'sine karşılık gelen 14 kişinin 2 çocuğu, %10'una denk gelen 3 kişinin 3 çocuğu, %3,3'ne denk gelen ise 1 kişinin ise 4 çocuğu olduğu görülmektedir.

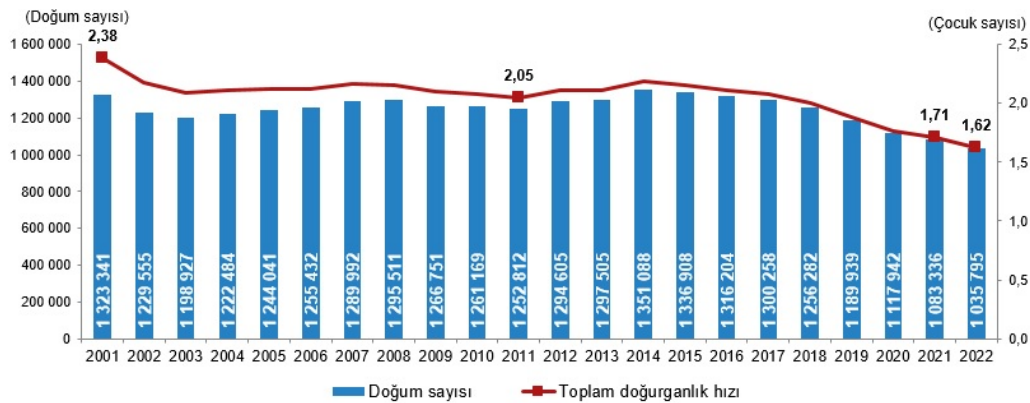

Tablo 4. Çocuk Sayılarının Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1	12	40,0	40,0	40,0
	2	14	46,7	46,7	86,7
	3	3	10,0	10,0	96,7
	4	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Doğurganlık hızı, bir kadının doğurgan olduğu dönem olan 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir. Türkiye’de doğurganlık hızı, 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2002 yılında 1,62 çocuk olarak gerçekleşmiştir. Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca doğurabileceği ortalama çocuk sayısı 2022 yılında 1,62 oldu. Bu durum, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10’un altında kaldığını göstermektedir (TÜİK, 2022).

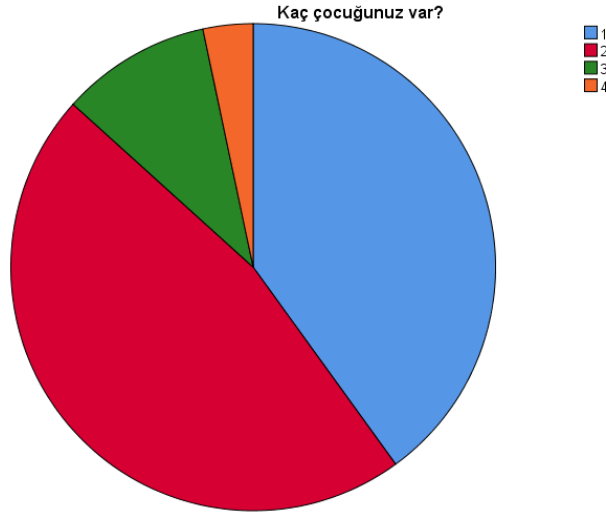
Bu araştırmaya katılanların ise, %3,3’ünün 4 çocuğu olduğunu, %96,7’sinin ise 1, 2 ve 3 çocuklu anneleri oluşturmaktadır. Çocuk sayılarının büyük bir kısmının az olmasının sebebi annelerin çalışma hayatında aktif olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 5. Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı, 2001-2022

Kaynak: 2022 TÜİK Doğum İstatistikleri Veri Portalı

TÜİK’in 2022 veri portalını (Tablo 5.) incelediğimizde doğum oranının 2018 yılından bir düşme yaşadığı görülmektedir. Bunun sebeplerini araştırma kapsamında ele aldığımızda çocuk bakımı annenin çalışma hayatında yer almasını etkilediği için çalışan annelerde çocuk sayısının düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla 2022 verilerinde de doğum sayısı ve doğurganlık hızının düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Çocuk Sayılarının Dağılım Grafiği

3.8.1.2.6. Katılımcıların Birlikte Yaşadıkları Kişi Dağılımı

Çalışmadaki birlikte yaşadıkları kişiler incelendiğinde; (Tablo 6.) katılımcıların %100'üne denk gelen 30 kişinin de eşi ve çocuklarıyla yaşadığı görülmektedir. Bu durumda tüm katılımcılar 'çekirdek aile' şeklinde bir yaşam şekilleri görülmektedir

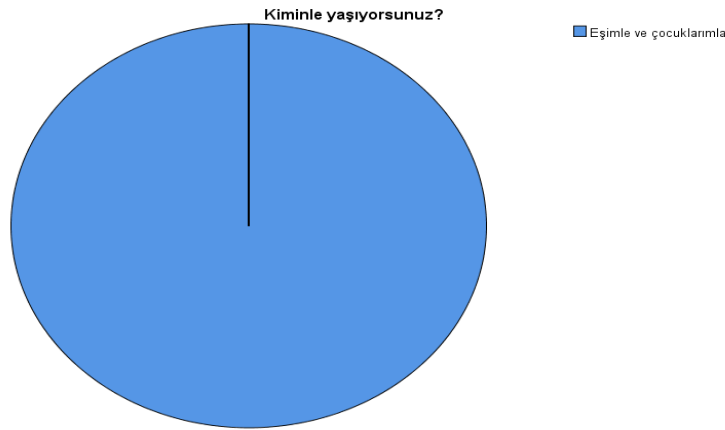
Tablo 6. Birlikte Yaşadıkları Kişilerin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Eşimle ve çocuklarımla	30	100,0	100,0	100,0

ADNKS sonuçlarına göre, Türkiye'de 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hanehalkı büyüklüğü 2022 yılında azalarak 3,17 kişiye düşmüştür. Ayrıca tek çekirdek ailelerin (yalnızca eşlerden, eşler ve çocuklardan, tek ebeveyn ve çocuklardan) hanehalkı oranı 2014 yılında %67,4'iken 2022 yılında %64,5'e düşmüştür. Geniş aileler ise, (en az bir çekirdek aile ve ailenin diğer üyelerinden oluşan bireyler) 2014 yılında %16,7 iken 2022 yılında %12,8'e düşmüştür. Aralarında çekirdek aile bulunmayan bir de fazla kişiden oluşan hanehalklarının oranında artış olduğu gözlenmiştir. Hanehalkları oranı ise 2014 yılında %2,1 iken 2022 yılında ise %3,3'e yükselmiştir (TÜİK, 2022).

Araştırmaya katılan katılımcıların hepsi çekirdek aile modeline uymaktadır. Eşler ve çocuklar beraber yaşamaktadırlar. Fakat her ne kadar çekirdek modeline göre yaşasalar da katılımcıların bir kısmı aile üyelerine yakın bir yerde ya da aynı apartmanda yaşamaktadırlar. Bu sebeple katılımcıların aile üyelerine yakın bir yerde yaşadıkları ilgili ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Şekil 5. Birlikte Yaşadıkları Kişilerin Dağılım Grafiği

Tablo 7. Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı, 2014-2022

Hanehalkı tipleri	Toplam Hanehalkı İçindeki Oranı								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	45,7	44,8	44,0	43,5	42,3	42,0	42,0	40,8	40,4
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,7	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0	14,0	13,5	12,8
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,1	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0	2,8	3,2	3,3

Kaynak: 2022 TÜİK İstatistiklerle Aile Veri Portalı

TÜİK'in 2022 veri portalı (Tablo 6.) incelendiğinde, eşler ve çocuklardan oluşan 'çekirdek aile modelinin' 2014 yılından beri azaldığı görülmektedir. Ayrıca hem çekirdek ailenin hem de diğer aile üyelerinin bulunduğu hanelerin ise 2014 yılından 2021 yılına kadarki süreçte azaldığını fakat 2021 yılından 2022 yılına kadarki süreçte ise arttığı görülmektedir. Bir diğer geniş aile hanehalkı tipinde ise 2014 yılından 2019 yılına kadarki süreçte artmış, 2020 yılındaki süreçte azalmış ve son olarak 2022 yılında tekrar bir artış görülmektedir.

3.8.1.2.7. Katılımcıların Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumu

Çalışmadaki aile üyelerine yakın bir yerde yaşadıkları sorulduğunda; (Tablo 8.) katılımcıların %63,3'üne karşılık gelen 19 kişinin 'Evet' cevabı verdiği, %36,7'sine karşılık gelen 11 kişinin ise 'Hayır' cevabı verdiği görülmektedir.

Tablo 8. Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	19	63,3	63,3	63,3
	Hayır	11	36,7	36,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Katılımcılar her ne kadar kendi evlerinde yaşasalar da birçoğu aile üyelerine yakın ya da aynı apartmanda farklı evlerde yaşamaktadır. Dolayısıyla bu durumda katılımcıların aile üyelerine yakın olması ya da aynı apartmanda yaşamaları onların hem çocuk bakımında hem de çalışma hayatında destek verdiğini açıklayabilmektedir.

Bu durumda 5. Başlıkta yer alan katılımcıların birlikte yaşadıkları kişi dağılımında, %100'üne karşılık gelen 30 kişinin de sadece eşleri ve çocuklarıyla yaşadığını gösterse de bu başlık altında incelediğimizde %63,3'üne karşılık gelen 19 kişinin aile üyelerine yakın olması birbiriyle çelişkili gözükmemektedir. Her ne kadar ayrı evlerde çekirdek aile modeline göre yaşasalar da birbirlerine yakın bir yerde yaşamaktadırlar.

'Eşimin ailesiyle aynı apartmanda yaşıyoruz.' (G10 Usta Öğretmen)

'Kayınvalidem ve annem bize yakın bir yerde oturuyorlar. Kayınvalidemle aynı apartmanda oturuyoruz.' (G19 Tıbbi Sekreter)

'Kayınpederimle aynı apartmandayız, babamda bize çok yakın bir yerde oturuyor.' (G7 Üniversitede Sekreter)

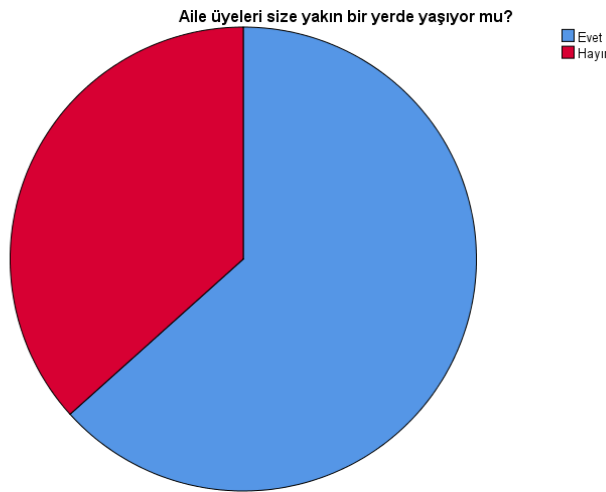
‘Kendi annemle biraz uzakta oturuyoruz ama eşimin ailesiyle aynı sokakta oturuyoruz.’ (G16 Üniversitede Hemşire)

‘Annem Konak’ta yaşıyor ama eşimin ailesi Karşıyaka’da oturuyorlar. Eşimin ailesi bize daha yakın oturuyorlar. Ama ben cumartesi günleri oğlumu genellikle anneme bırakıyorum.’ (G13 Şube Müdürü)

‘Aile apartmanında kalıyoruz. Annemin evi bize yakın arabayla ya da toplu taşımayla gidebiliyoruz.’ (G20 Fabrika İşçisi)

Bu bağlamda örneklerin hepsini incelediğimizde araştırma kapsamında katılan katılımcıların sadece %36,7’sine denk gelen 11 kişi aile üyelerine yakın bir yerde ya da aynı şehirde yaşamamaktadırlar.

Şekil 6. Aile Üyelerine Yakın Bir Yerde Yaşama Durumu

3.8.1.2.8. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Çalışmadaki örnekleme yer alan katılımcıların eğitim seviyeleri incelendiğinde; (Tablo 9.) katılımcıların %3,3’üne denk 1 kişinin okuma yazma bildiği, %3,3’üne denk gelen 1 kişinin ilkokul terk olduğu, %10’una denk gelen 3 kişinin ilkokul mezunu olduğu, %10’una denk gelen 3 kişinin ortaokul mezunu, %13,3’üne denk gelen 4 kişinin ortaöğretim mezunu, %3,3’üne denk gelen 1 kişinin üniversite terk olduğu, %43,3’üne denk gelen 13 kişinin üniversite mezunu, %6,7’sine denk gelen 2 kişinin yüksek lisans mezunu ve son olarak %6,7’sine denk gelen 2 kişinin ise doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Eğitim Düzeylerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Okuma yazma biliyor	1	3,3	3,3	3,3
	İlkokul terk	1	3,3	3,3	6,7
	İlkokul mezunu	3	10,0	10,0	16,7
	Ortaokul mezunu	3	10,0	10,0	26,7
	Ortaöğretim mezunu	4	13,3	13,3	40,0
	Üniversite terk	1	3,3	3,3	43,3
	Üniversite mezunu	13	43,3	43,3	86,7
	Yüksek lisans mezunu	2	6,7	6,7	93,3
	Doktora mezunu	2	6,7	6,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların %6,7'sine denk gelen 2 kişinin eğitim profilinin diğerlerine oranla düşük olduğu görülmektedir. İlkokul terk olan bir katılımcının görüşme esnasında '*ailem okutmadı, okuldan çıkarttılar*' (G27 Tarım İşçisi) şeklinde verdiği cevapla aile sorunlarından dolayı eğitim hayatının tamamlanmadığı görülmektedir. %3,3'üne denk gelen okuma yazma bilen 1 kişi ise '*Halk eğitim kursuna gittim. Köyde imkânım vardı ama annem ve babam hastaydılar bizde onlara baktık. Okula gidemedik.*' (G25 Tarım İşçisi) cevabında G27 gibi aile problemlerinden kaynaklı eğitim hayatına katılamadığını açıklamıştır.

TÜİK'in 2022 verilerini incelediğimizde, en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2008-2021 yılları arasında arttığı görülmektedir. En az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 yaş ve üzerindeki bireylerin toplam nüfus içindeki oranları 2008 yılında, %81,1 iken 2021 yılında %92,1 olmuştur. Bu oranları cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 yaş ve üzerindeki kadınların oranı %72,6, erkeklerin oranı %89,8 iken bu oran 2021 yılında ise kadınlarda %87,3, erkeklerde %97,1 olmuştur (TÜİK, 2022).

25 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusun içinde yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunu olan kişilerin oranı 2008 yılında %9,8 iken 2021 yılında %23,0 olmuştur. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında yükseköğretim mezunu

olan 25 yaş ve üzerindeki kadınların oranı %7,6, erkeklerin oranı ise %12,1'dir. Bu oranın 2021 yılında %20,9, erkeklerde ise %25,1 olduğu görülmüştür (TÜİK, 2022).

Tablo 10. Cinsiyete Göre Gösterilmiş Göstergeler, 2021

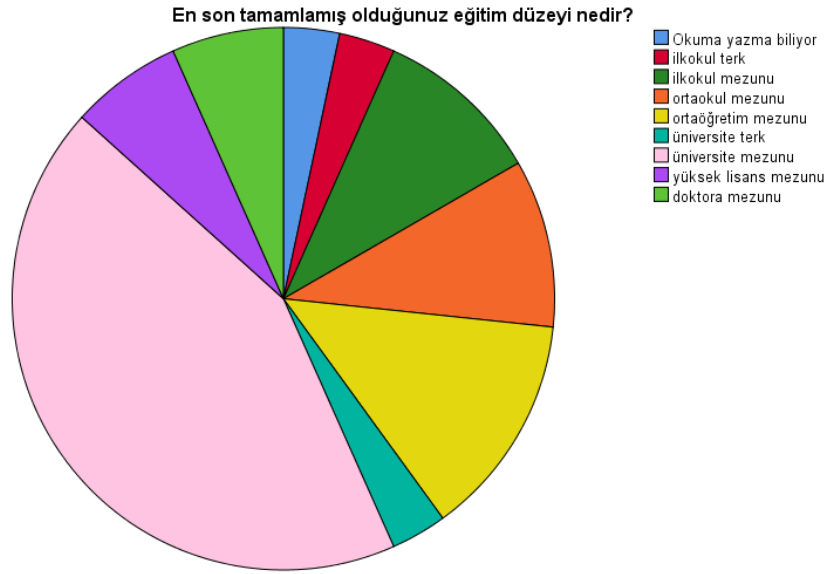
	Toplam	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	3,5	1,0	6,1
Yükseköğretim mezunu nüfus oranı (25+ yaş)	23,0	25,1	20,9

Kaynak: 2021 TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı

TÜİK'in 2021 veri portalını incelediğimizde; (Tablo 10.) okuryazar olmayan nüfus oranının %6,1'i kadın, %1,0'u erkektir. Bu nedenle okuryazar olmayan nüfusun içinde kadın oranının erkek oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca yükseköğretim mezunu nüfus oranında ise, %20,9'unun kadın, %25,1'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Bu durumda kadınların yükseköğretimde erkeklerden daha fazla olduğunu vermektedir.

Kentsel bölgelerde işgücüne katılımında kadınların karşılaştıkları problemlerden rekabet yüzünden yönlendirildikleri eğitim durumları ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili olabilmektedir. Eğitimi olmayan ya da sadece ilkökul eğitimi olan kadınlar, erkeklere kıyasla sanayi sektöründe yani fabrikalarda, terzi olarak çalışabilmektedir. Ev hizmetlerinde, gündelikçi olarak ya da bakım hizmetleri için çalışan kadınlar eğitim görmemiş ya da az eğitilmiş kadınlar çalışmaktadır. Bu tür işler toplumsal statüde en düşük işlerdir. Orta eğitim düzeyinde olanlar ise, meslek okulları içinde en fazla öğrencisi olan okullardır. Bu okullardaki kadınlar toplumda üretici bir rolden ziyade ev kadınlığı rolünün yoğunlaştığı alanlarda eğitim görmektedir. Özetle, meslek lisesi ve dengi okullarda kadınlar genellikle belirli meslek alanlarında yoğunlaştığı ve bu meslek alanları toplumdaki geleneksel cinsiyet rolleriyle örtüştüğü görülmektedir. Örnek olarak, kadınlar çoğunlukla bakım, temizlik, sağlık, güzellik gibi alanlara yoğunlaşırken erkekler elektrik, inşaat ve teknik alanların olduğu işlere yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla kadınlar ev ve bakım işlerinde çalışan kişiler erkekler ise üretim alanında çalışan kişiler olarak görülmektedir. Bu durum toplumdaki geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Yükseköğretim düzeyinde olan kadınlar, hizmet üretimine yöneltecek öğrenim kurumlarına karşı eğilimlerini görmek mümkündür (İlkkaracan,2019: 90-91). Dolayısıyla kadınların eğitim seviyesi arttıkça toplumdaki mesleki statüsü ve işgücüne katılımı da artmaktadır.

Şekil 7. Eğitim Düzeyleri Dağılım Grafiği

3.8.1.2.9. Katılımcıların İşteki Durumlarının/Statülerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme yer alan katılımcıların iş durumları ve statüleri incelendiğinde; (Tablo 11.) katılımcıların %33,3'üne denk gelen 10 kişinin ücretli (özel sektör), %30,0'a denk gelen 9 kişinin ücretli (kamu işçisi), %3,3'üne denk gelen 1 kişinin ücretli (memur), %6,7'sine denk gelen 2 kişinin kendi hesabına, %6,7'sine denk gelen 2 kişinin belediye personeli (kamu işçisi) ve son olarak %20,0'a denk gelen 6 kişinin ise yevmiyeli olduğu görülmektedir.

Tablo 11. İşteki Durumları/Statülerinin Dağılımı

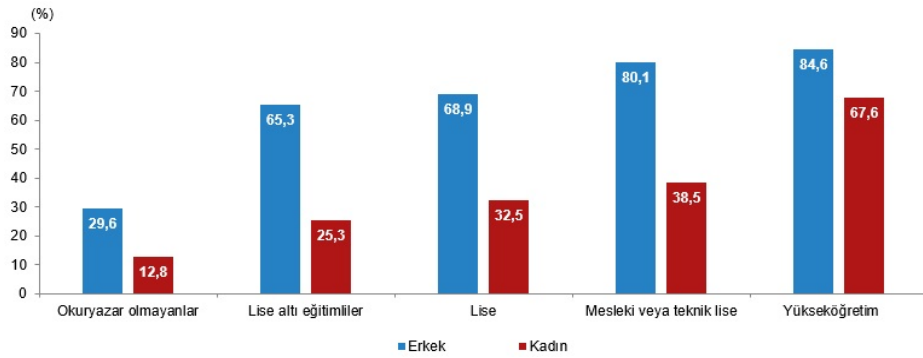
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ücretli (özel sektör)	10	33,3	33,3	33,3
	Ücretli (kamu işçisi)	9	30,0	30,0	63,3
	Ücretli (memur)	1	3,3	3,3	66,7
	Kendi hesabına	2	6,7	6,7	73,3
	Belediye personeli (kamu işçisi)	2	6,7	6,7	80,0
	Yevmiyeli	6	20,0	20,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre 15 ve üzeri yaştaki işgücüne katılma oranının %51,4 olduğu görülmektedir. Bu oranın kadınlarda %32,8 iken erkeklerde %70,3'tür. İşgücüne katılma oranı eğitim durumuna göre incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılma oranı %12,8 lise altı (ilkokul terk, ilkokul, ortaokul terk, ortaokul) eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranının %32,5, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %38,5 yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılma oranı ise %67,6 olarak verilmiştir (TÜİK, 2022).

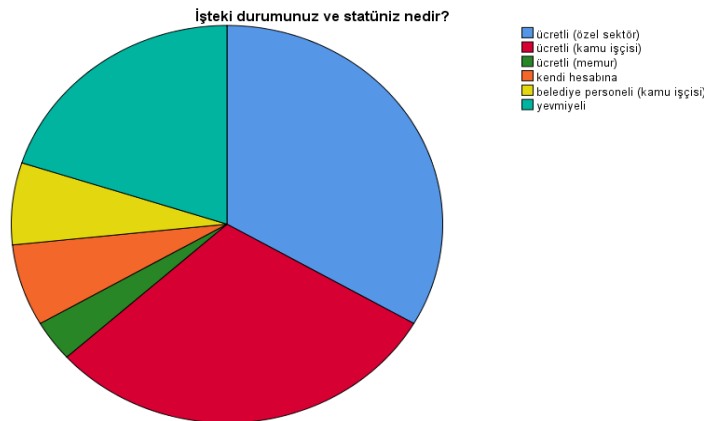
Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre 15 ve üzeri yaşta istihdam edilenlerin oranının %45,2 olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda %28,0 erkeklerde ise %62,8'dir (TÜİK, 2022).

Tablo 12. Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2021

Kaynak: 2021 TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması

Şekil 8. İşteki Durumları/Statülerinin Dağılım Grafiği

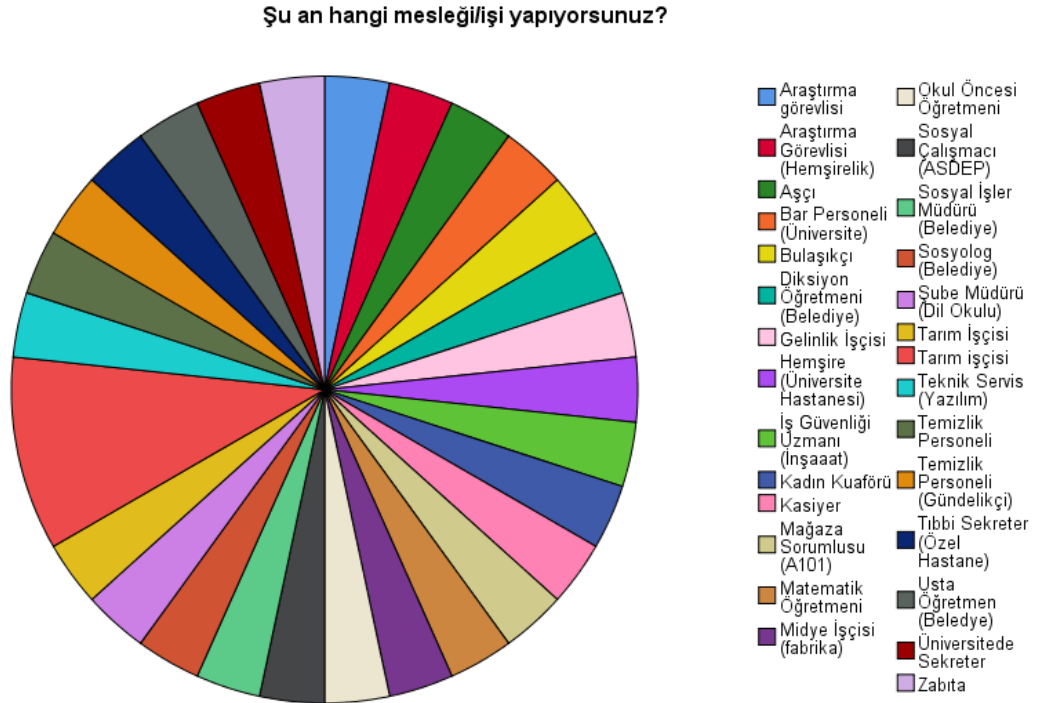

3.8.1.2.10. Katılımcıların Mesleklerine İlişkin Bulgular

Tablo 13. Mesleklerine İlişkin Bulguların Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli				
Araştırma görevlisi	1	3,3	3,3	3,3
Araştırma Görevlisi (Hemşirelik)	1	3,3	6,7	3,3
Aşçı	1	3,3	10,0	3,3
Bar Personeli (Üniversite)	1	3,3	13,3	3,3
Bulaşıkçı	1	3,3	16,7	3,3
Diksiyon Öğretmeni (Belediye)	1	3,3	20,0	3,3
Gelinlik İşçisi	1	3,3	23,3	3,3
Hemşire (Üniversite Hastanesi)	1	3,3	26,7	3,3
İş Güvenliği Uzmanı (İnşaat)	1	3,3	30,0	3,3
Kadın Kuaförü	1	3,3	33,3	3,3
Kasiyer	1	3,3	36,7	3,3
Mağaza Sorumlusu (A101)	1	3,3	40,0	3,3
Matematik Öğretmeni	1	3,3	43,3	3,3
Midye İşçisi (fabrika)	1	3,3	46,7	3,3
Okul Öncesi Öğretmeni	1	3,3	50,0	3,3
Sosyal Çalışmacı (ASDEP)	1	3,3	53,3	3,3
Sosyal İşler Müdürü (Belediye)	1	3,3	56,7	3,3
Sosyolog (Belediye)	1	3,3	60,0	3,3
Şube Müdürü (Dil Okulu)	1	3,3	63,3	3,3
Tarım işçisi	3	10,0	76,7	10,0
Tarım İşçisi	1	3,3	66,7	3,3
Teknik Servis (Yazılım)	1	3,3	80,0	3,3
Temizlik Personeli	1	3,3	83,3	3,3
Temizlik Personeli (Gündelikçi)	1	3,3	86,7	3,3
Tıbbi Sekreter (Özel Hastane)	1	3,3	90,0	3,3
Usta Öğretmen (Belediye)	1	3,3	93,3	3,3
Üniversitede Sekreter	1	3,3	96,7	3,3
Zabıta	1	3,3	100,0	3,3
Toplam	30	100,0		100,0

Şekil 9. Mesleklerine İlişkin Bulguların Dağılım Grafiği

3.8.1.3. Katılımcıların Aile Bilgilerine İlişkin Bulgular

Çalışmada aile bilgilerine ilişkin bulgularda, her bir katılımcının anne, baba ve eşinin eğitim ve işteki durumunu/statüsünü ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Ayrıca eşinin hangi sosyal güvenceye sahip oldukları ve gelirleri de ayrı başlıkları altında incelenmiştir.

3.8.1.3.1. Katılımcıların Babalarının Eğitim Düzeyi

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların babalarının eğitim durumu incelendiğinde, (Tablo 14.) katılımcıların babalarının %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin okuma yazma bilmediği, %50,0'a karşılık gelen 15 kişinin ilköğretim mezunu olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin ortaokul mezunu, %33,3'üne karşılık gelen 10 kişinin ortaöğretim mezunu ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Babalarının Eğitim Düzeyinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Okuma yazma bilmiyor	2	6,7	6,7	6,7
	İlkokul mezunu	15	50,0	50,0	56,7
	Ortaokul mezunu	2	6,7	6,7	63,3
	Ortaöğretim mezunu	10	33,3	33,3	96,7
	Üniversite mezunu	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların babalarının yarısı ilkokul mezunudur. Daha sonra ortaöğretim mezunu olanlar onları takip etmektedir. Sadece bir katılımcının babasının üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca iki katılımcının babasının okuma yazma bilmediği ve yine onu takip eden 2 katılımcının da babasının ortaokul mezunu olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda katılımcılarının babalarının eğitim durumlarının düşük olmadığı ama yüksek eğitilmiş bireylerde olmadıkları görülmektedir.

Şekil 10. Baba Eğitim Düzeylerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3.2. Katılımcıların Babalarının İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların işteki durumu ve statüleri incelendiğinde; (Tablo 15.) katılımcıların babalarının %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin ücretli (özel sektör), %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin ücretli (kamu işçisi), %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin memur, %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin kendi hesabına, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin işveren, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin işsiz, %50,0'a karşılık gelen 15 kişinin emekli ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin belediye çalışanı olduğu görülmektedir.

Tablo 15. Babanın İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı

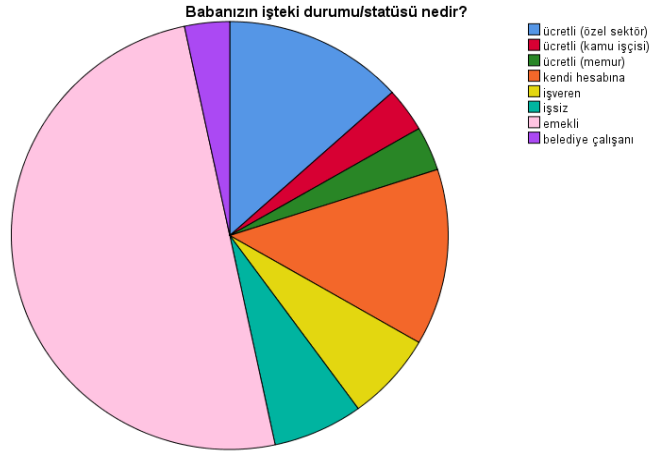
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ücretli (özel sektör)	4	13,3	13,3	13,3
	Ücretli (kamu işçisi)	1	3,3	3,3	16,7
	Ücretli (memur)	1	3,3	3,3	20,0
	Kendi hesabına	4	13,3	13,3	33,3
	İşveren	2	6,7	6,7	40,0
	İşsiz	2	6,7	6,7	46,7
	Emekli	15	50,0	50,0	96,7
	Belediye çalışanı	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların babalarının yarısının emekli olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde özel sektörde ve işveren olarak çalışanların aynı sayıda olduğu ve bunlarında sayı olarak emekli olanları takip ettiği görülmektedir. Diğer bir kısım işveren ve işsizler aynı sayıda görülmektedir. Son olarak ise, kamu işçisi, memur ve belediye çalışanının aynı sayıda olduğu görülmektedir. Katılımcıların babalarının çalıştığı işteki durumları ele aldığımızda bunların çoğunun birbirine benzediği görülmektedir. Emekli olan katılımcıların babalarının birçoğu fabrikada çalışarak emekli olmuşlardır. Fakat 2 katılımcının babasının yurtdışından emekli olması ve diğer 2 katılımcının babasının işsiz olması durumu farklılaştıran bir noktadır.

'Kendimi bildim bileli babam hastaydı. Böbrek yetmezliği, kalp hastalıkları ve sıkıntıları vardı. Kendimi bildim bileli annem çalıştı. Bizde hayata erken başladık. Hepimiz birbirimize yardımcı olduk. Ben ailenin en büyüğüyüm. Destek amaçlı

çalışmaya biraz erken başladım. Sonrasında okul hayatına devam ettim. Üniversite eğitimimi maddiyattan dolayı ailemin yanındayken okuyamadım. Evlendikten sonra eşim okuttu.’ (G18)

Şekil 11. Babanın İşteki Durumu/Statülerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3.3. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyi

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların annelerinin eğitim düzeyi incelendiğinde; (Tablo 16.) katılımcıların annelerinin %30,0’a karşılık gelen 9 kişinin okuma yazma bilmediği, %3,3’üne karşılık gelen 1 kişinin okuma yazma bildiği, %3,3’üne karşılık gelen 1 kişinin ilkökul terk olduğu, %46,7’sine karşılık gelen 14 kişinin ilkökul mezunu olduğu, %3,3’üne karşılık gelen 1 kişinin ortaokul mezunu olduğu, %3,3’üne karşılık gelen 1 kişinin ortaöğretim terk olduğu ve son olarak %10,0’a karşılık gelen 3 kişinin ortaöğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Anne Eğitim Düzeyinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Okuma yazma bilmiyor	9	30,0	30,0	30,0
	Okuma yazma biliyor	1	3,3	3,3	33,3
	İlkokul terk	1	3,3	3,3	36,7
	İlkokul mezunu	14	46,7	46,7	83,3
	Ortaokul mezunu	1	3,3	3,3	86,7
	Ortaöğretim terk	1	3,3	3,3	90,0
	Ortaöğretim mezunu	3	10,0	10,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların yarısına yakın bir kısmı ilkokul mezunu olmakla beraber %30'unu ise okuma yazma bilmeyen kişiler takip etmektedir. Araştırma verilerinde en yüksek eğitim düzeyi ortaöğretim yani lise mezunudur. Fakat lise mezunu olanların sayısı katılımcıların küçük bir kısmını yani %10'unu oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya katılan katılımcıların annelerinin eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 12. Anne Eğitim Düzeyinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3.4. Katılımcıların Annelerinin İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların annelerinin işteki durumları ve statüleri incelendiğinde; (Tablo 17.) katılımcıların annelerinin %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin ücretli (özel sektör), %76,7'sine karşılık gelen 23 kişinin işsiz olduğu ve son olarak %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin emekli olduğu görülmektedir.

Tablo 17. Annenin İşteki Durumu/Statülerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ücretli (özel sektör)	1	3,3	3,3	3,3
	İşsiz	23	76,7	76,7	80,0
	Emekli	6	20,0	20,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların annelerinin büyük çoğunluğu işsiz iken bunu emekli olanlar takip etmektedir. Yapılan görüşmelerde sadece 1 kişinin annesinin ücretli bir işte çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan katılımcıların annelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu gibi herhangi bir iş kolunda aktif olarak çalışmadıkları görülmektedir.

Şekil 13. Anne İşteki Durumu/Statülerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3.5. Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Düzeyi

Çalışmada katılımcıların eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde; (Tablo 18.) katılımcıların eşlerinin %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin ilkökul mezunu olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin ortaokul mezunu olduğu, %20,0'a karşılık gelen 6 kişinin ortaöğretim mezunu olduğu, %50,0'a karşılık gelen 15 kişinin üniversite mezunu olduğu, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin üniversite terk ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen bir kişinin yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 18. Eşlerinin Eğitim Düzeyinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İlkokul	5	16,7	16,7	16,7
	Ortaokul	2	6,7	6,7	23,3
	Ortaöğretim	6	20,0	20,0	43,3
	Üniversite	15	50,0	50,0	93,3
	Üniversite terk	1	3,3	3,3	96,7
	Yüksek lisans	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların eşlerinin yarısının üniversite olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu sonra sırayla ortaöğretim ve ilkokul mezunu takip etmektedir. Araştırma verilerine göre, katılımcıların eşlerinin tümünün eğitim aldığı (okuma yazma bildiği), ve eğitim düzeyinin düşük olmadıkları görülmektedir.

Şekil 14. Eşlerinin Eğitim Düzeyinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3.6. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılımı

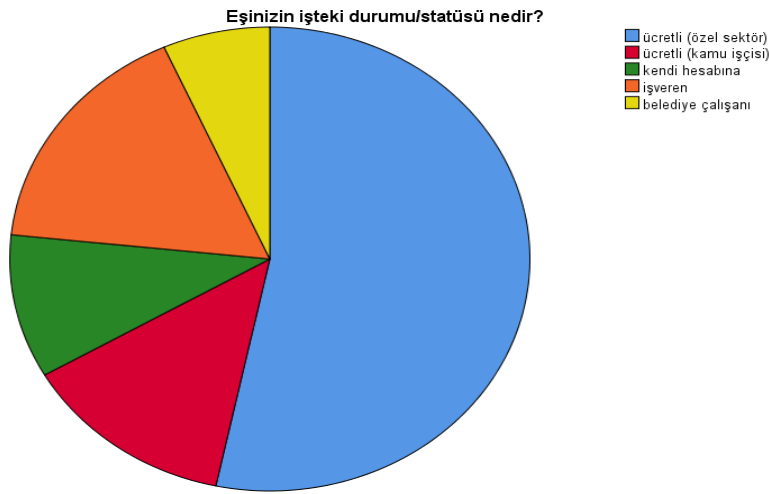
Çalışmadaki örneklemede katılımcıların eşlerinin işteki durumu ve statüleri incelendiğinde; (Tablo 19.) katılımcıların eşlerinin %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin ücretli (özel sektör), %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin ücretli (kamu işçisi), %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin kendi hesabına, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin işveren, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin belediye çalışanı olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Ücretli (özel sektör)	16	53,3	53,3	53,3
	Ücretli (kamu işçisi)	4	13,3	13,3	66,7
	Kendi hesabına	3	10,0	10,0	76,7
	İşveren	5	16,7	16,7	93,3
	Belediye çalışanı	2	6,7	6,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların eşlerinin yarısından fazlası özel sektörde görülmektedir. Diğer kısım ise işveren, kamu işçisi, kendi hesabına ve son olarak belediye çalışanı olarak birbirini takip etmektedir. Dolayısıyla katılımcıların eşlerinin tümünün aktif bir şekilde çalıştığını görülmektedir. Bu durumda hiçbirinin işsiz olmadığı görülmektedir.

Şekil 15. Eşlerinin İşteki Durumu/Statüsünün Dağılım Grafiği

3.8.1.4. Katılımcıların Çalışma Hayatına Dair Bilgiler

Bu bölümde katılımcıların ve eşlerinin aylık gelirleri, sosyal güvenceleri ve araştırmaya katılan katılımcıların çalışmaya hayatına dair bilgiler yer verilmektedir.

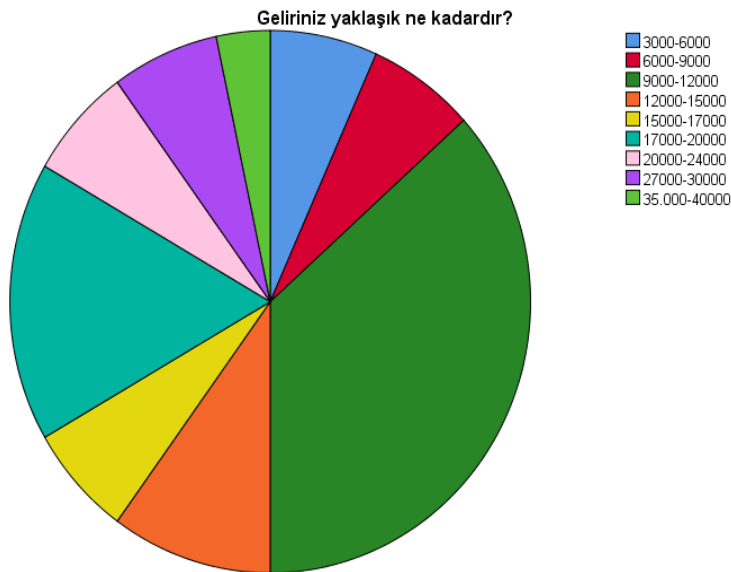
3.8.1.4.1. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde; (Tablo 20.) katılımcıların aylık gelirlerinin %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 3000-6000 TL, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 6000-9000 TL, %36,7'sine karşılık gelen 11 kişinin 9000-12000 TL, %10,0'a karşılık gelen 3 kişinin 12000-15000 TL, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 15000-17000 TL, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin 17000-20000 TL, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 20000-24000 TL, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 27000-30000 TL, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin 35000-40000 TL aylık gelirlerinin olduğu görülmektedir.³

³ Araştırmaya katılan katılımcılarla 27/12/2023 ile 29/09/2023 tarihleri arasında görüşmelere yapıldığı için bu dönemde asgari ücret 2 defa değiştiğinden bir farklılık göstermektedir.

Tablo 20. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	3000-6000	2	6,7	6,7	6,7
	6000-9000	2	6,7	6,7	13,3
	9000-12000	11	36,7	36,7	50,0
	12000-15000	3	10,0	10,0	60,0
	15000-17000	2	6,7	6,7	66,7
	17000-20000	5	16,7	16,7	83,3
	20000-24000	2	6,7	6,7	90,0
	27000-30000	2	6,7	6,7	96,7
	35.000-40000	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekil 16. Katılımcıların Aylık Gelirlerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.4.2. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme yer alan katılımcıların eşlerinin aylık gelirleri incelendiğinde; (Tablo 21.) katılımcıların eşlerinin %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin 3000-6000 TL, %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin 9000-12000 TL, %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin 12000-15000 TL, %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin 15000-17000 TL, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin 17000-20000 TL, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 20000-24000 TL, %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin 27000-30000 TL, %3,3'üne karşılık

gelen 1 kişinin 35000-40000 TL ve son olarak %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 150000 TL aylık gelirlerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	3000-6000	1	3,3	3,3	3,3
	9000-12000	3	10,0	10,0	13,3
	12000-15000	6	20,0	20,0	33,3
	15000-17000	7	23,3	23,3	56,7
	17000-20000	5	16,7	16,7	73,3
	20000-24000	2	6,7	6,7	80,0
	27000-30000	3	10,0	10,0	90,0
	35000-40000	1	3,3	3,3	93,3
	150000	2	6,7	6,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların eşlerinin maaşlarının en çoğu 15000-17000 TL olduğu ve daha sonra 12000-15000 TL maaşlıların onları takip ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu katılımcıların asgari ücret⁴ ve onun üstünü aldığını söyleyebiliriz. Ayrıca sadece 1 kişinin 3000-6000 TL aldığını ve bu kişinin düzenli bir işinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca 2 kişinin 150000 TL maaş aldığı ve bu kişilerden bir tanesinin yurtdışında çalıştığı diğerinin ise kendi şirketi olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların eşlerinin hiçbirinin işsiz olmadığı gösterilmektedir.

⁴ Bu dönemde asgari ücret brüt 11.402 TL'dir.

Şema 17. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Gelirlerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.4.3. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların öncelikle sosyal güvence hakkına sahip olup olmadığı sorulduktan sonra katılımcıların hangi tip sosyal güvenceye sahip oldukları sorulmuştur. Öncelikle katılımcıların sosyal güvenceye sahip olup olmadığı incelendiğinde; (Tablo 22.) katılımcıların %80,0'ına karşılık 24 kişinin sosyal güvencesinin olduğu, %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin ise sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir.

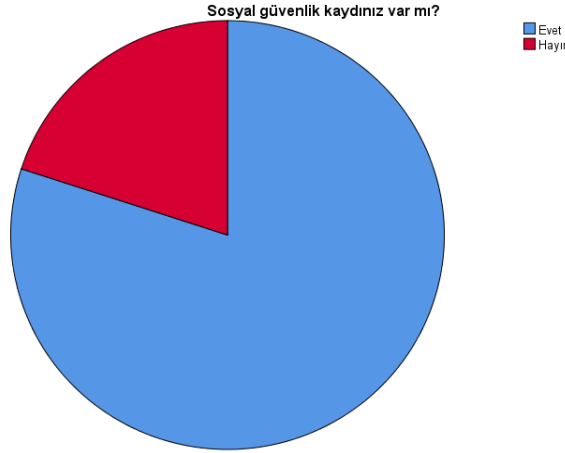
Tablo 22. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	24	80,0	80,0	80,0
	Hayır	6	20,0	20,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların yarısından fazlasının herhangi bir sosyal güvenceye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların ve eşlerinin sosyal güvenceleri ve hangi sosyal güvencelerinin olup olmadığı sorulduğu için

bu başlık eşlerinin sosyal güvencelerinin olduğu bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

Şekil 18. Katılımcıların Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımının Grafiği

3.8.1.4.4. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların sosyal güvencelerinin dağılımı incelendiğinde; (Tablo 23.) katılımcıların %50'ye karşılık gelen 15 kişinin SSK bağlı olduğu, %30,0'a karşılık gelen 9 kişinin Emekli Sandığına bağlı olduğu, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin Yeşil Karta bağlı olduğu, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir.

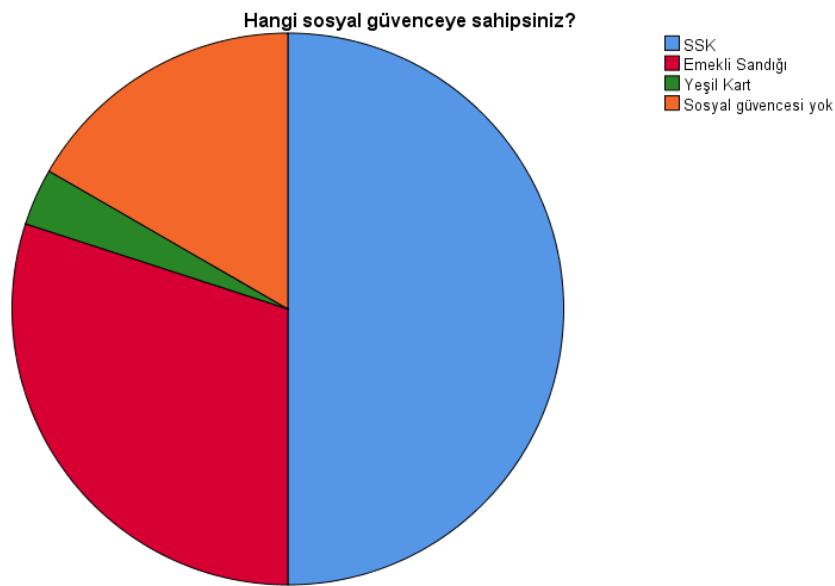
Tablo 23. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	SSK	15	50,0	50,0	50,0
	Emekli Sandığı	9	30,0	30,0	80,0
	Yeşil Kart	1	3,3	3,3	83,3
	Sosyal güvencesi yok	5	16,7	16,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun SSK'ya bağlı olduğu görülmektedir. SSK'ya bağlı olan kişilerin daha çok özel sektörde ya da devlet kadrolarında belli bir derecede çalıştığı görülmektedir. Daha sonra sosyal güvence tiplerinden Emekli Sandığı takip etmektedir. Emekli Sandığı ise devlet kadrolarında çalışan kişileri kapsamaktadır. Emekli Sandığından sonra herhangi bir sosyal güvencesi

olamayan kişiler gelmektedir. Bu kişilerde kayıt dışı istidam durumuna girmektedir. Son olarak ise bir kişinin Yeşil Karta bağlı olduğu görülmektedir. Yeşil Kartta bağlı olanlar; genellikle gelirlerinin asgari ücretten az olanların sağlık faaliyetlerinden ücretsiz bir şekilde yararlandığı bir sosyal güvence tipidir.

Şekil 19. Katılımcıların Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılım Grafiği

3.8.1.4.5. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların eşlerinin sosyal güvenceye sahip olup olmadığı incelendiğinde; (Tablo 24.) katılımcıların eşlerinin %83,3'üne karşılık gelen 25 kişinin herhangi bir sosyal güvenceye sahip olduğu, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin ise herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadığı gösterilmektedir.

Tablo 24. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Sahip Olma Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	25	83,3	83,3	83,3
	Hayır	5	16,7	16,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların yarısından fazlasının sosyal güvencelerinin olduğu görülmektedir.

Şekil 20. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvenceye Dağılım Grafiği

3.8.1.4.6. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların eşlerinin sosyal güvencelerinin dağılımı incelendiğinde; (Tablo 25.) katılımcıların eşlerinin %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin SSK'ya bağlı olduğu, %20,0'a karşılık gelen 6 kişinin Bağ-Kur'a bağlı olduğu, %10,0'a karşılık gelen 3 kişinin Emekli Sandığına bağlı olduğu, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin Yeşil karta bağlı olduğu, %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin sosyal güvencesinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 25. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	SSK	16	53,3	53,3	53,3
	Bağ-Kur	6	20,0	20,0	73,3
	Emekli sandığı	3	10,0	10,0	83,3
	Yeşil kart	1	3,3	3,3	86,7
	Sosyal güvencesi yok	4	13,3	13,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekil 21. Katılımcıların Eşlerinin Sosyal Güvence Kayıtlarının Dağılım Grafiği

3.8.1.4.7. Katılımcıların Oturdukları Evin Onlara Ait Olma Durumu

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların oturdukları evin onlara ait olup olmadığı incelendiğinde; (Tablo 26.) katılımcıların %50,0'a karşılık gelen 15 kişinin kendi evlerinin olduğunu, %33,3'ne karşılık gelen 10 kişinin kendi evlerinin olmadığı, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin aile üyelerine ait olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Katılımcıların Oturdukları Evin Onlara Ait Olma Durumu

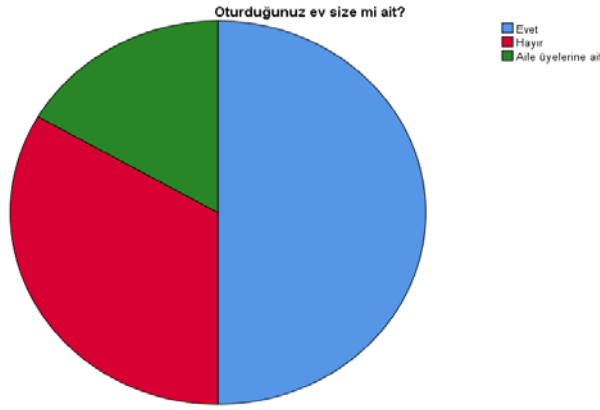
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	15	50,0	50,0	50,0
	Hayır	10	33,3	33,3	83,3
	Aile üyelerine ait	5	16,7	16,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların oturdukları evin onlara ait durumu incelendiğinde üç farklı durum gösterilmektedir. Katılımcıların yarısı kendi evlerinde yaşarken diğer kısmı kirada yaşamaktadır. Son olarak %16,7'sisine karşılık gelen 5 katılımcı ise evlerinin ne kendilerine ait olduğunu ne de kirada yaşadıklarını, aile üyelerine ait bir evde yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre, 2022 yılında konutun mülkiyet durumları incelendiğinde, fertlerin %56,7'sinin oturduğu konutun kendilerine ait olduğu, %27,2'sinin ise kiracı olduğu görülmektedir. Lojmanda oturanların oranı %1,1

olurken kendi konutunda oturmayıp kira ödemeyenlerin oranı ise %15,1 olarak gösterilmiştir (TÜİK,2022).

Şekil 22. Katılımcıların Oturdukları Evin Onlara Ait Olma Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.8. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların hangi iş türünde çalıştığı incelendiğinde; (Tablo 27.) katılımcıların çalıştığı iş türünde %70,0'ına karşılık gelen 21 kişinin tam zamanlı çalıştığı, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin yarı zamanlı çalıştığı, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin yevmiyeli işçi olduğu, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin sözleşmeli ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin geçici işte çalıştığı görülmektedir.

Tablo 27. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Tam zamanlı	21	70,0	70,0	70,0
	Yarı zamanlı	2	6,7	6,7	76,7
	Yevmiyeli işçi	5	16,7	16,7	93,3
	Sözleşmeli	1	3,3	3,3	96,7
	Geçici	1	3,3	3,3	100,0
Toplam		30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların yarısından çoğu tam zamanlı bir işte çalışmaktadır. Tam zamanlı çalışanlardan sonra yevmiyeli işçi ve yarı zamanlı çalışma birbirini takip etmektedir. Sözleşmeli ve geçici çalışan katılımcıların sayısı ise en düşük

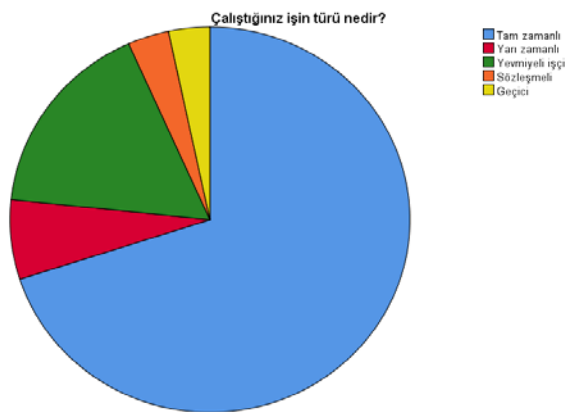
ve aynı sayıdadırlar. Ayrıca yevmiyeli çalışan tüm katılımcılar sosyal güvencesi olmayan çalışanlardan oluşmaktadır.

Yarı zamanlı çalışma şekli Türkiye’de çalışan annelerin ev içinde ve ev dışındaki dengeyi korumak diğer bir deyişle hem parasını kazanmak hem de ev içi işleri ve çocuk bakımını yapma amacıyla çalıştıkları iş türüdür.

Yarı zamanlı çalışma bir diğer şekilde esnek istihdam olarak da bilinmektedir. Bu çalışma tipinde kadın çalışanların oranı yüksektir. Yarı zamanlı çalışma, genellikle haftada 30 saatten az çalışan kişilerin durumunu ifade etmektedir. Türkiye’de toplamda 1 milyon 533 bin kadın yarı zamanlı ve yarı zamanlı çalışanların 1,1 milyonu yani %73’ü ise kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Ayrıca kadınların çalışma biçimi değişikçe güvencesizliği de artmaktadır. Yarı zamanlı çalışan kadınların kayıt dışı çalıştırmaları tam zamanlı çalışan kadınlara göre 2,5 kat daha fazladır. 2021 yılındaki verilere göre, tam zamanlı çalışan kadınların %28,4’ü kayıt dışı çalıştırılıyorken yarı zamanlı çalışanlarda kayıt dışı çalıştırılma oranınının %73,1 olduğunu göstermektedir (Genel-İş Emek Araştırma Dairesi,2022: 10).

TÜİK verilerine göre yarı zamanlı çalışanların istihdam içindeki oranınının 2021 yılında %9,9 olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda %16,4 iken erkeklerde %7,0’dır (TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2022).

Şekil 23. Katılımcıların Çalıştığı İş Türünün Dağılım Grafiği

3.8.1.4.9. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların ilk çalıştıkları iş dağılımı incelendiğinde; (Tablo 28.) katılımcıların %36,7’sine karşılık gelen 11 kişinin şu an çalıştıkları ilk işi olduklarını, %63,3’üne karşılık gelen 19 kişinin ise daha önce farklı işlerde çalıştıkları gösterilmektedir.

Tablo 28. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	11	36,7	36,7	36,7
	Hayır	19	63,3	63,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

‘Sekiz yıldır bu işi yapıyorum İlk satış danışmanlığı olarak başladım sonra terfi olarak bu mesleğimi yapıyorum.’ (G13 Şube Müdürü)

‘Daha önce kafelerde, lokantalarda hep farklı işlerde çalıştım.’ (G4 Bar Personeli)

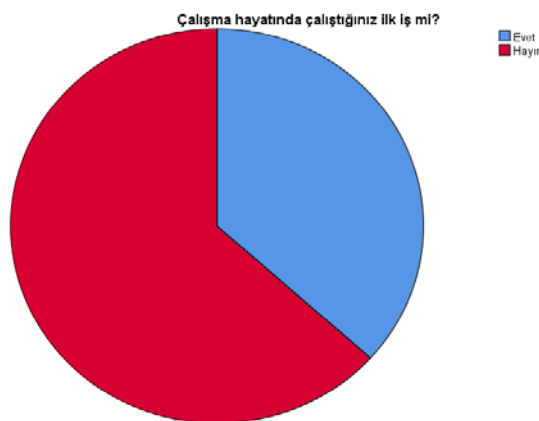
‘Tarla, temizlik işlerinde çalışıyordum.’ (G20 Fabrika İşçisi)

‘On iki sene Kocaeli Halk Eğitim Merkez’inde görev yaptım. Bir dönemde Karşıyaka Halk Eğitim Merkez’inde görev yaptım.’ (G10 Usta Öğretmen)

‘Tekstil fabrikasında, AVM kasiyerlik, inşatta harita kadastro, muhasebede çalıştım.’ (G29 Bulaşıkçı)

‘Gazi Üniversitesi’nde hemşirelik yaptım.’ (G15 Araştırma Görevlisi)

Araştırmaya katılan katılımcıların yarısından çoğu daha önce farklı işlerde çalışmışlardır. Fakat eğitim seviyesi yüksek olan katılımcılar şu an çalıştıkları ilk işin olduğunu dile getirmektedirler.

Şekil 24. Katılımcıların Çalıştıkları İlk İş Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.10. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların çalıştıkları süre incelendiğinde; (Tablo 29.) %3,3’üne karşılık gelen 1 kişinin 0-1 yıl arasında olduğu, %6,7’ sine karşılık gelen 2 kişinin 1-3 yıl arasında olduğu, %13,3’üne karşılık gelen 4 kişinin 3-5 yıl arasında olduğu,

%6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 5-7 yıl arasında olduğu, %30,0'a karşılık gelen 9 kişinin 7-10 yıl arasında olduğu, %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin 10-13 yıl arasında olduğu, %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin 13-16 yıl arasında olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 16-19 yıl arasında olduğu, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin 19-21 yıl arasında olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 21-26 yıl arasında çalıştığı gösterilmektedir.

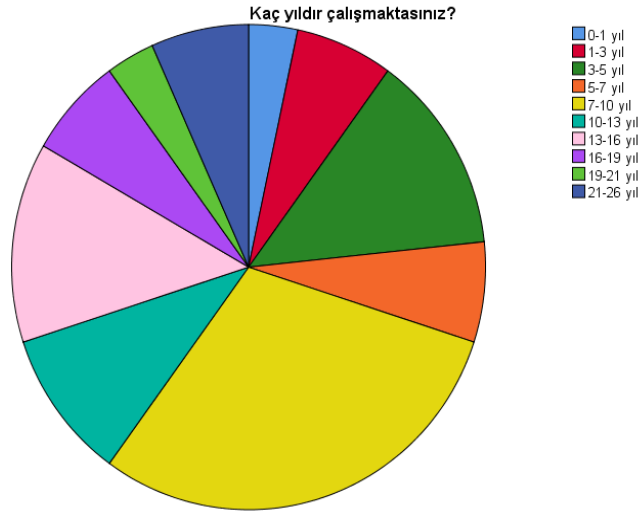
Tablo 29. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0-1 yıl	1	3,3	3,3	3,3
	1-3 yıl	2	6,7	6,7	10,0
	3-5 yıl	4	13,3	13,3	23,3
	5-7 yıl	2	6,7	6,7	30,0
	7-10 yıl	9	30,0	30,0	60,0
	10-13 yıl	3	10,0	10,0	70,0
	13-16 yıl	4	13,3	13,3	83,3
	16-19 yıl	2	6,7	6,7	90,0
	19-21 yıl	1	3,3	3,3	93,3
	21-26 yıl	2	6,7	6,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması ya da çalışma hayatında aktif bir şekilde çalıştıkları zaman diliminin kısa sürmesinin nedenleri evlilik ve çocuk bakımı olarak görülebilmektedir. Doğurganlık ve kadın istihdamı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kadınlar evlendikten sonra ya da çocuk sahibi olduktan sonra ev içinde ücretsiz ev işleri ve çocuk bakımı ile meşgul olmaktadır 'Emek piyasasında olmayan kadınlar, çocuk bakımı ve ev işleriyle meşgul olan ev kadınları olarak görülmüştür' (İlkkaracan,2019: 135).

Araştırmaya katılan katılımcıların birçoğu 'anne' olduktan sonra çalışmaya ara verdiklerini dile getirmişlerdir. Bu başlığın detaylı kısmı üçüncü bölümde çalışma hayatına dair bilgiler kısmında yer verilecektir.

Şekil 25. Katılımcıların Çalışma Hayatında Aktif Oldukları Süre Dağılımının Grafiği

3.8.1.4.11. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların haftalık çalışma saatleri incelendiğinde; (Tablo 30.) katılımcıların %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin haftada 20-30 saat çalıştığı, %30,0'ına karşılık gelen 9 kişinin haftada 30-40 saat çalıştığı, %36,7'sine karşılık gelen 11 kişinin haftada 40-45 saat çalıştığı ve son olarak %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin haftada 45-55 saat çalıştığı görülmektedir.

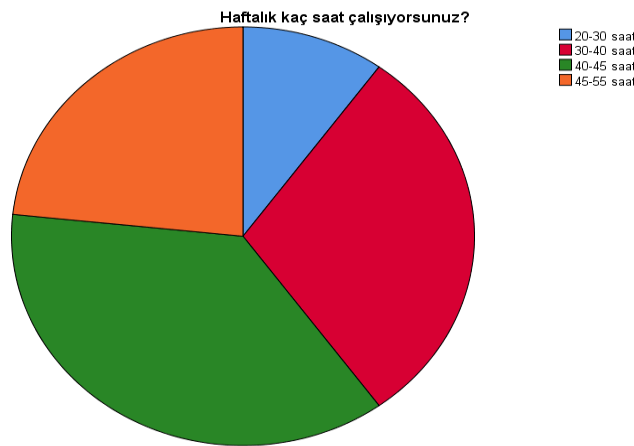
Tablo 30. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	20-30 saat	3	10,0	10,0	10,0
	30-40 saat	9	30,0	30,0	40,0
	40-45 saat	11	36,7	36,7	76,7
	45-55 saat	7	23,3	23,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Çalışma saatlerinin uzunluğu kadınların evde devam eden 'ikinci işgünü' ile birleşince işi bırakma kararına yol açmaktadır. Çalışma saatleri, tüm çalışanlar için özel hayatlarına ve ailelerine ayıracak zamanlarını kısaltmaktadır (KEİG,2009: 31). Ayrıca

kadınlar özelinde bir çifte yük oluşturmaktadır. Uzun çalışma saatlerinde çalışan kadınlar bununla beraber işten sonra ücretsiz ev ve bakım işlerinde de emek harcamaktadır. Bu nedenle kadınlar hem ev içinde hem de ev dışında aktif bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadır. Türkiye’de çalışanlar açısından OECD üyesi ülkeler arasında en az boş zamana sahip ülke konumundadır. Verilere göre, Türkiye’de bir birey ortalama olarak uyku dahil kendisine günde yalnızca 13 saat 33 dakika ayırmaktadır. Bu bağlamda OECD üyesi ülkeler tarafından çalışma-yaşam dengesini ölçmeyi amaçlayan ‘Daha İyi Bir Yaşam Endeksi’ verilerinde Türkiye aşırı çalışma saatlerinden dolayı ilk sırada yer almaktadır. Haftada 50 saatten daha fazla çalışma durumunu ifade eden aşırı çalışma, Türkiye’deki çalışanların %33’ünün iş koşullarını oluşturmaktadır. Ayrıca ücretli işlere ayırdıkları zaman diliminin gittikçe arttığı görülmektedir (KEİG,2019: 1).

Şekil 26. Katılımcıların Haftalık Çalışma Saatlerinin Dağılım Grafiği

3.8.1.4.12. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların haftalık ve yıllık çalışma izinleri incelendiğinde; (Tablo 31.) katılımcıların %76,7’sine karşılık gelen 23 kişinin haftalık ve yıllık çalışma izinlerinin olduğu, %23,3’üne karşılık gelen 7 kişinin ise haftalık ve yıllık çalışma izinlerinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 31. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	23	76,7	76,7	76,7
	Hayır	7	23,3	23,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun haftalık ve yıllık çalışma izinlerinin olduğu görülmektedir. Fakat çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almasına rağmen herhangi bir izin hakkının olmaması katılımcıların güvencesiz işlerde çalıştığının bir göstergesidir. Dolayısıyla izin hakları olmayan katılımcıların yevmiyeli işçi ve tarım sektöründe çalışan kişiler olduğu görülmektedir.

‘Pazar günleri izinliyim. Yıllık izinlerimiz oluyor ama o da çalıştığım yıla göre değişiyor. Benim şu an 15 gün yıllık izin hakkım var.’ (G1 Temizlik Görevlisi)

‘Belli bir iznimiz yok. Hafta sonları görevlerimiz olduğunda işe geliyoruz. Zabıta çalışma yönetmenliğinde 24 saat fark etmeden sizi çağırabilme hakları var. Gecenin herhangi bir saati fark etmeksizin. Normal memurlar gibi olmuyor. Yıllık izinlerimiz ise normal memur gibi oluyor. 10 yılın üzerinde çalışıyorsak 30 gün izin hakkımız oluyor.’ (G12 Zabıta)

‘Hafta sonları çalışmıyorum. Devlette çalışan kadrolu hocalar gibi tatillerimiz oluyor. Sömestr ve yaz tatillerinde de çalışmıyoruz.’ (G19 Okulöncesi Öğretmeni)

‘Gündelikte çalıştığım için izin olmuyor. Gittiğim gün kadar para alıyorum.’ (G30 Gündelikçi)

‘Daha önce tam zamanlı çalıştığım bir yerde vardı. Ama şu an part time çalışıyorum. Part time çalıştığım için haftalık ve yıllık iznim olmuyor.’ (GG29 Bulaşıkçı)

‘Yıllık izinlerimiz biz kurs planlamalarını hazırlarken oluşturuluyor. Eğer kurum bizi tatillerde çalışıyor gösterirse çalışıyoruz. Kurumumuz bize tatil veriyorsa çalışmıyoruz. Eğer çalışmamız gerekiyorsa bizde çalışıyoruz.’ (G10 Usta Öğretmen)

‘Hafta içi bir saat fazla çalışıyoruz. Öyle olunca hafta sonu izinli oluyoruz. Yıllık izinlerimizde 14 gün oluyor. Kasımda yıllık iznim olacak. Ama eğer kullanmak istemezsem kullanmıyoruz. Onun yerine acil bir işimiz çıktığında yıllık izinden kullanıyoruz. Mesela; biz işe gidemeyince acil bir işim çıktığında yıllık iznimden kullanabiliyorum.’ (G20 Fabrika İşçisi)

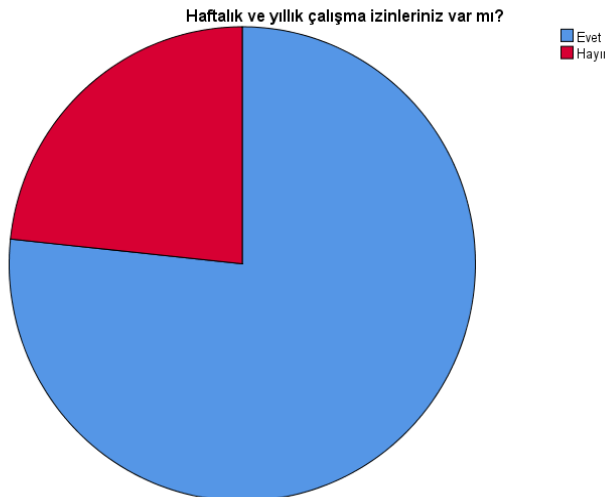
‘Gelmediğin gün paramı vermezler. Diyelim bu hafta 2 gün gittim 2 günün parasını alacağım. Ne kadar gidersem o kadar alırım.’ (G25 Tarım İşçisi 3)

‘Üniversite kampüsünde çalıştığım için izinlerimiz farklı oluyor. Öğrenciler ne zaman üniversiteyi boşaltırsa biz de o zaman dönüşümlü tatil yapıyoruz. Çünkü öğrenciler gidince hocalar oluyor. Dolayısıyla izinlerimiz belli olmuyor. Biz yoğunluğa göre izinlerimizi kullanabiliyoruz. Çoğu zaman ÖSYM sınavları olduğu için çalışmak zorunda akıyoruz.’ (G4 Bar personeli)

‘Pazar günleri ve resmi tatillerde izinli oluyoruz. Yıllık izinlerimizde 20 gün oluyor. Fakat yıllık izinlerimizi istediğim zaman kullanamıyorum. Daha çok işin yoğun olmadığı zamanlarda part time kullanıyorum.’ (G13 Şube Müdürü)

‘Yıllık 20 gün izin hakkımız oluyor. Ama hafta sonları çalıştığım zamanlar oluyor. Bazen bayram günleri, resmî tatillerde çalışıyorum. Bu sene sözleşmeliden kadroluya geçtim. Sadece maaş bazında bir fark oldu. Haklarımız yine aynı. Üniversite hastanelerinde çalışmak çok zor oluyor. Nöbetleri ve çalışma saatleri çok ağır. Diğer hemşirelerle aynı ücreti almıyoruz.’ (G16 Üniversite Hastanesinde Hemşire)

Şekil 27. Katılımcıların Haftalık ve Yıllık Çalışma İzinlerinin Olma Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.13. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılımı

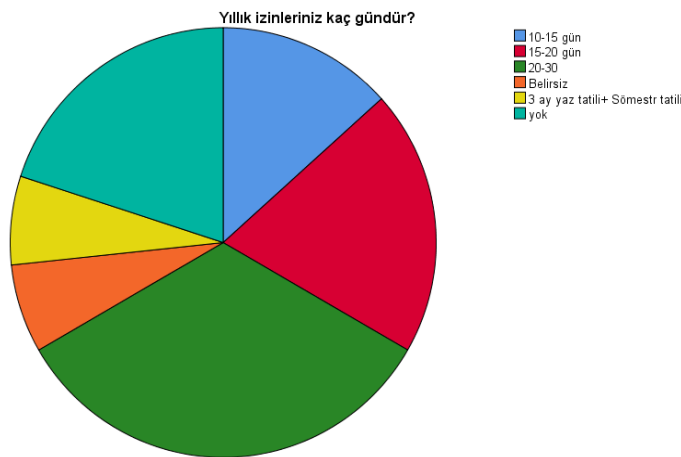
Çalışmadaki örnekleme katılımcıların yıllık izinlerinin zaman dağılımı incelediğinde; (Tablo 32.) katılımcıların %13,3'üne karşılık gelen 4 kişinin 10-15 gün arasında izin hakkı olduğu, %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin 15-20 gün izin hakkı olduğu, %33,3'üne karşılık gelen 10 kişinin 20-3- gün izin hakkının olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin izin günlerinin belirsiz olduğu, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişinin 3 ay yaz tatili ve sömestr tatilinde izin haklarının olduğunu ve son olarak %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin izinlerinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 32. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	10-15 gün	4	13,3	13,3	13,3
	15-20 gün	6	20,0	20,0	33,3
	20-30	10	33,3	33,3	66,7
	Belirsiz	2	6,7	6,7	73,3
	3 ay yaz tatili+	2	6,7	6,7	80,0
	Sömestr tatili				
	Yok	6	20,0	20,0	100,0
Toplam		30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan 22 katılımcının yıllık izinlerinin zaman dağılımı çalışma hayatında oldukları dönemle doğrudan ilişkilidir. Diğer 2 katılımcının ise devlet kadrosunda çalışan diğer öğretmenler gibi izin hakları olmaktadır. Son olarak 6 katılımcının ise sosyal güvencesiz ve tam zamanlı çalışmadıkları için yıllık izinleri olmadığı görülmektedir. Bu durumda 6 katılımcıda hem yevmiyeli çalışan hem de çalışma hayatındaki haklarından mahrum kalmaktadırlar.

Şekil 28. Katılımcıların Yıllık İzinlerinin Zaman Dağılım Grafiği

3.8.1.4.14. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme

Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların izin alma durumunda izin aldıklarında maaşlarından etkilenip etkilenmediği incelendiğinde; (Tablo 33.) katılımcıların %46,7'sine karşılık gelen 14 kişinin maaşlarından kesildiğini, %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin ise maaşlarından kesilmediğini gösterilmektedir.

Tablo 33. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	14	46,7	46,7	46,7
	Hayır	16	53,3	53,3	100,0
Toplam		30	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların işyerlerinin izin alma durumundan çok hoşlanmadıkları, zor durumda kalmadıkları sürece izin almadıklarını dile getirmişlerdir. Bir kısmı ise izin alma durumundan ziyade önemli bir işleri olduğunda bunu izin günlerine denk getirmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir.

‘İzin almamamızı çok istemiyorlar. Zoraki durumlarda can sıkabiliyor. Sağlık sektöründe çalıştığım için rapor durumlarında çalıştığım hastaneden almam gerektiğini söylüyorlar.’ (G19 Tıbbi Sekreter)

‘Rapor alabiliyoruz. Uzun süreli rapor almak yasak diğer türlü yıllık izinlerimizden alabiliyoruz. Yıllık izinlerini bir andan kullanamıyoruz. 1 hafta 1 hafta şeklinde kullanmamızı istiyorlar. Böylece aniden izin almamıza gerek kalmıyor.’ (G16 Üniversite Hastanesinde Hemşire)

‘Raporu alabilirsem maaşım yatar. Ama hasta olsam bile gelmek zorundayım. Çünkü burada çok fazla sorumluluğum var. Kurumun merkezi İstanbul’a bağlı olduğu için herhangi bir problem olduğunda benimle iletişime geçiyorlar. Benim de kuruma sürekli gelmem gerekiyor.’ (G13 Şube Müdürü)

‘Eşimin işyerinde çalıştığı için ona söylüyorum. Zaten çok fazla izin almıyorum. Ama yine de maaşım aynı yatıyor. Ortak işte çalışmanın faydalarından.’ (G3 Aşçı)

‘Eğer pazar günü değil de pazartesi çocukların okullarıyla ilgili bir şey varsa önceden iş yerine bildirmem gerekiyor. Çünkü hiç hoşlanmıyorlar. Bu konuda devlet memurları daha rahat. İzin alma durumları daha esnek. Tabi, acil bir şey olunca benim gecedem söylemem gerekiyor. Müdürüm öyle söylüyor. En azından bana önceden söyleyin. O boşluğu dolduracak birini ayarlaması gerekiyor. Maaşımdan kesiliyor.’ (G18 İş Güvenliği Uzmanı)

Şekil 29. Katılımcıların İzin Alma Durumunda Maaşlarına Etkileme Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.15. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların hamilelik sürecinde doğum iznini alıp almadıkları incelendiğinde; (Tablo 34.) katılımcıların %46,7’sine karşılık gelen 14

kişinin doğum iznini aldıklarını, %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin ise doğum iznini alamadıkları gösterilmektedir.

Tablo 34. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	14	46,7	46,7	46,7
	Hayır	16	53,3	53,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Türkiye’de çalışan kadınlar için 4857 sayılı İş Kanunu ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenen annelik izni süresi doğum öncesi 8 hafta ve doğum sonrası 8 hafta olmak üzere toplamda 16 haftadır. 2016 yılının başında kadınlara doğum ve evlat edinme sonrası yarı zamanlı çalışma hakkını düzenleyen bir yasa çıkarıldı. Bu yasayla doğum sonrası analık izin süresi sonunda kadın memur ve işçilerin kendi istekleri halinde analık izni bitiminde başlamak üzere birinci doğumda iki ay, ikinci doğumda dört ay, sonraki doğumlarda ise altı ay süreyle günlük çalışma süresinin yarısı kadar çalışmaları düzenlendi. Yasada bu düzenlemenin yanı sıra çocuğun engelli doğması durumunda annenin izin bitiminden 12 ay yarı zamanlı çalışabileceği ve ebeveynler için çocuk zorunlu ilköğretim çağına gelene kadar da yarı zamanlı çalışma imkânı verildi (KEİG, 2018).

Araştırmaya katılan katılımcıların tümü çalışma hayatında aktif bir şekilde çalışmalarına rağmen bu katılımcıların sadece 14’ü doğum izin haklarını kullanabilmişlerdir. Bir kısmı sosyal güvencesi olmayan işlerde çalıştıkları için bir kısmı ise doğum izni vermedikleri gibi doğumdan sonra çocuk bakımından dolayı izin haklarını kullanmadan çalışma hayatından ayrılmak zorunda kalmışlardır.

‘Hiçbir şekilde yararlanmadım. Bizim gibi usta öğretmenlerin en büyük derdi bu. Ben tüm yetkililerle görüştüm ama yine de alamadım. O zaman okulda çalışıyordum. Ama yine faydalanamadım. Çünkü bizim kursumuz bittiği an ilişkimiz kesiliyor. Bu durum tamamen müdürlerle ilgili. Onların inisiyatifine bağlı. 90 iş günün doldurmama rağmen bu izni vermediler. Kurum müdürlerinin inisiyatiflerine bağlı olduğu için ben yararlanmadım. Benim karnım burnumda böyle problemlerle uğraştım. Hem meslekler hem de insanlar arasında bir harcama

var. 14 yıldır emek verdiğim bir işim. Ama çocuk parasını bile alamadım. Eğer bu hak kimseye verilmezse tamam ama bazıları alıyor bazıları almıyor bu çok zoruma gitti' (G10 Usta Öğretmen)

'Doğum izni kullanmadım. Kendim işten çıktım çünkü hamileliğim sıkıntılı geçti. İşverenlerde istemedi. Bende çıktım '(G29 Bulaşıkçı)

'32. haftadan sonra devlet 16 haftalık bir iziz veriyor. Bu da yaklaşık 4 aya denk geliyor. Ama eğer isterseniz 37. Haftada izne ayrılabilirsiniz. Bende doğumdan önce 2 ay doğumdan sonra 2 ay kullandım. Bebeğim küçük olduğu için rapor aldım. Bir ay rapor kullandıktan sonra 3 aylık olunca ablama bıraktım ve işe başladım' (G22 Sosyal Çalışmacı)

'Doğum izni diye bir şey yoktu' (G25 Tarım İşçisi 3)

'Çocuklarım küçük olduğu için o sıra çalışmıyordum. Onlar okula gidince tekrar çalışmaya başladım' (G20 Fabrika İşçisi)

'Evet doğum izni alabilirdim ama kızıma kendim bakmak istedim. Ondan 2,5 yıl çalışmaya ara verdim. Bir çocuğum var onun da her şeyinin mükemmel olmasını istiyorum. 2,5 yıl sonra kızım kreşe başlayınca tekrar başladım' (G4 Bar Personeli)

'Çocuklarım küçükken çalışmıyordum. Küçük oğlum 2-3 yaşındayken çalışmaya başladım. Eşim çocuklara bakıyordu ben işe gidiyordum. Eşimin o zamanlar işi yoktu. O evde olunca ben çalışıyordum. Ben evde olunca o işe gidiyor. Birbirimizi idare ediyoruz' (G23 Tarım İşçisi 2)

'Doğumun ilk haftaları işe gelmedim. Eşim yerime birini buldu. O zamanda yapamadı. İki kişinin sigortasını yatırması ekonomik olarak onu zorladı. Daha sonra bebeğimin kırkı bile çıkmadan onu ana kucağıyla, bebek arabasıyla beraber işe getirdim. Hem çalıştım hem de bebek baktım. Diğer meslek grupları gibi öyle izin hakkım yoktu' (G5 Kadın Kuaförü)

'Benim doğum zamanım pandemiye denk geldi. Bizim için bir yandan iyi oldu. Hem o süre içerisinde iyileştim hem de kızımı büyüttüm. Dersler bir süre olmadı. Daha sonra online eğitim şeklinde oldu' (G17 Matematik Öğretmeni)

'Kızım doğduğunda çalışmıyordum. 5 yaşına kadar ben baktım. Oğlumda ücretsiz izin almak zorunda kaldım. 4 ay izin hakkım vardı. 9 aya kadar ücretsiz izin aldım. Ücretsiz izinde herhangi bir ücret almadım' (G12 Zabıta)

'Aktif çalıştığımda doğum yaptım. İkiz gebelik riskli gebelik olarak tanımlandığı için kontrollü gitmiştik. Gebeliğimin 5. ayından itibaren heyet raporu ile okulda

çalışmaya devam edebilir ama çalışmanın gerekli olmadığı koşullarda okula gelmeme gibi bir durumum vardı Öncesinde sağlık kurulunda izinliydim. Sonrasında 8 ay kadar izinlerimi sürdürdüm. Bu konuda elbette ki kuruma söyleyebileceğim ekstra bir şey yok. Yasal olarak doğum yapan bir annenin gerçeküstü bir şekilde doğum yaptıktan 2 ay sonra işe dönmesi, emzirmek için sadece 1 çocuğa verilen izni vermesi, yasada ikiz çocuklar için daha uzun süre bir süt izni olmaması büyük eksikliklerdir. Gerçek olmayan bir annelik beklentisi, anneyi eve bağlanmaya yönelik, işinden uzak tutmaya yönelik her türlü zor koşullar var. Bu kurumla ilişkili değil ne yazık ki ülkemle, yasalara tabi olup korkunç bir gerçek. Bizde bu süreçte sağlıklı olduğumuz için kendimize medikal problemler yarattığımız ve bu problemlerle evde kalma süremizi uzattığımız bir süreçti. Muhtemelen yine gebe olsam yine aynı şeyi izleyeceğim. Çünkü yasanın bana başka türlü sağladığı bir şey yok. Bir anneyi 2. aydan çağırırsan yaptığımız iş kusura bakmayın bu ne perhiz bu ne lahana turşusu dediğimiz böyle bir ülke açıkçası (G24 Araştırma Görevlisi)

Şekil 30. Katılımcıların Hamilelik Süresince Doğum İznini Alabilme Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.16. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların hamilelik sürecinde eşlerinin doğum izni alıp almadıkları incelendiğinde; (Tablo 35.) katılımcıların eşlerinin %60,0'ına karşılık

gelen 18 kişinin doğum izni alabildikleri, %40,0'ına karşılık gelen 12 kişinin ise doğum izni alamadıkları gösterilmektedir.

Tablo 35. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	18	60,0	60,0	60,0
	Hayır	12	40,0	40,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Türkiye’de İş Kanunu’na göre kadın işçilere ve memurlara doğumdan önce 8 hafta ve doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta doğum izni verilmektedir. Fakat bazı özel durumlarda 8 haftalık süreye 2 hafta daha eklenmektedir. Babalık izni ise memur babalar için 10 gün olarak belirlenmişken, Basın İş Kanunu’na tabi işçi babalar için 3 günle sınırlanmıştır. Ayrıca 4857 sayılı İş Kanunu’nda işçi babalar için konuya ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Mevcut düzenleme yalnızca memur ve işçi babalar arasında ayırım yapmamaktadır. Aynı zamanda kadın memurlar doğum izni süresince aylıklı izinli sayıldıkları için hiçbir gelir kaybına uğramazken, kadın işçilere kazançlarının tamamı ödenmemekte, günlük kazancın en fazla 3/2’si kadar geçici işgöremezlik ödeneği bağlanmaktadır. Bu düzenleme hem 183 sayılı Ananın Korunması Hakkındaki ILO Sözleşmesi’ne hem de Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir (Karaman, 2014: 101-102).

Araştırmaya katılan katılımcıların eşlerinin büyük kısmı babalık izni aldıklarını dile getirmişlerdir. İzin alanların çoğu sosyal güvencesi olan ve maaşlı bir işte çalışmaktadırlar. Babalık iznini kullanmayanlar ise kendi işlerinde ya da özel sektörde çalıştıklarını dile getirmektedirler.

‘Eşim öyle bir izin almadı. Kendi iş yeri o çalışmak zorunda kaldı’ (G12 Zabıta)
Eşime izin vermediler. Ben de işten çıktım. Mecbur ne yapacağım. El kadar bebeğe kim nasıl bakacak? Bir çocuğa annesinden başka kimse bakamaz’ (G1 Temizlik Görevlisi)

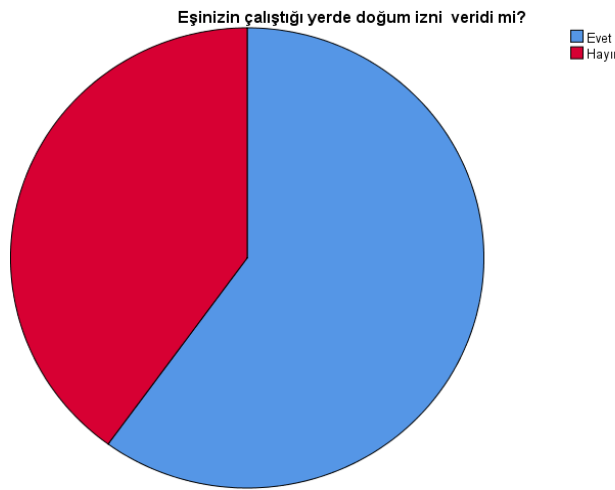
‘Eşime bir hafta izin verildi. O da iznini kullandı’ (G6 Mağaza Sorumlusu)

‘2-3 günlük bir izin aldı. Ama sonra ben işten çıktım. Ben kullanmadım iznimi. Kendim bakmak istediğim için doğum, süt izni kullanmadım. Zaten verdikleri izin de çok az. O yaşta bir bebeği bırakmak bana saçma geliyor’ (G4 Bar Personeli)

‘Eşim inşaat işçisi olduğu için beni doğum kapısına bırakıp gitti. Ama zaten öyle bir izin olmuyor. Eğer gelmeseydi onun cebine zarar olacaktı’ (G27 Tarım İşçisi 4)

Şekil 31. Katılımcıların Hamilelik Sürecinde Eşlerinin Doğum İzni Alabilme Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.4.17. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme

Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların doğumdan sonra çalışmaya devam edip etmediği incelendiğinde; (Tablo 36.) katılımcıların %76,7'sine karşılık gelen 23 kişinin çalışmaya devam ettiği, %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin ise çalışmaya devam etmediği gösterilmektedir.

Tablo 36. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	23	76,7	76,7	76,7
	Hayır	7	23,3	23,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Kadın istihdamına katılım oranının işe ve yaşa göre farklı dağılımları mevcuttur. Az eğitilmiş olan kadınlar evlenip çocuk sahibi olduktan sonra çalışmayı ev işi ve çocuk bakımıyla birlikte yürütebilmek açısından sınırlı sayıda imkanlara sahip oldukları için çalışma hayatının dışında kalabiliyorlar. Eğitilmiş çalışan kadınlar için ev işleri ve çocuk bakımının bazı stratejileri mevcuttur. Bunun sonucu olarak, eğitilmiş kadınlar eğitimsiz kadınlardan daha az çocuk sahibidir. Dolayısıyla, çocuk bakımı ve ev işlerini diğerlerine göre daha az ve farklı seçenekleri vardır (İlkkaracan, 2019: 138).

Bu araştırmamızda görüşmecilerin büyük çoğunluğunu temsil eden ve %76,7'sinin doğumdan sonra çalışmaya devam ettiği görülmektedir. Doğumdan sonra çalışmaya devam ettiklerinde çocuk bakımında farklı alternatiflere başvurmuşlardır. Bir sonraki başlık altında görüşmecilerin doğumdan sonra çalışmaya devam ederken çocuk bakımını kimin üstlendiği açıklanmıştır.

Kadının çalıştığı zaman çocuklarını bırakacak bir yer bulma zorluğu vardır. Eğitim seviyesi düşük ve aynı zamanda işgücü piyasasından güvencesiz bir işte çalışan kadınların alacağı ücret kreş ya da çocuk yuvalarına yetmez. Diğer yandan kadının ev sorumluluklarının fazla olması hayatını etkilerken öte yandan işverenler çoğu zaman evli ve çocuklu kadınları işe almayabilir. Eğitim düzeyleri arttıkça kadınların medeni halleri ne olursa olsun daha fazla oranda çalıştığı görülmektedir. Ayrıca evlendikten sonra kadın zor ekonomik koşullar altında ailenin gelirine katkıda bulunmak amacıyla eşine destek verebilir. Çocuk sahibi olduktan sonra işgücü haklarından yararlanabilir ve çalışma hayatına devam edebilir. Fakat ekonomik şartların verdiği zorluklardan dolayı kadınlar çocuk sahibi olduktan sonra çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklarından dolayı işgücü piyasasının dışına itilebilmektedir. Dolayısıyla kadınların eğitimleri ne olursa olsun evlenme, çocuk doğurma gibi annelik ve ev kadınlığı rollerinin çalışmalarını büyük ölçüde etkilediklerini göstermektedir. Bu durumda kadınların ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukları kocaları ve toplumdaki diğer kurumlarla paylaşılmadığı sürece eğitimlerini kendilerini ve toplumsal üretime etkili bir biçimde katılmak için kullanmaları oldukça zordur (İlkkaracan, 2019: 94-95).

'Pandemi zamanıydı. 3 yıl ara verdim sonra çalışmaya başladım. Bu sene işe başladım' (G10 Usta Öğretmen)

'Bebeğim 3 aylık olunca ablam geldi, o bakıyor. Ben de günde 3 saatlik süt iznine geliyorum' (G22 Sosyal Çalışmacı)

'Bebeğim 2 aylık olunca anneme bıraktım ben de çalışmaya devam ettim' (G29 Bulaşıkçı)

'Kızım 6 yaşına basınca çalışmaya başladım' (G25 Tarım İşçisi 3)

'2 ay sonra çalışmaya başladım. Annem ile kayınvalidem dönüşümlü bana geldiler. Çocuklarıma baktılar. Çok zordu. Hem onlara hem de bize' (G11 Diksiyon Öğretmeni)

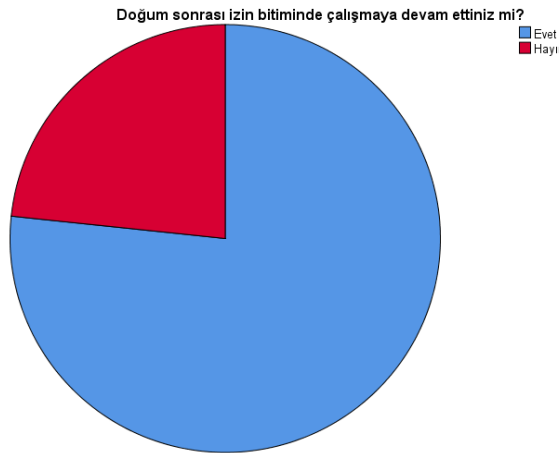
'Evde çalıştığım için çocukları uyutunca hemen işe başlıyordum. Elimdeki işleri bitirmeye çalışıyordum' (G2 Gelinlik İşçisi)

'2 küçük çocuğum var onlar biraz büyüyünce çalışmaya başladım' (G27 Tarım İşçisi 4)

'Bebeğim 6,5 aylık olunca tekrar işime başladım. 2 ay ücretsiz izin kullandım. Normalde 1 yıl ücretsiz izin veriyorlar. Ama ben sadece 2 ay kullandım. Daha sonra çalışmaya başladım' (G6 Mağaza Sorumlusu)

'Bebek 4 aylık olunca işe başlamam gerekiyordu. Benim sağlık problemlerim vardı. Doktorlarımla görüştüm, onlar rapor verdiler. Onları kullandıktan sonra işe başladım. Bebeğim 7 aylıkken başladım. Doğum izni sonrası aldığım 3 aylık raporu çalıştığım hastaneden aldım. Bu süreçte bebeğimle ilgilendim, iyi oldu' (G19 Tıbbi Sekreter)

Şekil 32. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Etme Durumunun Dağılımı

3.8.1.4.18. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların doğumdan sonra çalışmaya devam ederken çocukların bakımını üstlenen kişilerin genel dağılımı incelendiğinde; (Tablo 37.) katılımcıların %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin kreşe verdiklerinin, %6,7'sine karşılık

gelen 2 kişinin bakıcının baktığını %60,0'ına karşılık gelen 18 kişinin aile üyeleri baktığını, %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin kendilerinin işten çıkıp baktıklarını,%3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin iş yerine getirip burada baktığını ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin komşusunun baktığı görülmektedir.

Tablo 37. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kreş	5	16,7	16,7	16,7
	Bakıcı	2	6,7	6,7	23,3
	Aile Üyeleri	18	60,0	60,0	83,3
	İşten çıktım ve kendim baktım	3	10,0	10,0	93,3
	İşyerine getirdim ve burada baktım	1	3,3	3,3	96,7
	Komşu	1	3,3	3,3	100,0
	Total	30	100,0	100,0	

'Bakım kavramının, feminist yazında ev işlerinden ayrı, başlı başına bir kavram olarak ortaya çıkması iki gereksinimden kaynaklandı. Her şeyden önce, feministlerin ev emeğinin toplumsallaşabilir, ev dışına çıkarılabilecek bölümünü dile getirmek için bu kavrama ihtiyaçları vardı. Kamusal ya da özel çocuk bakım merkezleri, kreşler, hasta ve yaşlı bakım merkezleri, kamusal sağlık hizmetlerinin taleplerini bakım emeği kavramıyla temellendiriyorlardı. Ayrıca, bakım emeği evde harcanan emeğin duygusal boyutunu dile getiriyordu. Bakım emeği duygusal emekten ibaret değildir; bakım söz konusu olduğunda duygusal emekle fiziksel emek iç içedir. Bakım emeği bir yanıyla hem ev işidir. Dolayısıyla bakım emeğini kendi içine kapalı bir kavram olarak mutlaklaştırmamak gerekir' (Acar-Savran, 2012: 75).

Çocuk bakımının ve erken çocukluk eğitiminin önemli bir mesele olduğu ve bu konunun kamusal ve devlet mekanizmaları tarafından ihmal edildiği görülmektedir. Çocuk bakım ve ev işlerinin anne ve ailenin kadın üyelerinin tarafından yapılması görünmeyen emek olarak görülmektedir. Böylece çocuk bakım hizmetlerinin aile merkezli kalması, kadınların ev dışı ücretli çalışma hayatlarını doğrudan ve olumsuz etkilemekte ve değersiz olarak görülmesine neden olmaktadır (Ecevit, 2015: 186). Bakım

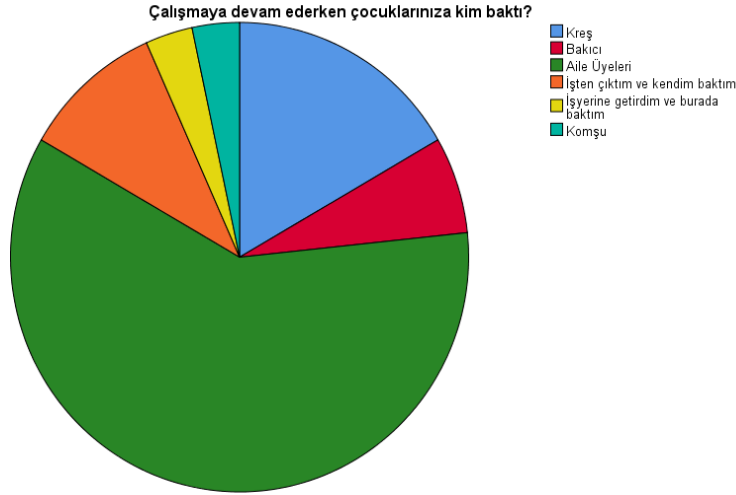
işleri evde kadın tarafından yapılması beklenen işlerle kıyaslandığında çok daha ayak bağlayıcı olduğu görülebilir. Çünkü bakım işlerinde emek yoğunudur ve süreklilik ister (Ecevit, 2015: 188).

Ev dışından çalışan kadının anne olduktan sonra ev ve bakım işlerinde ‘çifte yük’ harcamasından dolayı mecbur kalınmadıkça çalışmanın aile düzenini ve evdeki işlerin aksayacağı düşüncesi kadınların işgücü piyasasının dışında olmasına yol açmaktadır. Çocuk bakımı aynı zamanda, ailenin sorumlu olduğu bir hizmet türü olarak görülmektedir. Çalışan kadınların çocuklarının ihmale uğrayacağı anlayışı ile çocuğun aile içinde bakılması gerektiği anlayışı hâkim olmaktadır. Çocuğun aile içinde bakılması gerektiği yaygın bir düşünce olmasından dolayı çalışan kadınların sayısının artmasına rağmen çocuk bakımının kurumsallaşmasında değişen bir durum olmamıştır. Çünkü halen çalışmakta olan kadınların çocuk bakım yüklerinin hafifletmek için tedbir alınmamaktadır. Dolayısıyla bakım hizmetleri de kadın emeği içine saklanmış ve gizlidir. Manevi değerlerle ilişkilendirilen bu emek, iş olarak nitelendirilemez nicel olarak ifade edilmemektedir. Ayrıca karşılıksız ve değersizleştirilmiş bir emek sürecinde olmaktadır (Ecevit, 2015: 215-216).

Özetle çocuk bakmanın annenin görevi olduğu ataerkil bir düşünce nesilden nesile taşınır. Bakım hizmetleri evlerde, özel alanlarda annelere, eşler, gelinler ve kız çocukları tarafından sunulmaktadır ve piyasada karşılığı olmayan, değersiz bir emek olarak görülmektedir. Bakım hizmetlerini özel bir şekilde yapmanın yani kreş ve yaşlı bakım evlerine talep etmenin çok yüksek fiyatlarla karşılanacağı için bu hizmetleri anneler ve kadınlar ücretsiz bir şekilde yapmaktadır. Böylece bu kadınlar işgücü piyasasının dışında kalmaktadır. Bakım hizmetleri kurumsallaştıkça kadınlara ücretli bir işte çalışma olanakları olmaktadır. Fakat eğer çocuk bakımı ve ev işleri kadınlara ait sorumluluklar kapsamında kaldıkça kadınlar eve kapanır ve aileye bağımlılıkları artar. Bu bağlamda çocuk bakımı ve ev işlerindeki rollerde sadece kadınların sorumlulukları olarak görülmekten ziyade bu sorumluluklar eşleri tarafından paylaşılmalıdır (Ecevit, 2015: 217-218)

Bu tez araştırmamıza katılan görüşmecilerin doğumdan sonra çalışmaya devam ederken aile üyeleri bu görevi üstlenmiştir. Araştırmaya katılan 3 görüşmeci işten ayrılıp kendisinin çocuk bakımını üstlendiğini ve diğer 5 görüşmecinin çocuk bakımında kreşe gönderdikleri görülmektedir. Bu nedenle çocuk bakımının büyük çoğunluğu aile üyelerinin üstlenmesi dikkat çekici bir konudur. Çocuk bakımının aile üyeleri tarafından karşılanması bir sonraki başlıkta detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Şekil 33. Katılımcıların Doğumdan Sonra Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin Genel Dağılım Grafiği

3.8.1.4.19. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılımı

Bu çalışmadaki örneklemede katılımcıların spesifik olarak çocukların bakımı yapan kişilerin durumu incelendiğinde; (Tablo 38.) katılımcıların %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin kreşe gönderdiği, %6,7'sine karşılık gelen 2 kişide bakıcının baktığı, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişide annesinin baktığı, %16,7'sine karşılık gelen 5 kişide kayınvalidesinin baktığı, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişi eşinin baktığını, %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin aile üyelerinin (abla, kardeş) baktığını, %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin işten çıkıp kendilerinin baktığı, %3,3'üne karşılık gelen 1 kişi iş yerine getirip orda baktığı ve son olarak %3,3'üne karşılık gelen 1 kişide komşusu baktığı görülmektedir.

Tablo 38. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kreş	5	16,7	16,7	16,7
	Bakıcı	2	6,7	6,7	23,3
	Annem	5	16,7	16,7	40,0
	Kayınvalidem	5	16,7	16,7	56,7
	Eşim	1	3,3	3,3	60,0
	Aile üyeleri	7	23,3	23,3	83,3
	İşten çıktım ve kendim baktım	3	10,0	10,0	93,3
	İş yerimize getirdim burada baktım	1	3,3	3,3	96,7
	Komşum	1	3,3	3,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Çocuk bakımı yoğun bir emek ve zaman işi olduğu için, çocuklarına tamamen kendisi bakmak isteyen ebeveynlerden birinin iş piyasasından çekilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada 3 katılımcı kendisi işgücü piyasasından ayrılıp çocuğuna bakarken 1 katılımcının da eşi işten ayrılıp bakım görevini üstlenmiştir. Tam zamanlı anne-baba bakım seçeneğinin bir maliyetinin olmadığı görülmektedir fakat çocuğun bakımını tam zamanlı üstlenen ebeveynlerin iş piyasasında kazanacağı ücret bu seçeneğinde bir maliyetinin olduğunu göstermektedir. Tam zamanlı anne-baba bakımı geleneksel toplumlarda yaygın bir seçenektir. Ebeveynlerden birini piyasada kazanabileceği ücret diğer çocuk bakım alternatiflerine ödenmesi gereken tutardan düşük ise, çocuğun ebeveyn tarafından bakılması ihtimali artmaktadır (EDU-CARE Raporu, 2021: 32-33).

Aile üyeleri tarafından bakım seçeneği diğer seçeneklere göre daha enformel bir bakım yöntemidir. Bu yöntemde akrabalarının birinin veya birkaçının kendi evinde veya çocuğun evinde çocuğa bakımı söz konusudur. Bu yöntemle aile üyeleri bunu karşılıksız yani herhangi bir maliyet karşılığında yapmamaktadır. Böylece aile üyeleri çocuğun bakımıyla ilgilenirken bakım ev işlerinde ebeveynlerle daha esnek bir şekilde yürütebilmektedirler. Akrabaları tarafından bakımda da bir formel eğitim yoktur. Ebeveynler aile üyelerinin hem çocuklarına doğal yakınlık ve sevgi besledikleri için hem de maliyeti olmadığı için bu yöntemi tercih ederler (EDU-CARE Raporu, 2021: 33). Bu

araştırmaya katılan katılımcıların yarısından fazlasının çocuklarının bakımı aile üyeleri tarafından üstlenmektedir.

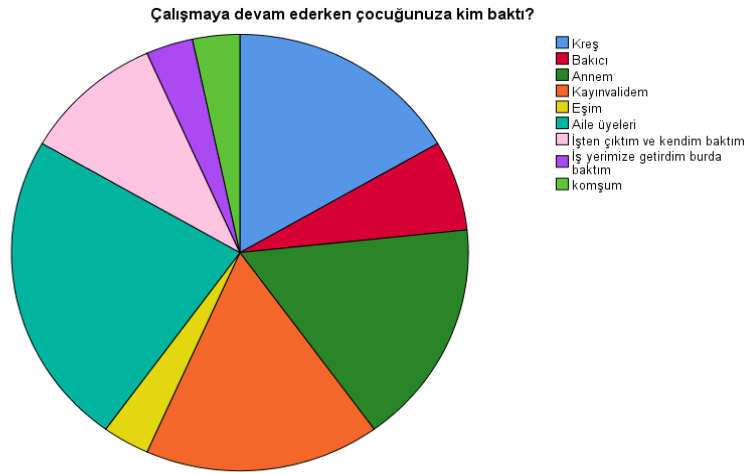
Bir diğer yöntem çocuğun evinde bakıldığı bir seçenek olan bakıcıdır. Bazı durumlarda özellikle çocukların çok küçük olduğu dönemlerde veya ikiz bebekleri olan durumlarda bakıcının yatılı kalması da mümkün olmaktadır. Diğer durumlarda bakıcının evde çalıştığı saat aralığında gidip gelmektedir. Bakıcılar ile çocuk arasında zamanla bağ oluşunca ebeveynler arasında da bir güven problemi oluşmamaktadır. Bununla beraber maliyeti yüksek olan bir yöntemdir (EDU-CARE Raporu, 2021: 34-35). Bu araştırmaya katılan 2 katılımcının çocuk bakımını bakıcı üstlenmektedir. 1 katılımcının ikiz bebekleri olduğu için aile üyeleriyle beraber 1 bakıcıda bakmaktadır. Diğer katılımcı ise aile üyelerinin tanıdıkları biri olup ücretli bir şekilde çocuklarına bakmaktadır. Böylece bu katılımcı hem işgücü piyasasında çalışmakta hem de güvendiği biri çocuğuna bakmaktadır.

Bu araştırmaya katılan 1 katılımcının çocuğuna komşusu ücretsiz bir şekilde bakmaktadır. Komşu, annelik sisteminde bir kişi kendi evinde yakın olduğu komşusunun çocuğuna bakabilmektedir. Bu yöntemde kendi çocuklarıyla beraber komşusunun çocuğuna da bakabilmektedir. Bu da bir çocuğun ev ortamında ailenin güvendiği ve ücretsiz bir şekilde bakılmasına imkân sağlamaktadır (EDU-CARE Raporu, 2021: 35).

Kreş ve oyun evleri kurumsal bakım kategorisine girmektedir. Kreşler çocuk bakımı işini profesyonelce yapmak için açılmış kurumlardır. Kreşler yarı zamanlı, tam zamanlı olabilmekte, özel olarak açıldığı gibi kamuya ait veya belediyeye ait de olabilmektedir. Kreşler çocuklara hem eğitim hem de bakım hizmeti sağlamaktadır. Kreşlerin maliyeti diğer bakım seçeneklerine göre yüksek olabilmektedir. Bu ücret kreşin bulunduğu şehre ve kreşin sunduğu hizmetlere göre değişmektedir (EDU-CARE Raporu, 2021: 36-37). Bu araştırmaya katılan 5 katılımcı çocuk bakımı için kreş yöntemini tercih etmektedir. Hem çocuklarının iyi bir bakıma sahip olması hem de çalışma hayatına devam etmek istediklerini dile getirmişlerdir.

Şekil 34. Katılımcıların Çalışmaya Devam Ederken Çocukların Bakımını Yapan Kişilerin İndirgenmiş Dağılım Grafiği

3.8.1.5. Katılımcıların Ücretli Çalışma ve Ücretsiz Ev İşleri Arasındaki Çifte Yüke Dair Bilgiler

Bu bölümde katılımcıların hem ev dışında çalışması hem de ev ve bakım işlerindeki çifte yüke dair sorular sorulmuştur. Dolayısıyla bu bölümde ücretli çalışma ve ücretsiz çalışma arasındaki teorik tartışmalar ve katılımcılara dair bilgilere yer verilmektedir.

3.8.1.5.1. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların eşlerinin ve aile üyelerinin ev ve bakım işlerine yardım ettiği ve işbölümü olup olmadığı sorulduğunda; (Tablo 39.) katılımcıların %66,7'sine karşılık gelen 20 kişinin evet cevabını verdiği, %33,3'üne karşılık gelen 10 kişinin ise hayır cevabı verdiği gösterilmektedir.

Tablo 39. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	20	66,7	66,7	66,7
	Hayır	10	33,3	33,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Kadınların çalışma hayatına katılımı önündeki en büyük engel hem toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem de kamusal bakım hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle engelli, yaşlı ve hasta bakımı ile ev işlerinin kadınların sorumluluğu altında olmasıdır. 2021 Aralık ayı verilerine göre işgücüne dahil olan kadın sayısı 10 milyon 972 bin iken, engelli, yaşlı veya hasta bakımı ve ev işleri ile meşgul olmalarından dolayı işgücüne dahil olamayan kadın ve erkek sayısı 13,3 milyondur. Başka bir deyişle kadınların ücretsiz bakım işleri nedeni ile işgücüne katılamama sayısı, kadınların işgücü katılım sayısından daha yüksektir. Bu durumda kadınların çalışma hayatına katılımı önündeki en büyük engelin bakım sorunu ve ev işleri olduğunu göstermektedir. Erkekler açısından baktığımızda; ücretsiz bakım işleri nedeniyle işgücüne katılmadığını söyleyen erkek sayısının 1,5 milyon iken ev işleri nedeni ile işgücüne katılmadığını söyleyen kişi sayısı 0'dır. Bu da gösteriyor ki, ev işleri ve bakım emeği devletin, işverenlerin ve erkeklerin sorunu değil sadece kadın sorunu olarak görülmektedir (Genel-İş Emek Araştırma Dairesi, 2022: 8).

Hane içinde hem kadınların hem de erkeklerin çalışması ev içindeki ev ve bakım işlerinde bir işbölümü gerektirmektedir. Dolayısıyla kadınlar işgücü piyasasına dahil olduğunda ev ve bakım işlerindeki iş yükünü azaltarak erkeklerinde ev ve bakım işlerinde sorumluluk almalarını sağlayabilmektedir. Ancak devlet mekanizmasının ve kültürel kodların erkeklerin ev işleri ve bakım konusunda aldığı roller bakımından önemlidir. Lewis'in dediği gibi ev içi (aile) sorumluluğun kadınlar ve erkekler arasında eşit paylaşımın uyumundan çok kadınlar için ücretli ve ücretsiz işin uyumuna yol açmaktadır. Kadınların ücretli bir işe katılmaları onların evdeki sorumluluğunu azaltmadığı bilinen bir gerçektir. Kadınlar ücretli işe ücretsiz işi dengelemeye çalışırken, erkekler kendilerinin ev içindeki işlerin dışında tutmaya devam etmektedir (Oktay Yılmaz, 2012: 207).

Bu araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu eşlerinin ve aile üyeleri ev ve bakım işlerini paylaştıklarını dile getirirken 10 katılımcı ise herhangi bir yardım almadıklarını dile getirmişlerdir.

'Eşim bana doğum sürecinde, sonrasında ve işe başladığım süreçte her şeyi eşit olarak paylaşıyoruz. Zaten o olmasa çok zor olurdu. Açıkçası bir annenin hem çalışması hem çocukla, evle ve işte verimli olması çok zor bir şey. Gece uykusuz kalıyorsun, gündüz iştesin. Sonuç olarak bebek 1 yaşına geldi ama yine çok zor oluyor. Sağlık sektöründe çalışıyorum, işim çok zor. O konuda eşimle tamamen paralel ilerliyoruz. Şükür eşim farkındalığı yüksek bir insan' (G19 Tıbbi Sekreter)

‘Eşim bana hep destek oluyor’ (G3 Aşçı)

‘Çok fazla yardım almıyorum. Kayınvalidem bebeğime bakıyor. O da Kanada’dan geldi. Bebeğime bakmak için. Bende ev işleri ve yemek yapmayı tek başıma yapıyorum’ (G6 Mağaza Sorumlusu)

‘Eşim hiçbir şekilde yardım etmiyor’ (G27 Tarım İşçisi 4)

‘Eşim arada bahçeyi temizliyor, hasta olunca yardım ediyor. Çocukların hastanesinden, temizliğine, yemeğine tek başıma yapıyorum’ (G2 Gelinlik İşçisi)

‘Eşim çok anlayışlıdır. Yine evin büyük sorumluluğu bende ama eşim de yardım eder. Erkekler genelde zorunlu değil de gönüllü yapar gibi yapıyorlar. Oysaki o ev ikimizin ve ikimizde yapmak zorundayız’ (G19 Okul Öncesi Öğretmeni)

‘Asla yarım etmez. Çünkü genellikle şehir dışında pek vakti olmuyor. Şikâyet ettiğim zaman sen de yapma, yaptırabilirsin diyor’ (G9 Sosyolog)

‘Eşin kesinlikle yarım etmez. Hiçbir işe de karışmaz’ (G8 Sosyal İşler Müdürü)

‘Eşim yardımcı oluyor. Annemde yardım ediyor. Eşimle ev işlerini ortaklaşa yapıyoruz’ (G26 Teknik Servis)

‘Bizim o taraftaki insanlar hiç yardım eder mi? Valla ben işten geldiğimde o benden önce geliyor hemen diyor ki ben açım. O beni bekliyor ben gelene kadar hiçbir şey yapmıyor. Ben sabah kalkıyorum temizlik, yemek yapıyorum sonra işe gidiyorum. Eşimde bana yardım etmez’ (G25 Tarım İşçisi 3)

‘23 yıldır evliyim hiçbir şekilde yardım almadım’ (G7 Üniversitede Sekreter)

‘Hiç kimse yardım etmiyor. Büyük kızım da yardım etmiyor. Tek başıma yapıyorum Haftada bir yardımcı ev temizliğine geliyor’ (G12 Zabıta)

‘Bu konuda çok şanslıyım. Eşimle tam bir takım arkadaşız. Hem ev hem de işte hep beraberiz. Güzel bir şekilde yürütüyoruz. İşte ben yemek yaparken o çocuklara bakar. Ev işlerine yardım eder. Sürekli beraber paylaşıyoruz işleri’ (G5 Kadın Kuaför)

‘Çok destek oluyorlar. Kızım 12 yaşında o ortalığı topluyor, oğlum bile yardım eder. Eşim yardım ediyor. Benden önce gelirse o yemeği yapar. Birbirimize yardım ediyoruz’ (G23 Tarım İşçisi 2)

TÜİK aile yapısı araştırması sonuçlarına göre hanedeki ev işlerinin kim tarafından yapıldığı incelendiğinde, evin badana ve boyası hariç tüm işlerin genellikle hanehalkı ferdi tarafından üstlenildiği görülmüştür. Hanehalkı ferdi tarafından en fazla üstlenilen işlerin %97,5 ile sofranın kurulup kaldırılması, %97,4 ile bulaşık yıkama ve %97,0 ile akşamları çay servisi yapmak olduğu ortaya çıktı. Hanehalkı ferdi tarafından yapılan ev

işleri cinsiyete göre incelendiğinde, ev işlerini genellikle kadınların üstlendiği görülmektedir. Kadınlar en fazla %94,4 ile çocuk bakımı, %85,6 ile çamaşır ve bulaşık yıkama, %85,4 ile yemek yapma ve evin günlük toplanması ve temizlenmesi işlerini üstlenmektedir (TÜİK, 2021).

Şekil 35. Katılımcıların Eşlerinin ya da Aile Üyelerinin Ev ve Bakım İşlerine Yardım Etme Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.5.2. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların ev ve bakım işlerine ayırdıkları zaman dilimi incelendiğinde; (Tablo 40.) katılımcıların %23,3'üne karşılık gelen 7 kişinin 1-3 saat arasında çalıştığı, %43,3'üne karşılık gelen 13 kişinin 3-5 saat arasında çalıştığı, %33,3'üne karşılık gelen 10 kişinin ise 5-7 saat arasında çalıştığı gösterilmektedir.

Tablo 40. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1-3 saat	7	23,3	23,3	23,3
	3-5 saat	13	43,3	43,3	66,7
	5-7 saat	10	33,3	33,3	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

TÜİK'in 2015 Zaman Kullanım Anketi Sonuçlarına göre, 'hanehalkı ve aile bakımına ayrılan süre ortalama 2 saat 35 dakika iken, bu süre erkeklerde 51 dk, kadınlarda

4 saat 17 dakikadır. Hanehalkı ve aile bakımına ayrılan zaman çalışma durumuna ve cinsiyete göre incelendiğinde; çalışan kadınların günde ortalama 3 saat 31 dakika, çalışan erkeklerin ise 46 dakika ayırdığı görülmüştür. İstihdam için ayrılan ortalama süre erkeklerde 3 saat 58 dakika iken, bu süre kadınlarda sadece 1 saat 9 dakikadır' (KEİG, 2018).

Bu araştırmaya katılan katılımcıların yarısından fazlası günde ev ve bakım işlerine 3-5 saat ayırırken, onu takip eden 10 katılımcı ise günde 5-7 saat zaman harcamaktadır. Bu durumda kadınların işgücü piyasasında harcadıkları zamanın yanı sıra ev ve bakım işlerinde harcadıkları zamanın kadınlar üzerinde bir yük oluşturduğunu söyleyebiliriz. Çünkü hem çalışma saatlerinin uzun olması hem de ev ve bakım işlerine verilen zaman kadınların kendi özel hayatlarını ve sosyal hayatlarını ihmal etmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla kadınlar ev ve iş hayatı arasındaki yoğunlukla mücadele etmektedir.

Şekil 36. Katılımcıların Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılım Grafiği

3.8.1.5.3. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların yaşadıkları yerde belediyenin olanaklarından ya da faaliyetlerinden yararlanıp yararlanmadığı incelendiğinde; (Tablo 41.) katılımcıların %33,3'üne karşılık gelen 10 kişinin evet cevabını verirken %66,7'sine karşılık gelen 20 kişinin hayır cevabı verdikleri görülmektedir.

Tablo 41. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	10	33,3	33,3	33,3
	Hayır	20	66,7	66,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Aziz Kocaoğlu'nun Başkanlık yaptığı dönem belediyecilik faaliyetlerinden yola çıkılarak, 'İzmir Modeli' ile İzmir için demokratik bir belediyecilik anlayışı için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarını akabinde diğer belediye başkanları ve yerel yönetim takip etmiştir. Tez araştırmamızın bu başlığında tezin konusu ve amacıyla ilişkili olan faaliyetlerine kısaca yer verilecektir.

Projenin hedeflerine baktığımızda ise; İzmir'de yerel yönetimin yapısı, ilişki kurma biçimleri, işlevleri, performansının nitelikleri, ölçütleri konusunda, stratejik öneriler getirmiştir ve izlenecek politikalar konusuna çağrı yapmıştır. Bu projede yer alan kilit nokta İzmir kentinin vurgusudur. Yapılan bu projede hedef İzmir'in toplumsal yapısıyla ve tarihsel birikiminden yola çıkarak bir 'Model' oluşturmaktır. İzmir Modeli çalışmasını geliştirebilmek için Dünya'da yerel yönetimler ve yerellikler konusundaki dört değer üzerine odaklanılmıştır. Bunlar; yaşam kalitesi, katılımcılık ve yönetişim, yenilikçilik ve sürdürülebilirliktir. Büyükşehir belediyesinin yapısı ve ilişki kurma biçimi konusunda stratejiler yapıldıktan sonra politikalar geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi; belediyelerin temel görev alanlarındaki belediye hizmetleri ve altyapılarıyla kent içi ulaşım alanını, ikincisi; çevre konusunu, üçüncüsü; belediyenin yetki alanındaki yerleşmelerin biçimlenmesini sağlayan planlama, tasarlama ve uygulamalarını, dördüncüsü; İzmir'in dışlanmalarla parçalanmamış bir "komünite" oluşturabilmesini sağlamak için; sağlık, sosyal hizmetler, kültür-sanat alanında ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla ilişkiler konusunda yapılabilecekler üzerinde durulmuştur (Tekeli, 2018 İzmir Modeli Projesi).

Bu araştırmanın konusu gereği bu dönemde sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve kadın emeği-istihdamı ve çocuklar için yapılan faaliyetlere bakılmıştır. Sosyal yardımlar ve faaliyetler bireylerin yaşamlarını sürdürüebilmek için yaşadıkları sosyo-ekonomik sorunları çözmeye yardımcı olan hizmetlerdir. Bu tür yardımlar hem bireyin hem de

ülkenin refahını sağlamasında önem teşkil etmektedir. Bir kentte toplumsal hizmetler; piyasa, devlet ve yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Bu bölümde İzmir’de yapılan toplumsal hizmetlerden kısaca bahsedilecektir.

Öncelik olarak, Sosyal Yaşam Kampüsü açarak birçok kişiye iş fırsatı sunarken aynı zamanda kadınların çalışırken çocuklarını ya da evde bakıma muhtaç aile fertlerini bırakacak bir fırsat sunmuştur. 10 Aralık 2016’da açılan bu sosyal faaliyet, her yaşa ve kuşağa hizmet veren bir ortam olmasından dolayı Türkiye’deki ilk örnek olmuştur. Bu dönemdeki huzurevleri, Alzheimer ve Demans Hasta ve Aileleri Danışma Merkezi faaliyetlerini sürdürmüştür. Huzurevine yaşlıların kabulü sırasında sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelere öncelik verilmiş ve bu kişilerden ücret talep edilmemiştir. Kadınlarla ilgili bu dönemde Kadın Danışma Merkezi ve Kadın Sığınma Evi Faaliyetlerini sürdürmüştür. 2016’da Kadın Danışma Merkezi kadına danışmanlık hizmetleri sunmuştur.

2006 yılında ise dezavantajlı bölgelerdeki işsiz kadınlar ve gençlere yönelik olarak İZMEB açılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan İZMEB 2010-2014 yılları arasında girişimcilik eğitimleri ve istihdamı destekleyen mesleki ve teknik eğitimlerinin öğretmen amacıyla 10 ayrı merkezde kurulmuştur. İzmir’in Tarihi Un Fabrikası’nın 2014 yılında başlayan restorasyonu 2016’da tamamlandığında bu bina, İZMEB’in yerine Meslek Fabrikası Şube Müdürlüğü’ne geçilmiştir. Bu tarihi bina Meslek Fabrikası olarak adlandırılmıştır. Meslek edindirme etkinliklerinde işverenler, eğitim kurumları, iş arayanlar ve iş bulma kurumunun bir araya gelmesinin ve katılımının sağlandığı bir yapı haline gelmiştir. Özellikle de sanayinin ve hizmet sektörünün gereksinim duyduğu elemanları yetiştirmesini sağlarken öncelikli kişiler dezavantajlı gruplar olmaktadır. Bu gruplar; gençler, engelli ve kadın işsizlerin meslek sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bir diğer proje, evli ve çocuklu ailelere yönelik bir sosyal yardım faaliyeti olmuştur. Bu projenin adı Süt Kuzusu Projesidir. 2012 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Süt Kuzusu Projesi kapsamında 1-5 yaş arasındaki çocukların hanelerine gidilerek ayda bir kez İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 8 litre süt yardımı yapılmıştır. 2012 yılında 40.000 aile ile başlayan proje, 2017’den itibaren 3 katından fazla artarak 133.000 aileye çıkmıştır. 2017 yılından itibaren bu proje kapsamında Suriyeli çocuklar da yararlanmıştır. Tire Süt Kooperatifi iş birliğiyle gerçekleştirilen proje de 62 ekibin 388 mahallede 11 ilçede dolaşarak dağıttığı sütler, Tire İlçesi ve çevre köylerdeki yaklaşık 2 bin 500 üreticinin ineklerinden sağlanmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen Tireli süt üreticileri, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından 2013 yılında “Dünyanın en iyi kırsal kalkınma modeli Ödülü’ne layık görülmüştür. İlçede son 10 yıldaki süt üretim miktarı %44,0 oranında artmıştır. Bu büyüme Türkiye ortalamasının da tam 6 katı olmuştur. Öte yandan kooperatif yöneticileri, proje sayesinde bölgedeki “köyden kente göçün” azaldığını açıklamışlardır (Tekeli,2018, İzmir Modeli Projesi).

Bu araştırmaya katılan sadece 10 katılımcının belediyenin sağladığı faaliyetlerden yararlandığı görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların 1/3’ü belediyenin faaliyetlerinden yararlanmaktadır.

‘İBB uyguladığı süt yardımını bile almadım. Hiçbir yardım almıyorum. Pandemi döneminde Aile Sosyal Bakanlığının düzenlediği ödeneği aldım. Bir de kızım doğunca bir ücret aldım’ (G4 Bar Personeli)

‘Sadece Süt Kuzusundan yararlanıyorum’ (G16 Üniversitede Hemşire)

‘Kendimize ait evimiz olduğum için yararlanamıyoruz. Hiçbir yardımdan, para ve diğer şeyleri almadık’ (G1 Temizlik Görevlisi)

‘Süt Kuzusu desteği aldık. İki çocuk için veriyorlardı. Belediyenin bu katkısı çok güzel ve kıymetliydi. Gelirle ilgili bir sıkıntım olmamasına rağmen bunun birçok aile için iyi olduğunu ve kurtardığını inanıyorum’ (G24 Araştırma Görevlisi)

‘Çalıştığım yerin ücretsiz kreşinden yararlanıyorum. Ücretsiz süt desteği alıyorum. Bu inanılmaz destek oluyor. 5 yaşına kadar devam ediyor. O süt olmazsa maaşın yansı süte gidecekti’ (G10 Usta Öğretmen)

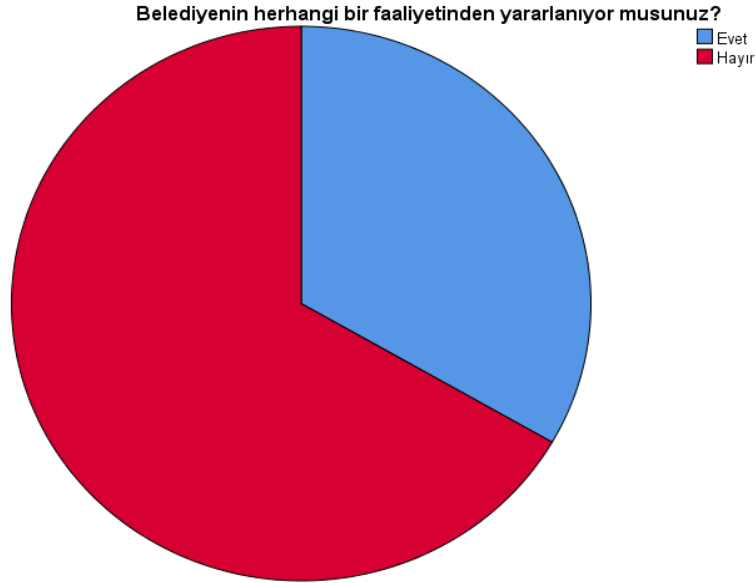
‘Hiçbirinden yararlanmadım’ (G20 Fabrika İşçisi)

‘İlk çocuğumda sadece süt aldım’ (G9 Sosyolog)

‘Süt kuzusundan yararlanmaya başladım. Onun dışında bir şey almıyorum. Belediyenin kreşlerinin lokasyonu çok uzak ve tek tük var. Şartları zor. Eğer yakın olursa yararlanmak isteriz’ (G19 Tıbbi Sekreter)

Şekil 37. Katılımcıların Yaşadıkları Yerde Belediyenin Olanaklarından Yararlanma Durumunun Dağılımı

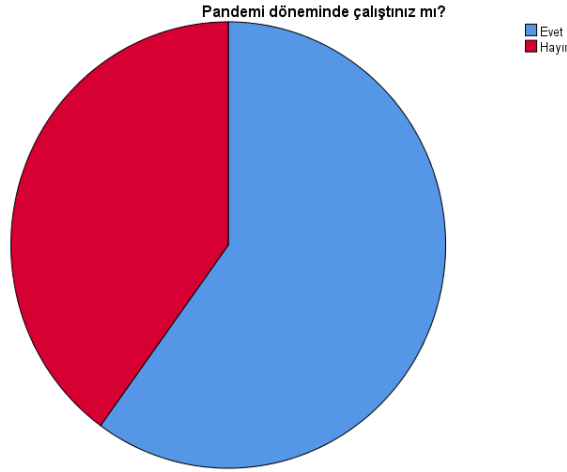
3.8.1.5.4. Katılımcıların Pandemi Sürecinde Çalışma Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların pandemi sürecinde çalışma durumları incelendiğinde; (Tablo 42.) katılımcıların %60,0'ına karşılık gelen 18 kişi çalışırken, %40,0'ına karşılık gelen 12 kişinin ise çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 42. Katılımcıların Pandemi Döneminde Çalışma Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	18	60,0	60,0	60,0
	Hayır	12	40,0	40,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekil 38. Katılımcıların Pandemi Döneminde Çalışma Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.5.5. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi

Yaşama Durumunun Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların pandemi sürecinde işten çıkarılma tehlikesi durumu incelendiğinde; (Tablo 43.) katılımcıların %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin işten çıkarılma tehlikesi yaşadıkları, %63,3'üne karşılık gelen 19 kişinin işten çıkarılma tehlikesi yaşamadıkları ve son olarak %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin pandemi sürecinde çalışmadıkları görülmektedir.

Tablo 43. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi Yaşama Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	5	16,7	16,7	16,7
	Hayır	19	63,3	63,3	80,0
	Pandemide çalışmıyordum	6	20,0	20,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekil 39. Katılımcıların Pandemi Döneminde İşten Çıkarılma Tehlikesi Yaşama Durumunun Dağılım Grafiği

3.8.1.5.6. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı

Çalışmadaki örnekleme katılımcıların pandemi sürecinde ev ve bakım işlerine ayırdıkları zaman dilimi incelendiğinde; (Tablo 44.) katılımcıların %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin 1-3 saat ayırdıklarını, %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin 3-5 saat ayırdıkları, %43,3'üne karşılık gelen 13 kişinin 5-7 saat ayırdıkları ve son olarak %26,7'sine karşılık gelen 8 kişinin 7-9 saat ayırdıkları görülmektedir.

Tablo 44. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	1-3 saat	3	10,0	10,0	10,0
	3-5 saat	6	20,0	20,0	30,0
	5-7 saat	13	43,3	43,3	73,3
	7-9 saat	8	26,7	26,7	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Şekli 40. Katılımcıların Pandemi Döneminde Ev ve Bakım İşlerine Ayırdıkları Zaman Diliminin Dağılım Grafiği

3.8.1.5.7. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılımı

Çalışmadaki örneklemede katılımcıların herhangi bir sendikaya üye olup olmadığı incelendiğinde; (Tablo 45.) katılımcıların %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin herhangi bir sendikaya üye oldukları %80,0'ına karşılık gelen 24 kişinin herhangi bir sendikaya üye olmadıkları görülmektedir.

Tablo 45. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	6	20,0	20,0	20,0
	Hayır	24	80,0	80,0	100,0
	Toplam	30	100,0	100,0	

Kadının işgücü ve istihdama katılımı ile sendikalaşma arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bir ülkede kadınların çalışma hayatına katılımı arttıkça sendikalara katılımı da artmaktadır. Türkiye’de kadınların istihdama katılım düzeyinin düşük olması, çalışma hayatına katılabilen kadınların da daha çok kayıt dışı, esnek, güvencesiz, düşük nitelikli ve düşük ücretlerde yoğunlaşması, kadınların sendika örgütlenmesinde engel teşkil etmektedir. Ayrıca sendikaların da daha çok erkek egemen yapıya sahip olması, kadın işçilerin sendikal faaliyetlere katılımı ve örgütlenmelerini sağlayacak politikaların

yetersizliği kadınların sendikaya üyeliğini zayıflatmaktadır. Toplam sendikalılar içinde cinsiyet dağılımında kadınların oranı incelendiğinde; her 10 sendikalıdan yalnızca 2'sinin kadın olduğu görülmektedir. Toplam sendikalaşma oranları her yıl artış gösterse de bu oran yine oldukça zayıftır. 2013 yılı temmuz ayında toplam sendikalıların %12,8'i kadın iken 2021 ocak ayı verilerine göre ise toplam sendikalılar içerisinde kadınların oranı %20 olmuştur (Genel-İş Emek Araştırma Dairesi, 2022: 14-15).

Bu araştırmaya katılan katılımcıların çok az bir kısmı sendikaya üyeliği olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar sosyal güvencesi olan ve kamu çalışanı olarak çalışan katılımcılardır. Dolayısıyla herhangi bir sendikaya üye olmanın katılımcının çalıştığı sektörle doğrudan ilişkili olduğunu görülmektedir.

Şekil 41. Katılımcıların Sendika Üyeliğinin Dağılım Grafiği

3.8.1.3. Araştırmanın Nicel Verilerinin İlişkisel Bir Analizi: Görüşmecilerin Kümelenmesi

Bu tez araştırmamızda hem nicel hem de nitel yöntem kullanılarak karma bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma yönteminde katılımcıların nicel verileriyle beraber nitel araştırma yönteminde derinlemesine görüşme tekniğinden hareketle derinlemesine analizler yapılmıştır. Bu başlık altında bu iki yöntemi kullanarak daha kapsamlı bir sonuç elde etmek için görüşmecilerin kümelenmesi ve bu kümelemelerin yorumlanmasına yer verilecektir.

İzmir kent merkezinde ev dışı çalışan ve en az bir çocuğu olan 30 kadın katılımcıyla gerçekleştirilen alan araştırmasında araştırmanın amacına uygun biçimde hem nicel hem de nitel veriler toplanmıştır. 30 katılımcının 22'si kamu ya da özel sektörde ücretli bir işte çalışmakta 6'sı ise sosyal güvencesi olmayan ücretli bir işte yevmiyeli, 2 kişi ise kendi hesabına çalışmaktadır.

Araştırmanın amacına uygun olarak ‘maksimum çeşitlilik’ örneklem tipi tercih edilmiştir. Maksimum çeşitlilikten kastedilen; araştırmanın amacına uygun biçimde büyük ölçüde -aynı mesleklere sahip olanlara da yer verilmiştir- birbirinden farklı meslekleri icra eden ve hizmet sektöründe (kamu ya da özel sektörde çalışanlar) ev dışı çalışan, evli ve en az bir çocuğu olan kadın katılımcıları kapsamaktadır.

Katılımcıların nicel sorulara verdiği cevaplar üzerinden hangi mesleklerin birbiriyle aynı grupta kümelendiği SPSS 25.0 programındaki ‘ilişkisel analiz teknikleri’ yoluyla ortaya çıkarılmıştır. Öncelikle, programda nicel verilerin hiyerarşik kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik kümeleme analizi sonrası ortaya çıkan ağaç grafiği üzerinden belirlediğimiz küme sayısının referans olarak k-ortalamlar yöntemiyle katılımcıların yer aldıkları kümeler ortaya çıkartılmıştır.

Kadın katılımcılar SPSS 25.0 programında meslekleri üzerinden sayısal biçimde kodlanmış ve katılımcılardan alınan nicel cevaplar üzerinden kümelendiği. Bir sonraki kısımda öncelikle SPSS programında ilgili nicel verilerin hiyerarşik kümeleme ve k-ortalama yöntemi ile analizi sonucunda farklı mesleklere sahip olan katılımcıların verdikleri cevaplara göre yer aldıkları kümelere ve ağaç grafiğine yer verilmiştir. Araştırmada katılımcılara ‘meslekleri’, ‘işteki statüleri’, ‘eğitim seviyelerine’ ve ‘çocuk bakım sorumluluklarına’ ilişkin verileri temsil eden değişkenler aracılığıyla hiyerarşik kümeleme ve k -ortalamları yöntemi uygulanmıştır.

Tablo 47. Katılımcıların Meslekleri, İşteki Statüsü ve Eğitimine İlişkin Nicel Verilerin Kümelmesi

Sosyal İşler Müdürü (Belediye) (8) ⁵	1.KÜME
Sosyolog (Belediye) (9)	
Şube Müdürü (Dil Okulu) (13)	
Araştırma Görevlisi (Hemşirelik) (15)	
İş Güvenliği Uzmanı (İnşaat) (18)	
Araştırma Görevlisi (Hemşirelik) (24)	
Teknik Servis (Yazılım) (26)	
Kasiyer (28)	
Gelinlik İşçisi (2)	2. KÜME
Tarım İşçisi 1 (21)	
Tarım İşçisi 2 (23)	
Tarım İşçisi 3 (25)	
Tarım İşçisi 4 (27)	
Aşçı (3)	3. KÜME
Bar Personeli (4)	
Kadın Kuaförü (5)	
Mağaza Sorumlusu (A101) (6)	
Sekreter (Üniversite) (7)	
Zabıta (12)	
Hemşire (Üniversite Hastanesi) (16)	
Tıbbi Sekreter (Özel Hastane) (19)	
Midye İşçisi (Fabrika) (20)	
Bulaşıkçı (29)	
Usta Öğretmen (Belediye) (10)	4. KÜME
Temizlik Personeli (1)	
Diksiyon Öğretmeni (11)	
Okul Öncesi Öğretmeni (19)	
Matematik Öğretmeni (17)	
Sosyal Çalışmacı (ASDEP) (21)	
Gündelikçi (30)	

⁵ Katılımcıların yanında parantez içinde verilen numaralar katılımcıların görüşme numaralarının sırasını temsil etmektedir.

Tablo 1 katılımcıların mesleklerinin kümeleme analizi sonucu hangi kümede yer aldığını göstermektedir. Katılımcıların farklı mesleklerde ücretli olarak çalıştığı bu araştırmanın temelinde meslek çeşitliliği dikkate alınmıştır. Kümeleme analizinde katılımcıların işteki statüsü, meslekleri, eğitim düzeyleri, çocuk bakım sorumlulukları ve diğer değişkenler üzerinden kümeler arasındaki benzerlikte maksimum ile küme içinde benzerlikte maksimum çeşitlilik göz alınarak değerlendirilmiştir.

Kamu görevlisi ve özel sektörde ücretli olarak istihdam edilen eğitim seviyeleri ve meslekleri yakın olan sekiz katılımcı (8 numaralı sosyal işler müdürü, 9 numaralı sosyolog, 13 numaralı şube müdürü, 15 numaralı araştırma görevlisi, 18 numaralı iş güvenliği uzmanı, 24 numaralı araştırma görevlisi, 26 numaralı teknik servis ve 28 numaralı kasiyer) Küme 1’de bulunmaktadır. Bu kümede yer alan 8 katılımcının ‘eğitim durumları’, ‘işteki statüleri’, ‘meslekleri’ ve ‘çocuk bakım sorumlulukları’ ve diğer değişkenleri de dahil ettiğimizde, birbirleriyle maksimum derecede benzerlikler taşıması bakımından aynı kümede yer aldıkları görülmüştür.

Yevmiyeli bir işte ücretli çalışan katılımcılar (2 numaralı gelinlik işçisi, 21 numaralı tarım işçisi 1, 23 numaralı tarım işçisi 2, 25 numaralı tarım işçisi 3, ve 27 numaralı tarım işçisi 4) Küme 2’de yer almaktadır. Bu katılımcılarda maksimum benzerlik ‘sosyal güvencesi olmayan’ ve ‘yevmiyeli işçi’ olarak yer almaktadırlar. Küme 2’te yer alan 5 katılımcının ‘eğitim durumları’, ‘işteki statüleri’, ‘meslekleri’ ve ‘çocuk bakım sorumlulukları’ ve diğer değişkenler de dahil edildiğinde benzerlikler görülmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılar arasında en fazla dezavantajlı şartlara sahip olan katılımcılar bunlardır.

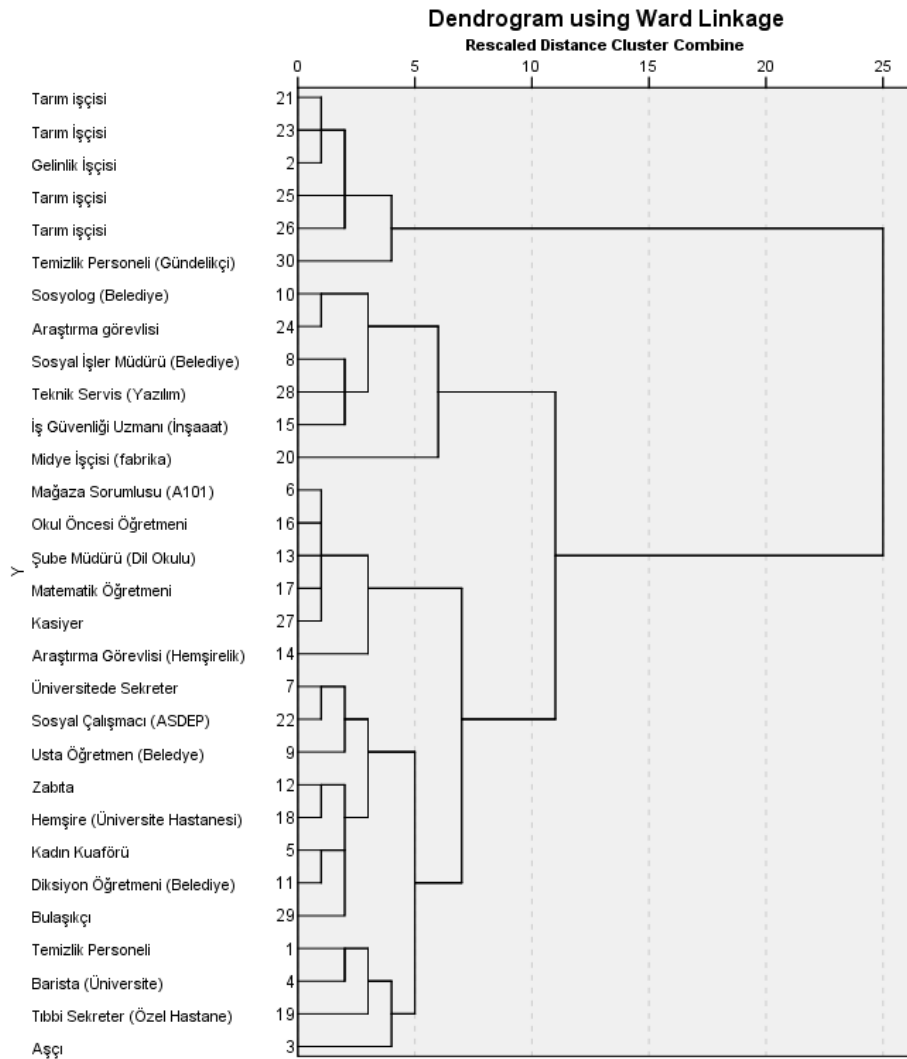
Kamu görevlisi olarak ve özel sektörde ücretli bir işte çalışan 9 katılımcı (4 numaralı bar personeli, 5 numaralı kadın kuaför, 6 numaralı mağaza sorumlusu, 7 numaralı sekreter, 12 numaralı zabıta, 16 numaralı hemşire, 19 numaralı midye işçisi, 29 numaralı bulaşıkçı) Küme 3’te yer almaktadır. Küme 3’te yer alan katılımcıların arasında hem özel sektörde çalışan hem de kamuda çalışan katılımcılar yer almaktadır. Bu kümede bir özellik katılımcılar arasında farklı çalışma türlerine sahip olan (tam zamanlı ve yarı zamanlı gibi) ve aynı zamanda farklı eğitim seviyelerine sahip katılımcıların yer almasıdır. Bu araştırmada katılımcılar ‘maksimum benzerlikte’ eğitim seviyeleri’, ‘işteki statüsü’, ‘meslekleri’ ve ‘çocuk bakım sorumluluğu’ çerçevesinden birbirleriyle yakın özellikler taşımaktadır. Küme 3’te yer alan katılımcılar küme 2’de yer alan katılımcılar

gibi yevmiyeli ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalıştıkları için Küme 2'den ayrılmaktadır. Ayrıca bu kümede yer alan 9 katılımcının büyük ihtimalle 'sosyo-ekonomik' özellikleri birbirine yakın oldukları için bu kümede yer alabilmektedir.

Küme 4'te yer alan 7 katılımcı (10 numaralı usta öğretmen, 1 numaralı temizlik görevlisi, 11 numaralı diksiyon öğretmeni, 19 numaralı okul öncesi öğretmeni, 17 numaralı matematik öğretmeni, 21 numaralı sosyal çalışmacı, 30 numaralı gündelikçi) yer almaktadır.

Grafik 42. Mesleklerin Ağaç Grafiği

Ağaç grafiğinde 0-5 aralığında altı küme, beş küme ve dört küme olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri daha net ve açık görebilmek amacıyla 0-5 aralığında yer alan dört küme seçilmesinin daha uygun olacağı görülmektedir.

3.8.1.6. Araştırmanın Nitel Verilerinin Analizi

3.8.1.6.1. Katılımcıların Ücretli Çalışma ve Ücretsiz Ev İşleri Arasındaki Çifte Yük

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların dahil oldukları küme içerisindeki nitel analizlerinin kavramsallaştırılmasına ve söylemlerine yer verilmektedir. Katılımcılara ev ve bakım işlerinde eşleriyle nasıl bir rol oynadıkları sorusu araştırmanın tek yönlü analiz kısmında incelenmiştir. Bu sebeple bu kısımda öncelikle, katılımcıların ev dışı çalışma ve ücretsiz ev içi emeği/çalışmayı beraber nasıl yürüttüklerini kısaca bu ‘çifte yük’ ile nasıl mücadele ettiğini ele alınacaktır.

Küme 1 içinde yer alan katılımcılar eğitim seviyesi yüksek, ücretli olarak hizmet sektöründe çalışan kamu ve özel sektörden oluşan kadınlardan oluşmaktadır. Bu küme içerisindeki katılımcıların ev dışı çalışma koşulları ile ev içi ücretsiz emeğin ve çocuk bakımı sonucu oluşan ‘çifte yükün’ kadınlar üzerinde ne tür zorluklara yol açtığı ele alınmaktadır.

Küme 1’deki katılımcılar ‘çifte yükün’ onlar üzerinde yıpratıcı ve aynı zamanda sadece onların sorumluluğu altındaymış gibi sürekli bir mücadele içerisinde olduklarını dile getirmektedirler.

‘Sadece günlük şeyleri yapıyorum. Çok yaptığımı söyleyemem. Çocuklarımda artık büyüyor. 3-5 yıl öncesine göre daha az yapıyorum. Çocuklar küçükken eşim yardım ediyordu. Ama işler daha çok kadınlar üzerinden yürüyor. Çünkü erkekler rahatsız olmuyorlar. Kendilerini yormuyorlar. Eşim bana diyor ki; sende iş yapma, görevlendirme anlayışı yok. Bu bizde problem olmuyor ben de ayak uyduruyorum’ (G8 Sosyal İşler Müdürü)

‘Çalışmadan olmuyor. Eve gelen tek bir maaş yetmiyor. İşlerimi daha hızlı yapıyorum. Eşim sürekli destek oluyor bana. Kayınvalidem yardımcı oluyor. Birlikte yardımlaşarak halletmeye çalışıyoruz. Bence sürekli her şey dört dörtlük olması gerekiyor. Önemli olan kızımın rahatlığı, mutluluğu. Bunu düşünüp ona göre hareket ediyorum’ (G28 Kasiyer)

‘Biz kadınlar ahtapot gibi kollarımız var. Sanki her şeye yetişmeye çalışıyoruz. Mesela eşim telefonla arayınca bir yandan onunla konuşuyorum bir yandan bulaşık makinasını boşaltırım. Çok zorlanıyorum. Haftanın bir günü izin günüm

var. İzin günlerimde çok erken uyanmamaya çalışıyorum. Her gün 05.00 kalkan biri olarak çok yoruluyorum. Daha sonra evin işini yapıyorum. Pazar günleri kendime ait hiçbir şey yapamıyorum. Eşimde yurtdışında olduğu için tüm yük bende. Arkadaşlarım bir yere çağırırsa hiçbir yere gidemiyorum. Çünkü temizlik yapıyorum’ (G18 İş Güvenliği Uzmanı)

‘İzin günlerimde ev işlerini hallediyorum. Eve gelince yemek, ütü yapıyorum. Hayatıma 3-4 saat uykuyla devam ediyorum. Eşimden destek alıyorum bu şekilde yürütebiliyoruz’ (G26 Teknik Servis)

‘Temizlik için yardım eden biri var. Haftalık geliyor. Yemek düzeni, ev, çocuklar bunların hepsi benim sorumluluğumda. Onlarla hep ben ilgileniyorum. 5 yaşındaki çocuğum kreşe gidiyor. Sabah işe giderken bırakıyorum akşam eve giderken alıyorum. Mesai saati kadar kreşte kalıyor’ (G9 Sosyolog)

‘Eşim ve annemden destek alıyorum. Çalışma saatlerimiz fazla olduğu için annem yardım ediyor. Cumartesi oğluma bakıyor. Bende belli bir plan içerisinde ev işlerini yapıyorum. Çok fazla zaman ayırmamaya çalışıyorum’ (G13 Şube Müdürü)

‘Kendine zaman ayırabilmek çok önemli bir strateji. Herkeste işe yaramaz ama ben boş zamanlarımda kendimle kalmayı severim böylece dinlenmiş oluyorum. Dışarıya çıktığımda bile elimde laptop oluyor. Bizim sosyal aktivitelerimizde bile işimizi yapıyoruz. Ailem, eşimin ailesi, eşim destek oluyor. 2 hafta da bir yardım eden bir ablamız var o geliyor. Bize yardımcı oluyor’ (G24 Araştırma Görevlisi (Hemşirelik))

Küme 2 içinde yer alan katılımcılar eğitim seviyesi yüksek olmayan, sosyal güvencesi olmayan yevmiyeli işlerde çalışmaktadırlar. Bu nedenle araştırmanın içinde yer alan ‘en dezavantajlı’ grup içerisinde yer almaktadır. 5 katılımcıdan sadece 2 numaralı gelinlik işçisi eğitim seviyesi yüksektir. Görüşme esnasında G2 gelinlik işçisi eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen güvencesiz ve düşük ücretli bir işte çalışmasının asıl sebebinin eşinin ve eşinin ailesinin ev dışında çalışma hayatına olumlu bakmadığını söylemektedir. Dolayısıyla toplumda var olan kültürel kodlar kadınların ev dışı çalışmayı ve ev ve bakım işlerini etkilemektedir. Küme 2 içinde yer alan katılımcılara hem ücretsiz ev içi işlerinde hem de bir yandan zor şartlar altında çalışmanın onlar üzerindeki

zorlukları sorulmaktadır. Katılımcılar cevapları incelendiğinde; bu durumu ‘yıpratıcı’, ‘zorlayıcı’ ve ‘bıkkınlık’ gibi nitelendirmelerle yorumlamaktadırlar.

‘Ben genelde gece çok temizlik yaparım. Sabah 11.00’da gittiğim için, 09.00’da yemek ve diğer işleri yaparım. Daha sonra işe gidiyorum. Çocuklarım küçük gözleri bir şey de kalmasın diye çalışıyorum. Belki de her şey onlar için. Yoksa bu hayat bana göre değil. Çok zor gerçekten’ (G21 Tarım İşçisi1)

‘Valla çok zor mücadele ediyorum. Ama bazı yerlerde artık o kadar bıkkınlık veriyor ki bıkiyorum. Söyleniyorum ama pes etmiyorum. Bu pazardaki benim kendim işim. Biraz daha çabalamak istiyorum ki kendi işimi kurmak için. Daha da büyütme istiyorum. Pazar işini büyütme istiyorum. Kendi işim olursa daha rahat olur’ (23 Tarım İşçisi2)

‘Mecbur yapıyorsun. Hayat çok zor olmuş sen de mecbur kalıyorsun. Benim komşum bana destek oluyor. Onunla ev işlerini, çocuklarımı da bakıyor. Biz işten geç geldiğimde yemek yapmadığımda onlardan yemek istiyorum. Çünkü işe gidince bazen geç geliyoruz yemek yapmaya zaman olmuyor. Çok iyi bir komşum var. Bana çok yardımcı oluyor’ (G25 Tarım İşçisi3)

‘Sabahları çocuklar uyanmadan elimdeki parçaları biraz yapıyorum. Daha sonra onlar uyanınca onların yemeğiyle ilgileniyorum. Sonra evi falan temizliyorum. Akşam yemek yapıyorum. Eşim işten gelince çocuklarla ilgileniyor. Ben de bu sefer yine parçaları yapmaya başlıyorum. Zor oluyor ama alışınca artık katlanıyorsunuz’ (G2 Gelinlik İşçisi)

‘Eğer biliyorsam çocuğum eksikliği var, evimin eksikliği var mecbur kalıyorum. Evimi de boş versem de çocuğumun eksikliği, gözü her şeyde kalıyorsa, evladım için o çabamı gösteriyorum. Çok bıkkın, yorgun oluyorum. 2 gün önce asla unutmam. Artık merdivenleri sildim. İçeriye geçeceğim ama gücüm yok eve gitmeye. Merdiven üstünde uykuya dalmışım. O kadar çok yorulmuşum ki gücüm yok. Halim yoktu içeriye girmeye’ (G27 Tarım İşçisi4)

Küme 3 içinde yer alan katılımcılar arasında özel sektör, kamu sektörü ve kendi hesabına çalışanlar yer almaktadır. Bu küme araştırmanın en kalabalık ve farklı sektörlerden çalışan katılımcılarını oluşturmaktadır. Küme 1 ve Küme 2’ye göre bu

katılımcılar arasındaki maksimum benzerlik oranı daha azdır. Ama onları birbirine yakınlaştıran ortak problemler vardır.

Küme 3 içinde yer alan katılımcılara hem ücretsiz ev içi işlerinde hem de bir yandan zor şartlar altında çalışmanın onlar üzerindeki zorlukları sorulmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplar incelediğinde; ‘mecburiyet’, ‘zorlayıcı’, ‘ekonomik özgürlüklerini kazandıkları’ şeklinde yorumlamaktadırlar.

‘Eşimle çalıştığım için daha rahat oluyor. Üniversitenin kampüsünde olduğumuz için biraz izinlerimiz karışık ama diğer türlü mesleğimi seviyorum, çalışmayı seviyorum. Ekonomik özgürlüğüm için çalışmalıyım. Çocuklarım için. Yani evde durmak eşimden para istemek bana göre değil. Ben kendi paramı kazanmayı seviyorum. Bunun içinde bazı şeylere katlanıyorsun’ (G5 Kadın Kuaförü)

‘Evin bakımı ile ilgili geç kalabiliyorum. Daha çok çocuklarımla ilgilenmek istiyorum. Mesela küçük oğlum bir yerlere gitmek istiyor, bir şeyler yapmak istiyor ama hafta sonu evde kalınca temizlik, onların kıyafetlerine yetişemiyorum. Çünkü imkanlar el vermiyor. Onların istediklerini yerine getiremiyorum. Bana göre eğer maddi imkânım iyi olsaydı çalışmazdım. Çocuklarıma vakit ayırırdım. Çünkü ne zaman ne olacağı belli değil. 1 gün bile onlarla geçirmek çok önemli’ (G20 Midye İşçisi)

‘Psikolojik olarak destek alıyorum. 1,5 yıldır. Zorlanıyorum bu şekilde mücadele etmeye çalışıyorum’ (G12 Zabıta)

‘Tamamen özveriyle ilgili. Kendinde vererek yoksa ekstra mümkün değil. Evet şu an artık çocuklar büyüyor, birçok işlerini yapıyorlar. Ama bir evin birçok sorumluluğu var. Sürekli kendi dinlenmeden, kendi sosyal hayattan ödün vererek yapabiliyorum. Mecbur kalıyorsun’ (G7 Sekreter)

‘Ultra bir güç geliyor. Doğum öncesi nasıl olacak diye düşünürken doğum sonrası uyum sağlamak zorunda kalıyorsunuz. Açıkçası isteyken zor oluyor. Tamamen programlı oluyorsun. Bebeğim uyuduktan sonra ertesi günün işini programlıyorum. Her şey programlı yapmaya çalışıyorum. Planlayınca kolay oluyor. Eşimle paylaşıyoruz. Eşim farkındaysa ve isteyerek yapıyorsa daha kolay oluyor. Tabi yine zor. Ama eşim yine iş yükümü zayıflatıyor. Ayrıca toplumun getirmiş olduğu geleneksel dayatma var. Kadın evdeki işgücünü yapar. Toplumun

getirmiş olduğu bir şey. Bizim gelenek ve göreneklerimizin olduğu bir şey. Rutinleşmiş, kalıplaşmış, kadınların üzerine yapışmış. Hani örneğin işten çıktık eve geldik yemek yok. Yemeği biz eşimle paylaşırız ama misafir geldiğinde yemeği neden yapmadı diye kadına bakar. Yemek neden yok diye eşime sormuşlar. Eşin yapıyor, sen neden yapmıyorsun? Şeklinde söyleniyorlar. İnsanın kendi annesi de olsa bu gelenek ve göreneklere göre yetiştiği için o da diyebiliyor. Eşim yapınca akıl etmiş, bak babası ne kadar düşünceli diyorlar. Eşimin yaptığı her zaman daha görünür oluyor. Benim ise yapmam gerekiyormuş gibi' (G19 Tıbbi sekreter)

'Ben 26 yıldır çalışıyorum. Artık alıştım. Ama çocuk olunca zorlandım. Çalışmıyorum ama evde sürekli çalışıyorum. Bebeğime bakıyorum evde işlerini yapıyorum. Ve üstüne üstün maaş da almıyorum. Değişik bir durum. Bir de ben eşimin parasına muhtaç kalmak istemiyorum' (G4 Bar Personeli)

'Aile üyelerinden destek alıyorum. İşten gelince hızlı ve pratik olmaya çalışıyorum. Gece ev temizliyorum. İşten gelince de yemek yapıyorum. Bebeğimle annem, kayınvalidem ilgileniyor. Bende ev işleri ile ilgileniyorum' (G16 Hemşire)

'Mesela büyük kızım için işten çıktığımda annelere gidiyorduk. Onu okuldan alıyordu. Yemeği orda yiyorduk. Sonra eşim o zamanlar dershanede çalışıyordu. Anneme gelip yemek yiyordu. Eğer çok yorgunsak orda kalıyorduk. Sonra evin işleri oluyordu onları önceki gün yapardık. Eşimle birlikte yapardık. Küçük kızımda annem yanımda yoktu. Çocuklar oyun oynayınca inanılmaz hızlı bir şekilde işleri hallederim. Ondan sonra büyük kızım ile ilgileniyorum. Küçük kızımın uyku saati büyük kızımın oyun saati denk gelmeli. Sonra kaynanam felç geçirdi. Kaynanam yanıma geldi. O zamanlar kaynanam ve kayınpederim yaşadık. Kalabalık olmaya başladık. Kaynanam zaten yatalaktı. Kayınpederim aksi bir insandı. Her şeyi hemen istiyordu. İstekleri bitmiyordu. Eşim o zamanlar Manisa'da çalışıyordu. İşe erken gidiyordu. Ben çalışamıyordum.06.00'da uyanıyordum evdeki yaşlılarla ilgileniyordum. Evi temizliyordum. Kızımı emzirirken uyuya kalıyordum. Eşim eve erken gelince bana yardım ederdi. Ama gelmezse sabah erken kalkar tüm işleri hallederdim. İş yüküm o zamanlar çok zordu' (G29 Bulaşıkçı)

Küme 4 içinde yer alan katılımcılar farklı meslek grupları arasında bulunan çalışanlardan oluşmaktadır (Örneğin G30 Gündelikçi, G19 Okul Öncesi Öğretmeni, G1 Temizlik Görevlisi, G17 Matematik Öğretmeni, G21 Sosyal Çalışmacı, G10 Usta Öğretmen, G11 Diksiyon Öğretmeni). Bu katılımcıları diğer kümelerden ayıran belirgin özellikler mevcuttur. Katılımcılar arasında eğitim seviyesi yüksek olan kişiler varken eğitim seviyesi düşük olan kişilerde mevcuttur. Bir diğeri ise iş statüleri bakımından da mesleki becerilere sahip katılımcılar olmasına rağmen mesleki becerilere sahip olmayan katılımcılarda mevcuttur. Küme 4'te yer alan katılımcılar (G30 Gündelikçi ve G1 Temizlik Görevlisi) diğer katılımcılara nispeten eğitim seviyesi ve maaşının düşük olmasına rağmen aynı kümeden yer almaktadır. Çünkü bu katılımcıların eşlerinin sosyal güvenceleri, maaşları ve doğumdan sonra çocuk bakımında aile üyelerinin bakması küme içindeki diğer katılımcılara benzemektedir.

Küme 4 içinde yer alan katılımcılara hem ev işlerinde hem de bir yandan zor şartlar altında çalışmanın onlar üzerinde yol açtığı zorluklar sorulmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapları incelendiğinde; aile üyeleriyle ya da eşleri ile iş bölümü içinde yaptıklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla küme 4 yer alan katılımcıların eşleriyle bir işbölümü içerisinde olduğu ve eşlerinin sorumluluk bilincinin olduğu söylenebilir.

‘Geçen yıl bir dönem tekstilde çalışmak zorunda kaldım. Mesela işten geldiğimde evde çocuk olunca ilk dinlenmeden yemek yapıyordum. O zamanlar çocuklarıma zaman ayıramıyordum. Tekstil ortamı çok zor. Yemek yiyip hemen yatardım. Daha sonra hem çocuklar için hem de sağlık sorunlarımdan dolayı burada gündelik işine başladım’ (G30 Gündelikçi)

‘Çalıştığım Halk Eğitim Merkezinin okulu var. 3 tane anaokulu hocası var. Büyük kızım benimle işe geliyor. Buradaki kreşe gidiyor. Küçük çocuğuma kayınvalidem bakıyor. Kayınvalidem ve belediyenin bu desteği olmasaydı çalışamazdım. Ev işlerini de gece yapıyorum ve çalışmadığım günler yapıyorum’ (G10 Usta Öğretmen)

‘Eşimin vardiya sistemleri değiştiğinde mesela, diyelim ki akşam işe gidecekse bizde işleri o sabah birlikte yapıyoruz. Pazarları evde olunca işleri beraber yapıyoruz. Yardımlaşarak yapıyoruz. Ama işten geldiğimde biraz zorlanıyorum. Yapmaya çalışıyorum açıkçası’ (G22 Sosyal Çalışmacı)

‘Akşam gidince ev işlerini yapıyorum. Çocuklar uyuyunca evi temizliyorum. Programı oturtmaya çalışıyorum. Daha hızlı ve eşimle beraber yapmaya çalışıyoruz. İş bölümü yaparak beraber yürütüyoruz’ (G11 Diksiyon Öğretmeni)

‘Çok zorlanıyorum, yoruluyorum ama para lazım olunca mecbur kalacaksınız. Kızlarım hep yardım ediyor. Evi temizlemede, yemek yapmada, çocuğa bakmada. Hepsine yardım ediyorlar. Yoksa ben nasıl tek başına yetiştireceğim. Eve gelince de tüm işleri yaparsam iki günde komalık oluyorum. Çok yoruluyorum’ (G1 Temizlik Görevlisi)

‘İşten gelince annem yemeği hazırlıyor. Bende o sıra kızım ile ilgileniyorum. Sabahları annem bakıyor. Sonra ben temizlik, yemekle uğraşıyorum. Annem olmasa çok zor olurdu. O olunca her şey daha düzenli oluyor’ (G19 Okul Öncesi Öğretmeni)

3.8.1.6.2. Katılımcıların ve Eşlerinin Çalışma Şartlarının Karşılaştırılması

Küme 1’de katılımcılara eşleriyle olan çalışma saatleri ve iş yükleri arasındaki farklar sorulduğunda; katılımcıların çalışma saatlerinin eşlerinden daha uzun olduğunu ve ev içindeki ‘ücretsiz emekle’ beraber bu çalışma saatlerinin daha da uzadığını söylemektedirler.

‘Eşim kendi bölümüyle ilgili çalışıyor. Aldığı ücret benim aldığım ücrete göre daha iyi. Hafta sonları izni var. İşyerinin servisleri oluyor. Benim çalışma saatlerim eşiminkine göre daha uzun. Bir de ben kızını kreşe getiriyorum sonra işe gidiyorum işten sonra tekrar gidip alıyorum. Yemek yapıyorum, ev, temizliyorum. Benim iş yüküm eşiminkine göre daha çok. Ondan çok yoruluyorum’ (G28 Kasiyer)

‘İş yükü dediğimiz anda annelik işe girdiğinde 24 saatlik bir zaman dilimi oluyor. Bizim işe geri dönmemiz dinlenme oluyor. Hem 24 saat annelik bunu ben kabul ettiğim için değil herkes böyle kabul ettiği için bu yalnızca anneye verilen bir iş olduğu için zor oluyor. Sadece annelik de değil, yemek, alışveriş listesini hazırlamak bunu eşime vermek de bir iştir. Bir başkasının size yardım etmek için yaptığı ama sizin planladığınız her şey sizin işinizdir. Net olarak bizim kültürümüzde hep ne yapacağımız ev işlerinde inisiyatif almadığımız sürece ve erkekler olduğu müddetçe bizim işimiz asla bitmeyecek. Bizim en büyük çatışmamız ne yazık ki farkındalığımızın da getirdiği bir bela bu, eşim bana

yardımcı olduğunu düşünerek yaptığında ama bende diğerlerine benzemiyorum dediğinde büyük kavgalar ediyoruz. Sen bana yardım etmiyorsun görevini yapıyorsun demek için yıllarımı verdim. Çünkü o ev benimdir diğer geri kalan herkes keyfi isterse yardım eder diye bir anlayış var. Yani ben evdeysem yemek planlanır yemek yenir ama evde değilsem yemek yapılamıyormuş gibi bir hava var. Dışardan söylenir. Bu toplumsal cinsiyetle ilgili, kadınların içselleştirilmesiyle ilgili. Eşim yardım eder ama bunun karşılığında teşekkür bekler ama anne ise bunu yapmak zorunda gibidir. Bunu size hem cinsleriniz dayatır. Karşılığı olmayan, görünmeyen bir iş yapıyorum. Bende bu durumda siz daha iyisini yapacaksanız buyurun diyorum’ (G24 Araştırma Görevlisi (Hemşirelik))

‘Maaşlarımız hemen hemen aynı. İş yükünde benim işim çok stresli. O daha çok öğrenci ve öğretmenlerin programıyla ilgileniyor. Bende sürekli çalışanlar, merkezler iletişim halindeyim. Benden sürekli performans istiyorlar. İşimiz çok stresli. Eşimin öğretmen olduğu için daha rahat olabilir. İzinlerimiz aynı. İkimizde pazar izinliyiz’ (G13 Şube Müdürü)

‘Eşimin iş yükü hem daha fazla hem de aldığı maaş daha fazla. Eşimin kendi işi olduğu için izinle ilgili pek sıkıntımız yok ama daha fazla çalışıyor. Gece, hafta sonu, yurtdışına gidiyor ve 1 ay ve daha fazla gelmediği zaman oluyor’ (G9 Sosyolog)

‘Biz eşimle eski işyerimizden tanışıyoruz. Benim iş yüküm o zamanda ondan fazlaydı. Şimdi de öyle. Kadının evdeki görevleri her zaman daha fazla. Ev sorumluluğu hep kadına kalıyor. Eşimle aynı işteydik ama o farklı bir firmada çalışıyordu. Onun maaşı daha iyiydi. Ataerkil toplumla gelen bir şey. Böyle görmüşüz böyle olması gerektiğine inanıyoruz. Annelerimizden gelen kodlarla yerleşiyor’ (G6 Teknik Servis)

‘Eşimin işleri bazen geceleri de olabiliyor. Geç saatlerde çıkabiliyor. Bizim hafta sonlarımız da iş olmuyor. Benim işim daha düzenli. Bu yüzden planlar benim üzerimden yapılıyor. Benim çalışma saatlerim belli olduğu için daha rahat’ (G8 Sosyal İşler Müdürü)

‘Türkiye’de daha sıkıntılı. Şu an mesela onun dinlenme araları daha esnek. İş yükü daha az. Bu işlerimizi zorlaştırıyor. Çünkü bütün gün ayakta demek dört dörtlük

performans vereceğimiz anlamına gelmiyor. Bence hataya daha müsait oluyor. Çünkü insanlar çok fazla yoruluyor. Çok fazla efor sarf ediyor. Eşim Türkiye’de çalıştığında yabancı bir firmada çalışıyordu. O zamanda rahattı. Hem maaşları iyiydi. Yine Türkiye’de olmasına rağmen çalışma saatleri iyiydi. Gün içinde o kadar çok yorulmuyordu. Türkiye’de genel bir sıkıntı var’ (G18 İş Güvenliği Uzmanı)

Küme 2’de katılımcıların eşleriyle olan çalışma saatleri ve iş yükleri arasındaki farklar sorulduğunda; katılımcıların çalışma saatleri eşlerinde daha kısa ama sosyal güvencesi olmadıklarını ayrıca ev ve bakım işlerinin de onlara ait olduğu ve eşlerinin işlerinin onlara göre daha ‘zorlayıcı’ gördüklerini dile getirmektedirler.

‘İkimizin işlerinde şöyle bir fark var. Eşim inşaatçı o erkek işine gidiyor. Bana göre de benim görevim zor. Sabah erken kalkıyorum yemek yapıyorum. Çocuklarla ilgileniyorum. Buraya işe geliyorum. 17.30’da eve geliyorum. Eve gidince yemek, bulaşık, çocuklar, çocukları ödevi derken gece oluyor uyumam. Ama eşimin bir saati var. 18.00’da gelir yeme yer dışarı çıkar. Genellikle dersleri, okullarıyla hep ben uğraşırım’ (G27 Tarım İşçisi4)

‘Eşim sigortalı bir işte çalışıyor ve asgari ücretten daha fazla alıyor. Ben ise parça başı iş alıyorum. Ne kadar çok yaparsam o kadar alıyorum. Sigortam da yok. Evde çalıştığım için işim kolay görünüyor. Bir de çocuklarla, yemek ve ev işlerinde ben uğraşıyorum’ (G2 Gelinlik İşçisi)

‘Erkeklerin iş yerindeki işleri daha zor. Bizim işimiz ev, temizlik, yemeği hepsini yapıp sonra işe gidiyoruz. Sonra yine gelip onlara hizmet ediyoruz. Onların tek bir işi var. Sabah gidiyorlar akşam 17.00’da eve geliyorlar. Böyle olunca kadınların işi daha zor oluyor’ (G25 Tarım İşçisi3)

‘Eşimin işi daha zor. Evet onun maaşı daha yüksek ama işi de çok zor. Bazen geldiği zaman aynı anda eve gideriz. O düşünür alır, oturur. Ben ev, yemekle ilgilenirim. Ona kıyamam çünkü güneşin altında sıva yaptığı için. Toz, harç ve inşaat işeri daha zor. Benim işler daha hafif oluyor. Bayan işleri daha hafif. Ama tabi bizim yükümüzde ağır. Benim ev işi, yemek, çocukları üstü başı, çamaşır, evin temizliği, evin ihtiyaçları bunlar da zor’ (G23 Tarım İşçisi2)

‘İkimizin işleri arasında dağlar kadar fark var. Bir kere bizim sigortamız yok. Toplu olarak üstü açık bir araçla gidiyoruz. İkincisi aldığımız maaş, onlar bir saat fazla çalışsa mesai olarak yazılıyor. Bizim öyle çalışma saatlerimiz belli değil. İzinlerimiz yok. Bu çalışma şartları hiçbir şekilde güzel değil. Eşimin hafta sonu 2 gün izni var. Eğer çalışırsa mesai olarak yine yazılıyor. Çocuklarım biraz büyüsün, kendi başlarına idare edecek kadar büyüdüklerinden ben zaten asla böyle bir yerde çalışmayacağım. Sigortalı bir işte çalışırım. Daha temiz, güzel, düzenli bir yerde. Sigortam yatar. Asgari ücret bile olsa daha iyi’ (G21 Tarım İşçisi1)

Küme 3 içinde yer alan katılımcıların eşleriyle olan çalışma saatleri ve iş yükleri arasındaki farkları sorulduğunda; katılımcıların eşlerinin çalışma hayatın ‘daha zor olduğunu’ ayrıca ev içi ve bakım yükünden çok eşlerinin çalışma şekillerinin ağır ve zorlayıcı olduğundan bahsetmiştir. Küme 1 ve Küme 2’de yer alan katılımcılar ev içi ve bakım yükünün çalışma hayatıyla birlikte zorluğuna değinirken, Küme 3’teki katılımcılar bu perspektifle bakmadığını söyleyebiliriz.

‘Onun işi fiziksel olarak ağır. Belediyede çalıştığı için daha zorlayıcı. Ama maaşı benden daha iyi. İzin günleri hem net hem de fazla. Bir de emekli olunca daha avantajlı. Ben emekli olduğumda normal SSK gibi alacağım ama İBB çalışanları emekli olunca maaşları daha fazla oluyor. Ondan onun da emekli maaşı daha fazla olur’ (G4 Bar Personeli)

‘İkimizin işleri de ağır. Benim nöbetlerim kötü bir de hastane genellikle çok kalabalık. Eşimde stresli oluyor. Sürekli pazarda mal alış-satışlarıyla ilgileniyor. İzin günlerinde bile çalışıyor. Yıllık bir izni yok’ (G16Hemşire)

‘Benim işim daha zor. Onun hafta sonu tatili var. Daha rahat. Ama benim sadece bir günüm boş. O günde ev-çocukla ilgileniyorum. Ben daha çok çalışıyorum. İş yükümde ona göre daha fazla’ (G6 Mağaza Sorumlusu)

‘Ben eşime hep şunu söylüyorum. Senin işinin ben de olmalıydı. Çünkü gerçekten o haklarını ihlali olmadan alabiliyor. Çünkü gerçekten aylık iş yerlerinde kadınlar için özel izinleri bile var. Bu konuda eşimin şartları üst düzeyde. Ama bizim imkânımız yok. Bayanların fazla olduğu bir sektörde çalışıyorum. Ama gel görelim ki bizim şartlarımız daha ağır. Maaş olarak da işgücü olarak da bizi tatmin etmiyor’ (G19 Tıbbi Sekreter)

‘Eşim sabah giyiniyor ve gidiyor. Her şeyi ben hallediyorum. Akşam eve gelince yemek yiyor. Her şeyi hazır bekliyor. Açıkçası ben değiştiremedim. Buna gücüm yetmedi. Ama ben sabah kalkıp çocukları okula gönderiyorum. Eşimden daha erken kalkıyorum. İkimiz masa başında çalışıyoruz. Akşam eve geldiğimde yemek, içme, çocukların dersleri hepsine en bakıyorum. Ekstra bizde yaşlı aile üyelerimiz var. Onların da yemeğini, temizliğini ben yapıyorum. Hafta sonları onların evini temizliyorum. Yemek vs. yapıyorum. 3 eve bakıyorum’ (G7 Sekreter)

‘Eşimin psikolojik anlamda daha zor. Hem net bir gelir yok hem de insanlarla uğraşmak kadar zor bir şey. Bizim iş güvenliğimiz olduğundan dolayı, maaş anlamında rahatız. Ama insanlarla uğraşmak çok zor. İkimizin de işi çok zor oluyor. Onun da benim de izinlerimiz zor oluyor. Biz zabıta ve itfaiyeciler meslek grubunda tanımlanmadığımız için belediye çalışanı olarak görünüyoruz. Dolayısıyla haklarımızda sınırlı oluyor’ (G12 Zabıta)

‘Onun işi daha ağır. Güneşte çalışıyor. İskelede çıkıyor, sigortasız çalışıyor. Riskli bir iş. İzin günleri yok. Benim izinlerim ve maaşım daha iyi’ (G20 Midye İşçisi)

‘Aynı işlerde çalışıyoruz. Ama benim evle ilgili işlerim daha fazla olabiliyor. Eşim işveren olarak görünüyor. Yer onun. Ben de çalışan olarak görünüyorum. Onun maaşı daha fazla benden. Ama aynı eve girdiği için çok sorun etmiyorum. İzinlerimizde eşimle aynı’ (G5 Kadın Kuaför)

Küme 4 içinde yer alan katılımcıların eşleriyle olan çalışma saatleri ve iş yükleri arasındaki farkları sorulduğunda; katılımcılar ev ve bakım işlerindeki çifte yükten çok eşlerinin ya da kendi işlerinin çalışma zorluğundan bahsetmişlerdir. Usta Öğretmen (G10) olan katılımcı çocukların bakım yükünden dolayı yarı zamanlı çalıştığını ifade etmektedir. Görüşme sırasında da yarı zamanlı değil eğer tam zamanlı çalışsaydım eşimden daha iyi bir maaş alacağını ifade etmektedir. Fakat küçük iki çocuğu olduğundan dolayı belediyede yarı zamanlı şeklinde çalışmaktadır.

‘Onu işi daha hafif. Benim işim daha zor. Sabahtan akşama kadar ayaktayım. Ama maaşlarımız ve izinlerimiz aynı’ (G1 Temizlik Görevlisi)

‘Benim çalışma saatlerim hep aynı. Eşimin vardiyalı oluyor. Gece de çalışıyor. Eşimin işi daha ağır. Onun maaşı benimkinden daha fazla’ (G11 Diksiyon Öğretmeni)

‘Açıkçası o konuda biraz sıkıntı yaşıyoruz. Eşim fabrikada vardiyalı çalışıyor. Bazen gece de çalışabiliyor. O biraz sıkıntılı olabiliyor. Vardiya değişimi insanları sersemleştirebiliyor. Benim işim eşime göre daha iyi. Hem kamuda çalışıyorum hem de maaşım daha iyi’ (G21 Sosyal Çalışmacı)

‘Eğer çocuklar küçük olmasaydı ben de tam gün çalıştığımdayken eşimden fazla alırdım. Ama iş açısından eşim de çok çalışıyor. Ekstra işlerde çalışıyor. Evde boş durmuyor. Birgün izni oluyor onda da ekstra işlere gidiyor. Eşimin daha yorucu oluyor’ (G10 Usta Öğretmen)

‘Eşim sigortalı işte çalışıyor. İzin günleri oluyor. Benim işim belli olmuyor. İş olunca gidiyorum. Gittiğim sabit yerler oluyor. Ama bazen çok yoğun oluyor bazen de yoğun olmuyor. Eşimin işi daha düzenli. Onun haftada bir tatili var. Onun işleri de değişiyor. Bazen iş olmuyor evde kalıyor. Ama maaş durumuna hiç yansımıyor. Eşimin çalıştığı şirketin şartları çok iyi’ (G30 Gündelikçi)

‘İkimizde öğretmeniz. Ev işlerini de beraber yürütüyoruz. İş yüklerimiz arasında çok büyük farklar yok’ (G17 Matematik Öğretmeni)

3.8.1.6.3. Katılımcıların Aile Üyelerinin Çocuk Bakım Desteği

Küme 1’de yer alan katılımcıların çocuklarının bakımını; kreş, bakıcı ya da aile üyeleri üstlenmektedir. Bu kümede katılımcılara; aile üyelerinin çocuk bakımını üstlenmesi size güven verir miydi sorusu sorulduğunda katılımcıların büyük kısmında aile üyelerinin çocuk gelişimi açısından verimli olmadığı ama mecbur kaldığı ifadeleri yer almaktadır.

‘Problem yaşamadım desem yalan olur. Ne kadar anneme sonsuz güvenim olsa da ama hiçbir şey eskisi gibi değil. Yetiştirme düzeni de değişti. Her şey değişti. Çocukların oyuna ihtiyacı var. Ben 1.5 yaşına kadar anneme bıraktım. O dönemde annem sadece yemeğini verim, öyle iletişim falan oyun oynamak gibi kişisel gelişim sağlayan şeylerle ilgilenmiyordu. Yani bunun bilincinde değildi. Zaten hep hastalıklarla uğraştığı için onlarda bizi nasıl yetiştirdiyse onu da öyle yetiştiriyordu. İşten gelince o açığı kapatmaya çalışıyordum. Öyle vakit

geçiriyordum. Yani kişisel gelişimde önemliydi benim için. Büyükler naçizane güzel bakıyorlar, temiz bakıyorlar ama bu tür şeylere çok önem vermiyorlar' (G18 İş Güvenliği Uzmanı)

'Babaannemiz uzakta olduğu için o arada bir geliyordu. Aile üyelerine güveniyorum ve birlikte koordine ediyorduk. Bakıcı bizim aile dostumuzdu. Tanıdık ki sıkıntılı, yabancı, hiç tanımadığımız biri değildi' (G8 Sosyal İşler Müdürü)

'Aslında bu biraz tercihle ilgili. Benim annem bana çok yakın oturuyor. İstesem yine bakarlardı ama ben açıkçası tercih etmedim. Kendim bakmayı daha uygun görüyorum. O süreçte çocukla beraber olmak istiyorum. Annem yaş olarak da biraz ileri çok ilgilenemezdi. Hem onun için zor olacaktı hem de küçük bir çocuğun anneye olması biraz daha iyi. Pandeminin de bir etkisi vardı. Ev de kalıp çocuğuma baktım' (G26 Teknik Servis)

'Yaşlı da olsa babaannenin bakması bizim için daha iyiydi. Çünkü sevgiyle bakan biri. Güven veriyor. Bu bir avantaj oluyor' (G9 Sosyolog)

Küme 2'de yer alan katılımcıların çocuk bakımı komşu ve aile üyeleri tarafından üstlenilmektedir. Küme 2, Küme 1'de yer alan katılımcılardan farklı olarak çocuk bakımı sırasında kendi çocuklarının birbirine baktığı ve eşlerinin çocukların bakımını üstlendiği görülmektedir. Bu kümede katılımcılara; aile üyelerinin ya da komşunun çocuk bakımını üstlenmesi size güven verir miydi sorusu sorulduğunda katılımcıların aile üyelerine bakmasına olumlu yaklaştığı görülmektedir.

'Kayınvalidem yakında oturuyor ama hiçbir faydası yoktu. Yani tam aksine onlar burada ama hiçbir zaman yardım etmezler. Bir de ben doğumda yanlış ameliyat oldum. Yabancılar, komşular, arkadaşlarım günlerce bana baktılar. Hastanede çok kaldım. Aşırı zordu onların hiçbir faydası olmadı. Ama eğer çocuğuma baksalar ona da anneme de güvenirdim. Benim gibi bakarlardı' (G21 Tarım İşçisi21)

'Büyük ablaları bakıyor. Bazen o da benimle işe geliyor. O zaman da 2 küçük çocuğumu da işe getiriyorum. Okula gittikleri zaman beslenmelerini hazırlıyorum. Öğle arası çocuklarım eve gelmiyor. Evde ben olmadığım için. İnsan küçükken bakımlarında başkasına güvenemez. Çocukların bakımını bir

anne ancak çekebilir. Onların kahrını bir anne olmadan kimse çekemez. Hareketli oldukları için kimse bakamaz. Bakacak kimsem de yok' (G27 Tarım İşçisi4)

'Kreş desteği ya da ücretsiz anaokulları olsaydı çocuğumu gönderirdim. Her iki çocuğumda küçük yaşlarda. Ondan ikisiyle hem ilgilenmek hem de ev işleri çok zor oluyor. Oğlum için kreş baktım, fiyatlar uygun olsaydı gönderirdim. Ama çok yüksek fiyatlar' (G2 Gelinlik İşçisi)

'Allah senden de ondan da razı olsun komşum bakıyor. Tabi güvenmezsem ben çocuğumu ona bırakmazdım. Mesela kızım evde oluyor tatil günlerinde o bakıyor kardeşine. Okula gittiği zaman komşuma bırakıyorum. Kızım öğle arası okuldan eve gelince kardeşini getiriyordu. Ben sabahtan yemek hazırlıyordum. Kendisi ve kardeşine yemeğini veriyordu. Sonra komşuma bırakıyordu. Akşam eve gelince getiriyordum' (GG25 Tarım İşçisi3)

Küme 3'te yer alan katılımcılar çocuk bakımında aile üyeleri, kreş ya da kendi işyerine getirerek üstlendikleri görülmektedir. Küme 1 ve Küme 2'deki gibi birçok katılımcının bu görevi aile üyeleri üstlenmiştir. Bu kümede yer alan katılımcılara; aile üyelerinin çocuk bakımını üstlenmesi size güven verir miydi sorusu sorulduğunda katılımcıların aile üyelerine bakmasında söylemlerinin farklılaştığı görülmektedir.

'Aile üyelerinin yardım etmesini isterdim ama yardım eden olmadı. Doğum yaptığım zaman annem ablamın çocuğuna bakıyordu. Ondan bize yardım eden olmadı. Ama keşke uygun fiyatlı kreşler ya da böyle anaokulu tarzı yerler olsaydı da bebeğimi oraya bıraksaydım. Çünkü çok zor baktık. O da çok etkileniyordu. Kötü şartlarda bakılan bir bebek sürekli hasta ve huysuz oluyor. Biz mecbur kaldık işyerimize getirdik' (G5 Kadın Kuaförü)

'Çocuğum çok küçük yaşlarda kimseye bırakmazdım. Şimdi arada bakıyorlar ama küçük yaşlarda bırakmazdım. Güvenle ilgili bir durum değil. Annelik içgüdüleriyle ilgili. Bir çocuğun anneye ihtiyacı vardır. Kayınvalidem iyi bakar ama bir çocuk anneyle büyüyünce daha farklı oluyor' (G20 Beyaz Midye İşçisi)

'Eğer ücretsiz kreş olsaydı tabi ki de yararlanmak isterdim. Çünkü aile üyelerinin yaşları büyük. Sağlık sorunları var. Küçük çocuğum 7 yaşında anneanneyi kaybetti. 8 yaşında babaanneyi kaybetti. Sonra dedelerinin yanında büyüdü. Onlar

artık onlarla ilgilendi. Devletin ücretsiz kreşi olsaydı benim gönlüm daha rahat olurdu' (G7 Sekreter)

'Bebeğimi anneme bırakıyordum. Sütümü sağıyordum dolaba bırakıyordum. Annem, kız kardeşlerim bakıyorlardı. Onlar 9 aylığa kadar baktılar. Emzirme hakkım yoktu. Ondan sorun yaşıyordum. Tabi onlara çok güveniyordum. Hiç gözüm arkada kalmıyordu. Bebeğimi özlüyordum. Ben annem ve kız kardeşlerime güvendiğim için emanet ediyordum' (G29 Bulaşıkçı)

'Tabi onların bakması bana güven veriyor. Açıkçası yeni doğan bir bebeği olan biri hemen işe başlamamalı. Maddi gücüm yeterli olsaydı zaten hemen hızlıca işe başlamayı düşünmezdim. Çocuğumla ilgilenmeyi düşünürdüm. Her annenin minimum 2-3 yaşına kadar ilgilenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama tabi günümüz şartları açıkçası başlamam gerektiğini düşündüm. Babanneyle aynı apartmandayız o bizim eve geliyor. Annem araba mesafesinde. Biz bebeğimizi götürüyoruz. Sabah çıkarken anneme ya da kayınvalideme bırakıp oradan işe gidiyoruz' (G19 Tıbbi Sekreter)

'Benim yanımda olmasını tercih ediyorum. Başkasına güvenmiyorum. Çocuğumu işyerine getiriyorum. Gözümün önünde olmasını istiyorum. Zaten şimdi de okula gidiyor okuldan geldikten sonra buraya yanıma geliyor. Devletin imkanlarından da 4 yaşındayken yararlandık. Anaokuluna gönderdik. Şimdi 1. sınıfa gidiyor. Okuldan sonra da buraya geliyor' (G3 Aşçı)

'Aile üyelerinin bakmasını istemezdim. Ben kızım için çalışıyorum. Ondan onun da en iyi şartlarda yaşamasını istiyorum. Onlardan böyle bir şey istemedim. Ama teklif etselerdi de istemezdim. Kreş desteğini isterdim. İşin uzmanlarının çocuğuma bakmasını isterdim. Zaten 3 yaşından sonra kreşe gönderdim' (G4 Bar Personeli)

Küme 4'te yer alan katılımcıların bir kısmının çocuk bakımını aile üyeleri bir kısmı ise kreş üstlenmiştir. Bu kümede yer alan katılımcılara; aile üyelerinin çocuk bakımını üstlenmesi size güven verir miydi sorusu sorulduğunda katılımcıların aile üyelerine bakmasında söylemlerinin farklılaştığı görülmektedir.

‘Kızım 2 yaşındaydı. Öncesinde annem bakıyordu. Sonra kreşe gönderdik. Annem güzel bakıyordu ama kreş gelişimi için daha iyi oluyor. Bizde eşimle düşündük kreşe gönderdik’ (G17 Matematik Öğretmeni)

‘Annem çok iyi bakıyor. Zaten annem kendi evinden kızım için geldi. Benden daha iyi baktığını düşünüyorum. Annem çok zorlanıyor sonuçta o da yaşlı artık. Ama bir şekilde yürütmeye çalışıyoruz’ (G19 Okul Öncesi Öğretmeni)

‘Kayınvalideme mecburiyetten bıraktım. Kendim hep ilgilenmek istedim ama o sıralar çalışıyordum. Kayınvalidemle aynı apartmandayız. O da bakıyordu. Şu an baktığımda diyorum ki yanlış yapmışım. Bence bir çocuğa kendi annesi bakmalı. Kendim bakıp, ilgilenmeliydim’ (G30 Gündelikçi)

‘Babaanneye sonsuz güveniyorum. Sadece vicdanım rahat olmuyor. Çünkü çocuklarımla fazla ilgilenemiyorum. Gidiyorum benim yanıma gelmiyor, bana küsmüş. Benimle konuşmuyor. Vicdan olarak çok kötü oluyorum’ (G10 Usta Öğretmen)

‘İkisi (annem, kayınvalidem) de çok iyi baktılar. Sadece bir şehre geldikleri için zorlandılar. Çok yoruldular. İkisi dönüşümlü geliyorlardı. İkinci çocuğumda artık çalışmadım. Annemler artık bakamıyorlardı. Bende üç yıl ara verdim’ (G11 Diksiyon Öğretmeni)

3.8.1.6.4. Katılımcıların Ücretli Çalışma ile Ücretsiz Çalışmayı Beraber

Yürütebilme Stratejileri

Son olarak araştırmanın asli amaçlarından biri olan; katılımcıların ev dışı çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evdeki iş yükündeki farklılaşmalar sorulduğunda katılımcılar evdeki yapılan işi ‘görünmeyen’, ‘değersiz’ olarak gördüklerini vurgulamış ve her kadının çalışması gerektiğini ifade etmişlerdir.

‘Eşim tek başına yetmiyordu. Bir de sürekli kendi alanımda iş arıyordum. Baktım olmayacak bende farklı bir alanda olsa başladım. Ekonomik özgürlük anlamında daha tatmin oluyorsun. Kızımla istediğim kadar ilgilenemediğim için üzülüyorum. Daha yorgun ve sorumlulukların oluyor. Ama diğer türlü daha özgür oluyorsun. Sadece çalışma şartlarının daha iyi olmasını beklerdim’ (G28 Kasiyer)

‘Çalışmadığım dönem doğumdan dolayı gerçekten çok mutsuzdum. Çocuklarımla mutluydum baş başa kaldığımda mutsuzdum. Çalışma hayatını çok seviyorum.

Benim için verimsiz geçti. Mecburen bırakmak zorunda kalmıştım. Ama bir yandan da çocuklarımı istediğim gibi yetiştirdim. O dönemde kötüydüm evde olmayı değil çalışma hayatını seviyorum' (G18 İş Güvenliği Uzmanı)

'Ben çalışmayı çok alıştım. Çalışmayı seviyorum. İşyerinin sıkıntısı ve derdi de çok ayrı. Ama insanın maddi özgürlüğü olması ayrı bir şey. Sürekli evde olmak iyi bir şey değil. Çalışıyor olabilecek güçteyken çalışmalıyız zaten yaşlanınca evde olacağız' (G26 Teknik Servis)

'Çok yoruluyorum. Tek başıma yapıyorum. Alışverişi, pazar, çocuklarla, okullarıyla, sağlık durumlarıyla tamamen ben ilgileniyorum. Tamamen benim üzerimde dönen bir sistem var. Yapısal olarak hızlıyım ama yoruluyorum. Hep çalışıyordum. Evde kalmayı sevmiyorum. Evde kalmak insanı geriletken bir şey. Çok stabil işler var. Çocuk, temizlik, yemek...Gerçekten ev kadını olmak çalışmaktan zor bir iş. Takdir görülmeyen ve sürekli yenilenmesi gereken bir iş. Hiçbir şey üretemiyorsun, takdir görmüyorsun ve yoruluyorsunuz. Çalışırken her şey daha programlı ve kolay oluyor' (G9 Sosyolog)

'Üniversiteden mezun olduğumdan beri aynı yerde çalışıyorum. Hayatımda en sevdiğim yıllarım çalıştığım zamanlar. Çünkü ekonomik özgürlüğümü kazandığım için daha iyi bir hayatın oluyor. Çocuk olunca zorlanıyorsun. Onda da eşim ve annem olduğu için şanslıyım. Onlar yardım ediyor' (G13 Şube Müdürü)

Küme 2'de yer alan katılımcıların ev dışı çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evdeki iş yükü arasındaki değişimleri sorulduğunda katılımcıların para kazandıktan sonra 'ekonomik özgürlükleri kazandıklarını', 'iki işi beraber yürütmenin zor olduğunu', ve 'yıpratıcı' olarak yorumladığı görülmektedir.

'Kendimi o kadar yorgun ve yıpranmış hissediyorum. Çok yorgunum. Bazen oturduğum yerden uyuya kalıyorum ama mecburiyetten. Çünkü hayat şartları o kadar zor ki. Zor olmasa asla yapmam. Oturur çocuklarıma bakarım. Onların bir düzeni, öğle yemeği, kahvaltı alışkanlıkları olur. Akşam yemeği düzeni olur. Bizim akşam yemeği düzenimiz bile yok' (G23 Tarım İşçisi2)

‘Ekonomik anlamda bir değişiklik yok. Ben çalışmadan önce de eşim çalışınca aldığı parayı veriyordu. Hala da öyle devam ediyor. Ben çalışıyorum benim param ayrı diye bir şey yok bizde. Eşimde çalışıyor bana veriyor’ (G25 Tarım İşçisi3)

‘Bu parçalar olmadan önce hep eşimden para alıyordum. Baktım böyle olmayacak ben de çalışmaya başladım. En azından 3-5 de olsa kendi param. Ona da muhtaç olmuyorum. Sadece evde çalışılan işe kolay dedikleri için zoruma gidiyor. Yoksa çalışmayı seviyorum. Çocuklarıma, evime de bakıyorum. Çocuklar biraz büyürse başka işlerde aramayı düşünüyorum’ (G2 Gelinlik İşçisi)

‘Çalışmak benim beynimi dağıtıyor. Astım hastasıyım. Sıkıntı ve strese asla gelemem. İşe geldikçe ilaçlarımı az kullanıyorum. Çalışmak iyi geldi. Daha iyi oldum. Burada yapmam gereken bir iş var. Ama evde yapmam gereken 10 iş var. Ev işi beynimi yoruyor. Ev işinin yükü ve bu iş beraber olunca beynim yoruluyor. İkisini beraber yürütmek zor. İşe başladığımdan beri çocuklarıma daha az zaman harcıyorum. Geçen kızımın bir lafı vardı. Asla unutmayacağım. En küçüğüm. Anne senin annelik hakkın var mı benim üstünde? Bana annelik mi yaptın sanıyorsun? Bunu neye dayanarak söylüyor. Ana sınıfında, ilkokulunda hiçbirinde yanında değildim. Bunun vicdanını yaşıyorum. Ama büyüdükçe masraflar arttıkça mecbur kalıyorum’ (G27 Tarım İşçisi4)

Küme 3’te yar alan katılımcılara ev dışı çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evdeki iş yükü arasındaki değişiklikleri sorulduğunda katılımcıların ‘iş yükünün zorluğundan’, ev işleri ve bakım yükünün onlar üzerinde ‘çifte yük’ oluşturduğunu, çalışma hayatının onlara ‘özgüven’ kattığını ve ayrıca bir kadının ‘çalışması’ gerektiğini vurgulamışlardır.

‘Üniversite zamanında öğrenciyken yaz tatillerinde çalışıyordum. Çalışma hayatına alışığım ve seviyorum. Sadece çalışma şartlarımız çok ağır. Sürekli uzun çalışma saatleri, nöbetler beni çok yoruyor. Aldığın parada komik bir rakam olunca boşuna çalışıyorsun gibi geliyor. Çalışmamızı motive edecek şey çok az. Ama yine de çalışmak zorundayız. Ekonomik özgürlüğüm ve oğlumun geleceği için’ (G16 Hemşire)

‘İş yükleri değişiyor. Ama kendi paramı kazanmak güzel. Eşime bağlıyım çünkü işyerimiz aynı. Ama maaşımı ve sigortamı ödemek zorunda. O para da benim emeğimin karşılığı. Sadece çocuğum burada çok yoruluyor, dinlenemiyor.

Okuldan gelince hem işimi yapıyorum hem de ödevleriyle ilgileniyorum. Bu durumda hem zor oluyor hem de çok yoruluyoruz' (G3 Aşçı)

'2 ay ücretsiz izne çıktığımda her şey yolundaydı. Ama bu sefer evde kendim sıkılıyordum. Çalışmaya uzun süre önce başladığım için alışmışım. Ondan çalışmak en iyisi. Hem paramı kazanmak gibisi yok. Sadece çocuk olunca zor. Ama büyüyünce her şey yoluna girer' (G6 Mağaza Sorumlusu)

'Çocuktan önce daha rahat ve konforlu. Evlendikten sonra ev, çocuk, sosyal hayatın hepsi daha zor oluyor. Evlenmeden önce ekonomik özgürlüğüme 5 puan, evlendikten sonra 4 puan, çocuk olduktan sonra 2 puan veririm. Türkiye şartlarında böyle zor oluyor. Mutluyum, çalışmayı, kendi paramı kazanmayı isterim. Böylece ekonomik özgürlüğün elinde olması çok iyi bir şey ama diğer türlü hem yorucu hem çok zor oluyor' (G19 Tıbbi Sekreter)

'Evlenmeden önce çalışırken rahat oluyor. Öğrenci gibi oluyorsun. Her şeyle annemiz ilgileniyor. Evlendikten sonra 2-2,5 yıl evde kaldım. O esnada hem benden beklenen bir şey yoktu. Aile üyelerinin sağlık durumu iyiydi. Eşimle ben tektik. Sabah ev işlerini yapıp sonra günün diğer zamanı benimdi. Sosyal aktivitelerime zaman ayırabiliyordum. Daha sonra kızım doğdu onu 2 yaşına kadar büyüttüm. Hem iş hem çocuk hem de aile üyelerinin iş yükleri hep üstümdeydi. Aile üyelerinin 1 yıl arayla kaybettim. Ve iki baba yalnız kaldı. Hem kayınpederime hem de babama bakmak zorunda kaldım. Bunlar çok yorucu' (G7 Sekreter)

'Maaş olarak beni tatmin etmiyor. Ama neden çalışıyorum dersiniz, işe başlamamın sebebi, maddi olarak çok sıkıntıya girdik, tam da istediğim bir iş değil. Ama daha iyi bir iş bulana kadar çalışacağım. Dezavantajı ise, benim küçük kızım disleksi. Mesela ben onun disleksi derslerini her şeyi kaçıyorum. Babası ilgileniyor. Ama ben onlarla ilgilenemiyorum. Yorgun oluyorum. Evde olduğum günlerde ya yemek yapıyorum ya temizlik yapıyorum, sürekli bir iş çıkıyor. İster istemez çocuklarla çok kaliteli bir zaman geçiremiyorum. Bir de ruhsal olarak da evde oturmaktan, çocuklara bakmaktan yoruldum' (G29 Bulaşıkçı)

'Çalışınca özgüvenim arttı. Özgürüm kendi paramı kazanıyorum. İstediğim her şeyi yapabiliyorum. Kendimi geliştiriyorum. Yeni insanlarla bir araya geliyorum. Sosyal oluyorum. Evdeyken fazla iletişim kurabileceğim insanlar yoktu ama

kendime zarar ayırma açısından çok fazla zamanım oluyordu. Çalıştığım zaman daha az zamanım oluyordu. Evde yaptığın işte emeğin karşılığını asla alamıyorsun. Maddi anlamda ama burada çalıştığımda alabiliyorum. Evdeki işleri elimden geldiğince yapmaya çalışıyorum artık olduğu kadar' (G12 Zabıta)

'Çalışmadan önce eşinin eline bakıyorsun. Aylık bir gelirin olmuyor. Evet eşin veriyor ama bu kadar özgür değiliz. Kendi parayı kazandığın zaman evine, çocuğuna, kendine daha farklı oluyorsun. Daha özgüvenli oluyorsun. İsteddiğini alabiliyorsun. Çalışmak gerçekten çok güzel. Hem çocuklarına örnek oluyorsun. Mesela ben oğluma her zaman söylüyorum. Oğlum biz çalışıyoruz ama siz okuyun, memur olun diye. Ben maddi imkansızlıklar yüzünden okuyamadım. Ama çok okumak istiyordum. Ekonomik durumumuz yoktu, Elazığ'da yaşıyorduk. Orda yeteri kadar iş imkânı yoktu. İzmir'e geldik. Biz 4 kardeşiz. Maddi imkansızlıklar yüzünden okuyamadık ama en küçüğümüz okudu. Ben ondan çocuklarımın okumasını istiyorum. Okuyup bir yere gelsinler. Onlara örnek olmaya çalışıyorum' (G20 Midye İşçisi)

Küme 4'te yar alan katılımcılara ev dışı çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evdeki iş yükü arasındaki değişiklikleri sorulduğunda katılımcıların çalışınca kendilerini mutlu hissettiklerini ve ekonomik özgürlüklerini kazandıklarını olumlu bir şekilde yorumlamaktadırlar.

'Bekarken rahatsın. Annen yemekle, ev işlerini yapıyor. Sen bir şey yapmıyorsun. Ama evlenince öyle değil. Çocuk oluyor, koca oluyor. Evi zaten hep temizliyorsun. Gitgide her şey daha zor oluyor. Her şeyin sorumluluğu artıyor. Ama kendi parayı kazanmanın da verdiği mutluluk çok başka. En güzeli de para istemiyorsun. Bazen eşim benden istiyor' (G1 Temizlik Görevlisi)

'Çalışmak en güzeli. Evde olmak güzel, çocuklara yardımcı olmak ama böyle onların ihtiyaçlarını karşılayamamak zor oluyor. Hem onların güzel bir eğitim ve iyi bir gelecekleri için çalışmam gerekiyor. Onlara iyi bir gelecek vermek lazım. Bunun içinde maddiyat önemli. Hem o açıdan hem de manevi açıdan kendimi işe yarar hissetmek birilerine faydalı olmak çok güzel bir duygu. İşimi yapmayı seviyorum' (G11 Diksiyon Öğretmeni)

'Çocuktan önce ev bu kadar dağılmıyordu. Bu kadar iş yüküm yoktu. İşlerim bitince oturup kendime vakit ayırabiliyordum. Çalışınca bir yandan özgür

oluyorsun, ayakların sağlam basıyor. Diğer yandan hem ev iş hem de çocukla beraber yürütmek zor oluyor' (G21 Sosyal Çalışmacı)

'Ben çok yorulsam bile şu an mutluyum. Çünkü çalışmayı çok seviyorum. Çalışmayınca tabiri caizse ucu körelmiş çivi gibi hissediyorum. Kendimi bir işe yaramıyor hissediyorum evde. Çocuklar var, ev işleri oluyor ama yine de kendimi çok körelmiş hissediyorum. Bilgilerimin hepsini unutuyormuş gibi hissediyorum. O yüzden çalışmayı seviyorum' (G10 Usta Öğretmen)

'Ben hiç işten uzun bir süre ayrılmadım. Sadece pandemide böyle bir durum yaşadık. Diğer türlü çalışmayı seviyorum. Evet, bir kadın için zor. Ama günümüzde artık bir evin tek maaşla geçinmesi çok zor. Özellikle büyük şehirlerde böyle bir durum var. Ondan dolayı kadın çalışmalı ki aile içinde daha rahat olsun' (G19 Okul Öncesi Öğretmeni)

3.8.1.7. Verilerin Çift Yönlü (İlişkisel) Analizi

Bu çalışmada çift yönlü analizi yapılması planlanan işteki statüsü ve çalışmaya devam ederken çocuğuna kim baktığı üzerinden çapraz tablo düzenlenerek mütekabiliyet analizine uygun hale getirilmiştir. Mütekabiliyet analizi ile ilgili kısım araştırmanın üçüncü bölümü olan 'Araştırmanın Uygulama Safhası: Ücretli Çalışan Kadınların Çalışma Koşulları ve Ücretsiz Ev ve Bakım İşleriyle Ücretli Çalışmayı Birlikte İdare Etme Stratejileri ile Yapılan Görüşmelerin Analizi ve Değerlendirmesi'nin alt başlığı olan 'Araştırma Verilerinin Analiz' başlığı altında detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.8.1.7.1. İşteki Statüsü ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Mütekabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi

Çocuk bakımı değişkeni incelendiğinde; 6 farklı değişkenin olduğu görülmektedir. Çocuk bakımı değişkeninde 5 katılımcının kreşe verdiği, 2 katılımcının bakıcıya, 18 katılımcının aile üyelerinden destek aldıkları, 3 katılımcının işten çıkıp kendi baktığı ve son olarak 1 katılımcının komşusuna bıraktığı görülmektedir. Katılımcılarda ücretli özel bir sektörde çalışanların 3'ü kreşe gönderirken, 8'inin aile üyeleri bakmakta ve 1 katılımcı ise işten çıkıp kendi çocuğuna baktığı görülmektedir. Kamu işçisi olan katılımcılar incelendiğinde, 2 katılımcının kreşe gönderdiği, 2 katılımcının bakıcıya baktırdıkları, 5 katılımcının ise aile üyelerinden destek aldıkları görülmektedir. İşteki durumu memur kategorisinde olan 1 katılımcının ise aile üyesinden destek aldıkları görülmektedir. Katılımcılardan kendi hesabına çalışan 1 katılımcının işten çıkıp kendi

baktığını, diğer 1 katılımcının ise işyerinde kendi baktığı görülmektedir. Son olarak yevmiyeli çalışan katılımcılardan, 4 katılımcının aile üyelerinden destek aldığı, 1 katılımcının işten çıkıp kendi baktığını ve 1 katılımcıda ise komşusunun baktığı görülmektedir. (Tablo 43.)

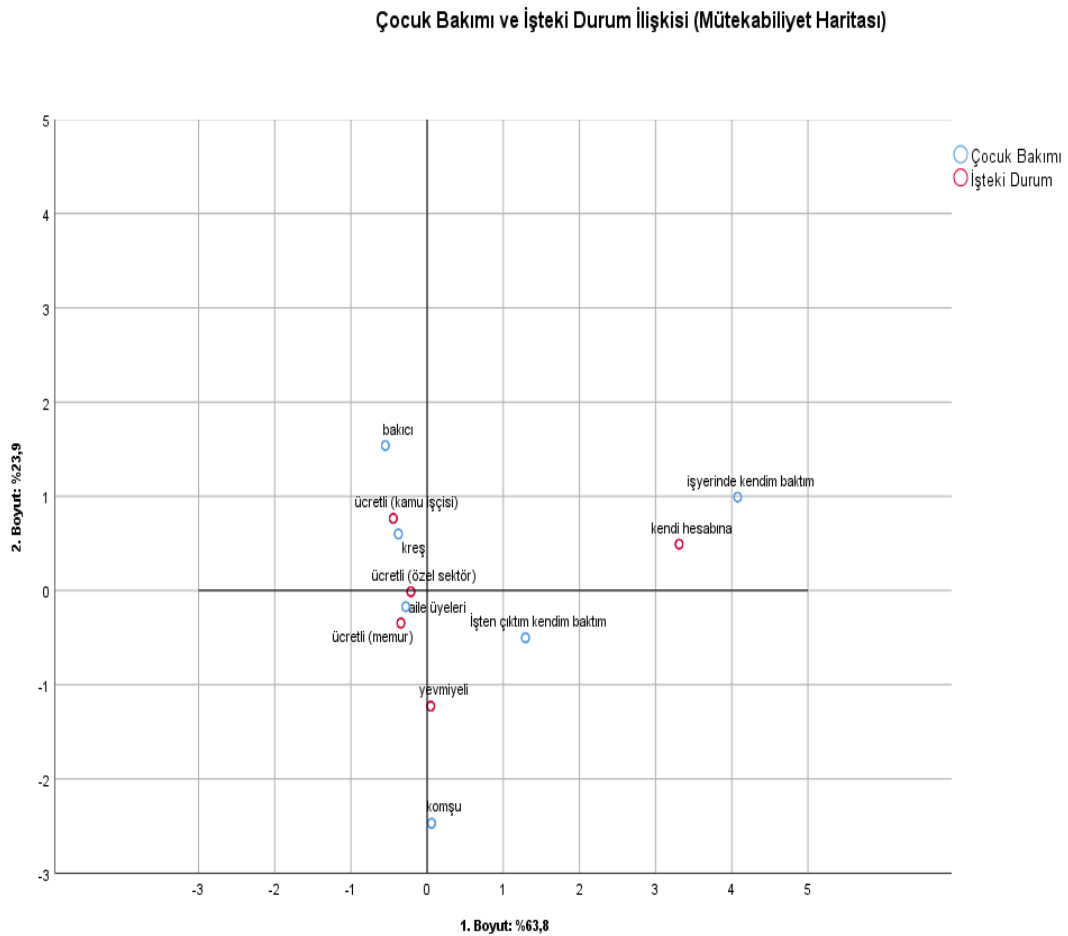
Tablo 48. İşteki Statüsü/Durumu ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu

İşteki durum	Kreş	Bakıcı	Aile üyeleri	İşten çıktım kendim baktım	İşyerinde kendim baktım	Komşu	Toplam
Ücretli (özel sektör)	3	0	8	1	0	0	12
Ücretli (kamu işçisi)	2	2	5	0	0	0	9
Ücretli (memur)	0	0	1	0	0	0	1
Kendi hesabına	0	0	0	1	1	0	2
Yevmiyeli	0	0	4	1	0	1	6
Toplam	5	2	18	3	1	1	30

Katılımcıların işteki statüleri ile çocuk bakımı arasındaki ilişkiselliği mütekabiliyet analizi vasıtası ile mütekabiliyet haritası (Tablo 44.) üzerinden incelediğimizde; ücretli özel sektörde çalışan katılımcıların kreşe ve aile üyelerine yakın olmakla birlikte 'işten çıktım ve kendim baktığıma' da yakın oldukları görülmektedir. Kamuda çalışan katılımcıların iş yerinde kendim baktım, işten çıktım kendim baktım ve komşuyla uzak bir ilişkileri olmakla birlikte kreşe, bakıcı ve aile üyelerine daha yakın pozisyon tuttıkları görülmektedir. Memur olan katılımcı bakıcı, işyerinde kendim baktım ve komşuya oldukça uzak görülmekle beraber aile üyelerine de yakın bir konumda yer almaktadır. Kendi hesabına çalışan katılımcılar, iş yerinde kendim baktım ile işten çıktım

kendim baktığıma daha çok yakın olduğu görülmekle beraber, bakıcı, kreş, aile üyeleri ve komşuya uzak oldukları görülmektedir. Yevmiyeli çalışan profilinin ise aile üyelerine, işten çıktım kendim baktım ve komşuya daha yakın olduğu görülmektedir. Genel olarak, özel sektörde, kamuda, memur ve yevmiyeli çalışan katılımcıların aile üyelerine daha yakın görülmektedir. Aynı zamanda komşuya yakın olan yevmiyeli çalışan katılımcılar yer almaktadır. İşyerinde kendim baktığıma yakın olan katılımcılar ise kendi hesabına çalışanları oluşturmaktadır. Çocuk bakımında işyerine getirip üstlenenler kendi hesabına çalışan katılımcılardır. Kendi hesabına çalıştıkları için çalışma hayatları yoğun olmasına rağmen kendi işyerleri olduğu için daha esnek olabilmektedir. Dolayısıyla çocuk bakımlarını işyerinde üstlenilmektedir.

Tablo 49. İşteki Statüsü/Durumu ve Çocuk Bakımı Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Haritası)

Bu tez çalışmasında katılımcıların çocuk bakımı incelendiğinde; 5 katılımcının kreşe, 2 katılımcının bakıcıya, 18 katılımcının aile üyelerine, 3 katılımcının işten çıktım ve kendim baktım, 1 katılımcının işyerinde kendim baktım ve son olarak 1 katılımcıda komşunun baktığı görülmektedir. Genel olarak çalışan katılımcıların işteki statülerindeki çeşitlilik gibi çocuk bakımlarında da bir çeşitlilik görülmektedir. Ancak burada dikkat çekilen bir noktada, katılımcıların aile üyeleri etrafında yakınlaştığı görülmektedir.

Ataerkil bir toplum yapısında, işgücü piyasasından dışlanan kadınlar günün bir bölümünü çocuk bakımı ve ev işleriyle geçirmektedir. Ancak işgücü piyasasında çalışan kadınlar da çocuk bakımı ve ev işleri engeline maruz kalmaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi, farklı sektörlerde ve mesleklerde çalışan kadınların çocuk bakımı çeşitliliği görülmektedir. Bu farklılıkların temelinde yer alan önemli bir değişken işteki durumu olabilmektedir. Örneğin kamuda çalışan bir katılımcı çocuğunu kreşe gönderebilirken yevmiyeli çalışan bir katılımcının çocuğunu komşusuna emanet etmesi kadar büyük farklar olabilmektedir.

Türkiye’de var olan sosyal politikalar çocuk bakımı konusunda ‘anne’ ile iş bölümü yapmaktadır. Türkiye’de son yıllarda bakıma muhtaç çocukların bakımı, aile bakımını temel birim olarak varsayarak kadınların bakımdan sorumlu konumlarını güçlendirmiş ve böylelikle ataerkil yapının gücünü korumasını desteklemiştir. Bakım rejiminin ailenin kadın üyelerini bakımdan sorumlu bir konuma getirmiştir. Çocuk bakımı, erken çocuk gelişimi hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle Türkiye’de 2016 yılından itibaren 0-5 yaş arası çocukların gündüz bakımının %86’sı anneleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Hane içi ücretsiz emeğin önemli bir kısmını oluşturan çocuk bakımının genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi ise kadınların ücretli emek sunumunun önünde engel teşkil etmekte, evlilik ve çocuk sahibi olma dolayısıyla kadınların istihdam oranı 25 yaşından itibaren düşmeye başlamaktadır (Ekiz Gökmen, 2017: 1959).

Türkiye’de tartışılmakta olan, kadınların işgücüne katılımlarının düşüklüğü sorunu, bakım hizmetleri ve özellikle de çocuk bakım hizmetleri ile doğrudan ilişkili olabilmektedir. Türkiye’de çocuk bakım hizmetlerinde aktif bir kurumsallaşmanın olmadığını varsayarsak, kadının işgücü piyasasından dışlanarak ev ve çocuk bakımına yöneltildiğini söyleyebiliriz. Çocuk bakımının ve erken çocukluk eğitimi feminist sosyal politikacıların ilgisini çekmektedir. Çocuk bakım hizmetlerinin kamusal sunumunda oluşan ihmalin, bu bakım yükünün görünmez ve aile merkezli oluşu ile diğer taraftan kadın emeğinin özgüllüğü ve daha somut olarak değersizleştirilmesi ile yakın bir

ilişkidedir. Çocuk bakım hizmetlerinin aile merkezli olması, kadınların ev dışı ücretli çalışma hayatlarını doğrudan ve olumsuz etkilemekte ve bu da değersizlik durumuna neden olabilmektedir (Ecevit, 2015: 186).

Bu araştırmadaki veriler incelendiğinde; katılımcılar ücretli bir işte kamuda, özel sektör ya da memur olarak çalıştıkları bir iş türünde çocuk bakımlarında kreş ve bakıcıyı tercih edebilmektedir. Çünkü bu mesleklerde yer alan katılımcılar işteki statüleri ve aldıkları maaşlar bakımından diğer iş türlerine (yevmiyeli, kendi hesabına) nazaran daha iyi bir konumda oldukları için bu yükün altında da kalkabilmektedir. Fakat yevmiyeli çalışan katılımcılar hem sosyal güvencelerinin olmayışı hem de aldıkları düzenli bir maaşın olmaması durumunda aile üyeleri, işten çıkma ya da komşu gibi seçeneklere mecbur kalmaktadırlar. Dolayısıyla işteki statü hem doğrudan çocuk bakımıyla hem de kişinin çalışma hayatındaki sosyal güvenceyle doğrudan ilişkilidir. Araştırmada kamu sektöründe çalışan katılımcıların doğum izni, süt izni ve çocuk bakımlarında daha inisiyatif hakları olurken yevmiyeli ya da kendi hesabına çalışan kadınların bu izin haklarının olmayışı buna bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca araştırmada tüm katılımcıların genel olarak çocuk bakımlarını incelediğimizde, aile üyelerinden destek almaları dikkat çekici bir noktadır. Bu araştırmada katılımcıların %60'ı doğumdan sonra çalışmaya devam ederken çocuk bakımlarını aile üyeleri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durumda ülkemizde var olan refah rejiminin 'aileselelilik' üzerinden şekillendiğinin güçlü bir kanıtı ya da bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'de ailenin yapısı ve akrabalık ilişkilerinde geçmişten beri hem kırsal hem de kentsel bölgelerde çekirdek ailenin oranı yüksek olmasına rağmen, geniş aile ve akrabalık ilişkileri tüm toplumsal sınıflar için önemli bir haldedir. Sanayileşme ve kentleşmenin artmasıyla birlikte bu ilişkiler devam etmiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki aileselelilik rejiminin oluşmasında politik ve kültürel faktörlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Tarımdaki üretkenliği kendisinden alınan, kendilerini yalnızca aile içindeki rolleriyle tanımlayan ve sadece eşleri ya da babaları üzerinden sosyal güvenlik haklarına sahip olan ev kadınlarının toplum içerisinde aileseleliliğin hâkim bir ideoloji olmuştur. Bununla beraber, çocuk bakımlarında aileden destek alınması da bu duruma bir örnektir (Gültekin, 2023: 83).

Kadınların sınıfsal konumları ve mesleki statüleri yükseldikçe çocuk bakımı sorununa daha rahat çözüm bulabildiklerini destekleyen araştırmalarda, Türkiye'de üst sınıfa mensup kadın yöneticilerin düşük sosyoekonomik sınıflardaki kadınların emeğini satın alma olanağına sahip oldukları, bu nedenle hem evli ve çocuk sahibi olup hem de

mesleklerine eğilebildikleri gösterilmiştir. Yapılan bir başka araştırmada, İstanbul'da yüksek statülü işlerde çalışan kariyer sahibi kadınların, evde çocuklarının özel şirketlerden kiralanmış bakıcılar tarafından bakılmalarının ve özel anaokullarına devam etmelerinin yol açtığı harcamaları karşılayabildiklerini göstermiştir. Çocukların bakımı için evde ücretli bir bakıcı çalıştırmanın ya da onları özel bir kreş veya anaokuluna göndermenin, çalışan kadının ve kocasının kazancıyla çok yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de kadınların %66'sının kayıt dışı çalıştığı, kayıtlı olanların da düşük kademeli işlerde çalıştıkları ve ücretlerinin düşük olduğu, evde ve kurumlarda ücretli bakımın daha uzun bir süre kadınlar için bir alternatif olamayacağı ve bu durumun onları ailenin başka kadın üyelerine bağımlı kılmaya devam edeceği sonucuna ulaşabilir (Ecevit, 2010: 109-110).

Kadınlar işgücü piyasasında yer alırken işteki durumlarına göre de bir farklılık oluşturmaktadır. Kamu sektöründe çalışan kadınlar işgücü piyasasında daha güvenceli ve çalışma haklarına sahipken, özel sektör ve yevmiyeli çalışan kadınlar işgücü piyasasında hem güvencesiz hem de iş gücü piyasasında hakları göz ardı edilmektedir.

Özel sektörde işverenler açısından belirleyici faktör maliyet olduğundan, bununla birlikte kadınların hamile kalması, çocuk doğurması ve izne ayrılmasını ek maliyet yaratan unsurlar olarak görüldüklerinden işe alımda erkekleri daha çok tercih edilmektedirler. Fakat kadınların çocuk doğurması bir toplumun varlığını sürdürmesi ve gelişmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla kadınların iş yaşamında bundan ötürü mağdur olmamaları için ortaya çıkan yükü tüm topluma paylaştıran kamusal politikalara ihtiyaç vardır. Bu politikalar ayrımcılığın yasaklanması yönünde olabileceği gibi, işverenlerin kadın istihdamını teşvik yönünde de olabilir. Türkiye'de İş Yasasında ayrımcılığın yasaklanmış olmasına rağmen doğrudan ve dolaylı ayrımcılığın tanımlanmamış olması ayrımcılığa uğrayanlar açısından hak arama sürecini zorlaştırmaktadır (Toksöz,2007: 41-42).

3.8.1.7.2. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Mütakabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi

Eğitim değişkeni incelendiğinde; 7 farklı değişkenin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim durumuna bağlı çocuk bakımında 6 farklı değişken mevcuttur. Katılımcıların genel olarak eğitim durumlarını incelediğimizde %43,3'üne karşılık gelen 13 kişinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durumda araştırmaya katılan katılımcıların genel olarak eğitim düzeylerinin görece düşük olmadığı

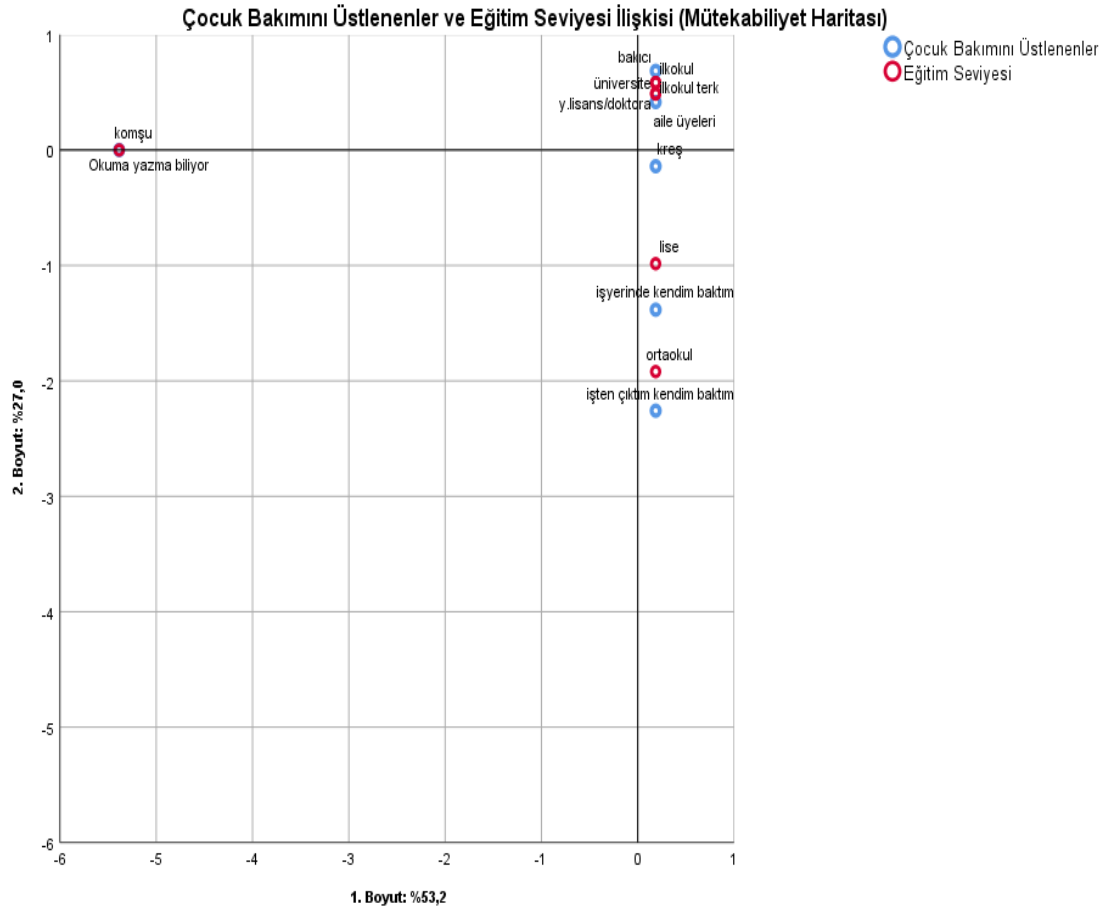
söylenmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların çocuk bakımı incelendiğinde %60'ına karşılık gelen 18 kişinin çocuklarına aile üyelerinin baktığı görülmektedir. Bu verileri incelediğimizde, eğitim seviyesi artmasına rağmen katılımcıların çocuk bakımında aile üyelerinden destek aldığı görülmektedir. Katılımcıların %16,7'sine karşılık gelen 5 kişinin kreşe verdikleri bu beş kişiden 2 katılımcının lise mezunu, 2 katılımcının üniversite ve son olarak 1 katılımcı ise yüksek lisans veya doktoru mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %6,7'sine karşılık gelen 2 kişi bakıcıya verdikleri bu 2 kişiden 1 katılımcı üniversite, 1 katılımcı ise yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %10,0'ına karşılık gelen 3 kişinin ise işten çıktım ve kendim baktım şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bu katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde, 2 kişinin ortaokul mezunu olduğu, 1 kişinin ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin işyerinden kendim baktım şeklinde cevap verdiğini ve bu kişinin de lise mezunu olduğu görülmektedir. Son olarak katılımcıların %3,3'üne karşılık gelen 1 kişinin komşuya verdiğini ve bu kişinin okuma yazma bildiğini herhangi bir okul durumunun olmadığı görülmektedir.

Tablo 50. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu

Eğitim Seviyesi	Kreş	Bakıcı	Aile Üyeleri	İşten çıktım ve Kendim baktım	İşyerinde Kendim baktım	Komşu	Toplam
Okuma yazma biliyor	0	0	0	0	0	1	1
İlkokul terk	0	0	1	0	0	0	1
İlkokul	0	0	3	0	0	0	3
Ortaokul	0	0	1	2	0	0	3
Lise	2	0	1	1	1	0	5
Üniversite	2	1	10	0	0	0	13
y.lisans/doktora	1	1	2	0	0	0	4
Toplam	5	2	18	3	1	1	30

Katılımcıların eğitim durumları ile çocuk bakımı arasındaki ilişkiselliği mütekabiliyet haritası (Tablo 46.) üzerinden incelendiğimizde; katılımcıların ortaokul eğitim düzeyinde olanların işten çıktım ve kendim baktığıma daha yakın olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyleri lise olan katılımcıların iş yerinde kendim baktığıma daha yakın olduğu görülmekle beraber lise ve ortaokul eğitim düzeyindeki katılımcılarında profillerinin yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çocuk bakımında iş yerinde kendim baktım profilinin hem lise hem de ortaokul eğitim düzeylerinde olan katılımcılara yakın olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi okuma yazma biliyor olan katılımcıların komşu profiline yakın bir ilişkide olduğu söylenebilmektedir. Eğitim düzeyleri ilkokul, ilkokul terk, üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcıların çocuk bakımlarında aile üyelerine ve bakıcıya bıraktıkları görülmektedir. Eğitim düzeyleri lise, üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcıların çocuk bakımında kreşe verenlerle yakın bir profil oluşturmaktadır. Ayrıca yine eğitim düzeyleri üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcıların çocuk bakımında bakıcıya daha yakın olduğu görülmektedir. Bu mütekabiliyet haritasında en dikkat çekici noktalardan biri, eğitim seviyeleri ilkokul terk, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcıların çocuk bakımında aile üyelerine yakın bir profil oluşturmalarıdır. Dolayısıyla çocuk bakımında aile üyelerinin önemli bir noktada olduğu ve farklı eğitim düzeyinde olan katılımcıları kapsadığı görülmektedir.

Tablo 51. Eğitim Durumu ile Çocuk Bakımı Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Analizi)

Bu tez çalışmasında katılımcıların eğitim düzeyleri ile çocuk bakımı arasındaki ilişki incelendiğinde; eğitim seviyeleri farklı olan katılımcıların çocuk bakımında birbirleriyle kesiştiği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmının, bir başka deyişle %43,3'üne karşılık gelen 13 kişinin üniversite mezunu olduğu ve yine %60'ına karşılık gelen 18 kişinin çocuklarını aile üyelerine bıraktığı görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça çocuk bakımında kurumsal bir destek aldığını söyleyemeyiz. Çünkü düşük eğitim seviyesine sahip olan katılımcılar ile yüksek eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların birbirine yakınlaştıran nokta çocuk bakımında aile üyelerinin baktığı görülmektedir.

Bu başlıkta ele alınan noktada katılımcıların farklı eğitim seviyelerine sahip olmasına rağmen çocuk bakımında katılımcıları birbirine yakınlaştıran ve aynı zamanda uzaklaştıran faktörlerin olduğunu söyleyebiliriz.

Genel olarak baktığımızda Türkiye’de kadınların eğitim durumu ile çocuk bakımı arasında karmaşık bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek eğitim seviyesine sahip olan kadınlar genellikle işgücüne katılımı artarken, çocuk bakımı konusunda daha bilinçli olabilmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi ile çocuk bakımı arasında birbirini etkileyen farklı faktörlerde bulunmaktadır. Kadınların yüksek eğitime sahip olması işgücüne katılımını arttırırken çocuk bakımında kurumsal destek almasına olanak sağlar. Böylece hem çocuk bakımında bilinçli bir yöntem sergilenirken hem de kadın işgücünde aktif bir şekilde çalışmaya devam eder. Kadınların eğitim seviyesi aile içindeki cinsiyet rollerini büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla eğitim seviyesi ile hem kadın işgücü piyasasında aktif bir şekilde çalışır hem de çocuk bakımında bilinçli ve kurumsal olanaklardan yararlanır.

Fakat bu araştırmadaki verileri incelediğimizde; eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen eğitim seviyesi düşük olan katılımcılarla çocuk bakımlarının benzer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim seviyesi her ne kadar yüksek olmasına rağmen Türkiye’de kreş ve bakıcı gibi çocuk bakım hizmetlerine erişim ekonomik açıdan maliyetli olabilmektedir. Bu nedenle, ‘aile üyelerinin’ ücretsiz bir şekilde bakması daha çok tercih edilmektedir.

Bu araştırmada yer alan katılımcıların %60,0’ına karşılık gelen 18 kişinin de çocuk bakımında aile üyelerinden destek aldıkları görülmektedir. Çocuk bakımında büyük çoğunluğun aile üyelerinden destek almasının sebebi aile üyelerinin çocuk bakımını hem ücretsiz bir şekilde üstlenmesi hem de kültürel kodlar sebebiyle aile üyelerine güven duymasının olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye’de çocuk bakımında okul öncesi eğitiminin sağlanması veya desteklenmesi konusunda hiçbir yasal yasanın olmadığı görülmektedir. Son dönemlerde okul öncesi eğitimin 5 yaşına kadar genişletilmesine yönelik çabalarla ilkokula başlama yaşı 6’dan 5 yaşa indirildi. Ancak 2009 yılından itibaren devlet okullarında 5 yaşındaki çocukların %61’i eğitim görmektedir. 5 yaşın altındaki çocuklar için kamu destekli çok az sayıda anaokulu veya çocuk bakım merkezi bulunmaktadır ve mevcut olanlar, öncelikle iş kanuna uygun olarak kamu işyerine bağlıdır. Sonuç olarak, 5 yaşın altındaki çocukların okul öncesi okullaşma oranı yalnızca tek haneli rakamlardadır ve öncelikli olarak yüksek gelirli, yüksek eğitilmiş ailelerin çocuklarının özel kurumlara kayıtlarını içermektedir (İlkkaracan, 2012: 16).

Eğitim düzeyi ve hane geliri düşük olan kadınların çoğunluğu için çocuk bakımı desteğine erişim neredeyse imkansızdır. TÜİK’in 2006 yılında yaptığı bir araştırmada, kentlerde 0-5 yaş arası çocuğu olan hanelerin %91,3’ünde temel bakıcının anne olduğunu,

ücretli bakımın ise %2,8 kadar düşük bir oran olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’de Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre, işgücü piyasasına katılan kadınlar arasında %37,0’lık bir oranın, okul öncesi çağıdaki çocuklarının ana bakıcısının kadın bir akraba olduğunu açıklamaktadır (İlkkaracan, 2012: 16).

Babaanneler ve anneanneler bakım hizmetlerinin sağlanmasında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Annenin işgücü piyasası katılımcısı olduğu durumlarda bile okul öncesi veya ücretli bakım oranı %8,0 oranda oluşmaktadır. Ancak farklı kadın grupları arasında istihdam durumuna göre büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kamu hizmetinde çalışan eğitim seviyesi yüksek kadınlar kurumsal bakım hizmetinden %33,7 yararlandığı, ücretli bakımda ise %31,5 yararlandığı görülmektedir. Özel sektör çalışanları için bu oranlar %10,1 ve daha düşüktedir (İlkkaracan, 2012: 16).

Türkiye’de kadınlar çalışmasına rağmen evin sorumluluğu ve çocukların bakımı genellikle kadınların sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu nedenle çalışan kadının yükü erkeğe göre daha fazla olmaktadır. Çocukları gündüz bırakabilecek yerlerin az ve yüksek maliyette olması nedeni ile kadının dışarıda çalışması, eğitilmiş olmasına rağmen zordur. Bir kısmı bu sorunların evde parça başı iş yaparak çözümlene yoluna gitmiştir. Ancak bu da çevre koşullarına ve iş olanaklarına bağlıdır (İlkkaracan,2019: 93). Kadının ücretli bir işte çalışabilmesi için, kadının çalıştığı zaman çocuklarını bırakacak bir yer bulma zorluğu vardır. Alacağı çok az bir ücret yuvalarının ücretlerine bile yetmez. Bir yandan kadının ev sorumluluklarının fazla olması çalışma hayatını etkilerken, öte yandan bunu bilen işveren evli ve çocuklu kadınları işe almak da istemeyebilir (İlkkaracan,2019: 94). Dolayısıyla kadınlar arasında evlendikten sonra çalışmayı bırakanlar oldukça yüksek orandadır. Evlendiği için çalışmayı bırakanlar özellikle kentsel kesimde oturan evli kadınlar olabilmektedir. Kadınların eğitimleri ne olursa olsun evlenme, çocuk doğurma gibi ‘annelik’ ve ‘ev kadınlığı’ rollerinin çalışmalarını büyük ölçüde etkilediklerini göstermektedir. Bu durum kentlerde oturan kadınlar için daha önemli olmaktadır. Kadınların ev ve çocuklarla ilgili sorumlulukları kocaları ve toplumdaki diğer kurumlarla paylaşılmadığı sürece, eğitimlerini kendilerini geliştirmek ve toplumsal üretime etkili bir biçimde katılmak için kullanmaları oldukça zordur (İlkkaracan, 2019: 95).

Düşük eğitim seviyesine sahip kadınların işgücüne katılımlarının sınırlı kalmasının önemli bir nedeni bu kesimin istihdam edildiği düşük vasıflı ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerin düşük ücret düzeyleridir. Evli ve çocuk sahibi olan kadınlar açısından özellikle çocuk bakımı için kamusal hizmet kurumlarının yokluğu, sorunu bireysel düzeyde aile büyüklerinin yardımını alarak çözebilenlerin dışındakilerin özel

hizmetlerden yüksel maliyetten dolayı yararlanamadığı için çocuklarına bakmak üzere evde kalmasına ve işgücü piyasasından uzaklaşmasına yol açmaktadır (Toksöz, 2007: 24).

‘Neoklasik iktisat, eğitim ile işgücüne katılım arasındaki pozitif ilişkiyi, insan sermayesi kuramına dayanan işgücü arz modeli çerçevesinde açıklar. Buna göre, eğitimle birlikte emek piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikler ve üretkenlik artışına paralel olarak ücretler, yani işgücüne katılmamanın fırsat maliyeti yükselir; böylece eğitimle birlikte katılım oranları da artar’ (İlkkaracan, 2010: 22-23).

Eğitimle birlikte kadınların işgücü piyasasında katılımı artmasına rağmen ev ve bakım işleri çalışma hayatlarını bir yandan kısıtlamaktadır. Dolayısıyla kadınların eğitim durumu ne kadar yüksek olursa olsun eğer aile üyeleri çocuk bakımında destekleyici olmaz ise kadınlar evde çocuk bakımı görevini üstlenmek zorunda kalmaktadır.

Kadınların emek piyasasına katılabilmelerini, ücretli bir iş tutabilmelerini güçleştiren ve önünde büyük bir engel teşkil eden, bakım emeğinin aile merkezli olmasıdır. Ailede çocuk, yaşlı, hasta ve engellilerin bakımı ile ilgili hizmetlerin kapsamı, hacmi ve bu hizmetlerin kimler tarafından sunulacağı, her kadının çalışmaya karar vermesinde ya da verememesinde önemli bir belirleyicidir. Bazı araştırmacılara göre, bakım emeği, kadınları ev dışında çalışmaya alıkoyan engellerden başlıca olanıdır. Bakım işinin evde kadın tarafından yapılması beklenen işlerle kıyaslandığında daha çok ayak bağlayıcı olduğu dile getirilir. Çünkü ev içindeki işler teknolojik gelişmelerle hafifleyebilse de çocuk, yaşlı ve hastaların bakım işleri emek yoğunudur, üstelik teknoloji kullanımı ile hafiflemez (Ecevit, 2015: 187-188).

Bakım emeği kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilmesine, giderek azalan ücretli çalışma eğilimlerine ve artan ev kadını olma durumuna, kadın emeğinin hem ev içinde hem de ev dışında değersizleşmesine, sosyal politikaların aileyi bir üretim ve yeniden üretim birimi olarak artan bir biçimde kullanma eğilimleriyle ilişkilidir (Ecevit, 2015: 190).

3.8.1.7.3. İşteki Durum ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişkinin Müttekabiliyet Analizi Üzerinden İncelenmesi

Eğitim durumu ile işteki durum değişkeni incelendiğinde; eğitim durumunda 7 farklı değişkenin olduğu ve işteki durumda ise 5 farklı değişkenin olduğu görülmüştür. Eğitim durumu okuma yazma biliyor olan 1 katılımcının işteki durumunun yevmiyeli

olduğu ve yine eğitim durumu ilkokul terk olan 1 katılımcının işteki durumu yevmiyeli olduğu görülmektedir.

Ayrıca eğitim seviyesi okuma yazma biliyor ve ilkokul terk olan katılımcıların sayıca az olduğu görülmektedir. Eğitim durumu ilkokul mezunu olan 3 katılımcının işteki durumunun yevmiyeli olduğu görülmektedir. Eğitim durumu ortaokul mezunu olan 2 katılımcının işteki durumu özel sektrken, 1 katılımcı ise kendi hesabına çalışmaktadır. Eğitim durumu lise mezunu olan 3 katılımcı özel sektörde çalışırken, 1 katılımcı kendi hesabına ve 1 katılımcı ise yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Eğitim durumu niversite mezunu olan 6 katılımcı özel sektörde çalışırken, 6 katılımcının kamu sektöründe ve son olarak 1 katılımcının işteki durumu memur olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek lisans veya doktora mezunu olan 1 katılımcı özel sektörde çalışırken, 3 katılımcının ise kamu sektöründe çalıştığı görülmektedir.

Katılımcıların %43,3'ne karşılık gelen 13 kişinin niversite mezunu olduğu ve bu katılımcıların da işteki durumlarının özel sektör, kamu sektörü ve memur olduğu görülmektedir. Katılımcıların %20,0'ına karşılık gelen 6 kişinin yevmiyeli çalıştığı görülmektedir. İşteki durumları yevmiyeli olan katılımcıların diğer katılımcılara nazaran eğitim profilleri daha düşük olduğu fakat yevmiyeli çalışan 1 katılımcının eğitim durumunun lise mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcıların işteki durumları incelendiğinde, en fazla özel sektörde ve kamuda çalıştıkları ve bununla birlikte eğitim durumlarında ise en fazla niversite mezunu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların eğitim profillerinin artmasıyla birlikte işteki statülerinin de arttığını söyleyebiliriz.

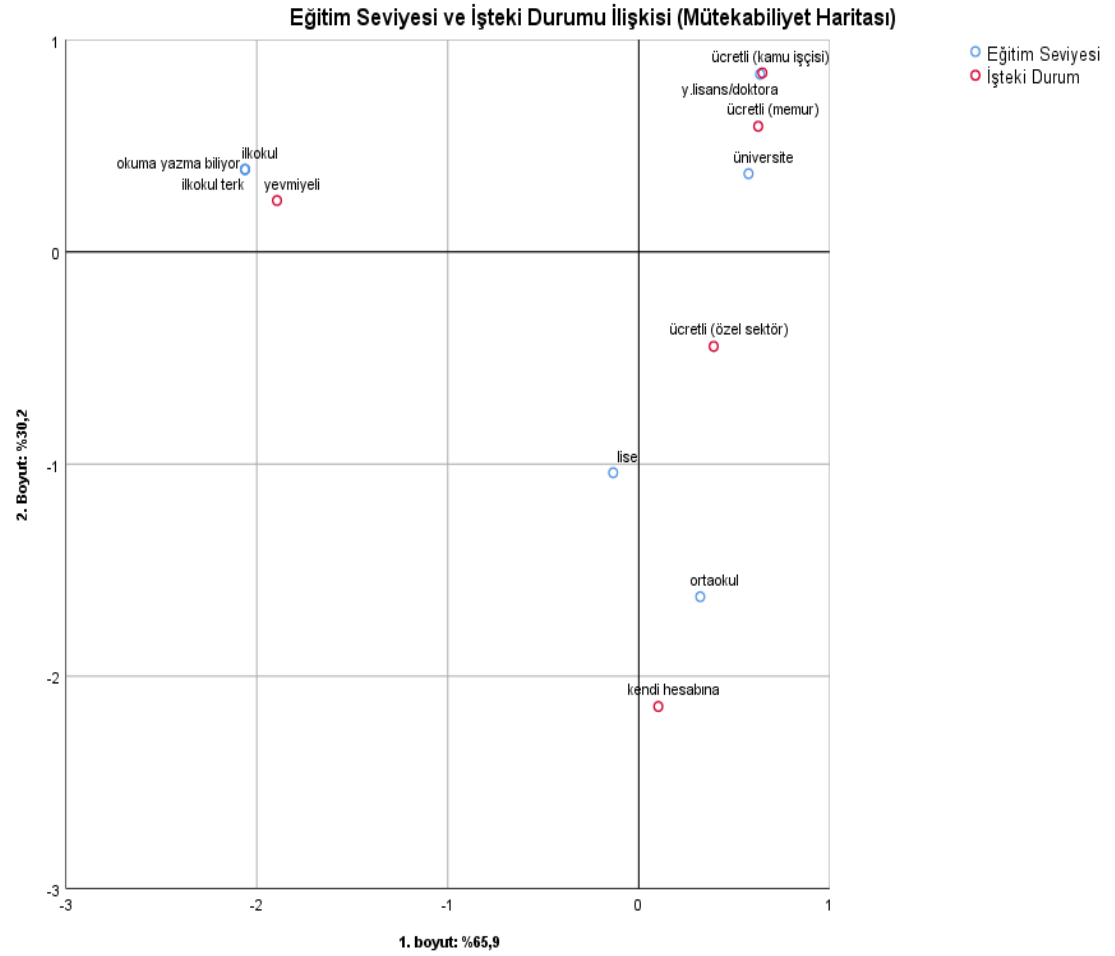
Tablo 52. Eğitim Durumu ile İşteki Statüsü/ Durum Arasındaki İlişkinin Çapraz Tablosu

İşteki Durum	Okuyayazma biliyor	İlkokulterk	İlko kul	Orta okul	Lise	Üniversite	y.lisans /doktor a	Toplam
Ücretli (Özel sektör)	0	0	0	2	3	6	1	12
Ücretli (Kamu işçisi)	0	0	0	0	0	6	3	9
Ücretli (Memur)	0	0	0	0	0	1	0	1
Kendi hesabına	0	0	0	1	1	0	0	2
Yevmiyeli	1	1	3	2	1	0	0	6
Toplam	1	1	3	3	5	13	4	30

Katılımcıların eğitim durumları ile işteki statüsü arasındaki ilişkiselliği mütakabiliyet haritası (Tablo 48.) üzerinden incelediğimizde; katılımcıların okuma yazma biliyor, ilkokul ve ilkokul terk eğitim düzeyinde olanların yevmiyeli duruma daha yakın bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek lisans mezunu veya doktora mezunu olan katılımcıların kamu sektörüne daha yakın olduğu görülmekle beraber ücretliye (memur) daha yakın olduğu görülmektedir. Eğitim durumu üniversite olan katılımcıların ücretliyle (memur) yakın bir ilişki içinde olduğu görülmekle birlikte özel sektör ve kendi hesabına çalışanlara da yakın olduğu görülmektedir. Eğitim durumu lise mezunu olan katılımcıların özel sektör ve kendi hesabına çalışanlarla yakın bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Eğitim durumu ortaokul mezunu olan katılımcıların ise kendi hesabına ile daha yakın bir ilişkide olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla eğitim durumu ile işteki durum arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek eğitim seviyesinde olan kadınlar işteki statüleri artmakla birlikte daha güvenceli işlerde çalışmaktadır.

Tablo 53. Eğitim Durumu ile İşteki Durum Arasındaki İlişki Alanı (Mütekabiliyet Analizi)

Bu tez araştırmasında eğitim durumu ile işteki durum arasındaki ilişkiyi incelediğimizde; katılımcıların yüksek eğitim profiline sahip olanların birbirine benzediği görülmektedir. Üniversite mezunu ve yüksek lisans veya doktora mezunu olan katılımcıların birbirine daha yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca düşük eğitim profiline sahip olan katılımcılarında işteki durumunun birbirine yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim profili ile işteki durum arasında doğrudan bir ilişki olduğunu görebiliyoruz.

Kadının toplumda erkeğe kıyasla daha düşük statüde olması son yıllarda giderek tartışılmaktadır. Kadının toplumdaki yerini belirleyen faktörleri incelediğimizde bu faktörlerden birinin de eğitim olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla eğitimin kadın üzerindeki etkisi incelenirken cinsiyete dayalı bir farklılık da görmekteyiz. Diğer bir deyişle eğitim yolu ile kadın ve erkek arasında mesleki ve iş durumuyla ilgili bir farklılık söz konusudur (İlkkaracan, 2019: 79).

Kadın ve erkek arasındaki bu statü farklılaşmasının sebebi yıllardır ataerkil düzen olarak bilinmektedir. Ataerkil düzen toplumsal hiyerarşide cinsiyet farklılaşması temeline dayanmaktadır. Aileden başlayarak genişleyen halkalar biçiminde tüm toplumun örgütlenmesinde de görülen bu düzen sarsılmaktadır. Cinsiyet farkı gözetmeksizin eğitimin yaygınlaşması ataerkil düzeni bir ölçüde sarsmaktadır. Ayrıca kadın, erkeğe bağlı olmaksızın, doğrudan toplumun bir üyesi olarak ele alınmakta ve ona toplumun diğer üyeleri ile doğrudan ilişki kurabileceği bir beceri ve mesleki formasyon sağlamaktadır (İlkkaracan, 2019: 79).

Eğitim seviyesi arttıkça kadınların iş bulma olasılığı ve sosyal güvenceleri de artmaktadır. Daha önceki başlıklarda ele aldığımız gibi eğitim profili kadınlar üzerinde doğrudan bir etkisi olmakla beraber onlara güvenceli ve ücretli bir iş fırsatı sunabilmektedir.

‘Eğitimin yasal amaçları dikkate alındığında, kadının toplumdaki yerini yükseltici bir işlevi olduğu inkâr edilemez. Bununla birlikte, eğitimin amacına ulaşmasındaki başarısı ve dolayısıyla kadın nüfusuna sağladığı yararların önemi tartışmaya açıktır. Bu yazıda, Türkiye’de eğitimin kadınlar üzerindeki etkisi incelenirken özellikle, eğitiminden beklenenlerin ne ölçüde gerçekleşmediği hatta amacının saptırıldığı üzerinde durulacak, ayrıca, eğitimin kendi amaçları dışında kadın nüfus üzerinde hangi yönlerden etkili olduğu tartışılacaktır’ (İlkkaracan, 2019: 80).

Türkiye’de kadın işgücünün büyük çoğunluğunu hiçbir okul bitirmemiş oluşturmaktadır. Bununla birlikte, işgücüne katılımın en yüksek olduğu tarım sektöründe çalışan kadınlar gelmekte ve bu kadınların çoğunluğu eğitimsiz ya da düşük eğitim profiline sahip kadınlardan oluşmaktadır. Eğitim profilleri incelendiğinde, yüksek eğitim profiline sahip olanların işgücüne en çok katılan grup olduğu ortaya çıkmaktadır (İlkkaracan,2019: 84).

Erkeğin kadından daha öncelikli ekmek parasını kazanması ve ailesine bakması beklendiği için aynı eğitim düzeyinde olan kişiler arasında cinsiyet ayrımı yapılması toplumda kabul görmektedir. Sırf cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmak amacıyla eğitilmiş

kadınların öncelikle işe alınmasını düşünmek başka tür eşitsizliklere yol açabilmektedir. Dolayısıyla eğitimdeki sınıfsal ayrıcalık kendisini daha büyük bir oranda meslek yapısına yansıtmiş olacaktır. Ayrıca kentlerde işgücüne katılma açısından kadınların en önemli sorunlarından biri kısıtlı iş imkanlarından yararlanmada erkeklerle rekabet etme durumunda olmalarıdır ve eğitimsiz kadınların neredeyse rekabet gücü yoktur (İlkkaracan,2019: 90).

Tablo 54. Cinsiyete Göre Gösterilmiş Göstergeler

	Toplam	Erkek	Kadın (%)
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	3,3	0,9	5,7
Yükseköğretim mezunu nüfus oranı (25+ yaş)	23,5	25,5	21,6
İstihdam oranı (15+ yaş)	47,5	65,0	30,4
İşgücüne katılma oranı (15+ yaş)	53,1	71,4	35,1
İşsizlik oranı (15+ yaş)	10,4	8,9	13,4

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2022

TÜİK verilerine göre, ortalama eğitim süresinin yıllara göre arttığı görülmüştür. Türkiye geneli için ortalama eğitim süresi 2011 yılında 7,3 yıldır. Bu oran kadınlarda 6,4 iken erkeklerde 8,3 yıldır. 2022 yılında ise Türkiye genelinde 9,2 yıldır. Bu oran kadınlarda 8,5 yıl iken erkeklerde 10,0 yıl olduğu görülmektedir (TÜİK,2023).

TÜİK verilerine göre, en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2008-2022 yılları arasında arttığı görülmektedir. En az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı, 2008 yılında %75,1 iken 2022 yılında %91,3 oldu. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında en az bir eğitim düzeyini tamamlayan 25 ve daha yukarı yaştaki kadınların oranı %67,5, erkeklerin oranı %82,8 iken, bu oran 2022 yılında kadınlarda %86,7, erkeklerde ise %96,1 oldu (TÜİK,2023).

TÜİK verilerine göre, yüksekokul, fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı, 2008 yılında %9,1 iken 2022 yılında %23,5 olmuştur. Bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılında yükseköğretim mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştaki kadınların oranı %7, erkeklerin oranı %11,2 iken bu oran 2022 yılında kadınlarda %21,6, erkeklerde ise %25,5 olduğu gösterilmektedir (TÜİK, 2023).

Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre, 2022 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun işgücüne katılma oranının %53,1 olduğu görülmektedir. Bu oran kadınlarda %35,1, erkeklerde ise %71,4 olmuştur. İşgücüne katılma oranı eğitim

durumuna göre incelendiğinde, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görüldü. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılma oranı %13,9, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranı %27,1, lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %36,1, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %43,0 ve son olarak yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılma oranı %68,8 olmuştur (TÜİK, 2022).

Kadınların eğitim durumu ile işgücüne katılım oranları arasında paralel bir ilişki vardır. Bu durum kırdada daha az belirgin olmasına rağmen, eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılım oranları artmaktadır. Eğitim sadece işgücünün üretkenliğini arttırarak ücret düzeylerinin yükselmesine imkân tanımamakta, ataerkil zihniyet yapılarını zayıflatarak kadınların işgücüne katılmasına toplum nezdinde meşruiyet sağlamaktadır. Özellikle lise altı eğitilmişler ile lise ve dengi meslek okulu mezunlarının işgücüne katılım oranlarının düşüklüğüdür. Bu nedenle, Türkiye’de ilk ve orta öğretimin genç kız ve kadınları işgücü piyasasında değerlendirebilecekleri becerilerle donatmadığı gerçeğinin altını çizmek gerekir. Yeni iş fırsatlarının yanı sıra geleneksel ataerkil kültürel değerler çerçevesinde kadınlara uygun görülmeyen işlerde çalışmalarına izin verilmemesi özellikle küçük yerleşim yerlerinde kadınların istihdam imkanlarını iyice kısıtlamaktadır (Toksöz, 2007: 23-24).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez araştırmasının amacı, İzmir kenti örneği üzerinden ev dışında çalışan evli ve çocuklu kadınların çalışma koşulları ile ev ve bakım işlerini birlikte yürütebilmenin stratejilerini; demografik, sosyo-ekonomik, işteki statü, çalışma hayatına dair, ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri gibi çeşitli değişkenler üzerinden araştırmaktır. Sosyolojik bir kavramsal/teorik çerçeve olarak kullanılan çifte yük ve refah rejimleri sorunsalları bu ampirik veri üzerinden ilişkisel bir yöntemle değerlendirmek ve bu amaç doğrultusunda toplumda var olan problemleri bilimsel anlamda araştırarak daha sonraki çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktayız.

Bu tez araştırması hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi kullanılarak karma bir yöntemle araştırılmıştır. Bu araştırmanın saha çalışması, 27.12.2022- 29.09.2023 tarihleri arasında İzmir kent merkezinde farklı sektörler ve iş alanlarında çalışan 30 kadın katılımcı ile yürütülmüştür. Örneklem grubuna, demografik, aile, çalışma hayatı, ücretli çalışma ve ücretsiz ev işleri arasındaki çifte yük ve pandemi sonrası çalışma hayatına ilişkin bilgiler üzerinden sorular yöneltilerek araştırma konusuna uygun bilgilerin elde edilmesi amacıyla Anket Formu (Bkz. EK-2) uygulanmıştır.

Araştırma bulguları neticesinde, ücretli bir işte çalışan kadınların çalışma koşulları çerçevesinde kadın emeğine kuramsal bir teorik perspektif çerçevesi oluşturan; ücretli emek, ücretsiz emek ve çifte yük eksenini yorumlamak hem mümkün hem de güçlü analitik kavrayışlara imkân tanımaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların ev dışı çalışma ile ev içindeki ücretsiz çalışmayı beraber yürütebilmelerinde; yaş, eğitim durumu, çocuk sayısı, çocuklarının yaşları, işteki durumları, aylık gelir durumları, sosyal güvenceleri, çalışma türleri gibi unsurlar arasında ilişki olduğu görülmekle birlikte, bu ilişki hem sosyolojik bir kavrayışla hem de feminist sosyal politika literatürü üzerinden ele alınmıştır. Kadınların işgücü piyasasında aktif bir şekilde yer almasında kadın istihdamı ve istihdamı etkileyen unsurlar ele alınmıştır. Kadın istihdamını etkileyen unsurlar arasında öncelikle ücretli emek ve ücretsiz emek ekseninde teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Bir yandan nicel analiz sonucu elde edilen kümeler öte yandan katılımcılarla yürütülen derinlemesine görüşmeler bu çerçeve üzerinden yorumlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, örneklem grubunun büyük bir kısmını temsil eden ve %30'una karşılık gelen 8 evli ve çocuklu kadının 37-42 yaş grubunda orta yaş grubunda olduğu, katılımcıların büyük bir kısmını temsil eden ve %53,3'üne karşılık

gelen 16 evli ve çocuklu kadının doğum yerinin kentte olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre söz konusu katılımcıların %46,7'sine karşılık gelen 14 tanesinin göç etme sürecinde eşiyile birlikte olduğu ve yine %46,7'sine karşılık gelen 14 tanesinin 2 çocuğu olduğu önemli bulgular arasındadır. Katılımcıların tümünün (30 kişinin) eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşadığı fakat %63,3'üne karşılık gelen 19 kişinin aile üyelerine yakın bir yerde yaşadığı tespit edilmiştir. Genel anlamda baktığımız zaman katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu %43,3'üne karşılık gelen 13 kişinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, işteki statü çerçevesinde %33,3'üne karşılık gelen 10'unun özel sektörde onu takip eden ve %30'una karşılık gelen 9 kişinin kamu sektöründe çalışmakta olduğu bulgulanmıştır. Katılımcıların ailelerinin demografik bilgilerini incelediğimiz zaman; %50'sine karşılık gelen 15 kişinin babasının ilkokul mezunu ve yine %50'sine karşılık gelen 15 kişinin babasının emekli olduğu görülmektedir. Katılımcıların annelerinin eğitim durumu incelendiğinde; %46,7'sine karşılık gelen 14 kişinin ilkokul mezunu olduğu ve %76,7'sine karşılık gelen 23 kişinin ise işsiz yani ücretsiz ev bakım işçisi olduğu görülmektedir. Katılımcıların eşlerinin eğitim durumu incelendiğinde %50'sine karşılık gelen 15 kişinin üniversite mezunu olduğu görülmekle beraber, %53,3'üne karşılık gelen 16 kişinin özel sektörde çalıştığı görülmektedir. İşteki durumları ile sosyal güvenceleri arasındaki ilişki incelendiğinde, eşlerinin sosyal güvence durumlarının görece daha yüksek oldukları görülmektedir. Katılımcıların %80'ine karşılık gelen 24 kişinin sosyal güvencesi olduğu görülmektedir. Katılımcıların eşlerinin ise %83,3'üne karşılık gelen 25 kişinin sosyal güvencesi olduğu görülmektedir. Örneklem grubunda yer alan katılımcıların büyük bir kısmını temsil eden ve %70'ine karşılık gelen 21 kişinin tam zamanlı olarak istihdam edildiği görülmektedir.

Araştırma bulgularında araştırmanın amacı ve konusu bağlamında yer alan nicel sorularda ücretsiz ev bakım işleri hakkında sorular sorulmuştur. Bu sorular bağlamında katılımcıların %53,3'üne karşılık gelen 16 kişi doğum izni kullanmamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal hakkı olan doğum izinlerini kullanmadıkları ortaya çıkarılmıştır. Aynı doğrultuda katılımcıların eşlerinin %40'ına karşılık gelen 12'sinin doğum iznini kullanmadıkları görülmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmını temsil eden ve %76,7'sine karşılık gelen 23 kişinin doğumdan sonra çalışmaya devam ettikleri görülmektedir. Doğum sonrası çalışmaya devam eden ve %60'ına karşılık gelen 18 kişinin çocuk bakımının aile üyelerinin üstlendiği görülmektedir. Genel anlamda ev ve bakım işlerinde aile üyeleri ve eşlerinden yardım alanların %66,7'sine karşılık gelen 20

kişinin yardım ve destek aldıkları görülmektedir. Pandemi sonrası çalışma hayatıyla ilgili sorular incelendiğinde; %60'ına karşılık gelen 18 kişinin pandemi sürecinde çalıştığı, %63,3'üne karşılık gelen 19 kişinin işten çıkarılma tehlikesi yaşamadığı görülmektedir. Son olarak katılımcılara herhangi bir sendikaya üyeliği sorulduğunda; görece küçük bir bölümünü temsil eden ve %20'sine karşılık gelen 6 kişinin sendikaya üyeliğinin olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle; örneklem çerçevesinde sendikal bilincin Türkiye'de kadınların sendikal üyelik eğilimiyle paralel ve düşük olduğu görülmektedir.

Bu anlamda, katılımcıların işgücü piyasasında yer alması ve eğitim durumları arasındaki ilişki 'eğitim sermayesi' üzerinden açıklanabilmektedir. İşgücü piyasasında yüksek eğitim seviyesine sahip görüşmeciler aktif olan görüşmecilerin eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte işteki statüleri ve sosyal güvenceleri de artmaktadır. Ev dışında çalışan kadınların eğitim sermayesinin düşük olması hem güvencesiz işlerde çalışmalarına yol açmaktadır hem de ev içerisinde bakım ve ev içindeki sorumluluklarının eşit bir şekilde dağılmasına engel olmaktadır. Türkiye'de görece yüksek eğitim seviyesine sahip kadınlarda evli ve düşük eğitim seviyesine sahip kadınlarla birlikte çifte yükü taşımak zorunda kalmaktadır. Ücretsiz ev ve bakım işleri arasında ilişki çifte yük teorisi üzerinden açıklanabilmektedir. Çifte yük teorisi ekseninde kadınlar ev içinde ücretsiz emek harcadıkça işgücü piyasasından uzaklaşmakta ve böylece güvencesiz bir yaşam alanına maruz kalmaktadır. Bu nedenle çifte yük kadınların ücretsiz ev ve bakım işlerinde görünmeyen veya değer görülmeyen emek süreçleri olarak tanımlanabilmektedir.

Üretim ve yeniden üretimin sonucu olan ev ve bakım işlerinde var olan bu çifte yük kültürel kodlar vasıtasıyla normalleştirilmektedir. Kadın emeğinin yeniden üretim sürecinde ücretli ve ücretsiz emek ayrımı yapılmadığı takdirde bu çifte yükün görünmemesine ve yeniden devam etmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda yeniden üretim hem kültürel kodların hem de emeğin ayrışmaması sonucu ile oluşmaktadır. Bu minvalde, ev işlerini bir bütün olarak ele almak ve tamamını bakım işi olarak nitelendirmek bu süreci doğallaştırmak anlamına maalesef gelebilmektedir. Çocuk doğurmak, ev işlerini yapmak yeniden üretimin bir süreci olabilmektedir. Özellikle feminist sosyal bilimciler, ataerkilliğin bir rejimi olarak görüldüğü ve yeniden üretimin esasen aile içinde gerçekleştiğini dile getirmektedirler. Yeniden üretim kültürel kodların ve farklılığın aile içindeki geleneksel işbölümü ile ilişkilidir. Geleneksel işbölümü yoluyla kadınların

rollerinin anne olmak, çocuk doğurmak ev ve bakım işleri ile ilgilenmekten kaynaklı piyasa dışında kalmasıyla birlikte yeniden üretime de neden olmaktadır.

Bu tez araştırmamızın verilerinde, kadınların ücretli bir işte çalışırken ücretsiz ev ve bakım işlerinin üstesinden gelmesi yeniden üretimin bir parçasıdır. Katılımcıların anne olmanın, ev ve bakım işlerinin, temizlik ve yemek yapmak gibi eylemleri kadınların üstlendiğini ve ne yazık ki kadınların yapması gereken ama değer görmeyen işler olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla görünmeyen ve değersiz olarak tanımlanan bu işlerin kadınlar üzerinde bir döngü halinde devam etmesiyle yeniden üretim sürecine dahil olmaktadır.

Bu tez araştırmasında, birinci bölümdeki kuramsal çerçeveye doğrudan ilişkili olan ikinci bölümde, refah devletleri ve ülkemizdeki rejimleri üzerinde bir literatür taraması yapılmıştır. Alan araştırmasında hem ev işlerinde hem de çocuk bakımında anneye ve aile üyelerine (özellikle ailenin kadın üyeleri) olan sorumluluk göze çarpmaktadır. Dolayısıyla teorik çerçevede Türkiye’de refah devletlerinin toplumsal cinsiyete ilişkin genel bir analizi yapılmıştır.

Türkiye’de ev ve bakım işleriyle ev dışı çalışma yaşamı arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliği tetikleyen etkiler üzerinden bir teorik çerçeve oluşturulmuştur. Alan üzerinden bir literatür taramasına da yer verilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkili olarak Türkiye’de Refah Devletleri ve Refah Rejimi üzerine bir değerlendirme ve ilişki kurulmuştur. Türkiye’nin içinde olduğu Güney Avrupa modeli kadın istihdamı, aileselcilik ve klientelizm bakımından birbirine yaklaşmaktadır. Güney Avrupa modelinde cinsiyete dayalı işbölümünden dolayı kadınların çalışma hayatını sınırlandırmaktadır. Çalışmaya katıldıktan sonra çocuk bakımından dolayı işgücü piyasasının dışında kalması kadınların çalışma hayatını engellemektedir.

Türkiye’nin yaşadığı ve yaşamakta olduğu yaygın ekonomik krizler ve fiziksel yatırımları ne yazık ki istihdam katılımın düşük olmasına yol açmıştır. Akdeniz/Güney Avrupa refah rejimlerinde olduğu gibi Türkiye’de de güçlü bir şekilde yer alan klientelizm ve aileselcilik bağlarını daha da güçlendirmiştir. Bu minvalde Güney Avrupa Modelinin Türkiye gibi etkinliğini gösterdiği aileselci sosyal politikalar özellikle toplumun dezavantajlı gruplarından biri olan kadınlar için bireyi daha da kırılganlaştırmakta ve güvensizleştirmektedir. Çünkü kadınlar annelik, bakım ve ev içi hizmetlerini yüklenerek işgücü piyasasında görünürlüklerini yitirmektedirler. İşgücü

piyasasında yer alan kadınlar bile hem ev dışı çalışma yükünü üstlenip hem de ev ve bakım işleriyle mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Ayrıca çocuk bakımını anne ve ailenin kadın üyelerinin üstlenmesi Güney Avrupa modelinde olduğu gibi Türkiye’de aileselciliğin baskın olduğunu göstermektedir. Güney Avrupa modeline dahil olan Türkiye refah rejimi çocuk bakımında aileselcilik önemli olmaktadır. Güney Avrupa modelinde Türkiye refah rejiminde olduğu gibi çocuk bakımı aile bireyleri tarafından üstlenilmektedir. Fakat Türkiye ve Güney Avrupa modelinde farklılıklarda bulunmaktadır. Güney Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de çocuk bakımı aile içinde sağlanmaktadır. Fakat Güney Avrupa ülkelerinde çocuk bakımı konusunda sosyal politikalarda daha kapsamlı hizmetler bulunurken, Türkiye refah rejiminde çocuk bakımı anneler ve ailenin kadın üyeleri üzerinde yoğunlaşır. Ayrıca refah rejimlerindeki sosyal politikalar çocuk bakımında kreşlerin ve bakım merkezleri konusunda yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla her iki refah rejiminde çocuk bakımı aile içinde sağlanırken aralarında farklılıklar da bulunmaktadır. Çünkü Güney Avrupa ülkelerinde çocuk bakım hizmetleri daha kapsamlı ve gelişmiştir.

Güney Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de ‘klientelizm’ politikacılar, belirli bir grup ve aileye sadakat sağlamak amacıyla politikaları kendi kişisel çıkarlarına göre kullanmaktadırlar. Bu araştırmamızda, İzmir kenti içinde yer alan Bergama ilçesinde yaşayan katılımcılar belediyenin sosyal yardımlarından yararlanmadıklarını, muhtarın kömür ve sosyal yardımları kendi akraba ve tanıkları çevresinden verdiklerini onlarından bu durumdan mahrum kaldıklarını söylemişlerdir. Türkiye’de sosyal yardım hizmetlerinin belediyeler ve muhtarlar tarafından yapılması klientelizme yol açmaktadır. Dolayısıyla aileselciliğin ve klientelizmin ağır bastığı toplumlarda eşitsizlikler ve kayırmacılıklar görülmektedir.

Bu tez araştırmasının teorik kısmının önemli bir konusu olan meta-dışlaştırma teorik çerçevede açıklanmıştır. Kadın istihdamı açısından bakıldığında, meta dışlaştırma kadınların işgücüne katılımı ve emeğinin değeri üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Özellikle, kadınlar genellikle düşük ücretli, güvencesiz ve esnek çalışma koşullarında istihdam edilmekte ve bu durum kadınların emeğinin değerini düşürebilmektedir. Ayrıca, kadınlar genellikle ev içi işler ve çocuk bakımı gibi görünmeyen emeklerde de yoğun bir şekilde çalıştıkları için, bu emekleri genellikle görünmez ve değersizleştirmektedir.

Kadın istihdamının artırılması için öncelikle kadının emeğinin görünür ve metalaşması gerekmektedir.

Moreno, hane içinde cinsiyet eşitsizliğini engellemek için kadınların aileselcilikten çıkması ve metalaşmaları gerektiğini öne sürmektedir (Moreno, 2013: 379). Dolayısıyla kadınların işgücü piyasasında aktif bir şekilde çalışmasıyla birlikte (metalaşmasıyla) sosyal güvenceden, ücretli emek gibi birçok haklarından yararlanabilecektir. Kadınların istihdamını engelleyen yani aileselcileşmeyi sağlayan faktörler kadınların çalışma ve sosyal hayattaki haklarından mahrum bırakmaktadır. Türkiye’de kadınların istihdamının artmasını için metalaşmaları gerekmektedir.

Bu tez araştırmamızda farklı sektörlerde çalışan kadınların tümü (30 katılımcı) ücretli emek piyasasında yer almasına rağmen çalışma hayatları ve hakları birbirinden farklıdır. Tarım işçileri ve gelinlik işçisi olan katılımcılar araştırmada en dezavantajlı ve güvencesiz grupta yer almıştır. Çünkü bu katılımcılar ücretli bir işte çalışmasına rağmen çalışma hayatındaki haklarından mahrum kalmakla birlikte güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Diğer katılımcılar hem çalışma hayatındaki haklarından yararlanmakta hem de güvenceli işlerde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla Esping-Andersen’e göre metalaşmayla birlikte kadınların işgücü piyasasında yer alması, çalışma haklarını ve ücretliler içinde yer almasını sağlamamaktadır.

Hala sanayileşme süreci yoğun bir şekilde devam eden Türkiye’de gerek Almanya ve Fransa gibi nüfusun büyük bir kısmı formel ücretliliğin nimetlerinden yararlanmadan neoliberal tipik istihdam rejimlerine ve enformel işgücü piyasalarında çalışmalarına maruz bırakılmıştır. Nihai olarak her ne kadar istihdam tipleri esnek ve kırılğanlaşsa bile ücretlilik üzerinden istihdam edilen haklar Batı’dan Uzak Doğu’ya, Uzak Doğu’dan Türkiye’ye devam etmektedir. Günümüzde hâkim olan ilişki biçimi ücretlilik üzerine dayanmaktadır.

Araştırmamızın bulguları, kadın katılımcıların toplumsal cinsiyete dayalı ve aile içi işbölümünün çalışma hayatını sınırlandırdığını göstermektedir. Kadınların büyük çoğunluğunun iş yaşamına katıldıktan sonra çocuk bakımından dolayı işe ara vermesi, işgücüne katılmalarını engellemektedir. Çalışmaya devam eden kadınlar ise hem ev ve bakım işlerini üstlenirken hem de işgücü piyasasında aktif bir şekilde çalıştıkları için ‘çifte mesai’ şeklinde bir yaşam tarzı tercih etmek zorunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte, araştırmanın yapıldığı saha olan İzmir’de eğitim seviyesi düşük eğitilmiş

kadınların çalışma hayatında düşük ücretli, sosyal güvencesiz ve ağır çalışma koşullarında çalıştıkları görülmektedir. Araştırma bulguları, eğitim durumu görece düşük olan kadınların dezavantajlı bir durumda olduğunu göstermektedir. Ayrıca toplumsal ve kültürel kodlar sebebiyle evin erkeği ailenin geçiminden sorumlu olarak gördüğünü bu durumda kadının işgücü piyasasının dışında kalmasını göstermektedir.

Araştırma bulguları, kadınların doğum izinlerinin, doğumdan sonra emzirme ve yarı zamanlı çalışmaya teşvik edici politikaların uygulanmasına rağmen bu politikalar kadınlar üzerinde dezavantajlı bir etki bırakabilmektedir. Çünkü doğum izinlerinin sadece anneye verilmesiyle birlikte bu izinlerin ebeveyn olarak değil anne izni olarak uygulanması ayrıca bu izinlerin ebeveynler tarafından birbirine devredilmeyecek olması kadının aile ve toplumda cinsiyete dayalı iş bölümü pekiştirmekle beraber onu işgücü piyasasından uzaklaştırmaktadır.

Tez sürecinde katılımcıların yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklarla mücadelelerini araştırdığımız ve gözlemlediğimizde, kadınların çoğunluğunun çalışma ve ekonomik bağımsızlığın onlar üzerindeki olumlu etkiyi ancak ev ve bakım işlerinde yaptıkları işleri ise görünmeyen ve değer verilmeyen emek olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların araştırma süreci içerisinde gelecek kuşaklar ve çocukları için umut ettiklerini ve şartların düzelebileceğini dile getirmektedirler.

Bu tez araştırmamız kapsamında yürütülen saha çalışmasında elde edilen bulgular ve sonuç kısmı dikkate alınarak ev dışında çalışan kadınların çalışma koşulları ve ev ve bakım işleriyle yürütebilmelerine ilişkili olarak birtakım önerilere yer vermek mümkündür. Bu önerilerin çalışan kadınlara katkı sağlayacağı düşüncesiyle şu şekilde sıralanmaktadır.

- ❖ Kadınların eğitim seviyesinin düşük olması güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla eğitim durumlarına yapılan sosyal politikalar ülkemizdeki hem ekonomik büyüme için hem de kadın istihdamını destekleyecek nitelikte olacaktır.
- ❖ Türkiye’de doğum izinlerinin kadın odaklı olması mevzuatta ebeveyn izni olarak geçmemesi kadınları işgücü piyasasının dışına itmektir.
- ❖ Mevzuatta yer alan doğum izinlerinin ağırlıklı olarak kamu sektöründe uygulanabilmesi özel sektörün bu izinleri uygulamada sıkıntılar yaşaması kadınları doğum ve çocuk bakımından dolayı istihdam dışı bırakabilmektedir.

- ❖ Doğum izinlerinin sadece anneye verilmesi mevzuatta babayla ilgili bir iznin olmaması (kamu sektöründe ve bazı kurumlarda babalık izni 10 gün) çocuk bakımını sadece annenin sorumluluğuna bırakmaktadır.
- ❖ Türkiye’de mevzuatta kadının çocuk doğumu ve süt izni ile ilgili yasalara yer verilirken sadece tek çocuk üzerinden yer vermesi dolayısıyla ikiz, üçüz gibi çocukları olan annelerin göz ardı edildiği görülmektedir.
- ❖ Türkiye’de ataerkil toplum yapısı ve cinsiyetçi kültürel kodların erkeklerin ev içinde ve çocuk bakımında eşleriyle iş bölümü yapmamasından kadınların işgücü piyasasının dışında kalmasına neden olmaktadır.
- ❖ Çalışan kadınların sendikaya üyeliğinin az olması ve çalışma hayatındaki haklarından habersiz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla insana yaraşır iş koşullarında çalışabilmesi için kadınların hem çalışma hayatıyla ilgili hem de çalışma hakları hakkında bir bilinç oluşturulması gerekmektedir.
- ❖ Sadece kamu sektöründe çalışanlarla kalmayıp memurlar ve işçiler arasında iş ve aile yaşamını uzlaştıran politikalara yer verilmelidir.
- ❖ Kadınların anne olduktan sonra çalışmaya devam edememesinden dolayı ücretsiz kreş ve bakım hizmetlerine yer verilmesi gerekmektedir.
- ❖ Doğumdan sonra çocuk bakımından dolayı çalışmaya ara veren annelerin tekrar iş hayatına dönmesi ile ilgili politikalara yer verilmelidir.
- ❖ Mevzuatta yer verilen süt izni ve yarı zamanlı çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve bu düzenlemeleri ebeveyn başlığı altında yer verilmesi gerekmektedir.
- ❖ Türkiye’de hali hazırda olan doğum ve süt izinlerinin anne özelinde verilmesi babayı sorumluluklarının dışına bırakmakla birlikte tüm sorumluluğu annenin üstlendiği görülmektedir. Dolayısıyla yasaların baba ya da ebeveyn için sosyal politikalara yer vermesi gerekmektedir.
- ❖ Türkiye’de erken çocuk bakımı ve eğitim hizmetlerinin gelişmemesi hem çocuğun çocuk gelişimini olumsuz etkilerken hem de anneyi çocuk bakımından dolayı işgücü piyasasının dışında bırakmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar-Savran, G. (2013). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Kanat Kitap, İstanbul.
- Acar-Savran, G., Tura Demiryontan, N. (2012). *Kadının Görünmeyen Emeği*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Bailleau, F. (2014). 'Angaje Bir Sosyolog: Robert Castel', (çev. B. Demir), *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:129, ss:26-42
- Bakırcı, K. (2010). 'Türk Hukukunda İş ve Aile Sorumluluklarının Uzlaştırılması: Uluslararası Hukuk ve AB Hukuku Çerçevesinde Bir Değerlendirme' içinde, 'Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları', Der. İpek İlkaracan, Mega Basım, İstanbul.
- Bal, H. (2018). *Kent Sosyolojisi*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Bayar, A.A. (2021). 'İşgücü Piyasasında Kadınların Yeri ve Politika Önerileri', *İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü*, Politika Notu, İstanbul.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, Çev. Kazım Özdoğan-Bülent Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Berger, P. L. (2018). *Sosyolojiye Çağrı Hümanist Bir Perspektif*, (Çev. A. Erkan Koca), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, A. (2011). *Feminizm Kendi Arasında*, (Yay. Haz. İlknur Üstün), Ayizi Yayınları, Ankara.
- Bora, A., Üstün, İ. (2005). *Sıcak Aile Ortamı Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, Tesev Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2021). *Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (Çev. Derya Fırat-Günce Berkkurt), Nika Yayınevi, Ankara.
- Buğra, A. (2010). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, A. (2014) 'Sonuç Kısmı' içinde, *Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri*, Der. Ayşe Buğra-Yalçın Özkan, (Çev. Egemen Yılıgür) İletişim Yayınları, İstanbul.

- Buğra, A., Özkan, Y. (2014). *‘Türkiye’nin Ekonomik Kalkınma Sürecinde Modernleşme, Dini Muhafazakarlık ve Kadın İstihdamı’* içinde, *‘Akdeniz’de Kadın İstihdamının Seyri’*, Der. Ayşe Buğra-Yalçın Özkan, (Çev. Egemen Yılığür) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, A. (2017). *‘Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma’* içinde, *‘Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın’*, Der. Saniye Dedeoğlu ve Adem Yavuz Elveren, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir), Eğiten Kitap, Ankara.
- Dedeoğlu, S., Elveren, A.Y. (2017). *‘Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti’* içinde, *‘Türkiye’de refah Devleti ve Kadın’*, Der. Saniye Dedeoğlu ve Adem Yavuz Elveren, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dedeoğlu, S. (2018). *‘Türkiye’de Kadın İstihdamına İlişkin Yasal Çerçeve ve Ulusal Politikalar’* içinde, *Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler Türkiye’de İnsana Yakışır İş İçin Kadınların Güçlendirilme Projesi: ‘Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Rehberi’*, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Türkiye Ofisi Ankara.
- Dedeoğlu, S. (2019). *‘Kadın Emeginin Bütünlüğü: Ücretli ve Eviçi Ücretsiz Emek Tartışmaları’* içinde, *‘Ferhunde Özbay Kadın Emegi Seçme Yazılar’*, Ed: Kerem Ünüvar ve Merve Öztürk, (Yay. Haz.: Şemsa Özar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Demir, Ö., Uğur, Z. B., Yıldız, E. (Aralık, 2021). *‘Kayıtlı Kadın İstihdamının Arttırılması Bağlamında Çocuk Bakımı Modellerinin İncelenmesi ve Türkiye için Model Önerisi Araştırma Raporu’* içinde, *‘Eğitilmiş Çocuk Bakımlarının Teşviki Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi’*, (EDU-CARE), Ankara.
- Ecevit, Y. (2010). *‘İş ve Aile Yaşamının Uzlaştırılması Bağlamında Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi’* içinde, *‘Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları’*, Der. İpek İlkkaracan, Mega Basım, İstanbul.
- Ecevit, Y. (2015). *‘Feminist Sosyal Politika Bağlamında Türkiye’de Çocuk Bakımı ve Eğitimine İki Paradigmadan Doğru Bakmak’* içinde, *‘Geçmişten*

Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği, Ed. Ahmet Maka-Gülay Toksöz, İmge Kitabevi, Ankara.

Ekiz Gökmen, Ç. (2017). ‘Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu Hane İçi Ücretli ve Ücretsiz Emek Sunumu’, *Çalışma ve Toplum*, 2017/4, ss:1953-1988

Erşen, U. B. (2021), ‘Bir Feminist İktisat İncelenmesi: Olanaklar, Sınırlar, Tanımlar, ODÜSOBİAD 11(2), 647-658

Esping-Andersen, G. (2002). ‘*Towards the Good Society, Once Again?*’ içinde ‘*Why We Need a New Welfare State*’, Edt: Gosta Esping Andersen-Duncan Gallie-Anton Hemerijck- John Myles, Oxford University Press, New York.

Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak*, Çev. Selin Çağatay, İletişim Yayınları, İstanbul.

Esping-Andersen, G. (2012). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge.

Esping-Andersen, G. (2013). ‘*Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri*’ içinde, ‘*Sosyal Politika Yazıları*’, Der. Ayşe Buğra-Çağlar Keyder, (Çev. Burcu Yakut Çakar-Utku Barış Balaban) İletişim Yayınları, İstanbul.

Ferrera, M. (2013). ‘*Sosyal Avrupa’da Güney Avrupa Refah Modeli*’ içinde, ‘*Sosyal Politika Yazıları*’, Der. Ayşe Buğra-Çağlar Keyder, (Çev. Burcu Yakut Çakar-Utku Barış Balaban) İletişim Yayınları, İstanbul.

Gal, J. (2010). ‘*Exploring the Extended Family of Mediterranean Welfare States, or: Did Beveridge and Bismarck Take a Mediterranean Cruise Together?*’ içinde, ‘*Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States*’, Ed. Mimi Ajzenstadt-John Gal, Springer Dordrecht Heidelberg, London New York.

‘Gebe ve Emziren Kadınların Çalışma Şartları’, (2020). *Motto Hukuk Bürosu*, Erişim Adresi: (https://mottohukuk.com/is-hukukunda-gebe-emziren-ve-cocugu-olan-kadınların-hakları/#_ftn7).

Genç, F., Keyder, Ç., Keyman, E. F., Köse Badur, A. (2021). *Kentlerin Türkiye’si İmkanlar, Sınırlar ve Çatışmalar*, Ed. Merve Öztürk, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Genel-İş Emek Araştırma Dairesi, emar, (2 Mart 2022). ‘Kadın Emeği Raporu’, *Disk/Genel-İş Sendikası*, Erişim Tarihi: 15.03.2023, DİSK/Genel-İş Araştırma Web: www.emekarastirma.org.tr
- Gültekin, M. (2010). ‘*Yapısal-İnşacı Perspektiften İntihar Eylemlerinin Sosyal Belirlemelerinin Sosyolojik Bir Analizi: 1985-2007 Denizli İli Örneği*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Gültekin, M. (2022). ‘Türkiye’de Ücretli ve Ücretsiz Emek Ekseninde Kadınlarla Erkeklerin Hem Kendi İçlerindeki Hem de Kendi Aralarındaki Eşitsizlik’, *Fe Dergi* 14, no.2 (2022), ss:33-55
- Günel, P. (2009), ‘*Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye*’, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, ss:128
- Grütjen, D. (2008), ‘The Turkish Welfare Regime: An Example Of The Southern European Model? The Role Of The State, Market And Family In Welfare Provision’ *Turkish Policy Quarterly*, Volume 7, Number 1, ss:111-129
- Gültekin, M. (2023). ‘Türkiye’de Çalışan Kadınlar Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Refah Rejimi, Aileselcilik ve İstihdamı Ev ve Bakım İşleri ile Uzlaştırma Deneyimleri’, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, JSPC 2023. 85. SS:79-98
- İlhan, T. (2018). *İzmir Modeli, İzmir için Demokratik Bir Belediyecilik Modeli Önerisi I-II*, Yay. Haz. Ayşegül Sabuktay- Ertekin Akpınar, İzmir.
- İlkkaracan, İ. (2003). *Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı*, Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler; Tarih Vakfı Yayınları, 1998, Ayrı Basım, İstanbul.
- İlkkaracan, İ. (2010). ‘*Uzlaştırma Politikalarının Yokluğunda Türkiye Emek Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri*’ içinde, ‘*Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları*’, Der. İpek İlkkaracan, Mega Basım, İstanbul.
- İlkkaracan, İ. (2012). ‘Why so Few Women in the Labor Market in Turkey?’, *Feminist Economics*, 18:1, ss: 1-37

- İlkkaracan, İ. (2015). '*Feminist Politik İktisat ve Kurumsal İktisat Çerçevesinde Türkiye'de Kadın İstihdam Sorununa Farklı Bir Yaklaşım*' içinde, '*Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği*', Ed: Ahmet Makal ve Gülay Toksöz, İmge Kitabevi, Ankara.
- İlkkaracan, İ. (2019). '*Kadın İstihdamı Politika Söyleminde 1970'lerden Günümüze Dönüşümler: 'Eğitim Şart'tan İş-Yaşam Dengesi ve Kapsayıcı Büyüme Hedefli Makroekonomik Politikalara*' içinde, '*Ferhunde Özbay Kadın Emeği Seçme Yazılar*', Ed: Kerem Ünüvar ve Merve Öztürk, (Yay. Haz.: Şemsa Özar), İletişim Yayınları, İstanbul.
- İlkkaracan, İ. 'Mor Ekonomi' (06.05.2022), *Feminist Bellek*, Erişim Adresi: <https://feministbellek.org/mor-ekonomi/>
- İlkkaracan, İ. 'Yeşilin Ötesinde Yeni Bir Düzen Vizyonu: Mor Ekonomi 1', (24 Nisan 2015), *Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği*, Erişim Adresi: <https://tr.boell.org/tr/2015/04/24/yesilin-otesinde-yeni-bir-duzen-vizyonu-mor-ekonomi-1>
- 'İzmir Ekonomisi ve Tarım Sektörü', Erişim Tarihi: 26.01.2024, *İzmir Ticaret Borsası*, Erişim Adresi: <https://itb.org.tr/Sayfa/115-izmir-ekonomisi-ve-tarim->
- Kallinikaki, T. (2010). '*Gender, Children and Families in the Greek Welfare State*' içinde, '*Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States*', Ed. Mimi Ajzenstadt- John Gal, Springer Dordrecht Heidelberg, London New York.
- Kandiyoti, D. (2019). *Cariyeler, Bacılar ve Yurttaşlar*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Karaman, N. (2014). 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kavramı Çerçevesinde İş-Aile Yaşamı Uyum Politikaları ve Türkiye', *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 49(1), ss:86-108
- Kılıç, A. (2010). '*Gender, Family and Children at the Crossroads of Social Policy Reform in Turkey: Alternating Between Familialism and Individualism*' içinde '*Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States*', Ed. Mimi Ajzenstadt- John Gal, Springer Dordrecht Heidelberg, London New York.
- Kılıç, S., Öztürk, S. (2014). 'Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama', *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 1, ss:107-130.

- KEİG Platformu, 'Türkiye'de İnsanlar Zaman Yoksulu, Kadınlar Daha da Yoksul', (3 Ocak 2019). Erişim Tarihi: 21.05.2022, https://www.keig.org/wp-content/uploads/2019/01/Calisma-Zamani_KEIG-Bilgi-Notu-1.pdf
- KEİG Platformu, 'Kadın İstihdamı ve Çocuk Bakım Yükü İlişkisi', (09.01.2018). Erişim Tarihi: 21.05.2022, <https://www.keig.org/kadin-istihdami-ve-cocuk-bakim-yuku-iliskisi/>
- KEİG Platformu, 'Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri', (Nisan 2009). https://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/keig-platformu-politika-raporu_2009.pdf , Altan Matbaası, İstanbul.
- Memiş, E. (2018). 'Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu' içinde, *Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler Türkiye'de İnsana Yakışır İş İçin Kadınların Güçlendirilmesi Projesi: 'Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Rehberi'*, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Türkiye Ofisi Ankara.
- Mies, M. (2014). *Patriarchy and Accumulation on a World Scale Women in the International Division of Labour*, Zed Books, London.
- Mingione, E. (2013). 'Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele' içinde, 'Sosyal Politika Yazıları', Der. Ayşe Buğra- Çağlar Keyder, (Çev. Burcu Yakut Çakar-Utku Barış Balaban) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Moreno. L. (2013). 'Süper Kadınlar ve Akdeniz Refahı' içinde, 'Sosyal Politika Yazıları', Der. Ayşe Buğra- Çağlar Keyder, (Çev. Burcu Yakut Çakar-Utku Barış Balaban) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Çev. Sedef Özge, Yayın Odası, Ankara.
- Oktay, Yılmaz, B. (2012). 'İş ve Aile Yaşamını Uyumlaştırma Politikaları' içinde, 'III. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Aile ve Sağlık Politikaları,' Mayıs 2017, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.
- Özar, Ş. (2015). 'Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Kadın Emeği ve İstihdamı Politikaları: Kadın Hareketi, Sendikaları Devlet ve İşveren Kuruluşları' içinde,

'Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emegi', Ed: Ahmet Makal ve Gülay Toksöz, İmge Kitabevi, Ankara.

Polat, A. (2012). 'Çalışan Kadınlar ve Annelik Refahı' içinde, 'III. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Aile ve Sağlık Politikaları', Mayıs 2017, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.

Punch, K.F. (2020). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (Çev. Dursun Bayrak-H Bader Arslan-Zeynep Akyüz) Siyasal Kitabevi, Ankara.

Sayın, A. (2007). *Avrupa Birliği'nde Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliği: Türkiye Açısından Bir İnceleme*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Serter, G. (2013). 'Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram', Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara.

Sesli, M. (2020). 'Kitap Kritiği: Refah Devletinin Krizi', *Enderun Dergisi*, 4(1), ss:41-46

Taşçı, F. (2013). 'Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye'nin Pozisyonu: "Yaşlı Algısı" Üzerinden Değerlendirmeler', *İnsan & Toplum*, 3 (5), 5-35.

Tiyek, R., Yertüm, U. (2016). 'Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye: Bir Değerlendirme', *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss:26-51

Toksöz, G. (2007). *Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu*, Uluslararası Çalışma Örgütü, ILO-Ankara.

Toksöz, G. (2017). 'Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkmazında Kadın Emegi' içinde, 'Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın', Ed: Saniye Dedeoğlu ve Adem Yavuz Elveren, İletişim Yayınları, İstanbul.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022) Doğum İstatistikleri Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2022->

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022) İstatistiklerle Aile Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Family-2022-49683>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022) İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-Aral%C4%B1k-2022-49383>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022) Gelir Dağılımı İstatistikleri Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022) İstatistiklerle Aile Araştırması Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Family-2022-49683>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021) Türkiye Aile Yapısı Araştırması Mikro Veri Seti. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>

‘UNİCEF Aile Dostu Ülkeleri Açıkladı: Estonya’da Doğum İzni 85 Hafta’, (14 Haziran 2019). *Independent Türkçe*, Erişim Adresi: <https://www.indyurk.com/node/41641/haber/unicef-aile-dostu-%C3%BClkeleri-a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1-estonyada-do%C4%9Fum-izni-85-hafta>

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2021). ‘İşyerine Dönüşen Evler: Toplumsal Yeniden Üretim Bağlamında Evden Çalışma’, *Praksis*, 0(57), ss:117-130

EKLER

EK-1 Etik Kurul Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.10.2022-E.272289

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-93803232-622.02-272289
Konu : Etik Kurul Kararı

13.10.2022

DAĞITIM YERLERİNE

İlgide kayıtlı başvurunuz 12/10/2022 tarih ve 17-24 toplantı/karar nolu etik kurul toplantısında görüşülmüş olup, alınan karar ekte sunulmuştur.

Gereği için bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT
Kurul Başkanı

Ek: Karar (1 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsüne

Bilgi:
Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLTEKİN

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSF8UETT46 Pin Kodu :36762

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/pau-cbys>

Adres:Pamukkale Üniversitesi Kınıklı Merkez Kampüsü
Telefon:0 (258) 0 Faks:0 (258) 0
e-Posta:info@pamukkale.edu.tr Elektronik Ağ:http://www.pau.edu.tr/
Kep Adresi: paurektorluk@hs01.kep.tr

Bilgi için: Aysen TOSUN
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Tel No: 2582961803

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.10.2022-E.272289

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

SAYI: 68282350/2022/G17

Toplantı Tarihi : 12.10.2022
Toplantı Sayısı : 17
Toplantı Saati : 16:00

10.200.1.171
92808
24.04.2024

KARAR 24- Üniversitemiz Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mütgan ÇELİK'in "*EV DIŞINDA ÇALIŞAN KADINLARIN ÇALIŞMA KOŞULLARI VE ÜCRETSİZ EV VE BAKIM İŞLERİYLE EV DIŞI ÇALIŞMAYI BİRLİKTE İDARE ETME STRATEJİLERİ: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ*" başlıklı tezinin danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLTEKİN ile birlikte tez çalışmasına yönelik başvuru formu ile usul ve etik açıdan verdiği beyanlar hakkında görüşme.

ASLI GİBİDİR
12.10.2022

Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT
Başkan

EK-2 Katılımcıların Demografik Bilgileri

DEMOGRAFİK BİLGİLER-KATILIMCILAR	Yaş	Doğum Yeri	İkametgâh Yeri	Kiminle Göç Etti	Kiminle Yaşıyor	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Mesleği	Sosyal Güvencesi
G1	47	Kır	Buca	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	3	İlkokul mezunu	Temizlik Görevlisi	SSK
G2	30	Kır	Menemen	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	2	Lise mezunu	Parça başı iş	Yok
G3	26	Kent	Buca	Eşim ve çocuklarımla	Eşim ve çocuklarımla	1	Ortaokul mezunu	Aşçı	SSK
G4	44	Kent	Buca	Eşim ve çocuklarımla	Eşim ve çocuklarımla	1	Lise mezunu	Bar Personeli	SSK
G5	36	Kent	Buca	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	2	Lise mezunu	Kuaför	SSK
G6	34	Kent	Çiğli	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Mağaza sorumlusu	SSK
G7	42	Kent	Bergama	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite mezunu	Üniversitede sekreter	SSK
G8	47	Kır	Karşıyaka	Tek başına	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite mezunu	Sosyal İşler Müdürü	Emekli Sandığı
G9	40	Kent	Çiğli	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	2	Yüksek Lisans Mezunu	Sosyolog	Emekli Sandığı
G10	35	Kent	Çiğli	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite mezunu	Usta Öğretmen	SSK
G11	37	Kent	Karşıyaka	Eşim ve çocuklarımla	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite mezunu	Diksiyon öğretmeni	SSK
G12	43	Kır	Çiğli	Tek başına	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite mezunu	Zabıta	Emekli Sandığı
G13	33	Kent	Karşıyaka	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Şube Müdürü	SSK
G14	31	Kent	Buca	Tek başına	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Okul öncesi Öğretmeni	Emekli Sandığı
G15	32	Kır	Bayraklı	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	1	Doktora Öğrencisi	Araştırma Görevlisi	Emekli Sandığı
G16	28	Kent	Buca	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Hemşire	Emekli Sandığı
G17	41	Kent	Çiğli	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Matematik öğretmeni	Emekli Sandığı
G18	48	Kent	Göztepe	Eşim ve çocuklarımla	Eşim ve çocuklarımla	2	Yüksek lisans mezunu	İş Güvenliği Uzmanı	SSK
G19	28	Kent	Ulukent	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	1	Lise mezunu	Tıbbi sekreter	SSK
G20	41	Kent	Aliağa	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	2	Ortaokul mezunu	Fabrika İşçisi	SSK
G21	34	Kır	Bergama	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	3	İlkokul bitirmiş	Tarım İşçisi	Yok
G22	25	Kır	Ödemiş	Tek başına	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Sosyal Çalışmacı	SSK

G23	35	Kır	Bergama	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	3	İlkokul mezunu	Tarım İşçisi	Yok
G24	36	Kent	Buca	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	2	Doktora Mezunu	Araştırma Görevlisi	Emekli Sandığı
G25	43	Kır	Bergama	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	2	Okuma yazma biliyor	Tarım İşçisi	Yok
G26	42	Kent	Balçova	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite terk	Teknik Servis	SSK
G27	38	Kent	Bergama	Eşimle	Eşim ve çocuklarımla	4	İlkokul terk	Tarım İşçisi	Yeşil Kart
G28	29	Kent	Çiğli	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	1	Üniversite mezunu	Kasiyer	SSK
G29	41	Kent	Çiğli	Göç etmedim	Eşim ve çocuklarımla	2	Üniversite bitirmiş	Bulaşıkçı	SSK
G30	41	Kır	Çiğli	Ailemle	Eşim ve çocuklarımla	2	İlkokul mezunu	Gündelikçi	Yok

EK-3 Anket Formu

Tarih: .../.../202.

ANKET FORMU

Araştırmanın Adı: Ev Dışında Çalışan Kadınların Çalışma Koşulları ve Ücretsiz Ev ve Bakım İşleriyle Ev Dışı Çalışmayı Birlikte İdare Etme Stratejileri: İzmir İli Örneği

Görüşme Yeri: İzmir Kent Merkezinde Enformel ve Formel Çalışan Kadınlar

Bilgilendirme

Sayın katılımcı,

Bu sosyolojik araştırma, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında bilimsel bir araştırma amacıyla hazırlanmıştır.

İzmir kentinde yapılacak olan bu araştırma, maaşlı/ücretli, yevmiyeli ücretli, kendi hesabına çalışan, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olan kadınların eğitim seviyeleri, çalıştıkları iş türü, sosyal güvenceleri, aldıkları ücret/maaş ve çalışma hayatına olan bakış açılarını araştırmaktadır. Ayrıca kadınların mezun oldukları okul ve çalıştıkları iş türüne göre sosyal güvenceleri, sosyal korunma düzeyleri arasındaki ilişki ve çalışan kadınların çocuklarının ya da evdeki yaşlıların bakımlarıyla beraber ev içindeki işlerinin çalışma hayatları üzerindeki zorlukları araştırmaktadır.

Kadınların çalışma hayatında ve ev içinde yaşadıkları zorluklar, problemler ve bu problemleri sistematik bir şekilde açıklamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinin kadınların ev içi ve çalışma hayatında yaşadıkları problemleri ele almaktadır.

Sorulan soruların doğru veya yanlış bir cevabı yoktur. Bu sebeple sorulan sorularda sizin için en uygun cevabı veriniz ve yanıtız soru bırakmayınız. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar ve kişisel (demografik) bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle paylaşılmayacaktır. Bu nedenle adınız ve soyadınız anket formunda yer almayacaktır.

Bu çalışmaya olan katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

Müjgan ÇELİK

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

DEMOGRAFİK BİLGİLER**1)Kaç yaşındasınız?**

-() 19-24 (.....)

-() 25-35 (.....)

-() 35-45 (.....)

-() 45-60 (.....)

-() 60+ (.....)

2)Nerede doğdunuz? (İl, ilçe, mahalle, köy vs.)

.....

3)Şu an nerede oturuyorsunuz? (İl, ilçe, köy, mahalle vs.)

.....

*Doğduğunuz il ile şu anda oturduğunuz il farklıysa 4. Soruya geçiniz!**4)Kimlerle göç ettiniz? Birden fazla cevabı olabilir.**

-() Ailemle (ebeveyn)

-() Eşim ve çocuklarımla

-() Yakın akrabalarımla

-() Tek başıma

-() Diğer.....

5)Kiminle yaşıyorsunuz?

-() Ailemle (ebeveyn)

-() Eşim ve çocuklarımla

-() Yakın akrabalarımla

-() Arkadaşlarımla

-() Tek başıma

-() Diğer.....

6)Çocuğunuz var mı? Var ise 7. Soruya geçiniz.

-() Evet

-() Hayır

7)Çocuklarınız kaç tane ve kaç yaşlarındalar?

-() 1 tane (....)

-() 2 tane (....) (....)

-() 3 tane (....) (....) (....)

-() 4 tane (....) (....) (....) (....)

-() 5 tane (....) (....) (....) (....) (....)

-() Diğer.....

8)En son tamamlamış olduğunuz eğitim düzeyi nedir?

-() Okuma yazma bilmiyor

-() Okuma yazma biliyor

-() İlkokul terk

-() Ortaokul terk

-() Ortaokul bitirmiş

-() Ortaöğretim (lise) terk

-() Ortaöğretim (lise) bitirmiş

-() Üniversite terk

-() Üniversite bitirmiş

-() Yüksek lisans terk

-() Yüksek lisans bitirmiş

-() Doktora terk

-() Doktora bitirmiş

-() Diğer.....

9)Şu an hangi mesleği/işi yapıyorsunuz?

-() Özel Sektör.....

-() Kamu işçisi.....

-() Kendi hesabına.....

-() Memur.....

-() Çiftçi.....

-() Tarım.....

-() Yevmiyeli işçi.....

-() Ücretsiz aile işçisi.....

-() İşveren.....

-() Diğer.....

10) Babanızın eğitim düzeyi nedir?

-() Okuma yazma bilmiyor

- () Okuma yazma biliyor
- () İlkokul terk
- () İlkokul bitirmiş
- () Ortaokul terk
- () Ortaokul bitirmiş
- () Ortaöğretim (lise) terk
- () Ortaöğretim (lise) bitirmiş
- () Üniversite terk
- () Üniversite bitirmiş
- () Yüksek lisans terk
- () Yüksek lisans bitirmiş
- () Doktora terk
- () Doktora bitirmiş
- () Diğer.....

11)Babanızı mesleği nedir?

- () Özel Sektör.....
- () Kamu işçisi.....
- () Kendi hesabına.....
- () Memur.....
- () Çiftçi.....
- () Tarım.....
- () Yevmiyeli işçi.....
- () Ücretsiz aile işçisi.....
- () İşveren.....
- () Diğer.....

12)Annenizin eğitim düzeyi nedir?

- () Okuma yazma bilmiyor
- () Okuma yazma biliyor
- () İlkokul terk
- () İlkokul bitirmiş
- () Ortaokul terk
- () Ortaokul bitirmiş

- () Ortaöğretim (lise) terk
- () Ortaöğretim (lise) bitirmiş
- () Üniversite terk
- () Üniversite bitirmiş
- () Yüksek lisans terk
- () Yüksek lisans bitirmiş
- () Doktora terk
- () Doktora bitirmiş
- () Diğer.....

13) Annenizin mesleği nedir?

- () Özel Sektör.....
- () Kamu işçisi.....
- () Kendi hesabına.....
- () Memur.....
- () Çiftçi.....
- () Tarım.....
- () Yevmiyeli işçi.....
- () Ücretsiz aile işçisi.....
- () İşveren.....
- () Diğer.....

14) Eşinizin eğitim düzeyi nedir?

- () Okuma yazma bilmiyor
- () Okuma yazma biliyor
- () İlkokul terk
- () İlkokul bitirmiş
- () Ortaokul terk
- () Ortaokul bitirmiş
- () Ortaöğretim (lise) terk
- () Ortaöğretim (lise) bitirmiş
- () Üniversite terk
- () Üniversite bitirmiş
- () Yüksek lisans terk

- () Yüksek lisans bitirmiş
- () Doktora terk
- () Doktora bitirmiş
- () Diğer.....

15)Eşinizin mesleği nedir?

- () Özel Sektör.....
- () Kamu işçisi.....
- () Kendi hesabına.....
- () Memur.....
- () Çiftçi.....
- () Tarım.....
- () Yevmiyeli işçi.....
- () Ücretsiz aile işçisi.....
- () İşveren.....
- () Diğer.....

16)Geliriniz yaklaşık ne kadar?

- () 1000tl ve altı(.....)
- () 1000-2000tl (.....)
- () 4000-5000tl (.....)
- () 5000tl üzeri (.....)

17)Eşinizin geliri yaklaşık ne kadar?

- () 1000tl ve altı(.....)
- () 1000-2000tl (.....)
- ()4000-5000tl (.....)
- () 5000tl ve üzeri(.....)

18)Sosyal güvenlik kaydınız var mı? (Eğer cevap EVET ise 19. soruya geçiniz.)

- () Evet
- () Hayır

19)Hangi sosyal güvenceye sahipsiniz?

- () SSK
- () Bağ- Kur

- () Emekli Sandığı
- () Yeşil Kart
- () Sosyal güvencem yok
- () Diğer.....

20)Eşinizin sosyal güvence kaydı var mı? (Eğer cevap EVET ise 21. soruya geçiniz.)

- () Evet
- () Hayır

21)Eşiniz hangi sosyal güvenceye sahiptir?

- () SSK
- ()Bağ-Kur
- ()Emekli Sandığı
- () Yeşil Kart
- () Sosyal güvencesi yok
- () Diğer.....

22)Oturduğunuz ev size mi ait? (Ya da herhangi bir mülkünüz var mı?)

- ()Evet.....
- ()Hayır.....

CALISMA HAYATINA DAİR BİLGİLER

23)Çalıştığınız işin türü nedir?

- () Tam zamanlı (Ücretli)
- () Yarı zamanlı (Ücretli)
- () Yevmiyeli İşçi
- () Kendi hesabına
- () İşveren
- () Diğer.....

24)Bu ilk işiniz mi? (Değilse, ilk işiniz neydi?)

- () Evet.....
- () Hayır.....

25)Kaç yıldır çalışmaktasınız?

- () 0-1yıl (.....)
- () 1-3yıl (.....)
- () 4-6yıl (.....)

-()6+üzeri (.....)

26)Haftalık kaç saat çalışıyorsunuz?

-()15-20 saat (.....)

-() 30-40 saat (.....)

-() 40 saat +üzeri (.....)

27)Haftalık ve yıllık çalışma izinleriniz var mı? Var ise kaç gündür?

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

28)Aldığınız ücret sizce hangi düzeyde? Yeterli görüyor musunuz? (Neye göre değişmektedir?)

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

29)İşe gelmediğinizde ücretinizde bir değişiklik oluyor mu? Acil bir durumda, hastalık, kaza vs. gibi durumlara izin alabiliyor musunuz ve ücretinize/maaşınıza yansıyor mu? Parantez içinde yazınız.)

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

30) Çalıştığınız işte normal izin, doğum izinleri ya da özel bir işiniz olduğunda izin alabiliyor musunuz? Bu izin alma durumlarında meydana gelen sorunları açıklar mısınız?

-() Evet.....

-() Hayır.....

31)Eşinizin çalıştığı kurumda doğum izni verildi mi verildiyse eşiniz kullandı mı? Açıklayınız. (Verildiyse kullandı mı ve kaç gün kullandı parantez içinde yazınız.)

-()Evet.....

-()Hayır.....

32)Doğum sonrası izin bitiminde çalışmaya devam ettiniz mi? (EVET ise 33. soruya geçiniz.)

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

33)Doğumdan sonra çalışmaya devam ederken çocuklarınıza kim bakıyor?

-() Kreş

-() Bakıcı

-() Annem

-() Kayınvalidem

-() Aile üyeleri (.....)

34)Aile üyelerinizin (akrabalarınız, komşunuz, tanıdıklarınız vb.) çocuklarınıza bakması size güven veriyor mu? Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

Ücretli Çalışma ve Ücretsiz Ev İşleri Arasındaki Çifte Yük

35)Eşiniz ya da aile üyelerinden herhangi biri ev ve bakım işlerinde size yardım ediyor mu? Açıklayınız.

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

35)Eşinizle çalışma saatleriniz ve iş yükleriniz arasındaki farkı açıklayabilir misiniz? İkinizin iş türü arasında ne gibi farklılıklar vardır? (Yapılan işin türü, maaşı, izinler gibi ne tür farklılıklar vardır?) Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

36)Ev işlerine ve bakım işlerine ne kadar zaman ayırıyorsunuz?

-() 1-3 saat (.....)

-() 3-5 saat (.....)

-() 5+ saat (.....)

37)Ev dışı çalışma ile ev içi çalışmayı beraber nasıl yürütüyorsunuz? Bu çifte yükün üstünden nasıl gelebiliyorsunuz? Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

38)Yaşadığınız yerde kreş, bakım merkezleri, anaokulları gibi bakıma ihtiyacı olan bireylerin yaşam merkezleri sizce yeterli mi? Sizin çocuğunuz bu kurumlara gitti mi?

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

39) Bu kurumların fiyatları hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizin çalışma hayatınızı nasıl etkiliyor?

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

40) İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği ücretsiz kreş, çocuk ya da yaşlı bakım evleri, iş ve mesleki eğitim programlarından yararlanıyor musunuz? Açıklayınız.

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

41) Ev dışı çalışmaya başlamadan önce ve başladıktan sonra evdeki iş yükünüz arasından nasıl bir değişiklik oldu? (Zorlukları ve avantajlarıyla misal ekonomik özgürlüğün getirdiği faydalarıyla beraber açıklar mısınız?) Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

PANDEMİ SONRASI ÇALIŞMA HAYATINA DAİR BİLGİLER

42)Pandemi döneminde çalıştınız mı?

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

43)Pandemi döneminde işten çıkarılma tehlikesiyle karşılaştınız mı?

-() Evet (.....)

-() Hayır (.....)

44)Pandemi döneminde işinize ve ev işlerine ne kadar zaman ayırdınız?

-() 1- 3 saat (.....)

-() 3-5 saat (.....)

-() 5+ saat (.....)

45)Pandemi döneminde çocuk-ev-iş hayatında yaşadığınız zorlukları kısaca açıklar mısınız?

.....

.....

.....

.....

46)Herhangi bir sendikaya üyeliğiniz var mıdır?

-() Evet

- () Hayır

47)Aile üyeleri size yakın bir yerde mi yaşıyor? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....